

biblioteca școlarului

ION AGÂRBICEANU

FEFELEAGA

Literra

biblioteca școlarului

Ion
AGÂRBICEANU

FEFELEAGA

INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu
Conceptția grafică a colecției: Vladimír Zmееv
Ilustrații: Emíl Chíldescu
Copertă: Isaí Cârnu

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

Eugen Lovínescu,
Míhaíl Dragomírescu, Ion Vlad,
H. Saníelevicí, Víctor Felea, Dímítríe Vatamaníuc,
Ion Negoíțescu, Dumítru Mícu, Al. Píru,
Vasíle Coroban, Emília Șt. Mílícescu,
Mírcea Zacíu

Fraser & Neave

Grupul Editorial „Litera”
str. B. P. Hasdeu, mun. Chișinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

Librăria „Scripta”
str. Ștefan cel Mare 83, mun. Chișinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediție a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
și electronică la Grupul Editorial „Litera”.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol și Dan Vidrașcu*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Corector: *Raisa Coșcodan*
Tehnoredactare: *Marin Popa*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chișinău
Comanda nr. 11405

CZU 821.135.1-3
A 26

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Agârbiceanu, Ion

Fefelega: proză/ Ion Agârbiceanu; col. iniț. și coord. Anatol și Dan Vidrașcu;
conc. gr. col./ Vladimir Zmeev/ coperta Isai Cârnu/ ilustrații Emil Childescu.— Ch.:
Litera, 2001 (Combinatul Poligrafic). — 344 [p]. — (Bibl. școlarului, serie nouă, nr.
296).

ISBN 9975-74-371-4
821.135.1.-3

CUPRINS

<i>Tabel cronologic</i>	<i>9</i>
-------------------------------	----------

POVESTIRI

POPA VASILE	16
CULA MEREUȚ	23
MOȘ VIRON	30
DOI BĂTRÂNI	39
BUNICA IOVA	45
FEFELEAGA	52
LUMINIȚA	60
VÂRVOARA	67
LA O NUNTĂ	73
ANGHELUȘ	77
SĂNDUȚA	84
DUHUL BĂILOR	90
LADA	97
MELENTEA	104
GURA SATULUI	112
DARUL LUI MOȘ MIRON	118
ZI DE VARĂ	121

Din volumul

FILE DIN CARTEA NATURII

CIOCÂRLIA	147
LA COASĂ	159
BUNICA SAFTA	166
ROITUL STUPILOR	177
LA SECERIS	184
MOȘ IONIȚĂ	193
LA FÂN	201
TÂLHARUL	207
TURTURELELE	212
LA PĂDURE	219
CULESUL PORUMBULUI	226
PRESURA	233

STRĂJERUL	240
CIORILE	248
NINGE	256
VÂNTURILE	262
ÎNTÂIUL DRUM	268
LA SĂNIUȘ	278
POGĂNICIUL	286
PLOAIE CU ȘIROAIE	292
ADORMIREA MĂRIUȚEI	292
NIȚĂ DE LA COASTA MORII	304
ÎNTRE STEJARI	316
NEPOATA LUI MOȘ MITRUȚ	323
NICU	329
SERI SENINE	336
BOURELUL	342
<i>Referințe istorico-literare</i>	<i>348</i>

TABEL CRONOLOGIC

1882 12 septembrie S-a născut în satul Cenade, nu departe de Blaj, Ion, al doilea copil din cei opt ai lui Nicolae Agârbiceanu și ai Anei, născută Olariu. Tatăl, de profesiune „vigil silvic“, pădurar, om cu dragoste de carte, era abonat la diverse ziare și reviste populare ale vremii. Mama, care nu știa carte, avea darul povestirii și un simț dezvoltat pentru frumusețile naturii.

Bunicul dinspre tată, Vasile Boariu, tot pădurar, se născuse în satul Agârbiciu, situat pe linia ferată Copșa Mică — Sibiu. Poreclit în Cenade „Agârbiceanu“, porecla va deveni numele urmașilor săi.

1888 Micul Ion începe să învețe la școala din satul natal.

În ultima parte a clasei a treia trece la Blaj, unde face și clasa a patra, pentru a putea fi mai bine pregătit în vederea continuării studiilor.

1891—1900 Gimnaziul și liceul, la Blaj, unde își ia și bacalaureatul.

Începând din clasa a patra liceală are ca profesor la limbile română și latină pe Gavriil Precup, „om cu aleasă cultură și cu mult simț pentru literatură“. Citește cu nesaț din Alecsandri, Creangă și din colecția de poezii populare a lui G. Dem. Teodorescu. „Poveștile lui Creangă m-au făcut pentru întâia oară să râd cu lacrimi, să simt o mare bucurie și lumină în suflet. Dănilă Prepeleac, Soacra cu trei nurori, ca și mai târziu Kir Ianulea și Pastramă trufanda de Caragiale mi-au rămas până azi scrierile care mă predispun la voie bună mai mult decât oricare altele“ (Mărturisiri). La lecturile preferate se adaugă curând operele lui Costache Negruzzi, Grigore Alexandrescu și N. Gane.

În ultimii ani de liceu se afirmă cu încercări de poezie la societatea de lectură a elevilor; iar în foiletonul ziarului Unirea din Blaj, la sfârșitul clasei a VII-a, i se publică primele versuri. În același ziar, în aprilie 1900, debutează cu schița În postul Paștelui.

1900 Ion Agârbiceanu se înscrie la Seminarul teologic al Universității din Budapesta, ale cărui cursuri le urmează cu întreruperi, până în anul 1904, când obține „absolutoriul“.

În primii doi ani continuă să trimită versuri la Unirea, semnate Alfius, de asemenea și câteva povestiri. Mai publică versuri în Familia, Tribuna, Tribuna literară și chiar în Sămănătorul (1903), folosind diferite pseudonime. Tot cu pseudonim (Potcoavă) publică în ziarul Drapelul din Lugoj schițe satirice și umoristice, realizate în spiritul literaturii umoristice a brașoveanului Virgil Onițiu. Dar încercările în proză încep să fie curând „determinate de-o nouă încântare estetică, de-o adevărată însuflețire. De Sămănătorul. Și anume: de proza literară a lui M. Sadoveanu, I. Ciocârlan, Sandu-Aldea. Și, mai precis: de stilul nou, fraged de tinerețe, viu și colorat, cu mare putere de a descrie natura și aspectul extern al oamenilor — tocmai ceea ce păstram și eu mai adânc în suflet, în chip inconștient, din prima mea copilărie (...) Simțeam acum o dorință, un avânt să încerc și eu, ceea ce nu a fost cazul când am citit pe ceilalți prozatori români: Negruzzi, Gane, Slavici, Creangă, Ispirescu, Vlahuță, Duiliu Zamfirescu“ (Mărturisiri).

1902 Apare la Budapesta, scoasă de o seamă de tineri (A. P. Bănuț, Al. Ciura, Octavian Goga, Octavian Tăslăuanu), revista Luceafărul. În nr. 8 al primului an de apariție Agârbiceanu publică schița Badea Niculae. În 1903 colaborarea se intensifică. Acum apar: În sâmbăta Floriilor, Mătușa Stana, urmate, în 1904, de Mistrețul, Hoțul, Pe mal.

1904—1905 Pedagog („subprefect“) la internatul liceului de băieți din Blaj. În toamna lui 1905 primind o bursă, se întoarce la Budapesta cu intenția de a urma filologia clasică și istoria, dar scurt timp după aceea renunță. Perioadă de intensă creație și de lecturi susținute. Într-un singur an (1905) apar în Luceafărul 11 povestiri. Spre sfârșitul anului 1905 apare, editat de Luceafărul, care scosese tot atunci și Poeziile lui Octavian Goga, primul său volum de schițe și povestiri intitulat De la țară.

1906 Întors la Blaj, ocupă pentru scurt timp funcția de „cancelist“ la Mitropolie.

Vizitează Bucureștii cu prilejul expoziției jubiliare. Aici cunoaște pe scriitorii ardeleni așezați în Capitala țării libere, pe Coșbuc, Iosif, Chendi, Gorun, Zaharia Bârsan, precum și pe Nicolae Iorga și Emil Gârleanu.

Se căsătorește cu Maria Aurelia Radu.

Hirotonit, este numit preot în satul Bucium-Șasa, aproape de orașelul Abrud, în Munții Apuseni.

Începe perioada unor aspre revelații cu privire la traiul oamenilor acestor părți, majoritatea mineri la băile de aur. Rodul acestor experiențe sunt o seamă de Fragmente publicate în revista *Ramuri* (1907) și în *Revista politică și literară din Blaj*, din același an, portrete și instantanee reportericești, dintre care unele vor deveni schițele și povestirile care compun volumul din 1910, *În întuneric*. Ion Agârbiceanu colaborează la numeroase reviste din Ardeal și din Țară, îndeosebi la *Luceafărul* și la *Viața românească*; în revista ieșeană publică, începând cu 1906, numeroase schițe: *În luptă* (nr. 7, 1906), *Fierarul Petrea*, *Fefelega* (nr. 8, 1908), *Luminița* (nr. 10), *Vârvoara* (nr. 12), *Angheluș* (1909), *Vecinul nostru Hudri* (1910), precum și nuvela mai lungă *Popa Man* (nr. 3 și 4, 1910).

1909 Apare la Vălenii de Munte volumul *În clasa cultă*, reunind schițe și povestiri din viața intelectualității ardelen.

1910 Apare volumul *Două iubiri*, tipărit de tipografia Neamului românesc. Volumul conține cunoscutele schițe și povestiri Fefelega, Luminița, *Bunica Iova*, *Precupaș* etc., inspirate unele de amintirile copilăriei, altele din noua realitate a satului moșesc.

Apare volumul *În întuneric*, tipărit de Editura Minerva din București, cuprinzând de asemenea evocări de figuri din satul copilăriei, dar mai ales Fragmentele rupte din experiența de viață de la Bucium-Șasa.

Apare în Biblioteca Lumina din București culegerea de povestiri *Prăpastia*.

În nr. 5 al *Luceafărului* se publică răspunsul lui Agârbiceanu la ancheta revistei cu privire la poporanism, semnificativ pentru convingerile social-politice ale scriitorului.

Este numit preot în satul Orlat din apropierea Sibiului, unde va rămâne până în 1916. Perioada aceasta și cea care a precedat-o sunt însemnate pentru scriitor și din punctul de vedere al lecțiilor decisive care i-au îndrumat pașii în creație. Ia cunoștință de creația lui Balzac, Flaubert, Zola, Dostoievski, Tolstoi, Gogol, Gorki, Andreiev.

1912 *Impresii și imbolduri conjugate din lectura Annei Karenina și a Doamnei Bovary* îl duc la elaborarea primului său roman, *Legea trupului*, publicat în foiletonul *Luceafărului* (nr. 1 — 32), apărut în volum mult mai târziu, în 1926.

1913 Tot în *Luceafărul* apare romanul *Arhanghelii* (nr. 1 — 12, 15 — 16, 18 — 24), al cărui titlu i l-a inspirat romanul *Mont-Oriol* al lui Maupassant.

1914 *Romanul Arhanghelii apare și în volum, în editura Luceafărul din Sibiu.*

În foiletoanele, povestirile și nuvelele sale, Ion Agârbiceanu a prezentat drama omului simplu zdrobit de război.

1915 *În cursul verii scrie al treilea roman, Legea minții — Povestea altei vieți, la baza căruia stă concepția etică creștină. Romanul a fost publicat abia în 1927.*

1916 *După intrarea României în război, o dată cu retragerea trupelor române ce intraseră în Ardeal, Agârbiceanu cu familia se refugiază la Râmnicu-Vâlcea, apoi în Moldova.*

1918 *Spre sfârșitul anului se întoarce în Transilvania, întâi la Orlat, apoi la Sibiu, unde conduce ziarul Piatra, scos de Consiliul dirigent.*

1919 *Ion Agârbiceanu se stabilește la Cluj, dedicându-se gazetăriei politice, care-l absoarbe vreme de peste un deceniu.*

1920—1922 *O parte din ceea ce va publica în acești ani fusese scris în vremea războiului, și chiar înainte, ceea ce-i permite să scoată în-tr-un interval relativ scurt peste zece volume de schițe, povestiri și foiletoane: Povestiri (Sibiu, 1920), volum care cuprinde într-o primă versiune nuvela Păscălierul; Popa Man (București, 1920), cuprinzând și lunga nuvelă cu acest titlu, publicată anterior în Viața românească; Luncușoara din Paresimi, nuvele (București, 1920); Trăsurica verde, povestiri (București, 1921); Robirea sufletului, povestiri (Cluj, 1921); O zi însemnată (Biblioteca Căminul, 1921); Chipuri de ceară (București, 1921); Ceasuri de seară (București, 1921); Zilele din urmă ale căpitanului Pârnu (București, 1921); Scene (București, 1922); Spaima (Craiova, 1922) etc.*

1925 *Apare volumul Dezamăgire, conținând și impresionantele nuvele Dura lex și Așa de singur!, inspirate de asemenea din tragedia familiilor lovite de război.*

1922—1930 *Scriitorul își extinde colaborarea la un mare număr de reviste din întreaga țară, publicând asiduu mai ales în Adevărul literar și artistic, Cosânzeana, Cele trei Crișuri, Transilvania (pe care o și conduce), Ramuri, Viața românească (unde apare, în 1931, în versiune revizuită, Păscălierul) etc.*

1927 *Ion Agârbiceanu se învrednicește de Premiul Național pentru proză.*

1930 *La Craiova este publicat micul „roman” Dolor.*

Apare în Biblioteca pentru toți volumul de povestiri Stafia, cuprinzând și lunga nuvelă cu acest titlu, versiunea inițială a nuvelei Jandarmul.

1931 *Văd lumina tiparului romanul Biruința și „încercarea satirică” Răbojul lui Sf. Petre (editată în volum în 1934).*

1930—1937 *Prezent în continuare, cu producții literare, în publicațiile literare, numele scriitorului poate fi întâlnit mai frecvent în revistele ardelen: Darul vremii, Cluj, 1930, Societatea de mâine, Gând românesc (Cluj, 1933...), Pagini literare (Turda, 1935...), Familia (Oradea, 1935...) etc.*

1938 *Apare romanul Sectarii, satiră a partidelor politice și a „sectarismului la care ajunseseră”. „Dacă sub raport politic nu puteam face nimic, mă simțeam obligat să ajut societății să se ferească de ridicol și de exagerările degradante în lupta pentru o nouă căpătuire” (Adaos la Mărturisiri).*

Apare în revista Cuget clar povestirea Faraonii, o primă versiune a cunoscutei nuvele de mai târziu.

1940 *August Dictatul de la Viena, prin care o parte a Transilvaniei a fost ruptă din trupul țării.*

Scriitorul, refugiat la Sibiu, rămâne aici până în 1945, când se întoarce din nou la Cluj. Din bogata activitate de creație desfășurată în această perioadă numai o mică parte a văzut lumina tiparului.

Editura Cartea românească din București tipărește volumul Amintirile, esențial pentru cunoașterea împrejurărilor și a oamenilor care au modelat în copilărie sufletul scriitorului. Sub titlul Dintr-un carnet, capitolele cărții apăruseră anterior în diverse reviste.

1941 *Publică, în nr. 12 al Revistei Fundațiilor, Mărturisiri.*

1942 *Apare (Editura Fundațiilor) romanul de factură autobiografică Liceean... odinioară, reconstituire a vieții de elev de la Blaj și a atmosferei blăjene.*

O altă editură bucureșteană îi tipărește romanul În pragul vieții, care surprinde tipuri și moravuri din viața intelectualității ardelen. În aceeași editură se tipărește romanul Domnișoara Ana, cu preocupări asemănătoare.

1943 *În revista Convorbiri literare, se încheie publicarea unui nou roman, Vâltoarea, imagine a moravurilor electorale. Romanul apare și în volum, la Sibiu, în 1944.*

În anii războiului (1940—1945) cenzura timpului îi oprește editarea mai multor creații.

Dintre scrierile neditate, lucrate în această perioadă, fac parte romanele Frământări, Prăbușirea și Prăpastia (acesta din urmă publicat ulterior în Revista Fundațiilor), cu subiecte din viața

intelectualității ardelene în deceniile de după Unire, și Sfântul, „o repriză satirică generală peste diferitele pături sociale în cele două decenii“.

Tot din această perioadă datează și narațiunea Valurile, vânturile..., povestire din primii ani de după Unire, și Strigoii, roman evocând obiceiuri și credințe proprii satului ardelean la sfârșitul secolului trecut.

Fragmente din unele scrieri rămase în manuscris (Valurile, vânturile..., Frământări, Prăbușirea, Strigoii) au apărut în cursul anilor 1957 și 1962 în revistele Steaua, Gazeta literară și Tribuna, cu prilejul sărbătoririi scriitorului la împlinirea a 75 și, respectiv, 80 de ani de viață.

1954 Apare în Biblioteca pentru toți prima culegere de reeditări din schițele și povestirile lui Agârbiceanu. În anii următori asemenea culegeri sunt tot mai frecvente.

1955 Ion Agârbiceanu devine membru de onoare al Academiei.

1956 Apare la Editura Tineretului volumul Din copilărie, cuprinzând evocări scrise după 1950.

1957 Vede lumina tiparului, la aceeași editură, volumul Din munți și din câmpii, imagini din lumea viețuitoarelor.

1959 Ion Agârbiceanu publică volumul File din cartea naturii.

1961 Apare la Editura pentru literatură volumul de nuvele Faraonii, cuprinzând cele patru mari nuvele ale scriitorului: Faraonii, Popa Man, Jandarmul și Păscălierul.

1962 Scriitorul este sărbătorit cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani. Revistele marchează evenimentul, iar unele, ca Steaua și Tribuna, îi închină numere omagiale. Remarcabil prin ținută mai ales nr. 9 al revistei Steaua, care cuprinde și un util indice bibliografic al operei literare a scriitorului, precum și Adaos la Mărturisiri.

Începe publicarea seriei de Opere, sub directa supraveghere a scriitorului. Studiul introductiv, așezat în fruntea volumului I, e semnat de Mircea Zăciu; revizuit și îmbogățit, textul acesta devine monografia din 1964 Ion Agârbiceanu, tipărită de Editura pentru literatură.

1963 28 mai Scriitorul încetează din viață, la Cluj.

POVESTIRI

POPA VASILE

În odaia îngustă, joasă, cu geamuri mici, roșcate de flăcăruia când sălțătoare, când liniștită a bețigașului de său de pe masă, se plimbă cu pași largi, măsuț un bărbat adus puțin de spate. Barba bogat revărsată pe piept are mănunchiuri groase de fire argintii. Mustățile-î răsucite par două coarne de berbec, ce se pierd în barbă, roșcate, cu puține fire albe. Din când în când, se oprește lângă masă, vrea să se așeze pe scaun, dar iar se îndreaptă și îarăși pășește larg și măsurat. Pe câteva clipe capul se ridică mareț, și sub sprâncenele dese, stufoase, ard în vâpăi două diamante negre. Nasul de vultur palpita, pare că adulmecă în depărtări mari.

În casă e liniște grea. Din odaia vecină, pe ușa deschisă, se-aude respirația regulată a celor ce se odihnesc, scutiți de răsufilele reci ale vântului ce fluiera cu o mulțime de întorsături în streșina lungă a casei, afară, în toamna târzie. În vatra rece, în două colțuri, doi greieri numără cu scârțâiri uscate clipele ce trec. Din cadrele icoanelor vechi, sfinții, în haîne lungi, șterse, ascultă, cu capetele plecate, furtuna de-afară. Par adânciți în gânduri, ca niște moșnegi ce-au adormit la un priveghi, cu coatele pe masă. Pe după icoane sunt vârâte tufe de busuioac și de izmă creată, cu miros de sărbătoare.

Întru târziu, bărbatul, după ce închide ușa odăii vecine, se oprește în mijlocul camerei. Stă mult, ca împietrit, cu capul plecat, cu brațele încrucișate pe piept. Din când în când oftează, și barba mare î se zbate ca o descărcare nervoasă. Afară, vântul se vaietă prin frăgarii negri, se învâluie pe sub streșină, îmbulzindu-se prin geamurile mici, și se depărtează apoi, ca răpît, într-un întunerîc de să-ți scoți ochii, lăsând

răstîmpurî marî de lînîște în urmă. Dîn ochîi negrí, aprînşî, se desprînd repede doî stropî marî şî se pîerd în barba încâlcîtă. Paşîi se-n-dreaptă iar, hotărâţî acum, spre masă, şî scaunul cu spetează scârţâie dureros.

O coală albă de hîrtie aşteaptă pe masă. Pana întepeneşte o vreme între degetele groase, apoi, încet, cu opîntîrî şî ponturî, începe s-alunece scârţâînd.

„Măria-ta!

De douăzeci şi cinci de ani sunt aici, în satul unde m-ai trimis. Douăzeci şi cinci de ani trec ca o palmă la ureche, dar pentru mine au fost douăzeci şi cinci de veacuri, măria-ta! Până am fost la învăţătură, m-ai cunoscut bine pe mine, şi pe Toader Vălean, şi pe Petre Muntean. Noi ţineam strana. Acuma, ei s-au dus de mult, măria-ta, şi numai eu am mai rămas, eu, Vasile Todoran.”

Mâna lui Vasile începe să tremure ca de frîgurî, pe ochîi se pune o ceaţă deasă. Şîrurîle ce se usucă pe hîrtie se par grozav de încâlcîte. Lîterele joacă, se dezlănţuie, se împrăştîe şî dîspar apoi cu totul. Vasile Todoran se freacă la ochî, dar ochîi nu mai vîd în afară. Se lasă greu pe speteaza scaunului şî oftează dîn adânc. Sub para tremurătoare a feştîlei de pe masă, sfînţîi vechî de pe perete par că se deşteaptă. Afară, vîntul se izbeşte în ferestrele mîcí, şî un ochî de hîrtie plesneşte. Vasile Todoran deschîde ochîi, tresărînd. Flacăra săului de pe masă se-alungeşte şî-î gata parcă să se desprîndă de feştîlă.

— Ce vreme, Doamne, ce vreme! şopteşte popa Vasile, şî cu o năframă neagră astupă ochîul. Apoi se aşează iar pe scaun.

De cînd duce el amarul ăsta de vîaţă! Bătrînul badea Iacob, tată-său, să-î fî dat lui bună pace, să fî rămas aici în sat, în rînd cu fecîorîi. Cîne-ar fî ca el acum? Dar nu! Bătrînului îi ardea să-l facă domn, şî încă ce domn, ía, nu aşa, o zdreanţă de scriîtoraş! Avea băiatul glas bun, — ce mai glas! — „got“, cum zîce cantorul Mîtru. Şî dacă nu l-ar fî făcut popă, atunci

pentru ce le mai' dă Dumnezeu dar oamenilor?

Și Vasile Todoran, cum stă rezemat de speteaza înaltă a scaunului de stejar, vede, ca în vis, toată viața ce-a urmat pentru el din această hotărâre neînduplecată a bătrânului.

O casă mică, cu ferestrele murdare, cârpite cu hârtie, locuința unui pantofar uscat, vânat la obraz, care toată ziua ședea pe un scăunăș, punând petice orî tălpî, fumând neconținut și golînd tot la trei ceasuri o lîtră de rachiu. Un ucenic ghebos aducea și ducea marfă, punând întotdeauna în buzunar glaja stăpânului. Acî a-nceput să învețe lecția ce i se spunea la școală, în mirosul de tutun, de cleiuri, de vînars și de piele umedă, putredă pe jumătate. Când îi vin în minte anii petrecuți acolo, îl cuprînd fiori reci.

Numai după ani a schîmbat cvartîrul și s-a mutat la cei doi prieteni, cu care mai târziu cînta în strană; numai atunci a mai prins și el vlagă. Anii de-nvățătură erau doi pentru cei ce se grăbeau.

Dar de acești doi ani Vasile Todoran își aducea totuși cu drag amînte. Mai ales de unele zile mari. Când se strecura cu cei doi prieteni la crîșma lui Tănase, puneau trei șurte de-ale crîșmărești în cele trei ferestre și așezau lumina în mijlocul mesei, iar în jurul lumînii — trei sticle cu vin. Feciorii se mai încălzeau la inimă, li se dezlegau limbile și le porneau lacrimile odată cu cîntecele. Și ce cîntece, Doamne, Doamne! Te-aprîndeau mai ceva ca vinul! Și Vasile era cel mai meșter. În asta una nu se-nșelase bătrînul: feciorul lui avea un glas, — Doamne, ce mai glas! — „got“, cum zicea diacul Mîtru.

Vasile cînta, prietenii îl acompaniau, și ochii lor cumînți se umezeau. Și cînd se depărta și al doilea rînd de sticle goale, să vină iar plîne, prietenii se îmbrățișau, și apoi, liniștindu-se, făceau planuri mari pentru viitor. Cei doi aveau acasă logodnice ce-î așteptau cu ochii plânși, blăstămînd atîta foc de-nvățătură ce trăbă să ai ca să poți cădelnița în biserică. Ei se-nduioșau mai în grabă decît Vasile, și pe buze le veneau cîntece de dragoste. Dar Todoran schîmba repede

rostul şi se pomeneau cântând:

Cíne trece Oltul mare?
Ce víteaz răzbunător
Umple astăzi de teroare
Zbíríí bítuluí popor?

Şí nu se prea puteau dumerí ce va să zícă „zbíríí-bítuluí“, spus totdeauna într-un sîngur cuvânt. Dar Vasíle punea capăt şi nedumeríríí, căcí încheía cu:

Plângí, popor nenorocít!
Plângí, că Tudor a murít!

Şí cei doi prietení plîngeau cu lacrí mí amare moartea bítuluí craí Tudor Olteanul, care trecuse

Fără cruce, fără floare,
Fără lacrí mí pe mormânt.

Amíntírea acestor zíle marí era sîngura zare lumínoasă în viaţa luí Vasíle Todoran. Dar cât de rare au fost acele zíle! Câteodată í se părea că partea asta frumoasă a víeţíí luí a fost un vís numaí. Maí ales după ce-í murírá prieteníí.

El nu avusese logodnícă, până la prícopseală, dar, venínd acasă, zece ar fí mers după el.

Luí Vasíle íí víne în mínte toată viaţa luí de popă ací în sat. Şí, dín toate, íntelege numaí atâta, că tată-său maí bine-l lăsa să crească în rîndul celorlalţi fecíorí. Aníí rái l-au legat de gard. Cei buní í-a cheltuít cu şcolíle, pentru un băiat care, după cíncí aní, muríse de apríndere de plămîní, şi pentru o fată care şi ea fusese un an la oraş.

A muncít în rînd cu ceilalţi oameni dín sat. A muncít ca un bou, şi nu s-a ales cu nímic. Că dacă era an ploíos, eclegía se íneca de bălţíle ce le ţínea lunca o jumătate de an; iar de era secetă, crăpa cleíul de sub fírele rare de íarbă, şi cucuruzul íşí

învârtea frunzele ca fusele. Moşia lor cea bună, dîn moşi, a pus-o tată-său cu învăţătura lui. Era înrudit cu jumătate satul, — cât despre partea lui, cât despre partea muierii —, dar de la aceştia în zadar cerea. Erau săraci şi n-aveau ce să le dea.

Şi tot ar fi mers cumva, numai să fi fost an bun. Mai ales anul acesta dîn urmă! Trei vitişoare în grajd, şi nu avea un car de fân! Şi toamna venise degrabă. Le-ar fi vândut, da' nu le cumpăra nimeni, numai cu preţ de batjocură. Oamenii mulţi plecaseră la America. Îşi vânduseră tot, ca să-şi poată face bani de drum. Şi plecaseră cu gâturile uscate şi cu ochii umezi. Şi s-au dus mulţi...

De când se porniseră oamenii să meargă în lumea cea nouă, îi tot umbla şi lui ceva prin cap, dar tăcea. Niciodată însă n-a fost aşa de zdrobit ca în seara asta.

La o vreme, se ridică iar şi începe să se plimbe prin odaie. Întru târziu, se opreşte dîn nou, cu braţele încrucişate, şi stă mult aşa, ca împietrit.

Afară, în noaptea adâncă, vântul vuleşte întruna. Două lacrimi mari se pierd în barba încâlcită, şi popa Vasile porneşte cu paşi hotărâţi înspre masă şi se apucă dîn nou de scris.

„Măria-ta!

Eu, Vasile Todoran, de douăzeci şi cinci de ani preotesc tot acolo unde m-a pus măria-ta. Pasămite, aşa e voia Celui-de-Sus. Acuma, eu am avut un fecior, pe care l-am purtat cinci ani la şcoală. Dar ăla a murit. Dac-a murit, s-a hodini, măria-ta. Dumnezeu să-l ierte! Acuma, măria-ta, vei şti c-a fost mare secetă în anul acesta, şi am trei vitişoare şi nici un car de fân. Să le vinzi, le dai pe nimica. De celelalte ar mai fi cumva, dar cu mălaiul stăm rău de tot. Poporenii n-au să-mi dea nici câte-un cop. Şi am, măria-ta, nevastă, că trăieşte încă, şi doi băieţi, peste zece ani amândoi, dar pe ăştia vezi bine că nu i-am mai putut duce la şcoală. Şi aşa, ei pot trăi şi cu mălai. Dar mai am, măria-ta, o fată de douăzeci şi patru de ani. Şi nu s-a măritat încă... A fost un an şi la şcoală, la oraş, dar domnişoară tot nu

poate fi, că nu avem nici bani; apoi, feciorii din sat se vede că nu prea îndrăznesc, ştii dumneata. Şi așa, e trecută de ani și nu s-a măritat încă. Și să o vezi numai! Înaltă, mlădioasă, cu fața albă ca de crin, cu ochii negri, negri și umezi! Și stă așa, și nu se mărită. Măria-ta! Pe mine pentru fata asta mă doare. Și să mă ierți, măria-ta, dar când mă uit la ea, blăstăm ziua în care m-a dat tata la școală. Acuma, de-aceea vin eu să scriu măriei-tale: vreau să adun ceva bani, să-i fac zestre, ori să mă duc de-acasă, că așa, gândesc, feciorii vor fi mai îndrăzneți, că preoteasa, Ruxandra, e țărancă și ea. Eu singur îs domn în casă. Că, uite, de asta voiam să-ți spun măriei-tale: eu vreau să mă duc din sat, oblu în America. S-au dus ei încă oameni de la noi, și au făcut unii bani. Acuma, eu numai de-atâta mă rog, să-mi dea măria-ta slobozenia asta și să-mi ție satul până voi veni. Nu ca popă vreau să mă duc, măria-ta, nu! Patrafirul îl las aici; ci acolo spun că sunt fabrici multe și plătesc mai bine. Nu pentru mine, nici pentru Ruxandra, ori pentru cei doi băieți te rog, ci numai pentru ea. De ea mi-e milă, că e trecută de douăzeci și patru de ani, și nu s-a măritat încă. Și-apoi mai spun eu încă ceva, dar numai măriei-tale: așa-i ea, nu poate mânca nicicum mălaiul gol. Și în America mai fac oamenii bani, măria-ta. Și trăbă să mă duc! Așteptând slobozenia, sărută dreapta măriei-tale sluga plecată,

Vasile Todoran,
popa din Lupeni”

Popa Vasíle, zdrobít, împătură hârtía, o pune bine în buzunar, și așa, îmbrăcat, se răstoarnă pe lavița de lângă fereastra în care răscolește și-acuma vântul.

Dímíneața încirípă de la judele un cal, cu șaua de lemn îmbrăcată în piele neagră, și spuse femeilor că trăbă să meargă până în oraș, la poștă.

Când să iese pe poartă, un copílandru de vreo șaisprezece ani, oacheș, îmbrăcat în suman, se arată și el în prag, cu calul de căpăstru.

— Domnule părinte, să faci bine să víi, că moare taíca!

— Cum moare, mă Ionícă? N-a fost beteag!

— Numai de două zile a căzut la pat. Dar acum moare, domnule părinte! Fă bine, vină-n grabă!

Ai lui Ionică locuiau pe hotar, cale de-o poștă pân-acolo. Popa Vasile sări din șa, se-ntoarse furtună în casă, luă patrafirul și ceaslovul, se-avântă iar pe cal și plecară amândoi.

Colo, după amiază, o căruță se opri înaintea casei preotești.

— Vină, Ruxandro, de ia patrafirul și ceaslovul! Trăbă să-l ducem la doctor. De nu, omul ăsta moare cu zile. E în aprindere de plămâni, așa cum a fost și Gheorghieș al nostru.

În căruță nu se vedea decât lâna cojocului ce-acoperea pe bolnav.

Seara, căruța se opri iar în fața casei. Popa se coborî.

— Auzi, Ionică, dacă-î ajunge acasă, să faci cumva să trimiți calul, că e al judelei, zise popa către băiat, și, întorcându-se către preoteasă: I-au dat doctorii leacuri și-au zis că-î trece. Da' de nu mergeam, era gata! Vezi, mor cu zile bieții oameni!

Când să se dezbrace, popa Vasile dă de scrisoarea la vlădica în buzunar. Își uitase toată ziua de ea. O scoate, o-ntoarce, o privește lung pe toate părțile, apoi se-apropie de vatră, o pune în flăcări și oftează dinadânc, cu privirile pierdute-n vâlvătaia roșie:

— Câte necazuri, Doamne, câte necazuri!

1905

CUPRINS

CULA MEREUȚ

La stâna de la Comandă, Cula Mereuț e acum a cincea roată la car. Strungarii, niște băiețandri de ieri, de-alaltăieri, îl iau peste picior, iar păcurarii roșcovani la față, cu cămășile smolite, râd pe sub mustați de ponturile ce i le fac aceia. Dar când e să urnească o treabă cu temeî, Cula Mereuț trăbă să vie cu sfaturile bătrânești, așezate, ca să iese toate bine la cale. Cea dintâi urdă, primăvara, și cel dintâi caș Mereuț trăbă să le

facă; el trăbă să potrivească laptele dîn fíert, să arate cât cheag trăbă pus ca brânza să íese potrvítă pe întreg anul. Ceílalţi păcurarí stau atunci pe de lăturí şi prívESC ţíntă la toate apucăturíle bătrânului.

— Ia gustaţi, puílor, de vedeţi, maí are moşul preţ de-un ban rău?

Şí Cula, cu ochíí mící, strălucítorí de bucuríe, le împarte la toţi caş dulce şi urdă nouă.

— Plăteşti, moşule, un corn de ţară încă!

Flăcăríle arămíí de sub căldare rumenesc şi maí mult feţele cíobanílor. Ochíí le scânteíe, negrí ca tăcíunele. Íşí scutură capetele frumoase, — să le taí în marmoră! — ca să se tocmească bíne părul lucíu, şi prívESC la urda şi la caşul alb ca zăpada.

— Măí strungarí, măí, mă Bucure, mă, haídaţi de duceţi zărul, să ştie şi cáíníí ăştía, săracíí, că a maí sosít o dată sfânta primăvară!

Şí Cula Mereuţ le arată cât zăr să ducă. Strungaríí se codesc, se frământă, şi unul íşí strâmbă gura, gata să plângă.

— Păí numai atâta să le ducem? Sunt şase zăvozí!

— Asta-í! Parcă eí ar fí spartí, ca voí!

Şí strungaríí, orícât ar voí să-şí hrănească bíne cáíníí, trăbă să se mulţumească cu atâta.

La troaca îngustă, dulăíí marí, lânoşí, pleoscăíe cu límbíle lungí, de-aí gândí că se íneacă, nu alta. Dín când în când vreunul íşí arată colţií, rânjínd spre vecínul ce se índeasă în el. Apoi, în rástímpurí, câte doí se muşcă de urechí, de gât, aleargă de la troacă unul după altul şi, unde se ajung, cad grămadă, íncolţíndu-se, hârâíndu-se.

— Nu-í lăsa, Petre, mergí şi arde-l pe Bălan de mama-foculuí! De nu se-nfrícă acum, de la-nceput, nu va maí fí pace între eí la nící o mâncare.

Un flăcăuandru oacheş, larg în spate, se repede cu bâta.

— Aşa! Dă-í, dă-í tâlharuluí, să ţie mínte! Bun! Bun! Maí dă-í una. Brava! Acum ştiu că nu maí muşcă!

Şi Cula Mereuţ râde foarte mulţumit, înmulţindu-şi creţurile de pe obraz.

— Măi, aveam eu un câine, adaogă el, — voi nu l-aţi apucat, — ăla, dacă nu stătea cu bâta lângă el, se pune de-a lungul în troacă, de nu se mai putea apropia nici un dulău. Muşca în dreapta, se rânjea în stânga, se îndrepta înaintea, sărea deodată înapoi, de gândea că-l poartă zmeii. Şi dacă se sătura, rămânea aşa, cu toate patru picioarele în zăr, ca încremenit. Numai colţii şi-i arăta din când în când. Al dracului câine! Da' şi lup să fi fost care, dacă intra odată în turmă, să se mai întoarcă în pădure! Era o prăsilă, ştii, cum azi nu se mai află.

— De mult a murit, moşule?

— De mult! Şi nici azi nu ştiu ce boală să fi avut. Că într-o dîmîneaţă mă trezesc numai că voînucul meu nu se mai scoală de lângă strungă. A zăcut patru săptămîni pe coaste şi nu mânca nimic, ci privea numa aşa, cu ochii învăluţi de ceaţă, ca un om care simte că se duce. Îl chemam pe nume şi nu mă auzea, îl mîngăiam pe gât şi pe spate şi nu mă cunoştea. Sara numa, când se lăsa aşa o lînişte de să auzi cum rumegă oile şi când vrui să păcurar pune fluierul la gură şi-l făcea să plîngă, atunci numa începea şi Hectoru meu să urle, da' nu aşa cum urlă câinii, ci părea un glas de om, de-mi rupea înima. Pasămite, numai fluierul îl mai auzea. Şi am plîns eu cu baba după el multă vreme, că era de la părinţii ei, şi când am adus mireasa acasă, nu s-a mai lăsat de car.

Cula Mereuţ clipea acum des din gene şi mişca din umeri, ca şi când şi-ar sălta jocul pe spate, deşi nu-l avea. Ochii i se înduioşau la amintirea vremilor apuse şi clătina din cap fără să zică o vorbă.

Fusesse vreme îndelungată bacî la stîna asta, unde ca băiat a fost strungar, iar ca flăcău, păcurar harnic şi isteţ. Acum toate s-au dus! Oamenii cu care se putea înţelege bine, prietenii, viaţa, toate. A mai rămas cu câmpul şi cu pădurea de pe culme.

De cum se băgau oile în lapte, Cula Mereuţ umbla cu sterpele. Pornea dîmîneaţa, cu doi câini târcaţi după el, cu

traísta în vârful bâteí, şí nu mai dádea pe la stână câte două-trei zíle.

Când apuca să doarmă la stână, nu mai încăpea de gura strungarílor, nişte frunză-n buze, de nu plăteau două parale!

— Moşule, am numărat sterpele dumítale şí se vede treaba că pe cínci le-a mâncat lupul!

Cula le da pace să vorbească, dacă nu-í venea somnul; se-ntorcea numai pe cealaltă parte.

— Ba să-ţi spun eu una, fârtate Nículae, zece sterpe de-ale moşuluí, de alaltăierí, au nişte mieí ca aceía, să-í frângí în genunchí de graşí.

— Asta nu ştiu cum va fí, da' cea cu lupul stă. Eu am fost azí-dímíneaţă pe la Valea-Vacíí şí am văzut la margínea pădurií, într-un tufiş, lână de oaíe mâncată acum, proaspăt, de lupí. Pe-acolo numa turma moşuluí umblă.

— Mai duceţi-vă şí draculuí, măi copíi, că de gura voastră nu poate omul închíde un ochí! se răstea la eí, întru târzíu, un păcurar ce era mai aproape.

Ceíalţi tăceau molcom, cu ochíi la cerul înflorít de stele.

Cula Mereuţ nu zícea nímic. Se învârtea când pe-o latură, când pe alta. Nu-l príndea somnul. Se rídica într-un cot, îşi scotea pípa şí o îndesa cu tabac dínr-o beşícă mare, smolítă. Apói se apuca să sloboadă la fumurí, tot câte-un ghem míc, díń colţul guríi. În văzduh plutea o líníşte de se auzea cum rumegă oíle şí cum şopotă, înfíorată de taínă, pădurea de pe culme. Sus, stelele se îndeseau tot mai mult şí trímíteau, tremurând, sulíte albe, fíne, príntr genele ce se lăsau grele pe ochíi moşuluí. În răstímpurí marí se auzea câte un susur moale, îndelungat, ca şí când ar trece, prín văzduh, o pasăre uríaşă, nevăzută, cu arípíle uşoare întínse. Cula Mereuţ, cu ochíi închíşi, punea luleaua după şerpar şí se lăsa domol pe spate. Dar când să-í fíe somnul mai tíhnít, strungarul Bucur, care nu avea deloc poftă să doarmă, se apropía încet de moşneag, îşi ducea fluíerul la buze şí începea să tragă la doíne ca acelea, de tresăreau coamele stejariílor bătrâní în

vís. Dacă se deștepta și alt păcurar, Bucur mânca o papară ca aceea, dar bătrânul nu-í zicea nimic, deși de adormit nu mai putea să adoarmă.

Cu dracii aștia de strungari numai o dată pe an era prieten Cula Mereuț: toamna, când se împreunau oile. Atunci îi muștruluia de mama-focului.

— Măi Bucure și Nículae, voi să-mí prindeți berbecele cel băl. Da' până număr la trei!

Băieții alergau, speriau oile, îl prindeau și rămâneau să tragă berbecele după turmă. Dar moșul îi ajungea și punea și el mâna.

— Așa, acum să vie săinul.

Acesta era berbecele bătut de bălul.

Săinul venea adus de Bucur, se oprea așa ca la douăzeci de pași, cu capul ridicat, mândru. Moșul și cu strungarii țineau pă bălul, care, zărindu-și dușmanul înainte, își încorda gâtul.

Bătrânul comanda:

— Uii-í-íup!

Săinul pornea furtună, de-í sălta lâna, și se ízbea ca maíul în capul bălului.

— Așa, asta-í bună! Încă una, săinule!

Acesta se retrăgea, mergând îndărăt, la aceeași dístanță, și o altă ízbítură de maí, — ca și când aí da să crapí un butuc mare, — trăznea între coarnele bălului.

— Așa ți-a trebuit, hoțule! Asta-í învățătură!

Și slobozea berbecele.

Altfel, cu strungarii nu-și făcea treabă. Numai când îi aduceau tabac, îi întreba cu ochii cercetători:

— Maí este, măi hoților? Că sunteți curat hoți.

De altfel níci nu rămânea multă vreme pe la stână. Vuța, baba lui, îl găsea tot pe marginea pădurii de pe culme, de câte ori venea la el, ori în pădure. Și venea regulat, de trei ori pe săptămână, să-í aducă un pachet de tabac de trei, toată patíma ce o maí avea moșul în lumea asta. Când venea bătrâna, între ei, de aní de-a rândul, se petrecea aceeași scenă.

Vuța se abătea totdeauna maí întâi pe la stână și întreba cu

glas moale, sălcíu:

— Omul meu nu e pe-aicí?

— Nu, buníco, de două zíle n-a mai venít. Poate l-or fí príns nişte lupí.

— Ha? făcea bătrâna şi pornea fără să mai întrebe ceva.

Când îl întâlnea pe Cula, la margínea păduríí, era bíne, dar câteodată numai clopotele se auzeau, unde şi unde, sub bolta de frunze. Atunci Vuţa dădea târcoale pe margínea păduríí şi-şi chema moşneagul, cu glas scârţâit:

— Uu, Culo, măăă!

Şí în pădure răsuna un „ă” prelung. Vuţa se da pe unde era loc mai rídícat, îşi punea mâna zbârcítă sub barbă, buzele í se despătureau dín smereníá bătrâneţílor:

— Uu, Culo, măăă!

Şí abía întru târzíu răsunau clopotele de la oí, tot mai aproape, tot mai aproape, până se íveau în margínea păduríí cele mai spríntene.

Bătrâníí se aşezau, tăcuţí, pe ţelínă.

— Aí venít íar, Vuţo?

Şí moşneagul prívea în pământ. Bătrâna íí răspundea întru târzíu:

— Venít, Culo!

Tăceau amândoi.

— Ş-aí mai făcut rând de un pachet?

— Maí, că încă am două găíní care ouă. Ştíí, ceea galbenă, cu creastă de cocoş, şi cea pestríţă, care ne-a strícat atunci, la Paştí, o fereastră.

Vuţa scotea dín sân o năframă neagră, o despătura pe-ndelete şi-í dădea pachetul.

Nu zíceá nící unul nímíc.

Cula desfăcea hârtía galbenă, puneá tabacul în beşícă, scotea pípa şi o îndopa cu „proaspăt”. Lăsa o dungă de catran pe cíoarecí şi apríndea íarba-dracului. Slobozea nourí uşorí, alburíí, prín colţul guríí.

Baba se uíta la el.

— Doamne, Culo, mult pípi tu!

— Hm, mult! răspundea moșneagul, scurt, pe nas. — Apoi, cu gura plină de fum, adăoga: Ímí maí aduc ší strungaríí.

— Strungaríí?! De unde, Culo?

Mereuț clípea víclean dín ochí.

— De la sasu.

— De la care sas?

— De la cel cu tabac.

— Șí care-í ăsta?

— Iacă, soro, tu nu ștíí! Sasu ší dracu! Acasă, în grădínă, nu pune tabac, că í-í frícă. La hotar, maí prín cucuruz, maí prín napí, pune. Dar au dat strungaríí noștrí de el ší-mí tot aduc.

Strungaríí, ce-í drept, í-au adus de câteva orí, dar numai câteva fíre. Bătrânul nu í-a crezut când í-au spus că nu maí este, ší de atunci, prăpădííí, îl țin pe bíetul Mereuț cu tabac dín frunze uscate de napí ší de bostaní.

După un tímp baba se trezea ca dín vís.

— Uíte, Culo, stejarul acela n-a fost ars. Cíne l-a ars?

— L-a trăznít, Vuțo!

— L-a trăznít! Măí, măí! se mínuna bătrâna. Ce putere mare s-a făcut ší dín pădurea asta! Ștíí, maí demult erau numai núiele de-ngrădíť.

— E mult de-atuncí, babo!

— Tare mult, moșnege!

Șí-ší amínteau líníșťíť, ca ší când ar fí spus crâmpeíe dín víața altora, atâtea lucrurí trecute de pe când erau eí în floare...

Târziú, Vuța se gătea de mers.

— Acum te duci, Vuțo?

— Da, mă duc!

— Prín sat ce maí e nou?

— Ce să fíe, moșnege? Nímíc.

Șí Vuța, adunată de spate, cu cârja bătrânețílor în mână, își trăgea cu greu cízmele marí, uscate, pe pajíște, íar Cula își apríndea dín nou luleaua ší rămânea, așa,-ntr-o dungă, cu ochíí píerduť spre culmíle păduríí, ce părea o boltíre de smarald sub lumína soareluí tânăr.

MOȘ VIRON

Cîne-l cunoaște mai de-aproape îî zîce „moș Víron“. Când vorbește mai mult cu el, îî spune símplu, cu glasul înduioșat: „Moșule“. Ceí albíť de aní însă, care-au apucat alte vremurí, nu í-ar zîce pentru toată lumea asta decăt „păríntele Víron“.

Dín sātuťul lui, răsфіrat pe cursul unei văi ce-șí strecura argíntul în valuríle frânte, păríntele Víron nu mai prea íeșea în lumea asta largă. Că era destul pentru bătrîneťile lui, — grele, dar neínrânte bătrîneťí, — să slujească dumínica sfânta líturghíe, iar peste săptămîná să mai ímpuťíneze dín cele sāríndare șí canoane ce í le dau oameníí mai cu tragere de ínímă ca unui preot tânăr, căcí, ce să zící, bătrîneťile sunt totdeauna mai aproape de Dumnezeu. Când íeșea la sfânta líturghíe, să cădească biseríca, aceeașí muzícă duioasă, plínă de pace, se despríndea dín zurgălăíí ínnegríť de fumul de tāmáie, pe care o cunoșteau poporeníí de un șír lung de aní. Șí creștíníí se alínau smeríťí, cu capetele plecate, cu mǎíníle în lungul trupului, să-í mângáie mírosul fumului albastru, íute, ce rămânea în clăbucí rotunjorí, ca șí când ar fí scăpat dín pumní, de câte orí păríntele Víron zmuncea dín cădelníťă. Șí ferít-a sfântul ca să cădească dumnealui ca alťí preoťí bătrâní: abía să-șí mίște pașíí șí abía să adíe dín cădelníťă! Pe când buzele íí bolboroseau „psalm cínzecí“, se purta grabníc șí hotărât, ca șí când ar fí fost mǎníos pe cíneva. Stângácia nu o putea suferí păríntele Víron. Când vedea într-alt sat vreun preot că abía se-ncurcă prín biserícă, nu se putea răbda să nu-í spună, după líturghíe:

— Bîne, nepoate, de ce țí-a dat Dumnezeu sănătate? Nu uíta că slujba-í slujbă, orí la Dumnezeu, orí la împăratu! Tu așa te uíť de parcă n-ai mǎncat de treí zíle șí țí-í tot frícă să nu

amețești!...

Níci tinerí, níci bătrâni nu scăpau ne-mproșcați de părințele Víron dacă í se-mpărea ceva.

Șí în biseríca luí trebuía să fie curățenie și rânduială odată. Că de se întâmpla să zărească căpețele de lemnuse pe lângă sfeșnice, orí alt semn trădător pentru crâsnícul ce n-a măturat sâmbătă seara biseríca, se oprea cu cădelnița în loc, privea cu sprâncenele adunate la locul cu prícină și nu se putea răbda să nu arate și cu picíorul. Iar când se întorcea în altar, crâsnícul lua, cu capul în pământ, cădelnița și mergea să aducă jar nou, deși nu era níci jumătate stîns celălalt. Pe díacul ce l-a avut dîntâi, atâta l-a tot urmărit prin toate crâșmele, de nu-í lăsa omulúi răgaz să bea un pahar de vînars, încât bíetul díac, cum era pătímaș de felul luí, a trebuit să se mulțumească de cínste și de slujbă. Și, colac peste pupăză, când a cântat díacul cel nou în biserícă, părințele Víron a ținut o predică despre datorínțele fețelor biserícești, cum mai ales aceștia trăbă să se ferească de crâșmă, căci în fíecare butoi stau zece drací și umblă să ducă în íspítă o față biserícească. Și în tímpul predicíi privea aspru, de câte orí se oprea să-și ía răsuflet, la díacul cel vechí. De altfel, părințele Víron nu-și prea lua răsuflet. Vorba íntâi și a doua íi erau domoale, dar de-aicí încolo, se aprindea văzând cu ochíi și vorbea la ínima omulúi, de n-ai fí crezut că-í a luí barba cea albă și părul argíntat. Íi vedeaí numai ochíi negrí, plíní de foc și neastâmpărați.

Dar líturghíe e duminíca și în sărbători, când are preotul slujbe de la poporení. Multe zile ínsă sunt goale, pustíi, fără să știi ce să faci, mai ales dacă ești cu-atâtea ierní în spate, ca părințele Víron. Că dacă ești bătrân, te trezești odată cu gâíníle și, după ce te-mbrací, vezi că n-ai ce face. Ieși în curte, vezi că nu-í níci acolo nímic de făcut. Atâta doar, să-ți aprínzi pípa și să-ți deschízí portíța, să-ți mai dea oamenii bună dímineața. E bine și asta, când ai o fíre să te rabde așa. Dar părințele Víron nu era dăruít de Dumnezeu cu astfel de fíre. Nu poți dormí? Te scolí, te spelí în grabă, zící trei rugăcíuni care le știi și „psalm

cínzeci". N-ai ce face în curte? leşi pe uliţă şi porneşti cu cârja bătrâneţilor în mână. Cí nu mergi așa ca bătrânii, cí cum se merge în aerul tânăr de dímíneață. Întâlneşti un om harníc şi-í dai un sfat bun pe ziua de azi, dai de o femeie şi-o întrebí de í-s sănătoşi copíii, zăreşti un príchínduţ de băiat cum mână vaca, grăbít să nu scape cíurdarul, şi-l lauzí în gura mare, că se va face un om „fală satului”, íeí în nume de rău pe un moşneag ce şi-a apríns luleaua, şi mergi așa, ínainte, pe ulítele satului, cu sprâncenele încruntate, gândíndu-te poate departe, dar văzând, fără să vrei, tot ce-ţi íese ínainte. Şí păríntele Víron numai așa putea să trăiască.

Destul era pentru dânsul síngurătatea nopţii. Că-í era casa pustie şi rece, şi o líníşte de-ţi pătrundea în urechí. La cele două mâţe târcate se uita chíorâş, şi bătea cu pícíorul în pământ de câte orí le zărea prin casă, de o tundeau la fugă ca arse cu bícíul, şi numai departe, în curte, se opreau, şi mieunau tríst, cerşínd míla bătrânului. Zadarníc! Păríntelui Víron nu í-au plăcut mâţele nícíodată. „Satano!” zicea el, de câte orí le vedea, şi ízbea cu pícíorul în podele. Căínele Zoltan e alta. Căínele păzeşte casa şi-şi ştie porţia: în toată ziua un bruş de mămăligă. Şí era mare, un căíne cíobănesc, de-a dragul să te uíţi la el. De-ar fí fost vreun căţeluş, cum ţín domnii, popa nesmíntít ar fí bătut în podele şi-ar fí strígat „Satano!” la vederea lui. „Ce-í neputíncíos e neputíncíos, şi unde nu-í trup, cí numai o sfârlează, nu poate să fíe vírtute”, zicea păríntele Víron.

Şí cât necaz a avut el până í-au fost copíii míci şi trebuia să-í lase să maí príndă vreo mătă de coadă! Dar acum băleţii lui s-au dus, ca şi când n-ar fí fost nícíodată în satul ăsta. Domní pe la oraşe. Maí trímít dín când în când vreo scrisoare păríntelui, cu slova mărunță şi așa de încurcată, de să se tot míre bătrânul: ce au făcut atât amar de vreme copíii lui la şcoală de n-au învăţat nící să scrie pe ínţeles?! De multe orí se oprea la jumătatea scrisoríi şi-o arunca pe masă: „Ştiu eu ce zice şi așa”. Dar de máníat nu se mánía nícíodată pe ei.

Îi ziceau de multe ori cunoscuții, oameni care îndrăzneau orice cu părintele:

— Vezî, dumneata ai razîm la bătrîneță, de ce nu te duci la vrurul...

Dar popa le tăia repede vorba:

— Ce să mă duc?! Ce să mă razîm?! Ei să trăiască, eu nu voi muri de foame! Auzi tu, parcă numa de-aceea s-ar trudî omul cu copilul, ca să aibă odată proaptă! Nu-i asta! Să faci om din el, știî dumneata, să-l bagî în lume și în trai! Dacă-i odată om, celelalte vîn toate. Apoi dumneata gîndești că noi nu mai putem face nimic? Ba putem! Ori crezi că noi nu mai trebă să lucrăm? Ba trăbă! Că dacă nu faci nimic, ești mort. Întălegî-mă dumneata pe mine? Ești mort!

Și aceia trebuiau să înțeleagă, căci popa Víron își înțepenea odată trupul, ca și când ar fi fost de lemn:

— Vezî, íac-așa!

Nici nu avea lípsă de sprijínul copiilor, căci un om sîngur trăiește și din aer, dar încă dumnealui, care slujea încă!

„Gura ta íi-o astupî tu, gura femeii o astupî cu palma, numa gura copiilor n-o poți astupa numa cu pâine“ — o judecată această pe care o spunea părintele de multe ori. Dar acum copiii lui puteau să trăiască, și încă bine, preotesei de mult îi crește volbură și coada-șoricelului pe mormînt.

Cu moartea ei s-a împăcat în grabă popa Víron. Drept că venise târziu, după ce și-a făcut toate strapațele în lumea asta și după ce a vegheat, Dumnezeu știe câte nopți, când el era dus departe! Numai când își aduce amînte de tîmpul acela de sîngurătate, când el nu da cu lunile pe-acasă, íar preoteasa purta grija copiilor, pe niște vremi grele ca acelea, numai atunci ínima părintelui Víron se înduioșa, clătina mereu din cap și, rîdicînd din sprîncene, zicea: „Vrednică femeie!“ Și în clipele acelea îi părea rău că a murit, că nu-i și ea aici lângă el, să-i spuie o vorbă de mîndrie și una de mîngăiere, și s-audă și ea cum zice el din ínimă: „Vrednică femeie!“

Dar íac-așa, de moarte nu scapă nimeni! Ce-í viața asta?

Iacă, să dai în dreapta, să dai în stânga, să te frământî, să izbeşti, dacă poţi, acolo unde e buba şi răul, să izbeşti cu nădejde, şi, când nu mai poţi face toate astea, când începî să te zvârcoleşti numaí, vine moartea şi... gata! Şi, gândînd așa, părintelui Víron îi trece înduioşarea, ca şi când í-ai fí luat-o cu mâna.

Ceva numaí nu se potrivea cu bătrîneţile dumnealui: când se apropia toamna, cu piclele de neguri, cu nourí greí de plumb, cu vînturile tarí şi reci, care păreau ţesute dín vaiete şi durere, cu ploile dese şi subţiri-subţiri, atunci ieşea părintele Víron în prîdvor şi-şi aţîntea ochii neclintit în plumburiul cerului. Şi, după ce stătea mult așa, clătina dín cap şi făcea „Hm!” Se trăgea încet-încet la portişă, ochii neclintiţi urmăreau valurile de apă tulbure ce alergau pe vale cu cântece frînte, plîne de durere, făcea iar, după ce stătea mult, privîndu-le: „Hm, hm!” şi iar mergea în casă.

Alta-í iarna! Atunci cel puţin ştii de ce să te ţii! Vine făuraru, şi crapă stejarii şi ouăle de corb! Acolo-í putere odată, şi ţi-í drag să vezí cum scînteie zăpada sub stelele îngheţate! Dar toamna asta e slabă, şi de-aceea ucide așa, pe încetul. Parcă anume face să tîndălească, se-nmoaie, se înăspreşte şi iar se-nmoaie, parcă se bucură de putrezirea înceată a florilor şi-a verdeţii de pe câmp şi dín pădure!

Şi dacă la întoarcerea în casă dădea de mîţe, tropotea părintele Víron cu amîndouă cízmele pe podele şi zicea aspru: „Satano!” I se păreau víclene şi mai ales răutăcioase, ca şi toamna.

Numaí o sîngură bunătate aducea toamna pentru părintele Víron: culesul víilor.

Nu la el în sat, ferit-a sfîntul, că pe la el dăduse íloxera (o goangă cumu-í mai rea), şi oamenii au scos de mult parii de prin víi. Dar erau mulţi care ar fí dorit să-l aibă pe părintele Víron la cules, în jurul acela. Popa David însă, departe de patru ceasuri cu cai íuţi, avea vînul cel mai bun, şi la el se adunau mulţi la cules. Părintele Víron în tot anul íi era oaspe.

— Vezí bine c-am mai venít şi eu! Vouă, ăstora tânări, ví se pare cam nu ştiu cum să víi patru ceasurí cu căruţa, pe un vânt vrăjmaş ca ăsta. Vezí că voi v-aţi domnít a dracului, de v-ar plăcea să vă steie trenul înaintea porţii. Şi nevestele parcă n-au alta de lucru, numa să se tot ţie cu gura de voi: „Grijí, dragă, să nu te răceşti! Bagă samă să nu capeţi un catar!” Aşa, parcă strănutatul nu l-a lăsat Dumnezeu. Numaícât, să-mí credeţi mie, prea multă grijă ticăloşeşte pe om! Dacă merge tot aşa la trei rândurí de oameni, dín urmaşii voştri cine ştie ce nemţi subţiri s-or alege?!

Cine să se supere pe părintele Víron? Preoteasa, care-l îmbie cu strugurí de să nu ştii pe care să-l íei întâi? Popa Davíd, care, de la o vreme, pune coşarca la o parte, căci pentru bărbat grăieşte vínul? Ceílalţi oaspeţi, care privesc cu bucurie şi cu sfíală la acest om rămas dín vremí atât de grele, şi totuşi atât de frumoase şi de avântate?

Vínul grăieşte el, nu-í vorbă, după cumu-í şi vínul. Că un fel de vín îţi dă durere de cap, altul te-nmoaie, de eşti ca bătut, iar altul ţi se suie deodată la cap, de te ameteşte. Dar vínul ce stă în întunerícul pívniţelor şi priveghează în buţile marí, aşteptându-şi íeşirea la lumină, nící nu îmbată, nící nu dă durere de cap, cí întinereşte. Şi vín de ăsta avea popa Davíd.

Părintele Víron îşi moaie buzele şi mustaţa şi zâmbeşte, nu doar că-í place, cí pentru că-í simte tăria. Este în el ceva, poate dín multa putere de viaţă ce-í în lumea asta, ce-ţi umblă prín víne, prín toate vínele, aşa, ca o sârmă de foc parcă. Căci vínele se întăresc, şi focul sângelui întinerít bate deasupra tâmplelor, încălzeşte ínima, te ínvie.

— Măi nepoţilor, íac-aşa, un pahar de vín sănătos şi tare plăteşte cât trei crâşme. Tot aşa víne pídla şi despre om: un om tare însufleţeşte o sută de oameni, iar doi oameni slăbănogí stau să scoată sufletul dín zece oameni tarí. Şi, drept să vă spun, mie nu-mí place când aud pe om că se tânguie. Când simte unul trebuinţa să se tânguie, fără să-í fie ruşine de oameni, e mai slab ca o muíere. De pídă voi: unul că n-are eclegie

destulă, altul că n-are baní de ajuns. Avocatul spune că-í merge rău, doctorul se plânge că nu-l cercetează nímení, popa víne să se tânguie ca o ceteră cu două coarde: sărăcie şi copíi multí! Bíne, măi nepoţilor, astea pot fi adevărate, şi sunt. Asta înseamnă însă a da de greutăţile vieţii. Ce credeţi voi, că noi nu ne-am ízbít de ele?! O, Doamne! Da' încă ízbít, nu numaí așa! Dar am fost oameni tarí, măi, şi furtuníle vieţii ne-au înăsprít şi mai mult. Pe voi lupta nu vă oţeleşte, cí vă înmoaie. Şi aici e toată primejdía.

Cei de faţă cunoşteau bine pe părintele Víron, şi ştiau că nu vorbeşte níci odată ca să le treacă vremea. Trebuía să le spună tot ce credea el despre lumea asta nouă.

— Ce gândiţi voi? Dacă la patruzecí şi opt am fi fost şi noi cu o ínimă ca a voastră, s-ar fi făcut ceva? Hm! Şi doar noi n-am învăţat atâta cât voi! Da' ştií, pe-atunci era altceva! Pentru noi zídurile şcolíí erau sfínte. Ne trăgea ceva de la ínimă către şcoală. Drept că şi aveam dascáli de să nu te mai dezlípeşti de ei! Şi eu vă spun cu mâna pe ínimă că nu m-am gândít o singură dată, cât am fost la învăţătură: ce câştig voi trage dín strădanía mea şi cum am să trăiesc de bine şi fără de grijí. Hm! Azí, până nu gată cu gímnaziul, ştie studentul: avocatura ímí aduce atâta, doctoratul atâta! Şi abía apucă să treacă odată peste aní, să ajungă acolo unde vede de când í se deschíde gândul. De aceea-í şcoala urâtă, pe când nouă ne era atât de dragă.

Vedeţi, așa cumu-s, două locurí am şi eu dragí în viaţa mea: grădína clericílor dín Blaj şi un loc în munte, undeva. Acolo, în grădína aceea, s-au apríns cele dîntâi flăcări taínice în ínima mea, acolo am legat prieteníile cele adevărate, care se fac numaí-ntr-un chíp: pe viaţă şi moarte. Iar celălalt, ştiţi voi toţi pentru ce mí-í scump, la ce să mai spun? — Aici ochíi bătrânului priveau tot în lături, ca şi când ar fi voít să ascundă ceva.

Cei de faţă vedeau, ca într-o depărtare mare, locul unei lupte oţelíte dín vremíle trezíte şi scuturate de somn. Părintele vedea tot locul acela într-o lumínă mare.

Şi multă vreme rămâneau pe gândurí, cu ochíi neclíntíţi.

Cei mai tineri priveau în răstimpuri la fața nemîșcată a bătrînuî, și nu le venea să creadă că dîn așa depărtări a mai putut să rămîna un om pînă în zilele lor.

Părintele Víron lăsa de altfel să fie bucurie deplină. Paharele se deșertau de multe ori și se făcea că nîcî nu băga de seamă la vorbele celorlalți, cum se înțelegeau între ei. Dar cînd se rupeau deodată vorbele toate și rămînea un răstimp de tăcere, vedeau că el nu trece nîmîc nebăgat în seamă.

— Ce zîceți? Că vremîle mari își au oameni mari, că azi nu mai pot fi oameni de aceia? Vezî bine că nu! Da', măi nepoți, atunci nu numaî oameni mari și-au făcut datoria. Toți ne-am făcut-o. Că dacă s-ar porni zece la luptă, iar ceilalți ar sta cu mîinîle în sân, să le cadă mană dîn cer, ce s-ar face, spuneți voi, ce s-ar face? Aceia s-au luptat pînă la capăt, umăr la umăr. Au căzut, căci dreptății i se rup grumajii pînă odată. Da' numaî pînă odată! Asta-î, voi credeți că i s-au rupt pentru totdeauna. Și aici iar e primejdîie. Că, de crezi așa, te tîcăloșești, poți să te faci putred de bogat, da' n-ai înîimă, mă, că ți s-a făcut înîima ghem, și dacă n-ai înîimă, nu poți să dai nîcî urmașuluî tău! Cînd ne-am văzut noi cu morții noștri mulți, cu văduvele, cu orfanii, cu satele pustii și, pe deasupra, iarăși îngenuncheați, atunci am gemut o dată înăbușît, cîtorva li s-a rupt ceva în piept de geamătul acela, da' n-am deznădăduît. Am privît o dată la cer, a doua oară la plaiurile pe unde era să învingă dreptatea, am privît cu aceiași ochi încruntați, reci poate, da' care nu voiau deloc să se închidă, ca și cînd toate s-ar fi sfârșît. Ne-am făcut o cruce largă apoi, de începutul unei munci noi, al unei noi lupte. Da' voi vă închideți ochii fără de-a lupta și spuneți că azi nu se mai poate face nîmîc...

Aici părintele Víron își schimba deodată glasul și vorbea domol cu ei, cum vorbești cu niște copii nevîrstnici. Și cei mai mulți se mîrau de cunoștințele moșneaguluî āstuiā și, încetul cu încetul, își dădeau seama că pe vremea cînd a făcut gîmnaziul și teologia, — căci părintele Víron le-a isprăvit pe amîndouă, — se învăța cu temei, și oameni de-atunci nu

părăseau cîtitul după ce terminau școala. Și vorbea înduioșat de nădejdlile lui, de greutățile de acum, de creșterea ce trăbă dată tuturor băieților. Mai ales să se ferească, ca de foc, să nu se tînguie de greutățile vieții, ci să se împace cu asta și să răzbească. Un om harnic nu moare în lumea asta, oricât ar fi de rea. Și lumea poate fi și bună, numai s-o știți face.

La sfârșit vorbea aspru:

— Grijii, măi nepoți, să nu vă treziți că urmașii voștri, peste trei rînduri de oameni, nu vor mai semăna cu noi, ci să gîndești că-s niște nemți subțiri, de să-î ducă vîntul. Ce tot „Doamne, cum îmi va trăi copilul? Oare ca popă putea-va trăi? Ca avocat nu va fi mai bine?” Astea-s gînduri de om slab! Da, da, nu rîdeți, gînduri de om slab! Îndreaptă copilul în viață după ce l-ai făcut om. Om să fie întîi! Lasă-l să se izbească de greutățile vieții, el, cum m-am izbit și eu, cum v-ați izbit și voi. Care n-are curajul să se izbească se prăpădește, orice ar fi fost în lumea asta. Da' voi faceți-l să albă curaj, măi, să fie tare, măi nepoților, și atunci v-ați făcut datoría.

O zi, două de avea părintele Víron, cât ținea toamna, să se mai răzbune și el. Mulți îi știau mai dînaînte mănâncărirea lui de limbă, dar le plăcea de el. Îl petreceau până departe între hotare, îi poșteau drum bun și la anul întîlnire veselă și se întorceau vorbind puțin și încet, pe când căruța cu doi cai a părintelui Davíd ducea prin negurile dese pe moșul albît la barbă și la păr. Nu mai zicea o vorbă legănată până acasă, ci se clătina în căruță pe drumul pîetros și-î suiera prin urechi vîntul aspru de toamnă. Prin păduri era o jîlăveală rece, de pe frunzele îngălbenite pîcura în răstîmpuri, și vîjâitul surd al depărtărilor trecea ca prin peșteri mari pe sub bolta arămie a pădurii. Părintele Víron se uita cu ciudă la frunzele plîne de tîna drumului, își trăgea apoi pălăria pe ochi și nu mai voia să privească. Și în gîndul lui se încrunta când îi veneau în mînte casa pustie și mîțele.

1906

DOI BĂTRÂNI

Căsuța mică, zgribulită de frig parcă sub acoperișul mare de paie, nu ar semăna să fie dintr-un sat cu cele două case de piatră ce-î stau una de-o parte, una de alta. Între cele două ziduri frumoase, aproape noi, căsuța pare și mai mică, și mai umilă. Curtea-î strâmtă, mai numai cât o grădiniță de flori, și în curte crește iarbă mărunță și tânără. O tot retează un purceluș și-o ciupăre câteva ciocuri de găină. Sub streășină, la umbră, un podmol luciu, ca o umflătură învechită, reazemă perețele, din care abia mijește o fereștiță cu vederi slabe, ca ochiul împăienjenit al unei bătrâne. Ușa e veche, cu brazde adânci, ca lustruite. Pe sub ușă, pe lângă pragul ros, poate intra găina în bună voie la ouat în tindă. Ba și cocoșul. Atâta numai că el se strâmtorește puțin. Dar când intră și cocoșul, dinlăuntru, din căsuța ce s-ar părea pustie, se aude numai:

— Hâș, hâș, cocoș, mânca-ți-ar ciorile creasta!... Hâș!

Apoi un alt glas, mai gros, s-aude mai dinlăuntru:

— Da' ce-î, babo? Doar n-a fi venit iar cocoșul?

— Ba a venit, mânca-l-ar frigarea să-l mance!

— Apoi iar a venit pe sub ușă?

— Vezi bine că iar a venit pe sub ușă.

Glasurile se opresc apoi amândouă, și cocoșul se zbate, se frământă sub ușă. Din mijlocul curții cucurigă tare, ca un învingător.

— Acuma-î vine să cânte, bată-l puterile de pîntenat!

Glasul gros nu răspunde îndată. S-aude numai o tuse cu înecuri, ca la bătrâni, de astă dată în tindă, și, după un răstimp de tăcere, s-aude glasul gros:

— Acum poate cânta, că iar a mâncat din cucuruz. Ți-am tot spus, tu babo, să astupî c-o răză gaura ceea.

— Bine, omule, dar atunci nu pot veni găinile la ouat!

— Dacă nu pot, eu ce să le fac?

— D-apoi eu ce să le fac?

— Tu s-astupî gaura, și pace!

— Bîne, omule, d-apoi găini!?

— Găini, negăini!... Bîne-î c-a mâncat iar dîn cucuruz?

— Ba nu-î bîne.

— Dacă nu-î bîne, astupă gaura şi tac!

Se vede cum se vîră dînlăuntru un şorţ negru sub uşă. Apoi iar s-aude tusea, mai înspre fundul căsuţei. Apoi liniştea iar se aşează asupra căsuţei, ce pare părăsită.

Dar nu peste mult, dîn tîndă, găina începe să cotcodăcească.

— Acuma pe unde să iesă găina?

— Treaba ta, că tu ai zîs să astup gaura!

— Am zîs, dar acuma găina a ouat.

— D-apoi!

— D-apoi trăbă să-î dai drumu, că, de nu, s-apucă şi ea de cucuruz.

Uşa de la tîndă se deschide, şi amîndoi bătrînii răsar în uşă.

— Azî iar va fî năduf, tu babo!

— Văd eu bîne că iar.

— Poate să-î roiască lui Ion vrun stup!

— Vezî bîne că poate.

Încet-încet, s-aşează amîndoi pe podmol. În faţa lor, dîn sus, stă casa lui Ion. Înaltă, cu tencuiala nouă, cu acoperiş de ţiglă.

Bătrînul se uită mult, ca în vîs, la casa ceea şi zîce apoi, mulţumît:

— Ce-î frumos îi frumos, tu muîere!

— Vezî bîne că ce-î frumos îi frumos!

Cum stau ghemuîţi pe podmol, par nişte pîtici cu căsuţa lor cu tot. El, cu părul şi mustăţile de colie nînsă, cu sprîncenele întepoşate la mîjloc, cu ochii de un verde-şters, şters, ea, cu băbuţa rîdicată, cu gura căzută înlăuntru, cu ochii mici, cufundaţi, — par îmbrăcaţi în haîne de oameni mari, numai ca să nu-î cunoască lumea că-s nişte copii îmbătrîniţi înaintea de vreme.

Aici, pe podmol, e bîne, că-î răcoare, da-n curte soarele arde tot mai tare. Purcelul s-a vîrât bîne lângă gard, cu nasul în buruîeni. Găini!e, cu arîpîle depărtate, îşi tot lasă pielîta pe ochi şi iar o rîdică.

— Vezí, tu babo, și eu era să fac o prostie! Era să nu-l las pe Ionu nost' să-și zidească casă de cărămidă! Da' vezí că eu mă temeam de gerul iernii. Când colo, iarna, la ei — mai cald ca la noi.

— Ion a făcut cărămidă cumu-í legea. A ars-o-n foc. Știi ce foc și ce jar? De parc-ar fi ars o casă.

Nu mai zíc un răstimp nimica, ci privesc duși la casa dinaîntea lor. O mândrie și o mângâiere mare ies pe fețele lor vecuite, când văd ce harníc a fost feciorul lor Ion, care și-a zidit o casă de piatră ca asta.

Portița de la curte se deschide grabnic, și o fetiță de vreo șase ani strigă de-acolo, tare, ca la cineva foarte îndepărtat:

— Buno-o! A zís mama să veniți și dumneavoastră să mâncați!

— Haída, tu babo, să mergem dară!

— Nu știu ce să fac, că mie nu mi-í foane! Da' ție?

— Nici mie, da' tot mă duc.

— Atunci, așa pot veni și eu.

Și, încet-încet, se scoală amândoi și pornesc spre portiță.

— Doamne, tu babo, da' puțin pot eu mânca acum!

— Las' c-aí mâncat tu odată destul!

— Mâncat, da! Da' tu n-aí mâncat?! spuse dârz moșul, și nu mai zíce nimic.

Afară, moșul dă să plece la vale, spre casa lui Petru.

— Nu acolo, bătrânule, heheí, nu acolo! Acuși nu mai știí pe ce cărări să umbli!...

Și baba se oprește cu mâinile în șolduri, gata să râdă.

Bătrânul zíce necăjit:

— Da' bine, n-a fost asta Mărie?

— Ba Mărie a fost.

— Mărie, copíla lui Petrea nost'?

— Ba Mărie, copíla lui Ionu nost'.

Moșul clatină din cap că nu crede. Atunci, bunica îi zíce scurt:

— Nu face pozne! Unde-am mâncat íerí?

— La Petrea nost'.

— Bîne, aşadar, azí la cine mănâncăm?

El nu mai zíce nímíc, cí se întoarce spre casa lui Ion.

Amândoi erau feciorii lor, şi, cum bătrânii nu mai puteau să muncească acum, îi ţineau ei. Azí unul, mâine celălalt. I-au rugat pe bătrâni, amândoi feciorii, să locuiască la ei, dar moşnegii nu s-au învoit. Cum să le rămâie casa lor pustie?! Şi mîta lí s-ar sălbătăci acolo. Dín curte, şi de-o parte şi de alta, au cuprîns mult feciorii, cu casele şi acareturile lor, dar bătrînilor şi aşa nu le mai trebuia. Odată, curtea, — care-í acum numai cât o grădînuţă de flori, — era mare, căci moşul a stat destul de bîne: car, plug cu doi boi, şi două vaci. Şi bunica de-acum pe-atunci era o nevastă sprîntenă ca o şopărlă.

Aşa s-au învoit cu tinerii, că ei să-í ţină cu mîncare, dar să rămâie în casa lor până la moarte.

Cînd întră în curtea lui Ion, copiii mai mărunţi sar grămadă în jurul lor.

— Bunică, câte ouă aveţi acum?

— Zece!

— Şi íerí aí zís că zece.

— Acum avem zece şi încă cu zece, s-amestecă în vorbă moşul.

— Şi până la Paşti nu le mîncăţi, aşa-í, moşule?

— Nu, dragă, nu. Că noi acuma ne-necăm cu ouăle, da' ví le-nroşim vouă. Ştiţi voi bîne.

Blîdul cu lapte, larg şi afund, stă în mijlocul mesei, şi vreo şapte lîngurí pescuiesc înlăuntru, să prîndă şi câte un glonţ de mămăligă. Ochii copíilor privesc ţintă la blîd. Ochii moşului şi-ai bunicii se uita mai mult la copii, şi mîinile ce duc lîngura la gură tremură, de parc-ar face lîngurile tot aşa: „na şi ţie, na şi ţie“.

Pe bătrîn îl îneacă de multe orí tusea cu horcăielí, acolo, la masă. Copiii cei mai mici rămân cu lîngurile în mână şi privesc speriaţi la moşul, ce stă să se înece. Cei mai mărişori rîd înfundat pe sub masă.

O fetiţă s-apropie de bunica şi-í şopteşte în taînă:

— Buníco, de ce face moșu așa de urât?

— Are o mașină acolo înăuntru, și aceea cântă așa, tu fată.

Pe bunica o umflă râsul, câtu-í de bătrână, când bagă de seamă că moșul a auzít vorbele ei.

— Am pe muma-zmeilor, zíce el, și se duce de la masă, să tușească afară.

Bătrâna a fost femeie rea de gură, în vremea ei — ca toate muierile harnice. Íí plăcea ș-acuma să-l mai zgândăre pe moș. A și rămas mai în putere ca el. Copii mulți n-a avut, numai pe aceștia doi, și n-a avut poveri grele în viață. Moșul se trecuse mai tare. Când da vreme de ploaie, auzea greu ca pământul. Sta atunci cu baba în casă și nu știau ce să mai facă.

— Auzí, moșnege, că trage clopotul, zícea baba întru târziu.

Moșul avea cínste mare de clopot, care împrăstie tunetele, trăsnetele și toate furtunile scormonite de șolomonari. Asculța cât putea mai atent. Dar nu auzea nímíc. Totuși, ca să nu s-arate babeí că-í chár așa de surd, zícea:

— Ímí pare și mie c-ar suna. Parcă cel mare încă!

— Vezí bine, cel mare. Spun c-a murít Gheorghe-a Melenteí.

— Nu mai spune, tu soro! Că n-am auzít să fí fost bolnav!

— Ei, nu! Șí, íaca, s-a stíns.

— Sărac de el! Șí încă avea o fată neașăzată. Noí, ce să zícem, tu babo, ne-am așăzat copííí, și cum încă! Bine! Tare bine! Pe noi ne poate lua Dumnezeu când vrea. În pace ne ducem, ca și când n-am mai fí fost în lume de cându-í veacul. Iacă, Ionu de píldă. Are casă de píatră, are tot ce-í trăbă. Numai noroc să-í dea Dumnezeu de-aicí-ncolo. Șí Petrea tot așa. Au și ei copii, dar au și dín ce să-í ție.

Când se întâmpla să se întâlnească apoi cu Gheorghe-a Melenteí, orí cu altul de care-í spusese baba c-a murít, moșul se mânía foc, dar nu-í spunea babeí de ce-í mâníos. Destul că două-trei zile era înțepoșat la obraz și la privíre, când trecea pe lângă babă, și nu í-ar fí spus o vorbă legănată, pentru toate bunătățile dín lume.

În zile de-acestea moșul era între nepoți, când la Ion, când

la Petrea, și-î plăcea atunci să le spună povești cu muma-pădurii și cu vrăjitoarea. Și când da s-arate cum a fost muma-pădurii, totdeauna zicea astfel:

— Cunoașteți voi pe bunica?

— Cum să nu, moșule!

— Ei, apoi chiar așa a fost și muma-pădurii, leit-poleit.

Iară când se culca, horcăia îndată, să-î pară bătrânei că doarme fără nici o grijă că-î în dușmănie cu ea.

Dar de se punea în cale vreo duminică, vreo sărbătoare, moșul își lăsa mânia deoparte și cerea de la bătrână haine curate pentru praznic.

Porneau apoi amândoi deodată la biserică, cu călăpăr și busuloc în mână.

— Ați plecat la sfânta biserică? ziceau drumeții. Dumnezeu să v-ajute!

— Ce să facem?! Plecăm devreme, s-ajungem, că-î departe.

— Vi-î lesne dumilor voastre, c-aveți doi feciori harnici și de treabă.

— Avem, mulțam Doamne! Să dea Dumnezeu și la alții tot așa ca nouă!

Și bătrânii păseau tăcuți mai departe, cu ochii umezi de lacrimi, oftând din când în când.

De multe ori, seara, nu adorm decât tare târziu. Mai ales în zilele ploioase, când stau mai tot în casă și ațipesc. În clipele acelea de așteptare a somnului li se pare că umblă pe undeva, foarte departe, că se întâlnesc amândoi mult înapoi pe cărările bătute ale vieții lor, și în astfel de clipe numai își zic ei pe nume.

— Doamne, tu Marie, de mult suntem și noi pe lume! zice moșul, încet, din păcel.

— De mult, Tănase, zău că tare de mult! răspunde bătrâna de pe laviță. Uite, eu de multe ori nici nu mai pot să-mi aduc bine aminte.

— Așa și eu, tu Marie! Așa și eu!

Apoi, după-o altă colindare lungă cu gândurile, zice bunica:

— Ce-ai face tu, Tănase, să mă găsești dîmíneața moartă?

— Hm! Eu ce-aş face?

— Tu, ce-ai face?

— D-apoi aş chema pe popa şi te-aş îngropa, ce să fac alta? De-aici-ncolo nu mai zice nici unul nimic. Poate că dorm, ori poate că stau așa, pe gânduri, ca nălucile — ușoare, ușoare...

1907

BUNICA IOVA

Pentru dumneaí nu mai are nici un preţ viaţa asta. De priveşte cu ochii míci, ca două capete galbene de viespe, în lume, vede lumea spălăcită, cum ar fi o măsurită ce-a fost albastră odată, dar acum nu mai are nici o culoare. Şi se uită dumneaí încruntată la oameni, cu un dispreţ rece, ce-l arată câteodată şi prin ridicarea buzelor. Trece, în casă, de la vatră pe laviţă, apoi merge iar la vatră, fără s-o întrebe cineva ce are. Nici că are dumneaí ceva, numai í se urăşte, că n-are nici o treabă. Pe-afară, într-un puí de ger de să-í facă nasul vânăt în două clipe, nu cutează să iese. Mai strânge tăciunii de pe vatră, ía chiar în palmă jarul împrăştiat, fără s-o ardă, şi-l aruncă în sobă. Apoi se uită la mîta ce-şi ridică spínarea în semícerc şi umblă s-o ajungă cu degetele noduroase, răşchirate.

— Cheeţ!

Când, pe uşa deschísă, abia se desluşeşte, în frígul alb ce năvăleşte în casă, sluga voínică, bunica Iova clatină dín cap, să vadă mai bine, şi-í face apoi semn să se apropie.

— Dar... ai gătat-o?

— Nu chár, buníco, nu chár. Mai am de făcur trei găurele.

— Apoi, dacă le gaţi, mí-o aducí mie. Aşa-í?

— Aduc, doar amândoi am vorbít. Va fi tare frumoasă!

— Noa, vezí! Cată să fie tare frumoasă.

Sluga íşí vede de lucru, iar bunica Iova se gândeşte la múnunea ceea de fluieră, pe care í-a făgăduit-o unui nepoţel,

cel mai mic și cel din urmă care mai ținea la bunica. Ceii mai răsarîți ascultau și nu prea de dansa, dar mai ales nu prea stăteau de vorbă cu ea. Cel mai mic s-a supărat chiar acum, și, într-un plâns cu sughitură, i-a spus mamei că nu se mai culcă în patul bunicii, că bunica-i suflă-n obraz.

Și-i bătrână, mânca-o-ar pământul s-o mănânce, de nu mai știi de multe ori ce s-alegi din vorbele ei. Mai aude și greu, pe lângă alt năcaz, și are doi obraji mâncați de strâmbuțele și pâraiașele bătrâneții, de să fi apucat pe drumurile acelea o furnică, ar fi rătăcit ca printr-un labirint. O bărbuță ascuțită și-o gură curat ca de pungă ce-o desfaci cât țin băierile.

Nepoții îi iau dintr-o alunecare a mânuței creiștarul din pieptarul de lână, la care bunica ține foarte mult. Se gândește că cine știe ce cuceriri va face cu el. Când se pipăie, începând să spună ce le-a cumpăra bunica pe creiștar, nu mai e nici creiștarul, nici nepotul. Și când răsar nepoții prin casă, întrebă de la vatră:

— Mă, care-ați furat creiștarul?

— Eu nu l-am furat!

— Nici eu!

— Eu nici nu l-am văzut!

— Nici eu!

Dacă grijește mai bine de bănuț și le cumpără gogoroane roșii de zahăr, îi cheamă pe toți în jurul ei și desface tolcerașul de hârtie.

— Ție două, ție două, ție...

Dar n-apucă să spună cât le va da tuturor, și cel mai strengar i-l zmânțește din mână și fuge afară. Ceilalți — după el. Bătrâna rămâne tare necăjită, ia lemnul să alunge mîța de pe vatră, dar izbește în gol.

— Cheeț!

Când vin nepoții, întristați, în casă bunica își ridică ochii.

— Ție datu-ți-a?

— Nu mi-a dat.

— Da' ție?

— Nici mie.

— Nici ție?

— Nici mie.

— Toate le-a mâncat el?

— Toate!

— Spartul, că parcă-î spart, de nu se mai satură! zice bunica lova, și se jeluie la noră-sa.

— De, maică, ce să le faci, îs ca dracii...

— Ha? face bunica, și nu mai zice nimic.

Seara, când vine acasă feciorul, tatăl ștregarilor, se întoarce cu jalba către dânsul.

— Și care zici că le-a mâncat pe toate?

— Ionică.

— Ionică? Hm!

— El, că parcă-î spart, de nu se mai satură!

Și iară nu mai zice nimic. Vede dumneaei că Ionică-î vinovatul, și alta ce i-ar mai fi trebuit?

La culcare-î de multe ori zarvă și-s plânsete aprinse. Cum sunt mulți, trăbă să se culce unul și cu bunica lova. De dumneaei nu le place la nici unul, că adoarme îndată și horcăie de gândești că se' neacă. Soarta cade tot pe cel mic, că numai el poate fi convins.

— Cîne nu se culcă cu bunica nu crește mare!

— Pe care n-ascultă, îl duce muma-pădurii!

Cei mai mari se izbesc pe jos și n-ascultă. Cel mai mic merge sfios lângă bunica.

Dacă se-ntâmplă și cu ăsta vreo neînțelegere, bunica se silește din răsputeri să dreagă ce-a strîcat, să-l îmbune. Mai cu o jucărie, mai cu zahăr, dar tot mai mult cu vreun bănuț.

Cînd se-apropie însă Crăciunul, mai are și bunica ceva rost la casă. Că ceilalți ai casei au de lucru. Cîne să steie-n toate serile să-î învețe colinde pe copii? Bunica lova, că și așa n-are cu ce-și omorî vremea.

Și mai era ceva. În întunericul din casă, — numai focul în cuptor, — nepoții nu o văd pe bunica, ci-i aud glasul tăiníc, ca și când ar veni de după cuptor.

— Pe mine să mă-nveți o colindă frumoasă.

— Și pe mine, bunico.

— Pe mine, știți, aia cu „doi boieri bogați”.

— Pe mine aia cu „mielu grasu, mielu frumosu”.

Nu mai cel mic se oprea la aceleași cuvinte:

— Pe mine... pe mine...

— Pe tine te-nvață bunica aia cu „doi oameni bătrâni”!

Bunica știe cuvintele, dar n-o mai ajută glasul să spună cumu-i legea și melodía. Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închisă, de ți se pare că, într-adevăr, glasul vine nu numai de după cuptor, ci și dintr-altă lume, adus de un vânt încet și slab. După ce mârâie așa, pe nas, mâncând cuvintele, făcând să se audă numai în răstimpuri vreo sílabă mai clară, trece la alt colind, cu altă melodie, pe când nepoțelul a cărui cântare s-a gătat rămâne plin de ciudă, gata să plângă.

— Cum ai zis, bunico, după „doi boieri”?

— Vezi bine, așa trăbă, „doi boieri”!

— Da' după asta ce vine?

— „Bogați”. „Doi boieri bogați, Domnului nostru”...

Și bunica trăbă, în urma urmelor, să spună numai cuvintele, fără cântec. Numai c-aici se-ncurcă dumneaei, că fără arie nu prea află cuvintele. Astfel, colindă de la-nceput până la cuvântul cu pricina, apoi îl spune tare. E mîgălos și merge încet, încât ceilalți își pierd răbdarea.

— El știe destul, bunico. Acum, pe mine.

— Pe tine te-nvață bunica.

Al celui mic e colindul cel mai scurt. Bunica i-l colindă dintr-o ruptoare:

Doi oameni bătrâni,
Haí de dați în câini,
Că de ne-or mușca,
Voí de dracu-ți da.

Ceí maí marí rîd de colîndul ăsta, dar buníca le spune că-í tare frumos şí-l îmbună pe cel míc.

Cu seara de cap, stau în jurul eí, la vatră, şí, încetul cu încetul, învaţă colînde. Numaí vorbele de mulţumită le maí trăbă. Aící, buníca lova ştie numaí atât:

Dă-mí colăcelu,
Că mă strînge geru,
Dă-mí un covrig,
Că mor de fríg.

Dar celor maí marí nu le place. Auzíseră eí altfel de mulţumíte de la colîndători... Cel maí míc, însă, e îndestulat şí cearcă să spuie cuvînte:

Dă-mí lăcelu,
Mă cínge gelu...

Dar când ştiu colînde, vîne altă greutate. Toţi cínci nu pot merge laolaltă, cí doí cu doí.

— Eu mă duc cu Ioníţă.

— Şí eu mă duc cu Ioníţă.

— Ba eu mă duc cu Ioníţă.

Toţi ar voí să meargă cu Ioníţă, că el e cel maí vîteaz — nu í-í frică de níci un căine. Apoi, el ştie colîndul de nu se-mpiedică níci odată. Buníca-ncearcă să-í îmbune:

— Că toţi nu puteţi merge cu Ioníţă!

— Că eu mă duc, buníco, cu el!

— Ba eu!

Şí câte doí încep să plîngă deodată. Ioníţă, símţîndu-şí superioritatea, zice dârz:

— Cu plîngocí nu mă duc la colîdat!

Şí câte doí înceată deodată, grăbînd să-şí şteargă lacrímile. Buníca-í împarte în două, ţínând pe cel maí míc în poală.

— Voí mergeţi laolaltă, şí dă pe doí la o parte. Şí voí laolaltă, şí dă de altă parte pe ceílalţi doí. — Apoi întrebă: Bîne va fí aşa? Tu eşti cu Ioníţă, pentru că Ioníţă-í maí mare, şí tu maí míc, şí te apără de cáini. Tu eşti cu Nículae, pentru că tu eşti fată, şí el e fecíor, şí te apără de cáini. Bîne va fí aşa?

Cei dîn pereche se uită unul la altul, măsurându-se, parcă nu s-ar mai fí văzut.

— Bîne, bunică!

Dar în clipa asta începe să țipe cel dîn poală, care se vede deodată rămas sîngur, fără soț. Dar bunica lova îl îmbună:

— Noí mergem amândoi, tací tu, puíule!

Zíua cea mai nelíníștită pentru bunica lova e însă ajunul Crăciunului.

— Azi-í ajunul lui Crăciun, așa-í, buníco?

— Așa-í!

— Azi mergem la colíndat, așa-í, buníco?

— Așa-í!

Șí sar cu toții de sub țolul cald, pe când în ochiul de fereastră abia se crapă de zíuă.

Bătele lí le taie sluga, dín grămada de lemne dín curte, dar trăbă să reteze bunica la ele, până sunt pe-o formă de lungí, ca să-í încete dín plâns.

O trag pe bunica lova de mîneacă, în unghere, să facă repetíție, și, cât ce gată, zup, în curte și la portíță, să vadă: nu se mai face seară?

Mama copíílor are de lucru cu pâinea, cu covrígíí și colăceíí. Cíne să gríjească de haíne mai groase pentru copílașíí ce-or porní la colíndat?

Bunica aduce un clícín vechí, mare.

— Care-l vrea pe ăsta?

Șí toți se-ndasă, împíngându-se, plîngând. Dar cel îmbrăcat, când vede că nu-și poate mîșca mîíníle, începe el să plîngă în locul celor ce-au rămas despoíatí. Atunci bunica e numai gură și numai mîíní. Îmbracă pe unul, îl dezbracă și pune haína pe altul, și tot așa, până nu mai poate, și íese mama, plínă de fálnă, dín cămară.

— Care nu se-mbracă nu merge la colíndat!

Atunci tac toți, tăcerea peșteluí, stau neclíntíți, de-í poate grămădí cu haínele bunica după bunul eí plac. Groși, ca umpluți cu paie, cu traísta după cap, cu bătele în mână, stau lîngă

ușă.

— Încă n-a înserat, buníco?

— Nu încă.

— Dar înseară, așa-í, buníco?

— Așa.

Șí vreunul, ca să vadă, íese afară... Al doílea, după el... Al treílea, tot așa... Al patruílea... Cel maí míc începe să plângă, că s-au dus la colíndat. Buníca íese după eí, șí, într-un ajun de Crăciun, íí aduce în casă de treízeci de orí, ca să tacă cel míc.

Când mama, colo, dup-amíază, nu maí poate auzí ușa ízbíndu-se, vîne șí-í spune:

— Să meargă acum! Níște copíí ca eí, ce să maí aștepte? Pentru eí a sosít Crăciunul.

Șí buníca lova, de voíe, de nevoíe, trăbă să se înfășoare în coíocel, cu cel maí míc cu tot, șí să lunece până în vecíní, să colínde șí neamul ăsta îndărătníc.

Atâta-í slujba bunícíí lova: când se-apropíe Crăciunul șí până pleacă nepoțíí la colíndat. Când se-ntorc, íșí spun vítejííle părińtşílor, nu bunícíí, care rămâne íarășí la vatră, gândíndu-se poate departe, în urmă, la alte yremí, orí poate negândíndu-se la nímic. Dar, de la o vreme, cum băíețíí n-o maí bagă în seamă, cí colíndă pa tata șí pe mama, buníca íșí pune mâna în sân.

— Care colíndă șí pe buníca, íí dă buníca un creítar!

Șí nepoțíí vín, șí ceí maí marí încep colíndul lor cu „stratul de busuíoc“, cu „cărarea prín mójloc“, cu „leagănul de mătase“.

Dar în leagăn cíne șade?

Șade buna fată dalbă,

Tot șade șí chíndísește...

Părińtşíí râd, șí buníca le dă bănuțul, dar trebuíe să maí scoată díń fundul pământuluí íncă doí, pentru ceílalțí.

După asta, buníca lova are pace până la Crăciunul celălalt, de-l va maí ajunge... N-are ce face, n-o întreabă nímení de nímic, cí trece de la vatră la lavíță, șí de la lavíță la vatră,

privind la lumea asta ce-í pare așa de ștearsă, ca o măsuríță ce-a fost albastră odată, dar acum nu mai are níci o culoare...

1907

FEFELEAGA

Dís-de-dímíneață o vezí pe drum, târându-șí calul de căpăstru. Femeía e înaltă, uscată, cu obrajíí strícați de vărsat, arși de soare și de vânt. Pășește larg, tropotínd cu cízmele tarí, plíne de umflăturí uscate. Calul o urmează cu gâtul întíns, scobíțând dín pícíoarele cíolănoase. Poartă pe spínarea adânc deșelată două coșărcí desăgíte. Sub coșărcí, la fíecare legănare, se văd două petíce marí, pământíí. Calul e alb, dar, sub coșărcí, í s-a ros părul tot, și píelea, de-atâta frecătură, e-o rană tăbăcítă, tare ca potângul. Merge în urma muíeríí, adormít parcă de tropotul cunoscut al cízmelor eí. Capul, mare cât o solníță, nu și-l míscă níci la dreapta, níci la stânga. Níci femeía nu-í are gríja, cí pășește mereu înaínte; doar în răstímpurí zíce așa, ca pentru síne:

— Ghíí, mă Bator!

Trec așa, amândoí, pe ulíțele satuluí, urcă apoi pe cărarea dínspre Dealu-Băílor și se píerd în coborâșul repede de díncolo de deal. Pe acolo-í coastă píetroasă, și cărarea-í strâmtă, și femeía tot mereu ogoíește calul:

— Noa, mă Bator, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătarií.

Bator se zdrobește rău pe povârniș, și cíolanele așa de tare-í împung în píele, când ící, când colo, de parc-ar căuta un loc să íese dín trupul bătrân și ostenít. Corfele, desăgíte în spínare, bleoncăne în toate părțile, dând să se despríndă de pe șaua mícă, de lemn, și pleoapele se lasă și se rídícă mereu de pe cele două răní alburíí ce-nchípuíe ochíí, ca și când ar încerca să tragă-n sus o píele neagră ce-acoperă lumíníle stínse de mult.

Ajunși în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunțită. Femeia scoate dintr-o corfă o troncuță de lemn, o umple cu piatră și începe să încarce coșărcile. Calul se clatină încet, la dreapta ori la stânga, după cum pune femeia piatra. Apoi, cu coșărcile pline, pornesc amândoi, încet, la deal. Se ntâlnesc cu băiețandrii care vin chiuind, cucuiați deasupra coșărcilor desăgite pe căluții mici, dar țapeni. Vin și ei după piatră. Băiețandrii-i dau bună-ziuă femeii și trec mai departe.

— Să creșteți marî, să creșteți marî, răspunde dânsa, și trage-ntîns de căpăstru.

Calii mai tineri nechează, cheamă de ici și de colo, dar Bator urcă din greu, cu capul în pământ, n-aude nimic, nici tropotul cunoscut al cîzmelor stăpânei nu-l mai aude. Pîpăle cu picioarele și cunoaște, știe unde are să vie vreun pripor mai greu de urcat. Acolo se adună, se îndreaptă, suflând, nădușit, pe nările largi, bătrâne.

— Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Staî să mai hodînîm, că doar nu dau tătarîi.

Și calul se oprește bucuros, și răsuflă ca din foi. Femeia tocmește coșărcile, mai pune la loc vreo bucată de piatră ce dă să cadă, și cată înaînte: cât mai au până-n vârful dealului?

Și tot așa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai ușor. Ajunși în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă, mâine la alta. La câte unii duce și săptămânî de-a rândul.

Pe muîere-o cheamă Maria, dar oamenii, batjocoritori cum sunt, îi zic Fefelega. Tîneretul mai mărunț din sat așa a pomenit-o: cu Bator de căpăstru aducînd piatră la unii și la alții. Cât aur vor fi scos unii și alții din piatra adusă în spîinare de Bator, Maria nu s-a gîndit nicîodată să socotească, dar, de multe ori, cînd Bator abia urca pe spîinarea dealului, își zicea așa în gîndul ei: „Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta”. Îi plăteau de-o povară zece crucerî. Și cînd era drumul bun, putea aduce cîinci-șase poverî. Tot făcea pe săptămână vreo trei zloți. Și-și zicea în gînd: „Tot

putem trăi”.

Odată trăise şi mai bine. Pe când îi trăia bărbatul, Dínu, oamenii îi ziceau Maríá Dínului. Şi Maríá Dínului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alături ca şi acum, iar Dínu lucra în baie, sfredelea stânca şi puşca cu praf orí cu dínamítă, ca toţi băieşii. Şi mai câştiga şi Dínu trei-patru zloţi la săptămână.

Copiii aveau pe-atunci vreo cincí capete. Slăbuţi copiii. Aveau ce mânca, şi tot erau jígăriţi. Dínu tuşea mult; de câte orí venea de la baie, ud şi plín de tînă, tuşea şi suduía copiii, — nu-í putea suferi văzându-í aşa de prăpădiţi. Muíerea le ţinea partea, îi mângâia, îi săruta pe obrăjorii scorţoşi, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

— Lasă-í, măi române, ce-aşteptí tu acuma de la ei? Când vor începe să lucre, se întăresc ei atunci, zicea femeia.

— Până-í cucu! Díntr-ăştia nu voi vedea eu oameni! răspundea cu ciudă bărbatul.

Şi n-a văzut, că Dínu a murit mai degrabă ca toţi. Femeia l-a plâns ce l-a plâns, dar n-a avut vreme de jelíre, că, deodată cu înmormântarea, s-a gătat şi cel dín urmă bănuţ dín casă. Bator, în vreo trei zile, cât a hodínit până l-au îngropat pe Dínu, era aproape să înţepenească. Acum femeia simţea că singurul sprijín ce-í rămăsese era calul ăsta mare, alb, slab de să-í numeri toate oasele. Satul era tot aşa ca şi pân' trăia Dínu. Toţi oamenii îşi vedeau de lucru, ca şi când nímic nu s-ar fi întâmplat. Şi când au văzut-o pe Maríá, a doua zí după ce şi-a îngropat bărbatul, c-a şi plecat cu Bator de căpăstru, unul mai peştriţ la maţe a zís:

— Iată şi pe Fefelega!

Şi, de-atunci, Fefelega í-a rămas numele.

Dar ea nu s-a încrezut níciódată în oameni, níci nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voía Celui-de-Sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De când şi-a închís Dínu ochii, şi ea a ieşit în curte şi a strígat „Tulaí!”, de-atunci a simţit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijín de-acum înainte, cí calul acela mare,

alb, care sta legat de-un pocíumb şi ronţăia líníştít la ogrínjí. Şí cât a stat mortul în casă, de câte orí ieşea Fefelega afară, íi părea că Bator, cum ronţăia la ogrínjí, dând dín cap, ar zíce: „Da, da, da! Vom face ce vom putea“.

Şí așa, încetul cu încetul, tropotínd dín cízmele marí zíua întregă pe ulítele satuluí, cu Bator de căpăstru, a început să-l uíte pe Dínu. Nu doară așa, ca să se gândească la alt bărbat, că ea de mult nu mai íntelegea decât într-un chíp víaţa: să se frământa săptămână de săptămână, ca, dumínica, pe bănuţíi căpătaí, să cumpere bucate şi legume pentru casă. Şí, pentru asta, se símţea destul de tare, dacă avea pe Bator alături. Poate or fí muncít-o şi pe ea vreodată, — cândva, demult de tot, — gândurí mai lumínoase, şi ínima, în tínerete, poate să-í fí tresărit vreodată de-o căldură taínică. Dar îndată ce s-a inhămat la munca dín care vedea că toată víaţa n-are să mai scape, a ínteles că, pentru o femeíe năcăjită ca ea, toate acele închípuírí de mai bine sunt, íac-asa, prostíi, care-ţi fac traíul mai greu.

S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfátuít-o să se mărite iar.

— Ce să stai așa? Ímbătrâneşti, ş-atuncí nu te mai ía níme.

— Ieie pe muma-draculuí! zícea Fefelega.

Şí prívea cu duşmănie la oamenii aceia, care numai dín bunavóinţă o sfátuiseră așa. Apoi íşi punea capul în píept, trăgea de căpăstru — „Ghíí, măi Bator, ghíí, măi sărace!“ — şi-şi vedea de drum, gândíndu-se la ceva. Nu ştia ce-í, dar símţea că-í amar, şi nu ştia de ce-í mai víne în mínte: că, adică, de ce mai trăieşte omul în lumea asta? N-a răspuns nícíodată decât rídícând dín umerí şi decí íi era ciudă că, dín când în când, íi venea íar gândul acela. Câteodată, dímineaţa, când punea coşărcíle pe cal, í se părea că şi Bator s-ar gândí la lucrul acesta şi că, dacă n-ar fí orb, ar príví-o întrebător.

În cíncí aní de văduvie a rămas numai cu doi copíi, un băiat şi-o fetiţă. Trei au murít. Au murít toţi când să treacă peste anul al cíncísprezecelea. Ca şi când acolo, la anul acela,

al cîncîsprezecelea, ar fi fost un prag înalt-înalt, de care era sortit să se împiedice copiii ei. Cădeau și-și rupeau grumajii. Sătenii se bucurau că o mai ușurează Dumnezeu, dar Fefelega nu se bucura deloc. Drept că băleții erau mari, dar, fiind toți bolnavi, nu puteau munci. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ținut stăpânul, zicând că-i prea slab, că n-are virtute. Și Fefelega tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nimănu-i de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaște oamenii dacă are mort la casă decât de pe două lucruri: întâi că, două-trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator stătea legat de pocîumb, ronțâind ogrinji, și a doua, că, după înmormântare, Fefelega pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe ulițele satului. Dar, până era mortul în casă, dânsa ieșea de multe ori și se apropia de cal.

— Ce mai faci, tu Batore, sărace?

Și calul ciolănos da din capu-i mare cât o solniță, părănd a zice: „De, ce să-i faci, așa e lumea!”

Și drept avea calul! Așa e lumea! Fefelega a simțit bine că-i așa, de câte ori îi murea vreun copil și-și vedea casa din ce în ce mai goală.

Mai mult venin i se strîngea la inimă duminica. Da, atunci își scotea plata pentru munca de-o săptămână, a ei și-a lui Bator. Și bogătanii, știind-o fără ajutor, nu-i plăteau regulat, nu-i plăteau tot, așa că Fefelega avea rămașițe mari pe la toți. Se încredeau că va veni, totuși, și săptămâna viitoare la lucru, căci n-avea ce face cu Bator. Și mai făceau socoteala că, de la o săptămână până la alta, Fefelega, cap de muier, va mai uita. De uitat nu uita dânsa, dar dacă vedea că omu-i lacom pe creișărașul ei, nu zicea nimic, nu-l mai cerea, ci numai un zâmbet de batjocură i se așeza pe față. Și era ceva curios de tot zâmbetul acesta pe obrajii pămîntii, mâncați de vărsat, ca două lespejoare de piatră surie pe care au picat mulți picuri grei de ploaie, găurindu-le.

Așa, adunându-și plățile, rar putea să dea pe la biserică. Dar nu mergeau la biserică nici bogătanii din sat. Aceștia stăteau

la cârciumă și beau bere. Fefelega nu mergea la slujbă, și, totuși, văzând pe oamenii aceștia, care beau poate chiar bănușii pe care ar fi trebuit să-î dea ei, îi disprețuia, și, — ști-o amarul ei de ce, — se simțea că-î mai mult decât ei, că-î mai bună creștină decât dânșii. Și, rar, dar rar de tot, când vreunul o amâna cu lunile și nu-î plătea, îi spunea verde în față:

— Ce-s eu? Nîmîc! Da' pe mine nîme nu mă blastămă, nîme nu zîce să mă bată Dumnezeu, pe cînd pe dumneata tot satul te blastămă.

Și-acum, să-î fî dat bogătașul plata întreită, nu-î mai trebuia. Mergea acasă, mai punea o mîna de fân sub botul calului și-î zîcea:

— Da' tu ce mai spuî, Batore sărace?

Și calul, pipăind cu buzele marî, groase, fânul, da dîn cap, ca și cum ar fî zîs: „Da, da! Așa-s oamenii...”

Lucrînd săptămîna întregă, înțelegîndu-se cu Bator, ca și cînd în el s-ar fî mutat sufletul bărbatului, al lui Dînu, Fefelega nu știa cum trece vremea. Tîmpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unul copil, pînă cînd altul își închidea ochii. Numărînd așa, ajunse cu un singur copil, o fată, și socotea trei ani de la cea dîn urmă moarte ce-a fost în casa ei. Îmbătrîniseră și muîerea, și calul. Muîerea era jumătate căruntă, avea părul ca lâna oîlor seîne. Pe obrajiî ei mîncău de vîrsat se formaseră pîrăiașe adâncî, zbîrcîndu-î fața. Bărbîa î se ascuțise și începea să se rîdice spre gura căzută înauntru. Calul era și mai ciolănos. Cele două petice pămîntii de sub corfe se mărîseră, părul de pe coaste, de pe spîinare î se rărise și î se rărea mereu. Buza de jos îi spînzura, ca și cînd í-ar fî atârnat cîeva o povară nevăzută.

Femeîle mai bătrîne dîn sat, babele, se dădură cu vorbe în jurul ei. Că așa, că pe dîncolo, c-ar fî bîne să se facă niște farmece, că nu-î lucru curat de-î tot mor copiii, și tot la aceeași vîrstă.

Dar Fefelega nu credea în dracu' și în puterîle lui. Femeîle își făceau cruce de necredînța ei, dar Fefelega rămînea rece.

— Nu, soro, nu-í duc. Drac e omul cel rău şi nedrept. Ăla-í dracu!

Şí n-a umblat după farmece şi descântece. N-a umblat. Şí la patru aní, două luní şi treísprezece zile de la cel dín urmă mort, í-a adormít şi fetiţa rămasă în viaţă. Cel dín urmă copil. Şí tot când să treacă peste al cíncisprezecelea an. Şí asta, ca şi vreo treí aní mai înainte, n-a fost bolnavă. Făina ce-í cădea de pe obraji, până a fost mai mică, s-a dus. N-a zăcut decât vreo două săptămâni.

Şí când í-a murít copilă aceasta dín urmă, Fefelega n-a spus o zí nímănuí nímíc. Cât ce-a închís ochíí, a pus lumíniţa în sfeşnic, să ardă mai departe, a ieşít în curte, a dezlegat pe Bator de la pocíumb, l-a tras întíns de căpăstru, l-a dus în şopronul plín de fân şi l-a lăsat acolo slobod. Nu í-a zís nímíc, cí, dín întâmplare, şi-a rídícat ochíí spre capul bălanuluí. Pleoapele-í stăteau deschíse, fără să clípească. Nícíând nu-í păură cele două răní alburíí aşa de grozave, aşa de adâncí, ca acum. Apoi a íntrat în casă, s-a pus pe-o lavíţá de brad şi a stat zúua-ntreagă aşa cum stă lemnul. N-a plâns, nu s-a bocít, nu şi-a sărutat copilă, cí a stat aşa, cu capul în palmele aspre. Şí-í tot venea nodul acela amar, până-n gât, că adícă pentru ce mai este omul în lume? Acum nu mai rídíca dín umerí, dar nící nu-şi desluşa gânduríle într-un răspuns. Ce vedea mai víu era viaţa pe care-o dusesese, de căpăstru, întâi c-un cal negru, apoi cu Bator. Vedea Dealu-Băílor înalt, píeptiş, cu colţi de stâncă ieşítí ca nişte măsele de uríáší, vedea poteca de-atâtea orí bătută, şi pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru. Număra aşa ca-n víş de câte orí a urcat şi-a scoborât dealul acela, socotea cam de câte poverí de píatră să fí adus în vreme de vreo patruzecí şi cíncí de aní. Apoi trecea cu gândul la dumínícíle de peste an; în câte a fost şi în câte n-a fost la bíserícă. Şí când n-a fost, de la care om câţi baní a luat? Cu care s-a sfádít pentru plată? Apoi auzea íar pe Bator cum păşeşte, pocnínđu-şi oasele, în urma eí, cum sună vreo potcoavă ce stă să cadă. Íl vedea cum se zmânceşte, cu greutatea în spate, pe Dealu-Băílor la deal, cum se propteşte pe pícióarele de dínainte,

pe Dealu-Băilor la vale. Îl vedea, și se-auzea acolo, departe, pe sine cum îl îmbuna: „Stai, mă Batore, sărace! Stai să mai hodínim, că doar nu dau tătarii!” Apoi, încet-încet, cu mare greutate, socotea numărul anilor dintre morții săi, de la bărbat până la fetița aceasta din urmă. Lung șir de ani! Și ce de drumuri bătute, maica mea, Doamne, că dacă le-ar pune în șir drept, ar fi ajuns la marginea lumii!

Dar acum s-a isprăvit cu strapațul! Nu mai avea pentru ce să se zdrobească. Până i-au murit pe rând, unul câte unul, copiii, n-a știut pentru ce se zolește atâta. Acum, când Păunița sta cu luminița de ceară la căpătâi, simțea Fefelega că toată viața pentru copiii aceștia s-a chinuit. Cum s-a chinuit, numai ea știa! Ba nu, nu i-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă! Pentru ei! Pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, și iarăși, pentru doi, și în urmă pentru unul. Și două lacrimi mîcuțe, cât gămlăia, îi umezîră ochii uscați.

Seara s-a dus la clopotar, la preot, „să se mai ostenească o dată și pentru cel din urmă suflet din casa ei”. Dîmîneața următoare a intrat în șopron, l-a luat pe Bator de căpăstru și a pornit. Calul trăgea să meargă spre locul unde știa că stau cele două corfe legate, îndesăgite. Dar Fefelega l-a oprit.

— Stai, Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porți pîatra în spîinare!

Și-l trăgea de căpăstru spre porțiță.

Calul, simțind că n-are coșărcile în spate, se prîponi în prag.

— Ghii, măi Batore, ghii, măi dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefelega la târg să te vîndă, să cumpere mama cunună și ~~ju~~ ^{ju} alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit și Păunița, măi Batore!

Și ochii ei uscați se umezîră a doua oară.

Și, trăgându-l de căpăstru și tot vorbindu-i, l-a dus la oraș și l-a vîndut pe un preț ca vai de el. Calul simți mîna străină, ce-l prînse de căpăstru, mirosi pe noul stăpîn, și, întorcându-și capul după Fefelega, necheză întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrînei se ivîră a treia oară lacrimi,

şi, ca într-o fulgerare, înţelese păcatul ce-l face despărţindu-se de calul ce-a ajutat-o o viaţă întreagă. Dar zadarnic! Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut, şi-ar fi adus aminte de lungul şir de morţi, — da, de morţi, căci vede ea că pentru ei a lucrat, — şi n-ar fi putut răbda. Sîmţea că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o faţă de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi. Că ea, în calul acela mare, alb, ciolănos, şi-a iubit copilaşii. Şi totuşi, iată, chiar acum, cel din urmă ajutor tot de la Bator vine. Să nu fi fost el, Păuniţa n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Când ieşi de la târguit, calul era legat de-o proptea într-o uliţă strâmtă. Merse la el şi-l mângâie pe grumaj. Calul necheză iar.

— Batore, mă, nu fi tu supărat. Ţie o să-ţi meargă mai bine. Dar iaca, eu mă duc, mă grăbesc să împodobesc pe Păuniţa.

Şi tropotîndu-şi pe trotuare cizmele grele, umbla, frîntă de spate, să găsească vreun car de la ei, să-şi ducă acasă podoabele cumpărate pe preţul lui Bator.

1908

LUMINIŢA

Primăvara începuse cu secetă mare. Se roşiseră livezile, ca arse de brumă, iar dealurile erau pământ gol. Vitele zbierau pe câmp zîua, mugeau prin curţi noaptea, iar oamenii îşi plecaseră capetele adânc în piept. Bucatele se scumpiseră foc, de nu te puteai apropia de ele, şi-ací, în sat de munte, erau şi mai pîpărate.

De la Paşti până la Rusalii, o dată numai s-a îndurat cerul să se întunece şi să azvârlă câţiva stropi mari, grei, rari. Dar la Rusalii, cerul se căpuşi deodată cu nourii grei, plini de întuneríc şi de víjelie. Şi pădurile de brad începură să vuiască adânc, ca o cădere puternică de ape mari. Un fulger s-aprînse în înălţime,

dín Pleșa până-n Măgura, zvâcní în toată lungímea lui, și întunerícú începú să se coboare și mai tare. În noaptea aceea dín marțea Rusalíilor, mulți creștíní vor fí privegheat, numărând trăsnetele ce se slobozeau când ící, când colo, cu detunături clocotitoare prín păduri și stâncării. Dímíneața ploua încă, și oamenii se adunau câte doi-trei la câte-o porțiță acoperită și povesteau.

Pe drumul strâmt, plín de bolovaní, care duce spre dealul cu cíteră neagră, este o căsuță de bârne, puțină de s-o cuprindă șase oameni în brațe. Căsuța e răzlețită de sat, pe deal în sus, de níci popa nu merge, la Bobotează, cu crucea, până acolo. Cantoríi au scornít vestea că femeia zăvorăște ușa și stă închísă, câtă vreme umblă popa cu botezul prín partea aceea de sat. Vreodată cíne știe cum va fí fost, dar acum baba Mâia zăcea de mult în pat, și nu mai vorbea nímení de dânsa, ca și când n-ar mai fí fost pe lume.

Noroc avea cu fată-sa, cu Salvína. Salvína asta era fată bătrână, — trecuse de treizeci și cíncí, — dar apucase să rămâie așa, nemăritată.

Ploaia de la Rusalíi aduse bucurie și-n casa lor. Ce-í drept, n-aveau fânețe, n-aveau semănături să se usuce, n-aveau vite să moară de foame. Dar avea Salvína două brațe tari, ș-acum știa că va căpăta de lucru pe la oameni. Că-n tímpul cât ținuse seceta, babeí Mâia í se uscaser și gâtul, și píeptul, iar dín adâncul măruntaíelor í se stârnea ceva ce-í aducea amețeală la cap. Salvína n-avea unde să muncească, n-o chema nímení, și, de cerșít, nu putea să cerșească. Și, dacă nu muncea fata, cíne amarul să se-ngríjească de o femeie bătrână și bolnavă?

Când íi întindea mǎlaíul, Mâia de trei orí pe zí clătina dín cap că nu-í trebuie, și numai a patra oară îmbuca ceva. Și ochíi ei, înconjurați de píeliță zbârcită, víneție, priveau nemíșcați, dulcegí, plíní parcă de-o apă alburie.

Zícea de multe orí:

— Doamne, tu fată, că rău ínghít.

Și dacă fata nu-í zícea nímic, după un răstímp întindea dín

gâtul plin de vine şi de oase şi mai zicea o vorbă:

— Oare nu s-a-nnourat afară?

Şi câteodată fata trebuia să iese să privească cerul. În răstimpul acela dintre Paşti şi Rusalii, lumină nu s-a aprins în căsuţă la cele două femei. În trei duminici a cumpărat Salvina sare de câte patru bani, o dată oţet de cincî, ş-atîta le-a fost tot târşaşul.

Era în casă o luminîţă, o luminîţă de ceară, pusă împletită pe o cruciuliţă afumată de lemn, pe care nu se mai cunoşteau sfinţii. Dar luminîţa aceea n-o aprindeau. O păstrau pe când va fi să moară baba Măia, să aibă şi ea ce ţine în mână, ca să-şi vadă calea luminoasă, când va pleca pe drumul de veci. Şi nici nu aveau lipsă s-o aprindă. În căsuţă n-aveau de ce se împiedica. Cele două lavite înguste erau lângă pereţi, o lădiţă — într-un ungher, patul — era bătrâna pe el, iar masă n-aveau. Cele trei icoane cu sfinţi deznădăjduiţi, care se strâmbau ca-n muncile iadului, atârnav de pereţi şi nu le făceau val.

Baba Măia nu s-a ridicat de pe oase de vreo doi ani. Câteodată avea junghuri adânci, „se petrecea“, cum spunea fata, apoi iar se liniştea. Dar în vremea asta de secetă, hrănită rău, Măia slăbise şi mai tare din puteri. Durerile îi veneau mai des, şi, de multe ori, în chinurile ei, întindea mîna, holbînd din ochi, după luminîţă.

Fata l-a adus pe popa s-o grijească, s-o împărtăşească cu cele sfînte.

Dar numai îi venea aşa, să moară, ci nu murea.

La Rusalii, când se-ntunecă, bătrâna zise:

— Are să plouă, fată.

— Da, are să plouă! zise Salvina.

Şi când cei dintâi picuri izbîră pe acoperişul de şindrilă, ca un ropot dulce, ca un cântec sfânt, cele două femei tresăriră:

— Plouă, zise Măia.

— Plouă, zise Salvina.

Şi deschise uşa să între în casă mîreasma ploii.

Bătrâna a stat un răstimp şi-a ascultat. Apoi îşi măsură o

cruce largă, neregulată. Când începură să se descarce trăsnetele unul după altul, ca dărâmări de stânci prăpăstioase, baba Măia își măsură altă cruce și zise:

— Închide, tu fată, ușa. Are să vremuiască.

Și-a închis fata ușa, și s-au culcat amândouă în lumina fulgerelor.

Dar ploaia vreo patru zile n-a mai conținut. Câteodată scăpau de după dealuri vânturi mari, ce duceau spre Pleșa grămezi mari de noură, ca niște turme de dihanii și de uriași, negri, vineți, mânioși, încleștați unii într-alții. Câte o ruptură de cer rămânea albastră, înaltă, dar îndată alergau alți noură s-o astupe. Și vântul se oprea, și ploaia începea să cadă, mărunță, deasă.

Baba Măia și cu fată-sa așteptau să se-nsenineze. Se-mpuțina mlaiaul, trebuia faină, și Salvina văzu că totuși trebuie să dea creșterii pe lapte. Mă-sa abia mai sufla, și bucată uscată în zadar i-ar mai fi dat.

Ochii bătrânei, în cele două zile din urmă se-ngălbeniseră pe la alb. Rotunjii, mici, priveau țință și semănau acum cu ochii de cucuvaie.

I-a adus lapte, ca astăzi, și, ca mâine, Salvina a căpătat de lucru. Era și vremea, căci fata se asprise tare. Vorbea răstît cu bătrâna, din firea ei, căci era scurtă și zmănâncită la vorbă, dar în zilele din urmă era tot mânioasă.

Dîmîneața i-a pus ulcica cu lapte lângă pat, a luat lumînța de pe cruce și a așezat-o, cu câteva chibrituri, lângă ulcică.

— Iaca, aici, lapte. Aici ai și lumînța, și chibrituri.

— Bîne, maică, bîne. Să-ți ajute Dumnezeu, zise bătrâna, când fata ieși pe ușă.

Abia se duse Salvina, și Măia luă ulcica; dezlîpindu-și buzele sorbi o dată, de două ori, de trei ori. Și băutura albă părea că trece, — în drumul său în jos, — peste podețe, părea că se adună în gropi și se varsă apoi mai departe, așa ghiolcănea.

Și Măia deodată se simți mai bine. Se ușurase și i se muiaseră

parcă toate oasele.

Afară ploaia încetase de cu noapte, dar vremea nu era senină. Nourí negrí, marí, petíce de nourí maí lumínoşi călătoreau mereu, de la apus la răsărít. Vântul numaí, în răstímpurí depărtate, şuiera în vreun brad prín apropierea căsuţei, apoi iar tăcea díntruna.

Dín pat, pe ferestruţă, baba Măia vedea afară. De câte orí n-a prívít ea prín ferestruţa aceea! De când n-are ea alta de făcut decât să se gândească, să privească pe ferestruţă şi să-şi aştepte moartea!

Şí, de multe orí, gândul eí colínda departe, cu zecí de aní în urmă. Íşí amíntea de tot ce-a văzut, de tot ce-a păţít în viaţă. Dar íată, acelea, ca şi când n-ar fí fost. Ca nouríi care trec pe cer, târându-şi umbra pe pământ, şi se duc să nu se maí întoarcă. Şí íată c-a rămas numaí cu fata! Dar şi fata, ca şi când n-ar fí. Ea se duce la lucru dímineaţa şi víne seara, şi câteodată nící seara.

Şí, în nenumăratele zile de boală, părăsítă, baba Măia prívea cu dragoste, cu sfínţenie la lumíníţa de ceară. Íată, lumíníţa asta e síngurul sprijín care n-o părăseşte nícíodată. Ea o păzeşte acum şi va ajuta-o în ceasul dín urmă. Şí bătrâna suspínă de multe orí:

— Sfântă lumíníţă, sfântă ceară, sfínte albíne!

Aní întregí au trecut de când nu s-a maí putut duce la biserícă. Dar tot maí ştia dín ce spunea popa, dín ce spunea díacul.

Şí maí mult, în boala şi síngurătatea eí, baba Măia la lucruríle astea se gândea. Íşí închípuía cum are să fíe ladul cu dracíi, cum are să fíe Raíul cu sfínţíi. Ladul? D-apoi întuneríc beznă, de să nu-ţi vezí mâna! Şí, prín întuneríc, cozí şi gheare de drací, care prínd pe creştín şi-l duc la căldarea cu smoală, să-l opărească. Doamne fereşte! ladul! O, Doamne, Doamne! D-apoi bívolíi împungací, ce-or lua în coarne femeíle nelegíuite şi pe ucígaşíi de oameni!

— Doamne fereşte, Doamne fereşte! suspína bătrâna.

Dar ea n-avea s-ajungă-n lad. Pe ea va prinde-o sfântul Petru de mână, va sprijini-o să nu cadă și va întreba-o:

— Tu ești baba Măia?

Și ea va zice:

— Eu, sfinte Petre.

— Cea de-a avut o fată, una Salvina? va zice sfântul.

— Da, eu!

— Cea de-a bolit vreme multă de tot?

— Da, eu!

Și-atunci, sfântul Petru va zuruí din chei și va găsi pe cea potrivită. Se va deschide poarta, și sfântul Petru îi va arăta locul de hodină, în iarbă înflorită, sub un măr cu mere aurii.

Nu, ea nu va apuca în lad! Ce-a făcut ca să meargă în lad? Și are ea luminița aproape! Când va simți că í se ridică nodul în gât, să-í oprească răsuflarea, aprinde luminița, sfânta luminiță de ceară. Și-atunci, chiar de-ar vrea s-o răpească, cornorații se vor împărștia.

Și baba Măia își făcea o mulțime de icoane. Și totuși, vremea îi trecea destul de greu.

Dar astăzi, după ce bău laptele până-ntr-un pícure, nu-í veneau gânduri de-astea. Astăzi privea dornică prin fereastra căsuței, și-í veneau gânduri copilărești. Uite, cum ar vrea să iese puțin până afară! Numai aici, înaintea ușii; când a trece nourul de pe soare, să cadă lumina pe ea! Ba nu, ar vrea să meargă și mai departe. I-ar plăcea să se coboare în sat, să vadă cum mai stă satul. Să-l vadă pe popa și să-l întrebe de sănătate. Să se ntâlnească cu două bătrâne din vremea ei, — Anuța și Zamfira, — să le-ntrebe:

— Da' voi ce mai faceți?

Și ele să zică:

— D-apoi ce să mai facem? Iacă!

Și să meargă mai departe pe uliță, să vadă biserica. Mare și frumoasă biserică! Să se ntâlnească cu oamenii care í-au fost vecini până a stat și ea în sat. Și oamenii să zică:

— Ce-í, vecină? Ai mai venit la vale?

Şí ea să zică:

— Maí!

Tot așa, să umble pe uliță, pe unde n-a umblat de mult, şí oamenii să zică:

— Iată şí baba Mâía!

Iar copííí cei maí tínerí să-ntrebe:

— Mamă, cíne-í bătrâna aceea?

Şí femeía să zică:

— Baba Mâía, cín' să fie?!

Gândurí de-acestea íí veneau astăzi. Şí nu erau gândurí goale, erau gândurí víí, erau ícoane. Şí nu ícoane reci, cí ícoane așa de călduțe, de baba Mâía le símțea căldura ca o mângâiere la ínímă. Şí cerca să se-nvârtă-n pat, să poată vedea maí bine pe ferestruță.

Nu, astăzi nu se gândea la Iad şí la Raí! Azi, după ploaía ce-nverzise câmpul, ar fí voít să maí fie o dată fată-mare, să pască vítele pe munte, să pășească pe frunzele uscate, umede acum, să se prîndă cu mâna de-o creangă, şí pícuríí rămaşí pe frunze să cadă stropînd-o pe obraz, pe íe, apoi să íese pe culme, la lumíníş, să toarcă şí să privească vítele cum pasc, şí seara să vie acasă cu vítele sătule cumu-s dobele. Se maí cugeta cât ar fí de bine să maí umble ea pe vârful măguríí, pe Frasín, după fragí de pădure. Ce fragí se fac maí ales pe Frasín! „Burícul deştoluí” de marí! Orí să aibă ea acum níşte pere de la dascálul cel bătrîn dín grădínă. Ce pere! Cumu-í ceara! Numaí dascálul are pere de-acelea în sat.

Şí cum se gândea așa, la câte toate, baba Mâía símțea că se face tot maí ușoară. De la o vreme í se păru că nící nu maí stă în pat. Şí pípăí bine scânduríle. Apoi, ușoară de tot, íată că sta așa şí nu se maí putea gândí la nímic. Dar era bine. Las' să fie, că nu-í rău! Au durut-o pe ea destul oasele, au tăiat-o destul junghíuríle ca níşte săbíí ascuţíte. Acum, așa, călduță, ușoară şí fără durerí, stă, şí ochíí parcă-í rîd. Şí-n casă e o líníşte așa de bună! Şí soarele se uíta chíar acum, deodată, pe cele trei ferestruțe. Uíte, ce pulbere de lumínă!

Deodată, însă, baba Măia schimbă ochii și-i umplu de spaimă. Simțea cum vine ceva, ceva rece și greu, ca o povară strivitoare. Întinse mâna, dar n-ajunse luminița de ceară. Se oțărî cât putu, dar luminița căzu pe podele. Junghiul ce-l simțise o prînse, o-ncărligă, dar bătrâna se zvârcolea mereu, s-ajungă luminița de ceară. Așa, frământându-se, căzu pe podele și murî, cu mâna întinsă după luminiță.

Și prîn cele trei ferestre pulberea de lumină albă cădea mereu în casă, apropiindu-se tot mai mult de pat. Și dintr-odată învăluî, ca un giulgiu, trupul țăpăn al Măiei, ulcica răsturnată, și luminița de ceară, de care n-avusese parte bătrâna.

1908

VÂRVOARA

Am întâlnit-o pe drum, c-o traistă lungă, smolită, de lână, umblând în sus și în jos. Se oprea la câte-o poartă, privea înlăuntru, uneori vorbea două-trei vorbe cu cineva din curte și pleca mai departe. Sapa veche, cu coada lungă, lucie, o tot muta de pe-un umăr pe altul.

— N-ai de lucru, nu capeți de săpat, se vede, lele...

— Nu prea, zise femeia și trecu mai departe.

— Staî puțin, lele, am eu o grădînă. Pân' desară o isprăvești. Ea se oprî deodată și-ntoarse puțin capul:

— Cât îmi dai?

— Țî dau o coroană. De-ai fi venit de-dîmîneață, Țî dam mai mult. Acum, uîte, soarele-î sus.

— Știi ce? Să-mi dai și o bucată de mămăligă; n-am mâncat nimic de ieri.

Se-ntoarce ea, ne-nțelegem noi și-o duc în curte. Poruncesc să-î ducă un blîd de lapte și mămăligă. Și-î arăt grădina.

— Să vezî numai cum am să Țî-o grijesc. Ai să mă pomenești câte zile-î avea!

O las să soarbă laptele și întru în casă. Aveam ceva de isprăvit. Și din când în când aruncam ochii spre grădina.

Femeia încă nu întrase în lucru. Ieşii mai târziu să văd ce face; nu mânuise încă de mâncat.

— Cum, Doamne sfînte, mă miraî eu, de-atunci puteaî mânca de zece ori!

— Vezî, îmi răspunse ea, că eu am durere de gură. Şi pieptul mă doare, şi tuşesc. Să vezî cum tuşesc... de se sperie copiii. Aiaî-î tusă! Odată am mers eu la un doctor, ş-a zîs că am hertică... Are dracu hertică! De-aveam, muream de mult. De altfel, ce zîci şi dumneata, dacă moare omul, nu-î mai bine? Popa David de la noi aşa zîce, că, dacă moare omul, îi mai bine. „Unde nu este durere, nici întristare“... Şi începu c-un glas gros, întrerupt, să spuie cuvînte dintr-o cântare de la prohodul morţilor. Imîta, se vede, pe popa de la ei, pe David.

Crezui deodată că femeia-î smîntită şi priveam cu băgare de seamă la ea cum mânca încet, ca de silă, cu ochii ţîntă în blîd.

— De unde eşti dumneata, lele?

— Dîn Mămăliganî.

— Pe-acolo au gătit oamenii de prăşit?

— Au isprăvit care-au avut; care n-au, nu gătesc nicîdată.

— Pesemne dumneata n-ai pămînt...

— Pe unde calc, pămîntu-î al meu, ca ş-al dumitale, şi începu să rîdă deodată, arătîndu-şi dinţii laţi, gălbîni.

Dădu să se ridice, da', ca şi când şi-ar fi adus amînte de ceva, se lăsă iar, moale, jos, şi pescui cu lîngura de lemn o bucatîcă de mămăligă.

— Cred că ai putea să vîi acum în grădînă, zîc eu. A trecut aproape un ceas de cînd tîndăleşti. Se vede treaba că de-aceia nu te primesc oamenii la lucru.

— Pe mine?

— Pe dumneata.

— Vezî că nu mă cunoşti?... Eu nu mă duc la orîcîne. Întîi întreb cine şade-n casă, şi dacă-mî place, mă duc, de nu-mî place... plec mai departe.

— D-apoi la mine ai venit fără să fi întreat de cîneva.

Femeia nu zise nimic. Se sculă, puse cojile de mămăligă în traistă, se plecă apoi iar, ridică blidul și sorbi din el câțiva stropi de lapte, câți mai rămăseseră. Își puse traista după grumaj; și avu dintruna niște priviri ca de scăpare, ca și când ar cerceta pe unde să iese afară, în uliță.

Nu i-am mai zis nimic. Am lăsat-o să se ducă. Dar ea coborî treptele și o luă spre grădina. Într-o mișcare nervoasă își desprînse traista și o atărnă într-un măr bătrân. Apoi, începând să sape, îmi zise:

— La dumneata am venit pentru că ești om bun.

— De unde știi dumneata?

— De pe ochi. Eu cunosc oamenii de pe ochi. Când te-am văzut, am ghicit cum ești, ș-acum, dându-mi de mâncare, mi s-a adevărit gâcitura.

Sta frântă de șale și săpa așa de repede, așa de bine, de-am rămas uimit. Fîr de buruiănă nu lăsa, și-n jurul cucuruzului aduna mușuroaie mari cu sapa, le rotunjea apoi repede cu palmele, ca și când ar tocmi o pâine ca s-o bage în cuptor.

— Cum te cheamă pe dumneata, lele? întreb întru târziu.

— Vârvoara.

— Vârvara poate.

— Ba Vârvoara; urât nume, nu-i așa? Da' dă-l în sfîntii lui, că noi avem un popă... de tot nume pocite ne pune. Iacă, de pildă, la un copil de-al meu i-a pus numele Davîd.

Femeia nu mai zise nimic. Parcă i-au venit deodată în cap alte gânduri. Am lăsat-o să sape, și eu am trecut la un strat de legume, să plîvesc. Căzuse de cu noapte o ploică, de revenise bine pământul. Buruiăna se smulgea ușor, cu rădăcina întregă, albă, plină de ațșoare. Míreasma pământului ud se ridica în văzduh, călduță parcă și oarecum amăruie. Plîveam, și din când în când aruncam ochii spre femeie. Lucra frântă de șale, cu capul în piept. Era slabă, aproape ca o suveică. Și totuși vedeam că nu ostenește, că nu se oprește să mai plîvească, ridicându-se, în stînga și-n dreapta, cum fac toți săpătorii. Mi se părea uneori că bombănește singură, da' ce, nu puteam

înțelege. De la o vreme aud că mă-ntreabă:

— Nu știi dumneata un leac de tușă?

— D-apoi ce umblă după leacuri dumneata? Eu nu te-am auzit tușind niciodată.

— Că peste zi nu tușesc. Numai noaptea; atunci tușesc, să mă rup, nu alta. Doctorul zice că-î hertică, da' nu-î hertică, ci se vede c-o fi aghiș.

— Ce-î aghișul acela?

— Paî, nădușală, ce să fie? Nădușală la piept și la răsufluș. Am fost de vreo câteva ori de mi-a citit popa nost', da' se vede că rugăciunea lui nu prinde.

— De ce să nu prindă?

— Pentru că-î mai mult pe partea dracului decât pe-a lui Dumnezeu... Țăla numai bun de popă nu s-a născut!

— Nu-î unul mic, cu bărbuța neagră, rară?

— Mic, popa David? Tiii! 'tă-l puterile, da' că-î mare cât un cal, ș-are o barbă lungă, țepoasă, roșcată. Gândești că-î o mătură de mesteacăn, cu care-ai măturat curtea, de s-a țândărit acum.

— Nu-l cunosc. Așa popă nu știu.

— De unde să-l cunoști?! Așa popă crezi să iese între oameni? N-a mai fost la oraș de când l-a sfîntit vlădica. Da' mai bine nu l-ar fi sfîntit! Gândești că nu-î însurat? Ba-î însurat, și are-o muieră tare de treabă și tare frumoasă. Da' gândești că popa vrea să știe de ea? Umblă după toate femeile din sat. Amarnic om, amarnic popă! Și biata preuteasă, dac-a văzut ș-a văzut că nu poate altfel, ș-a luat și ea un drăguț, un fecior din sat. Zdravăn fecior! Îl prinde câteodată pe popa David de mătură... și-l îmblățește. Vezi că popa se-mbată, și dacă se-m-bată, vine acasă și-și bate nevasta. Ți-am spus eu că nu-î popă. De altfel nici n-a învățat. Eu îl știu. A fost tot acasă, la plug și la vite. Apoi, fecior mare, a mers la vlădicie vreo trei săptămâni. Da' naînte de-a se duce a vândut două părechii de boi. Și peste trei săptămâni a venit acasă — popă. Gata. Ce zici dumneata?

— Ce să zic? A fost rău că l-a sfîntit vlădica.

— Ba a fost păcat, mare păcat! Ca să vezi, lasă pe oameni să

moară nespovediți și necuminecați. Lui să-î puî zlotu-n palmă, și-apoi vine. — Stătu puțin, apoi adăose: De altfel, îi dau pace. Cu dumnealui n-am eu nimic. Atâta numai, c-a pus nume de batjocură copilului. Dar eu acasă nu-î zîc Davîd. Acasă-î zîc Pătru.

Soarele se rîdicase sus, și căldura cădea dogorătoare. Am lăsat plîvîtul și m-am dus în casă, gândîndu-mă la femeia aceasta dîn Mămăliganî, care muncește cu atîta hărnîcie și despre care nu puteam ști de-î tresărită, orî de-î așa felul ei de vorbă.

La amiază am chemat-o iar să mănce. Dîntăi n-a vrut să vie. Se temea, socotea că fac numai o glumă. Apoi se temea că-î trag dîn plată dacă-î dau și-o sorbîtură de mîncare. În urmă venî și se apucă, cu aceeași tîndălire, să mănce, ca și dîmîneața.

— Vezî că mă doare gura. Se vede că este ceva strîcat în mîne. Mî se strîcă și dîntăi. Iaca! și-și vîrî două degete plîne de tînă în gură și le scoase, după puțină cercetare, strîngînd între ele un colț de măsea.

— Pentru ce ți se strîcă?

— Nu știu. Îmî vine așa, o amăreală, ca șpîrtul de tare; se vede c-aceea mî-î roade. Nu știu de unde... Poate dîn fîiere. C-odată mî s-a strîcat rău fîierea.

— Aî avut vro supărare, vreî să zîcî?

Femeia își rîdică deodată ochîi și prîvî la mîne lung, întrebător, ca și cînd acum m-ar fî văzut întăi în viață. Da' poate nîcî nu se uîta la mîne. Prîvea prîn ochîi mei încolo, mai departe. De vorbît n-a mai zîs un sîngur cuvînt, pînă spre seară. O întunecîme ca o umbră de durere veche îî îmbracă obrajîi și începu să tușească adînc, încîis, ca și cînd aî da c-un sul într-o gaură afundă în pămînt.

Nu înerase cînd îsprăvî cu grădîna. Își luă traîsta și ieși în curte. Da' nu-ndrăznea să vie să-î dau banîi.

— Cu zece crucerî îți plătesc mai mult, lele Vârvoaro. Iată șăizecî. Mî-aî lucrat tare frumos.

Femeia luă banîi și se duse fără nîcî o vorbă.

Maí târzíu, íes pe ulíţă şí mă-ntâlnesc c-un vecín. Umblăm noí de la o crâşmă la alta, să maí vedem cíne-í pe-acolo. Când ajungem la crâşma luí Stan, acolo o grămadă de oameni se-mbulzeau cu capetele unu-ntr-altul prívínd la ceva jos, în mîjloc.

— Ce să fie? zíceau uníi.

— O femeie.

— Ce-í cu ea?

— A avut călcătură, dar acum s-a líníştít. Vaí de ea, ce chínurí!

Şí oameni încep să se împrăştíe.

Când m-apropíi şí eu, rămân înlemnít. Era bíata Vârvoara! Cu gura plínă de spume albe, băloase, cu faţa vânătă, cu ochíi închíşi, nemişcată, cu degetele încleştate, zăcea între traístă şí sapă.

Oamení începură vorbele. Unul zíse:

— A venít în crâşmă ş-a băut doi deţi de şpirt. Şí dacă í-a băut, a plătít ş-a dat să íese. Da' când să íese, s-a împíedícat de prag şí, împíedícându-se, a tot mers până unde-o vedeţi acum. Acolo a căzut, ş-a fost vaí de ea apói, c-a apucat-o boala.

— De mult o duce așa, zíse altul. Cel puţin de cíncísprezece aní.

Altul o cunoscuse pe Vârvoara şí ínaínte de boală, şí ştia să spună dín ce í-a venít.

— A rămas, spunea el, văduvă tânără, da' nu s-a maí mărítat. Avea o fată şí doi fecíorí. Fata, dacă a crescut, a dat-o slujnícă, să lucre, să câştíge ceva. A dat-o la boltaşul dín sat. Ací fata s-a răsărít îndată. Traí bun, muncă puţínă, şí s-a ales în doi aní dín Anuţa o fată ca de domn. Stăpânul său era nădrăgar, sta bine, da' cu muíerea sta rău. Se certau în toată zíua. De la o vreme jupânul s-a dat pe lângă Anuţa. Şí numaí ce, într-o dímineaţă, fata s-a-ntors acasă. Nu peste mult tímp murí în chínuríle faceríi. Vârvoara de-atuncí a rămas cu boala ceea de cap.

Am ascultat ístória asta şí mí-a venít deodată în mínte că mí-a spus ceva şí dânsa, zícând c-odată í s-a strícat rău fiíerea; şí întelegeam de ce-a stat tăcută o după-amíază, fără o vorbă, când maí naínte fusese așa de vorbăreaţă.

Acum sta încă tot întinsă. Nici nu sufla, nici nu mai trăia parcă. Traista și sapa privegheau lângă dansa, și fața ei părea că se-nnegrește.

Oamenii începură să vorbească despre altele și-î dădură pace. Au mai văzut ei că după boala asta bolnavii rămân așa, nemîșcați.

Dar deodată își întoarseră cu toții capetele. Vârvoara deschise ochii-nroșiți, umflați, ca două răni, răcnî din adânc, se întinse o dată, pocnîndu-î toate oasele, apoi se zgârci, înțepenind pentru vecie.

— Dumnezeu s-o ierte, c-a fost femeie harnică și cinstită, ziceau oamenii, făcându-și, cutremurați, semnul crucii.

1908

LA O NUNTĂ

Mihael Codrea se hotărî, în cele din urmă, să-și mărite fata. Cum n-avusese decât un singur copil, pe Lînuța, se obișnuise cu-o viață tîhnită. Dar de când fata își pusese catrința, noroc bun! Hodînă și pace-n casa lui nu s-a mai aflat! Când o păruială, când o bătaie strașnică între tinerii satului — pentru Lînuța. Și, de-aici, vorbe-ntre oameni, ceartă acasă cu femeia, năduf la inimă și tulburare în sufletul lui Mihael. „Stăi, că pun eu capăt la toate !” își zise într-o bună-dîmînează, și încă-n seara aceea se făcu încredințarea, și peste patru săptămîni fu hotărâtă cununia.

Feciorul era din neamuri, avea patru boi, dar, de când știa că Lînuța are să-î fie nevastă, umbla pe ulițele satului ca și când ar fi avut doisprezece boi, nu patru.

Fata? Ei! Fata era o șopârlă de copilă, de să-ți scape prîntre mîini, ca un pește luciu. Cu ochii ei căprui, a băgat dracii în mulți feciori; din unii i-a mai scos ea cu vreo vorbă bună, în alții i-a lăsat acolo, să se înmulțească. Dar de vreun voinic anume nu s-a legat. Când a înțeles că se mărită, a clătînat din

cap, ca și când ar fi zis „nu-mi pasă!” și s-a apucat îndată să-și puie în rând veșmintele de zestre, la care începuse să coase de când era de doisprezece ani. Seara, în ziua nunții, cinară nuntași o mulțime de mănâncări, începură să beie vin cumu-i uleiul, căci Mihaíl Codrea avea în sat vîile cele mai mari și vinul cel mai vechi. Și veselía se dezlănțuî deodată din piepturile tuturor, și casele lui Codrea vuiau de chiote, de cântece și de voie bună.

Dar mireasa, de când s-a pus la masă și-a început să cânte ceterașul, nu și-a mai luat ochii de la el. A gustat puțin din mănâncări, și-a muîat buzele, că-í ardeau, în vinul răcorîtor, și, de-ací încolo, privea la muzicantul acela. Că ce í-a trăsniť lui Codrea prin cap? Iată, s-a hotărât ca la nunta fetei sale să nu aducă țigan ceteraș în casă, cí un românaș pe care-l știa el. Ș-a trimís căruța într-al treilea sat, și duminică dîmíneață străînul era în curtea lui Mihaíl, cu cetera subsuoară.

Și Línuța privea la ceterașul acela. Ar fi voít să știe cum îl cheamă, ar fi voít să știe de unde-í, ar fi voít să-l întrebe ceva. Și, pe când nuntași se veseleau, Línuța stătea înlemnită la masă și se frămâta cu gândurile.

La început nu băgară nuntași de seamă că Línuța níci nu bea, níci nu mănâncă. Dar, după ce vinul revărsă căldură-n ínimí și văpăí de foc, uníi începură să privească la mireasă.

— Așa-í stă bine, zíceau uníi, mireasa să fie supărată când se desparte de părinți.

— Așa-í frumos, să nu se vadă c-a așteptat măritișul, spuneau alții.

Tínerii începură să frământe pămîntul. Când o fată, când alta, când o nevastă tânără treceau, tocmíndu-și năframa, printre scaune și mese, la mîjloc, unde le-așteptau jucători. Línuța a jucat puțin, í-a venit să amețească și s-a dus íar la locul ei; și ochii í se legară íar de muzicant. Aflase ceva. Aflase că-l cheamă Nícodím. Întái s-a mínunat de numele acesta străin, apoi, încet-încet, numele í se păru tot mai cunoscut, până ce, în urmă, í se păru că-l știe de un veac. Dar, după ce a știut

atâta despre el, deodată o cuprînsese o nelînişte mare şi nu mai avu astîmpăr. Se rîdică de pe scaun şi se apropie de străin.

— Măi bădiţă Nícodíme, dín ce sat eşti tu?

Tânărul îşi rîdică ochii de pe ceteră şi privi la Línuţa ca la o mînune. Se părea că până-acum níci n-o văzuse.

— Dín satul cu floríle, fetică, zise el, zâmbînd sub mustăţile negre.

— Ba nu glumí, cí spune-mí, tu de unde eşti?

Flăcăul nu-í mai zise nímíc. Îşi înclină capul pe vîoară şi începu să cînte un cîntec nou, plín de înfîorări tainíce. Línuţa porní la locul ei, cu ínima strînsă, gata să-í dea lacrímile.

Şí, de-aicí încolo, muzícantul nu mai cînta ce-í porunceau oaspeţii beţi. Cí toate cîntecele pe care le avea el mai dragi începură să tremure, să adíe, să plîngă prín casă şi în sufletul Línuţei. Bărbatul cel nou băgă ceva de seamă, dădu târcoale în jurul Línuţei, dar Línuţa nu-l vedea, nu-l auzea. În ea se trezise ceva nespus de dulce şi dureros, care creştea cu fíecare cîntec al lui Nícodím.

Şí íată numaí că Línuţa se rîdică íar, merge la străin, îşi ía cununa de florí de pe cap şi o pune pe capul lui Nícodím, apoi şade lângă el şi începe să-l dezmierde. Lui Nícodím îi amuţi vîoara, í se înmuíară mîíníle şi privea undeva departe-depart.

— Brava! strígară nuntaşii, asta-í bună glumă, asta-í adevărată păcăleală!

— Ba mie mí se pare că-í curată batjocură, zise Míhaíl Codrea. Eu n-am adus ţígan la casă, cí român. Dar Línuţa asta tot așa-ntr-o dungă a fost, de când o ştiu.

Şí porní odată díntre cumetrí, să-í spună fetei să nu facă prostii.

Gínerele pufăia, ca şi când ar fí vrut să se înece, şi mai căpătă răsuflet numaí când văzu pe socru-său venînd.

Amândoi, însă, rămaseră zăpăciţi când se apropiară şi văzură pe Línuţa. Că o mână-í sta pe genunchiul lui Nícodím şi îl privea în ochi ca fermecată, ca dusă de pe lume.

— Íţi place cum cîntă Nícodím, tu fată?

— Place, tată!

— Da-mi pare că-ți place și de ceteraș, adăogă gînerile.

— De el îmi place și mai tare! Și vedeți amândoi că are de cîine să-mi placă!

Și fata învăluí iar pe Nícodím în príviriile ei calde.

— Ba să te duci tu dracului, să nu-mi faci casa de rușine, zise Míhaíl, întunecat deodată.

— Ce rușine? Zise fata, sculându-se și mergând la locul ei.

De-aici încolo Nícodím începu iar să cînte de joc. Și unde nu í-a pus îndată și pe bătrîni să tropăie, de părea că se clatină pămîntul. Și cum jucăușii erau tot mai mulți, și locul de jucat tot mai strîmt, Nícodím se sculă de pe scaun, schimbă o prívire cu Línuța și începu a tot face cîte un pas spre ușă, ferindu-se de învălmășeală.

Îinu un joc lung și frămîntat. Părea că anume vrea să-í frămînte cu zicala, să-í obosească, așa trăgea pe coarde Nícodím.

Deodată, aria se rupse, și toți alergară să se răcorească cu un pahar de vîn. Și, până să răsufle, până să închine, până să se așeze fíecare la locul lui, íată numai că íntre un mort în casă, și mortul acela era bărbățul Línuței. Abía putu îngâna:

— Au pierit în noapte!

Între nuntași s-a făcut deodată o mare învălmășeală. Mulți năvăliră, imbulzindu-se pe ușă, să vadă unde-s, să-í aducă, să mai rîdă și de gluma asta. Dar gînerile și tatăl fetei se urcară pe cal și porniră în puterea nopții. Míhaíl Codrea știa, gînerile simțea că nu-í o glumă fuga asta. Fetele priveau mîrate, femeile tînerse se coteau, rîzînd, iar băbății începură să beie și să spuie ístorii de pe la nunți. Le veni în grabă pofta de joc, dar nu mai era ceteră. Un bătrîn luă fluierul, și jocul se urmă până dîmíneața.

Pe Línuța n-au găsit-o nící gînerile, nící socrul. Poate se vor fí ascuns undeva pe aproape, că noaptea a fost întunecoasă tare. Dar au trecut și săptămîni și n-au mai aflat-o, nící pe ea, nící pe ceteraș. Gînerile se bolnăví de ínimă rea și de rușine și

n-a mai ieşit din casă să dea ochii cu lumea. Iar de cei doi fugiţi n-a mai ştiut satul nimic, niciodată.

1909

ANGHELUŞ

În ȕigăni^{mea} afumată, plină de larmă, de la marginea satului, Angheluş e împărat. Când trece el prîntre bordeie^{le} pîtite în pămînt, cu câte un sîngur ochi de fereastră murdar şi speriat, ȕiganiiⁱ se feresc din drum, ȕigăncile^{le} tîner^e îl săgetează din ochii de păcură, aprînşi, harancele^{le} clatină din cap cu admiraţie, iar dancii^{le} înhoalbă ochii mari, rămânând cu gurile căscate.

Şi Angheluş trece mîndru prîntre toţi, cu trupul drept, ca un mîlitar, cu pălărie moale, fină, pe cap, cu straie de catifea verzie, cu ghetele elastice, scumpe.

Angheluş e de-aici din sat. Bătrana lui trăieşte şi acum, şi, câtu-ⁱ zîulica de lungă, stă pe podmol, sub streăşina bordeiului, şi colbăieşte din luleaua de cărămidă roşie. Ea sîngură, în toată ȕigăni^{mea}, nu se miră de ce trăieşte şi azi în zdrenţe şi-n sărăcie. Angheluş i-ar fi putut face o casă domnească, ar fi putut s-o îmbrace în mătase, ca pe-o baroniţă, dar n-a vrut nici el şi n-a vrut nici bătrana. Angheluş avea de împărţit într-alte părţi, iar când aducea ş-acasă bogăţii^{le}, de prin şetre şi prăvălii^{le}, haranca se cutremura, îl privea cu spaîmă şi zicea:

— Vaⁱ de mine, Angheluş, au să te prîndă şi au să-ţi rupă oasele!...

Şi feciorul abia cuteza să descarce, pe-o noapte, la ei acasă, lucrurile furate, iar dîmîneaţa, când pîereau scumpeturile, pîerea şi Angheluş.

S-a întîmplat însă că, mai naînte, vreo trei ȕigănci^{le} tîner^e, de-aici din ȕigăni^{mea}, au dus-o numaⁱ în petrecanii^{le}, şi veşmintele lor, la fiece^{re} trei săptămăni^{le}, erau nouă-nou^{te}. Începuse să li se facă pielu^{ta} fină, de un brunet trandafiriu, de traⁱul cel bun,

Íar țígáníí lor nící nu maí cutezau parcă să se apropíe de ele, văzându-le curate ca níște doamne. Ștíau cu toțíí că aicí lucrează mâna luí Angheluș, și cele trei favorite spuneau în gura mare că bărbat vredníc ca Angheluș nu maí este.

Dar bínele n-a ținut mult. Angheluș le părăsí în grabă, ca să-și aleagă altele, într-alte sate, cíne ștíe pe unde.

Șí se vede că de la o vreme a dat peste una pe care n-o maí putea sătura cu furăturíle sale, căcí se porníse prín toate orășelele dín jur o adevărată goană împotríva luí Angheluș. Spuneau neguțătoríí de stofe, spuneau auraríí că se prăpădesc dín prícína hoțuluí aceluía de Angheluș. Nu trecea o zí de mărturie, în tot jurul, ca să nu se fure un lanț de aur, o pereche de cerceí, ínele scumpe, o stofă de mătase.

Șí păgubașíí, să-í fí ímpușcat, nu puteau să pună mâna pe tâlhar. Nící nu băgau de seamă paguba, până seara, când să-și adune târgașul. Atunci: de la cutare lípsește ceea, de la cutare ceealaltă. Stăpâníí se mâníau, se apríndea cearta cu calfele, cu ucenícíí, se cărau la pumní, răsuna plesníturí de palme. Zadarníc, nímena nu ștía, nímena nu văzuse pe hoț. Șí când, pe urmă, după multe întrebări, după cercetări îndelungate, se da de urma tâlharuluí, íeșea la íveală că într-o prăvălíe s-a strecurat un domn cu pardesiú sur, într-alta unul cu o barbă neagră, într-a treía unul cu o ceteră subsuoară. Șí toțí aceștía erau unul: blestematul de Angheluș.

Se puse decí lumea la pândă, cu-o sete mare să-l príndă, sau cel puțin să-í dea o sfântă de bătaíe, soră cu moartea. Dar pe Angheluș, după furăturí maí marí, îl ínghíțea íntunerícul. Puteau să-l caute jurațíí satelor, puteau să scormonească acasă la bătrână, până și pe unde râma godacul... nímic nu puteau afla. Șí cum de-o vreme íncoace fura tot maí des, noaptea se țínea mereu ascuns.

Se símțea de multe orí obosít și íși hotăra de multe orí, în gând, să nu-și maí puíe așa des víața în prímejdíe. Dar când își aducea amínte de fata care-l trímítea în foc, Angheluș își íuțea pașíí, ca să ajungă cât maí curând acolo departe, la pădurea

de sălcii bătrâne, care ascundea apa lîniştită a Mureşului.

Nu-î un an de când norocul l-a adus mai întăi în părţile acestea. Era primăvara, băteau vânturi călduţe, apa Mureşului venea mare, vuînd, şi glasuri adânci şi aspre o străbăteau parcă. Şi Angheluş ajunsese la ţarmul negru al apelor în puterea nopţii, după o pescuire bogată. Trebuia nesmîntit să treacă pieptul acesta de apă întunecat, care fierbea umflându-se ca de patîmî marî.

— Heî! podarule! Să vie degrabă podarul! răcnî Angheluş în faţa acestui duşman care î se pusese curmezîş în drum.

Dar vântul venea tot mai aspru dîn toate părţile, trezea glasuri amare dîn sălciişul bogat de pe ţarm. Angheluş săgetă cu ochii prîn întunerîc şi pornî într-o parte, unde se zărea bordeiul podarului. Bătu la fereastră, zgâlţâi la uşă, până ce un glas dînlăuntru răsună clar, ca un clopoţel de argînt:

— Cîne-î acolo?

— Străin ce vrea să treacă, răspunse Angheluş, cutremurat de glasul acela, nespus de dulce.

Atunci cîneva dînlăuntru zîse gros, ca dîntr-o bute:

— Pe furtuna asta nu se poate! Vîn apele marî şi-î primejdîe!

— Aî de la mîne un galben, bădicule, un galben împărătesc. Numa să nu întăzii.

Acum Angheluş desluşî mîşcări grabnice înlăuntru, şi glasul cel gros zîse:

— lute, Ravecă! Trebuie să ajuţi şi tu. Altfel, ne mănâncă peştii până mâine.

Şi îndată uşa bordeiului se dădu în lături. Un trup mare, ciolănos, ieşi întăi, aplecat de spînare, şi cercetă îndată după rude. Pe urma lui lunecă dîn bordei o fată înaltă, numaî în ie, cu-o şurţă neagră, legată pe la mijloc. Ceî doi podarî nîcî nu băgară de seamă pe străin; îşi luară uneltele şi pornîră la podul care gemea în verigile de fier ce-l ţîntuiau de ţarm. Apele îl izbeau în coaste, se frîngeau, alunecau, huînd pe sub dânsul.

— Dar unde dracu-î omul nostru? întrebă bărbatul, gata de plecare.

— Iac-aîcî, bădicule, se auzî un glas în noapte, şi pe pod se

sîmţî cum cîneva sărí înlăuntru.

— Dumneata să ţíí mîjlocul, să nu te daí la margíní, se auzí íarăşí glasul cel gros. Apoi, în ţígăneşte, Ravecăí: Aí grîjă, fata tatíí. Ruda te poate zvârlí în apă.

Angheluş se lumínă deodată. Acum nu-í maí era frícă de păgubaşíí care poate-s pe urma lui. Podarul acesta e dín sângele lui şi n-are să-l descopere.

Podul porní, troznînd dín încheieturí, íar valuríle, urlând de mînie, íí făceau loc, încet-încet. Angheluş nu sîmţea nímíc. Credea că-í tot la margínea râului, când, deodată, auzí glasul cel argîntíu:

— Gríjí, tată, că acum dăm de matcă. O sîmt cum alunecă ínaîntea noastră.

Bărbatul nu răspunse, cí se sîmţí o opíntíre mare în coasta podului. Acum lui Angheluş í se păru că se învârte loculuí, când, deodată, fata se aşeză aproape de dânsul. Totuşi maí bîne putea s-o sîmtă decăt s-o vadă. Şí sîmţea cum í se frînge, cum í se încovaíe, vâslínd, trupul vânjos, sîmţea căldura ce aburea dín trupul feteí, care-şí încorda acum toate puteríle.

Angheluş făcu doi paşí spre dânsa, dar fata íí zíse poruncítor:

— La mîjloc, dumneata, că te ducí dracului de nu!...

Dar pe Angheluş îl cuprínse o putere neînvínsă. Íşí uítă că-í fugar, íşí uítă că-í pe apă şi se trezí în el omul cel vechí, íubítor de femeí. Maí făcu un pas, o prínse pe Raveca în braţe şi o sărută tare pe gură.

Fata íí arse o palmă şi s-apucă dín nou de vâslít, pe când bătrânul íí strígă să lase încet, că s-apropíe de ţărm.

Podul era legat acum, dar Angheluş nu voía să se coboare. Spre marea mîrare a podarului, Angheluş íí zíse în ţígăneşte:

— Tată, lasă-mă să dorm peste noapte la tíne în bordeí.

Podarul încremení acum deodată. Să fíe ăsta un ocnaş cu gândurí rele, orí să fíe un nebun? Da... nebun trebuie să fíe. L-a sculat pe-o groază de vreme ca asta, să-l treacă, ş-acum, haí, să-l culce la dânsul.

— Nu se poate, voíníce, zíse podarul.

Angheluş aprínse o lampă de buzunar, hoţească, scoase

punga, se aplecă pe podeaua de scândură și vărsă tot aurul ce-l avea. Vor fi fost la douăzeci de galbeni.

— Ți-am dat un galben pentru trecere, dar ai tăi să fie toți de mă duci înapoi și mă lași să mă odihnesc la tine în bordei.

La lumina gazului, aurul ardea acolo pe podele. Bătrânul începu să se scarpine în barbă, iar Raveca începu să tremure.

— Ia-l, tată, zise ea, și adă-l acasă.

Podarul se hotărî în grabă; împărți banii în două, pentru el și pentru Raveca, dezlegă podul, și înapoi ajunseră cu mult mai în grabă.

În bordei, bătrânul aprinse o lumină de său, și nu știa ce să zică, cum să înceapă. În urmă, pe când fata spiona, pe furis, pe străin, și mirarea ei creștea din ce în ce, podarul îl întrebă:

— Unde-ți era drumul tău, voinicé?

— În lume.

— Cum în lume?

— Trebuia să m-ascund. Furasem, uite, lucrurile astea, — aici el scoase o traistă mică de piele și deșertă pe masă o mulțime de auritură, — le furasem, și trebuia să nu mă prindă. Aici, la voi, cred că nu mă va afla nime.

Ochii fetei se aprinseră la vederea acelor minunății de aur, pieptul ei plin, tânăr, tare, se ridica rar, și abia putu îngâna:

— Dă-mi și mie ceva.

— Toate îți le dau, zise Angheluș, dacă nu mă spuneți nimănu.

— Dar cum să te spunem, zise podarul, când nici nu știm cine ești?...

— Voi nu știți, da' vor veni, poate la noapte, poate mâine, să vă-ntrebe: „Unde-î hoțul Angheluș, mai podar? N-a trecut pe-aici?...“ Ce veți răspunde atunci?

— Dacă-î așa treaba, dacă chiar tu ești Angheluș, atunci o sută de ani n-or afla nimic din gura mea!

Și bătrânul ieși îndată să asculte, să cerceteze. Iar Raveca rămase ca de ceară în fața voinicului din neamul lor, de care

auzise atâtea bravuri, şi ochii ei nu mai căutau la auriturile de pe masă.

— Ţi-î frică de mine acum, fată, după ce mă ştii cine-s?...

Fata tăcu, şi Angheluş o întrebă din nou:

— Ţi-î frică, hal?

— Ba nu mi-î frică, răspunse ea, ridicând ochii plini de teamă spre dânsul. Nu mi-î frică, ci mi-î drag de tine.

Şi când podarul deschise uşa, îi află îmbrăţişaţi, sărutându-se.

— N-are să vie nimenea, zise el, făcându-se că n-a văzut nimic. Acum să adormim lumina şi să ne culcăm.

Dar nu putea dormi nici unul. Podarul simţea cum se zvârcoleşte Angheluş, jos, lângă lavita pe care dormea el, şi auzea cum oftează fata. El însuşi se gândea ce are să facă. Şi, de la o vreme, îl umplu o groază de moarte: au să vie acum, în noaptea asta, cercetători, au să-l afle pe Angheluş la el în bordei, şi mâine seara vor zăcea toţi trei în temniţă.

— Eu şi aşa nu mai pot dormi acum. Ia să mai văd ce-î pe-afară, zise el în urmă, şi se duse.

Din noaptea aceea Angheluş nici gând n-a mai avut de ducă. Uitase degrabă toate femeile pentru care furase până acum, şi nu-şi mai putea lua ochii de la Raveca.

Prîmăvara întregă şi o parte din vară Angheluş n-a mai ieşit nicăieri, n-a mai făcut nimic. Se schimbase la port de nimenea nu l-ar mai fi cunoscut; pleca cu Raveca prin pădurea de sălcii de pe ţărm, pescuia în apa lîmpede a râului, şi, de două ori pe zi, Raveca îşi punea la gât, la mîini, în urechi podoabe de aur, pe care le purta veşnic cu sine.

În răstimpul acesta, într-o singură zi numai dispăru Angheluş, fără să spună o vorbă legănată nici podarului, nici fetei. Şi nu veni decât noaptea târziu. Scoase de la subsuoară un teasc de lemn negru, îl desfăcu, şi când văzură podarul şi fata vioara, bătură în palme de bucurie.

— Ştii să cânti, Angheluş? De ştii, cântă-ne, că te-ascultăm toată noaptea, zise podarul.

Şi Angheluş cântă, înăduşind corzile, cântă cu ochii închişi, ca pe altă lume. Iar bătrînul plânse noaptea aceea, şi Raveca

il íubí şí maí tare.

Lumea credea că Angheluş e mort, orí a trecut într-altă ţară. Dar după jumătatea veríí, începură iar să se vaíete târgoveţíí. Angheluş fura acum cu patímă, cu o plăcere nespasă, tot ce credea că-í şade bíne Ravecăí.

Şí n-au trecut treí săptămâní, şí ţíganca avea o bogăţie întreagă de veşmínte, de podoabe. În bordeí nu se îmbrăca nícíodată cu ele. În bordeí, ínaíntea lumíí ce trecea râul era tot fata cea frumoasă a podaruluí. Dar cu cât se înmulţeau podoabele aduse de Angheluş, cu atâta creştea patíma eí după podoabele astea. Şí sta de multe orí zíua întreagă prín pădurea de sălcíí şí se împodobeá. Şí tot lucrul scump í se lípea de trupul cald, vânjos, o ardea, íí apríndea sângele, şí ochíí eí erau numáí unde de lumínă şí căldură. Ah, cât n-ar fí dat ea să poată íeşí aşa împodobítă în lume, între oameni, să-í orbească...

Şí, cu trecerea toamneí, dragostea eí pentru Angheluş se schimbă parcă în dragostea pentru podoabele aduse de el. Ímbrăţíşăríle eí erau maí puţíne, sărutăríle maí scurte, vorbele maí zmănáncíte. O apăsa greu că, în gerul íerníí, nu maí putea, cum făcea vara, să íese în sălcíí, să-şí arunce zdrenţele de pe ea şí să moară de plăcerea atíngeríí mătăsíí de trup şí a tuturor podoabelor. Şí dacă aceasta n-o maí putea face decât în zílele maí moí, creştea dorínţa eí după alte şí alte podoabe. Aşa că Angheluş puţín maí stătea acum pe-acasă, în bordeíul podaruluí.

Şí-í zícea câteodată:

— Íată, Ravecă, tu aí podoabe destule, lasă să mă maí odíhnesc şí eu!

Ea atuncí íşí întorcea obrazul de la el şí nu-í maí vorbea, nu se maí apropía de el până ce nu venea cu o nouă podoabă.

„Asta-í a draculuí, íşí zícea Angheluş de la o vreme, asta are să mă mánce frípt.“ Dar judeca astfel numáí până ce puneá mâna pe târgaş. Când pornea cu el spre bordeí, íníma luí se muía ca ceara, de-o căldură bună ce-í ínunda tot trupul.

Íşí píerduse ínsă mult, în tímpul dín urmă, dín elasticítatea míşcărílor de písícă şí fura tot maí greu, tot maí cu teamă. Şí

într-o noapte de Făurar venea spre casă tare abătut. Abia scăpase, abia își pierduse urma dinaintea celor ce-l urmăreau. Auzise șoptindu-se prin târg că i-ar fi aflat culcușul, c-ar ști mulți unde se ascunde, și mergea spre casă cu gândul hotărât că n-are să mai fure multă vreme. Va putea să înduplece la asta și pe Raveca. Ea are podoabe destule, au și bani, și nu-l va împinge pe el la moarte.

Era o noapte destul de luminoasă, și Angheluș zărea bordeiul podarului. Putea să meargă cât de încet și cât de liniștit; cum e apa înghețată, trec oamenii printr-alte părți râul și nu mai vin pe-aici pe la pod.

Deodată, însă, iată că dintr-un tufiș de salcie se desfac două mogâldețe negre. Dintr-altul, alte două, și luna, ce dăduse într-un petic de senin, lucii deodată din patru baionete. Țiganul ghici îndată ce-i, și, o clipă, îngheță de spaimă. În a doua, însă, sângele i se încălzi, începu să fiarbă, și o porni în goană nebună spre apă. Bordeiul era aproape, dar la bordei nici nu se gândi.

O detunătură, două, trei îl petrecură, dar nici un glonț nu-l ajunse, și Angheluș era gata să iese la mal, când ceva pârâi sub picioarele lui, și-ntr-o clipă apa verde, rece, îl trase sub podul de gheață.

1909

SĂNDUȚA

Sănduța-i la noi în sat o femeie bătrână, care se teme grozav de dracu. De frica lui se roagă și postește, de frica lui merge la biserică și se-nchină. Pe Sănduța o doare de mult un picior, de numai și-l târâie, gros ca un butuc, înfășurat în zdrențe. Drumul de-acasă până la biserică îl face în trei ceasuri, da' totuși vine regulat în fiecare duminică și sărbătoare. Sănduța are „rosătură la inimă”, zice ea, arătând cu degetul undeva pe trup, și totuși postește și postul Sânpetrului numai cu apă, cu pâine și cu oțet. A învățat-o un călugăr să se puie pe ajun dacă vrea să

scape de uneltirile celui din pietre. Și de-atunci bătrâna ajună și bate la mătâni...

Zadarnic! De urmărirea celui necurat nu poate scăpa. Îl vede pe masă, îl vede sub pat, îl zărește pe vatra focului, cum își întinde limba lungă, roșie, să soarbă pară. Îl vede pe drum, când în formă de câine, când ca o mătă mare, sură. I se arată în vis ca un sfredel, ca un țap, ca un cocoș negru. Și — ucigă-l tămâia! — nu-î dă pace nîcî în sfînta biserică. Ș-acolo îl zărește Sănduța, ca un bîvol greu, negru.

Și astfel, nu-î de mîrare că Sănduța poartă veșnic la grumaz un șirag de mătâni cu boabele mari, afumate, că-î spînzură de mîna stîngă alt șirag de mătâni, cu boabe mai mîcuțe, castanii, iar de cea dreaptă, unele mai roșietice. Trei fețe sunt în Dumnezeu? Pentru toată fața un șirag de mătâni, în trei să crape Necuratul care s-ar apropia de Sănduța!

Mergînd pe drum, bate la cruci ca și cînd ar merge tot depănînd tort pe un rășchîtor, și, tot la zece pași, se oprește să zîc-un Tatăl Nostru, și, tot la douăzeci, o Născătoare.

Sănduța n-are copii, are numai un bătrîn, care i-a fost bărbat și care-î mai cară ș-acum, sus pe deal, câte-o traistă de bucate. Că Sănduța nu poate lucra. De zece ani, mai ales, de cînd a lovît-o Necuratul făcîndu-î rană la pîcîor, nu-și mai poate aduce nîcî apă, nu mai poate mătura nîcî în casă. Bîetul bătrîn numai cît nu moare de ciudă și de năduf, cînd o vede așa de amărâtă. Da' n-are ce-î face. Că Sănduța bate la mătâni și la cruci toată zîua, de n-are vreme nîcî s-audă mormăielile bătrînului. Ea aprînde tămăie, ia lumînîța de ceară și face cruci pe perete, după chîpul celei făcute de popa la feștanie. Maica mea! Feștanía aceea se vede c-a fost de mult, căci bătrînul nu se poate uita la un petîc de perete să nu vadă o cruce strîmbă, făcută de bătrîna.

Cînd au fost să facă feștanía, erau aproape să se certe. Moșul sta tot gata numai să se plece și să ieie o uscătură, s-o rupă pe spatele Sănduței. Bătrîna i-a tocat la ureche pîn' l-a asurzît. Ba că ea nu mai are pace noaptea, ba că să se mute

dín casa aceea.

Cu multe nopţi înainte de feştanie, Sănduţa îl deştepta pe bătrân dín somn:

— Auzí, Culae? Ha? Auzí-l cum şuieră, cum miorlăie ca mîta, cum cucurígă cocoşeşte?

Se rídica dín pat în capul oaselor, şi í-l arăta moşneagului cu degetul:

— Iacătă-l, făcea îngrozită, s-a aşezat la míne pe perínă! Are gheare de ulíu, cap de nevăstuică şi límba împărţită, de şarpe.

Moşul se zvârcolea în pat, trezít de strigătele muieríí, şi-í era grozav de ciudă că nu mai poate adormí.

Cu chiú, cu vai, în urmă, hotărără zíua de feştanie.

Grea treabă! Mîncare popíí, ţuică popíí, baní popíí! Da' părinteles Petrişor a fost om de omeníe. S-a îndestulat cu mîncarea şi cu ţuica, baníí í-a lăsat pe masă.

Abía s-a depărtat sfínţia-sa, şi Sănduţa íí zíce, nemaíputându-şi lua ochíí de pe baní:

— Ştií tu, Culae, de ce n-a luat popa baníí? Pentru că banu-í ochíul dracului şi nu vrea să aibă legătură cu el.

Auzínd-o, bătrânul íşi íeşí dín fire. Apucase cu cîntece bíseríceşti, cu vorbe sfínite în urechí, apucase o dată şi puţin bíne hrănit şi se símţea şi el mai altfel, când, deodată, Sănduţa-í şi pomeneşte pe Necuratul...

— Tu, babă, dacă-ntr-atâta sfínţenie tu tot la cel dín píetre te gîndeşti, níci nu mă mai mír că el se leagă de tíne!

Sănduţa, în noaptea de după feştanie, dormí bíne. Nu í se arăta nímic în vís.

— Vezí, Culae? Aí dat o mîncare popíí şi ne-a curăţít de Necuratul. Dumnezeu să-ţi dea bíne, Culae!

Bătrânul se símţí mîngăiat în sufletul lui c-a făcut un bíne Sănduţei şi se bucura că de-aicí încolo va putea dormí şi el în tíhnă. Dar bucuría nu í-a ţínut mult.

În dumínica următoare, dímíneaţa, Sănduţa pleacă la bíserícă. De unde de neunde, o mîta víne ca o săgeată şi trece

peste píciorul cel umflat al bătrâneí. Sănduța vrea să meargă mai departe, se sprijínă în băț, bate la crucí — zadarníc! Zíce rugăciuníle, câte le ștía, de zece orí — nímíc! Părea că-í înlemnítă. Pesemne puterea Necuratului se legase íarășí de dânsa! Au trebuit s-o ducă oamenií pe sus, pe când ea se ruga cuprínsă de fíoríí morțíí.

De aici încolo cel dín cânepă începu s-o nelíníștească și-n-tr-altă formă. I se arăta, în toată noaptea, ca un moș bătrân și-í zícea:

— Tu Sănduța, eu am să-ți arăt o comoară. Iată colo, drept deasupra mănâncăturíí díntr-un culmí, este-un frasin. Vezí tu frasinul?

Șí Sănduța parcă răspundea în vís și zícea, deși ar fí voít să tacă:

— Văd.

Șí zícea cel rău, în formă de bătrân bun:

— Acolo, la poalele lui, să mergí, acolo să sapí. Și ce vei afla acolo, íată, eu îți arăt dínaínte.

Șí atunci, în odăița întunecată, răsărea deodată un soare strălucítor, bătut întreg cu galbení. Șí Sănduța nu se mai putea stăpâní, sărea dín pat strígând:

— Iată, Culae, íată comoara!

Zíua, bătrâna prívea de multe orí spre locul arătat de moșneag și, cu toată groaza ce-o stăpânea, ar fí voít să meargă acolo, să sape, nu atât să íeíe comoara, cât numai să vadă de-í adevărată spusa bătrânului.

Spunea și la alții de vísul său, de comoara de sub frasin, dar oamenií, mírându-se, íí dădeau pace să melíțe. N-o mai lua níméní în seamă.

Cu alți oameni nící nu are Sănduța atâta treabă cât are cu popa. Că tot mereu íí trăbă o cetanie, o dezlegare de blăstăm, o afurísanie asupra díavolului. Și, tot la treí săptămâni, merge să se spovedească.

Șí, după câte-o cetanie, după câte-o spovadă, Sănduța vísa lucrurí sfínte: íngeríí lui Dumnezeu, toți apostolíí. Vede pe

Maíca Preacurată, albă ca un crín, cum vîne şi-í spune o vorbă bună... Sta, zîua, trează, şi auzea glasuri prín aer. Aşa, odată, aude Sănduţa:

— Zadarníc se maí trudesce băieşii, că Dumnezeu treízeci de aní va ascunde aurul de la ochii lor!

Au pus-o păcatele să spuie şi altora mînunea, şi de-atunci băieşii o íau în răs. Ce ştiu ei?!...

În răstîmpuri depărtate, la trei-patru luni o dată, Sănduţa nu se maí roagă, nu maí bate mătănií, chiar de-í zí de duminică; pe vremea aceea, nu merge la biserícă. Sănduţa stă atunci tăcută şi se gîndeşte la ceva foarte-ndepărtat. Oftează adânc, ca orice om care are o povară pe ínimă, îşi sughe buzele bătrâne şi, târziu, o cuprînde-un cutremur. Şi-n cutremurul acela îşi ía o hotărâre. Abía aşteaptă să-í vie Culae acasă. Da' când vîne, nu-í zice nímica, şi, cum nu-í spune vorba ce avea să í-o spuie, teama de díavolul o cuprînde dí-n nou, şi iar începe cu mătăniile şi închinăciunile...

Dar íată că-n postul acesta, al Sfínteí Marií, Sănduţa nu se maí duse la biserícă... Se mîră bătrânele, se mîră popa, numai Culae nu se mîră. El ştie că Sănduţa zace-n patul aşternut cu zdrenţe, se boceşte, se roagă şi plînge. Chiar l-a rugat pe Culae să-l cheme pe popa s-o gríjească pentru cea dí-n urmă dată. Culae íi spuse preotului şi, într-o dímineaţă, acesta vení.

Da' seara, când ajunse Culae acasă, Sănduţa era tot aşa de nelíníştítă ca şi ínainte de împărtaşírea cu cele sfínte. Símtí şi moşneagul că-í aproape sfârşítul bătrânei şi începu să tuşescă prín casă.

— Mă Culae, zise Sănduţa întru târziu. — Tusa bătrînului íncetă deodată. — Mă Culae, eu am să-ţi spun o vorbă. Íată, acum nu mă maí tem de Necuratul. De-acum am să merg ínainte judecătíi luí Dumnezeu. De-aceea am să-ţi spun o vorbă mare şi grea. — Sănduţa se ridícă în capul oaselor. — Eu am să-ţi spun cum a íntat în míne fríca de Necuratul.

Bătrînului nu-í plăcură cuvínte. Credea că muíerea luí iar începe cu mînunile ei. Da' Sănduţa era acum în toată fírea.

— Ştii tu, mă Culae, pe Ionaşcu?

— Pe care lonaşcu, tu babă?

— Pe lonaşcu, care şădea în Dâmbul-Natului.

— Aha! D-apoi c-acela va fi ţărână de patruzeci de ani.

— Ţărână, da. Dar îţi aduci aminte de el?

— Cum să nu-mi aduc, tu muiere?!

— Atunci e bine. Atunci spun mai departe. Noi eram luaţi de doi ani, şi lonaşcu acela era încă neînsurat. Tot umblase el după mine, până eram fată. Dar eu m-am măritat după tine. Aşa-î?

— Vezí bine că-í aşa!

— Dar lonaşcu nu s-a aşăzat níci după ce m-am măritat. Venea aici, la noi, colínda pe la fereşti, zornăia pe la uşă. Dar eu deschísu-í-am vreodată? Ba ferítu-m-a sfântul! Ce zící tu la asta?

— Ce să zíc? Iacă, níşte poveşti!

— Ba nu-s poveşti. Mai aşteaptă puţin şi vei vedea că nu-s poveşti. Acuma, odată tu te-ai dus cu doi boi la târg, să-í vínzí. Pasămíte el a ştirícit tot, şi, până a nu se însăra şi până a nu încuía uşa, mă trezesc cu lonaşcu la míne-n casă... Crezí tu treaba asta?

— De ce să n-o cred, că drací sunt mulţi în lume.

— Curat la ce voí ajunge şi eu îndată. El aduse vín, aduse zahăr, şi numa că să mânc, şi numaí ca să beau, că el n-are nímic cu míne, cí vrea numa să mă omenească. Ce să-ţi spun? Fost-am eu vreodată beată de când mă ştíí?

— N-ai fost.

— Eí bine, în sara aceea m-am îmbătat cumu-í leuca. Şí el a stat la noi până dímíneaşa... Ce zící tu, Culae, la treaba asta?

— Ce să zíc, nu zíc nímica.

— Da' dacă-ţi spuneam atunci, ce făceaí?

Bătrânul se mâníe díntr-odată.

— Ce-mí tot tocí la ureche, tu muiere? Ce să mai ştiu eu acuma ce-aş íí făcut atunci?

— Asta-í, vezí, că eu m-am tot temut să-ţi spun. Am spus popíí, m-a canonít el, dar eu tot n-am mai avut de-atuncea pace. Am început de-atunci să vísez şi să mă tem de Necuratul, şi nu-n zadar, că, vezí tu, el m-a dus la păcat. Acuma, ţi-am spus şi ție, că, şi așa, tot trăbă să spun, dacă mă duc înaintea lui Dumnezeu.

Sânduța tăcu obosită, se lăsă încet pe salteaua de pe scândură, pe când bătrânul își aprinse pípa. Întru târziu Sânduța zise:

— Ce crezí tu, măi Culae, la toate astea?

— Ce să cred? Că-í íar o prostíe de-a ta. Dacă ar fí cum zíci tu, atunci toate femeíle ar trebui să víseze urât şi să se teamă de díavolul. Da' se vede că tu dín țăță aí fost așa, frícoasă. Da' fríca de-o parte-í bună, că te scutește de multe rele, numai de-o parte-í rea, că-l face pe om de nu-í mai bun de nímíca.

Un geamăt adânc răsună în casă, un înec.

Moșneagul tăcu deodată, se apropíe de păcel şi supse tare dín pípa. Ochíul de foc crescú şi lumínă fața Sânduței. Ea sta țăpână, da' c-un zâmbet de mulțumíre pe față. Încă puțin, până pufái pípa de tabac, şi trupul Sânduței se răcí. Moș Culae, făcându-şi o cruce largă, íí aprínse o lumânărícă şi, tot pâcâínd dín lulea, í-o lípí de capătul patului şi-í trase pleoapele peste lumíníle stínse ale ochílor. Șezu apoi pe lavíță şi príví la crucíle de ceară desenate de bătrână, cum săltau ca şi când s-ar fí aplecat cu pereți cu tot.

1909

DUHUL BĂILOR

Toată zíua plutíseră negurí lăptoase peste sat. În răstímpurí se rídícau ca niște uríase pânze destrămate, şi numai fâșíí subțírí, fumuríí atárnau pe umeríí dealurílor ínalte, ca aburíí dín respiráția domoală a unor monștrí. Apoi íar se coborau greoaíe. Umezeala rece pătrundea nevázută dín văzduh, ajungea la os

și-i făcea pe oameni să se strângă, să se ghemuiască în veșminte.

Înserarea veni ca o binecuvântare.

Când se aprinse lampa în birtul de peste drum și aruncă prin aerul umed o dâră slabă de lumină, mă strecurai încet spre crâșmă să beau un must, că chiar trecuse culesul, și crâșmărița adusese, în trei buți, must de la țară. În odaia în care am intrat era foc și bine. Mustul dăduse puțin în fierbere, pierduse mult din dulceață. Stăteam și mă gândeam, în toropeala plăcută ce mi se strecură în trup, la vremea urâtă de-afară, la iarna ce-avea să vie. Și-mi spuneam: „Grea iarnă pentru bieții oameni! Bucatele — scumpe foc, munca — neplătită, aur în băi — nici un grăunte!”

Vro trei români deschiseră cu zgomot ușa și intrară tropotind din cizmele pline de tînă.

— Bună sara, domnule Ispas, zise Petre a Rarului, suflând prin mustățile marî, umezîte.

— Bună să-ți fie inima, Petre. Da' ce mai vânturî?

— Vânturî rele, domnule... Ne-apucă iarna fără mălaî la copii, zise el, izbîndu-și pălăria mică pe-o lavîță. Da', cum văd, dumneata ai apucat calea cea adevărată. Numai must gol, domnule Ispas, asta-i băutură pentru femeî! Cî mestecă dumneata mustul cu vîn vechî, ș-atunci ești bărbat în regulă.

Și Petre cu cei doi se așezară la masa mea și-și porunciră must și vîn vechî.

— Acuma, domnule Ispas, zise a Rarului după ce bău, eu am să-ți spun dumitale o vorbă. Dar o vorbă ca o sută. Ai să îți cu mine la o baie nouă. N-ai să dai banî degeaba, de asta una stau eu bun.

— Și la ce baie anume, bade Petre? Am auzit c-ați lăsat baia de la Măgură și, pare-mi-se, acolo mai era nădejde.

A Rarului mă privi batjocoritor.

— Adecă și dumneata crezi că eu sunt prost? Aș părăsi eu o baie dacă n-aș ști că toată truda ce-o puî acolo e în zadar?

— Asta una, la drept vorbind, n-o poate ști nîme, bade Petre. În sânul pământului cine să poată pătrunde?!

— Eí, íaca, dumneata nu eşti băieş! Dac-ai fi dumneata băieş şi ai fi lucrat într-o baie, n-ai vorbi aşa. Ştie băieşul când să părăsească o baie! Numai, vezí bine, la asta trăbă să fie omul băieş cu credinţă.

— Da' de unde poate şti? zíc eu. Nu vedem în fiecare zi cum se pune muncă peste muncă şi nu se mai dă de aur?

Petre-a Rarului bău paharul, priví la cei doi băieşi de lângă el şi clătínă dín cap.

— Dumneata ai să mă-nţelegí numai dacă vrei. Dacă nu vrei, îţi pot toca la ureche un an de zile, şi n-ai să mă crezi. Iată ce-ţi spun eu dumitale: sunt semne pe care, dacă le ía în seamă băieşul, nu munceşte în zadar. Aşa că prín semne mă povăţuiesc să merg unde-í aurul, şi tot prín semne mă-ntorc înapoi de unde-í muncă zadarnică.

— Drept are Petre, zíse Ion Vintíľă, o namíľă de român încruntat. Sunt semne. Numai cât nu le vede, nu le-aude fiştecíne. Când a fost să fie aurul cel mult de la Faurí, ce crezi că n-au fost semne? Băiam vro opt ínşí, afund, în sânul pământului. Opaíţul abía ardea, că era un aer înăbuşít şi acru. Şí-ntr-o după-amíază ne pomením, cum ízbeam cu cíocanele, că ínaíntea noastră, în stâncă, încep deodată să bată dín cíocane o mulţíme de băieşi. Noi înlemním şi ascultăm. Da' să mai auzím ceva? Ferít-a sfântul! Începem íar, încep şi eí. Stăm íar, se opresc şi eí. Şí făceau un vuiet ş-o larmă, şi se auzeau bolovaníí prăbuşíndu-se, de gândeam că are să se surpe tot muntele. Atunci, îngrozíţi, asudaţi de frícă, plecaram în grabă, să íeşím. Şí părea că acolo, în zídul de stâncă, au început să râdă deodată o mulţíme de glasurí. Şí, cum fugeam, auzíram deodată un glas strígând aspru şi răguşít: „Hocmane! Hocmane!“ Când am íeşít, băieşíí de-afară ne privírá uímíţi. Eu merg la hocman şi-í spun: „Hocmane, noi în fruntea băíí nu mai lucrăm!“ Da' se nímeríse chíar Nuţu Natului hocman, şi-l ştíţi cât era de apríg omul acela. Ne luă pe toţi opt, care íeşisem, şi, sub puterea jurământului, ne porunci să-l urmăm în baie. Merga ínaínte, fără teamă, mergea mâníos, şi dín când în

când îi scăpa din gură câte-o-njurătură strașnică. „Muierilor, mă, voi băleși sunteți? Voi sunteți niște sperie-vrăbii!” Nu știu de ce, dar mie îmi înghețase sufletul și-mi venea să merg să-l prind pe hocman și să-l duc cu puterea afară din baie. Ajunserăm ca la zece pași de fruntea băii unde lucraserăm. Da' de-aici noi n-am mai vrut să facem nici un pas, cu toată porunca hocmanului. Atunci, el luă ciocanul și sfredelul de la mine, se apropie de stâncă și începu a bate. N-a dat, însă, a doua oară cu ciocanul: un întreg colț de stâncă se prăbuși și-l făcu pe bietul om chisăliță. Abia după-o zi îl puturăm aduna de sub dărâmaturi. În ruptura din perete găsirăm aurul cumu-i mămăliga. Și de-aici încolo nu se mai auziră bătând în stâncă.

Își umplură paharele, băură și vedeam cum au rămas toți trei duși pe gânduri.

— Da' bine, oameni buni, zic eu, dumneavoastră chiar credeți în minunile astea? Nu știți că în pământ nu trăiește nici o ființă omenească, că nu este Vâlvă, că nu-i Duh al băilor și că toate poveștile pe care le spuneți sunt numai-nchipuiri?

Petre-a Rarului mă privea foarte serios.

— Domnule Ispas, îmi zise, eu n-aș vrea ca dumneata să pățești ceva rău. Doamne ferește! Dumneata ești om bun și de-aceea te rog să nu-ți bați joc de semne. Ne crezi dumneata pe noi beți, ori muierí fricoase, să spunem povești? Iată, eu sunt om trecut de-acum, dar în viața mea n-am știut ce-i frica. Ei bine, eu însumi am auzit și alte semne, eu chiar am văzut, cum te văd pe dumneata.

A Rarului spuse cuvintele astea cu multă convingere, și, fără voie, simții un fior rece cum îmi trece ca un fulger prin trup.

— Nu-i bine, îmi zise el, să vorbești cu necredință de celea ce nu se văd. Căci duhurile sunt veșnic lângă noi, ne-aud, ne cunosc, și pe urmă își răzbună. Să vă spun acum ceea ce am văzut eu cu ochii. Băiam pe Vâlcoiu. Eram mulți ortaci. Și, cum e baia departe de sat, mergeam cu merinde pe câte-o săptămână. Munca nu contenea nici ziua, nici noaptea. Băiam

pe rând: o dată șase, câte patru ceasuri, apoi aceia ieșeau, și mergeam alți șase, tot pe-atâta vreme. Lucram de trei ani acolo, cu mare nădejde. Aveam s-ajungem o vână pe care o nimeriseră dintr-alt punct bătrânii, o vână bogată de aur.

Odată, era seară și lună ca ziua, eu și cu alți cinci așteptam să intrăm în baie. Și numai iată că se zărește pe creasta muntelui ca un fum ușor, alb, care se tot apropia de noi. A dat într-o curmătură și nu l-am mai văzut. Da' când să ne sculăm să intrăm în baie, iată un bătrân înalt, cu barba mare, — albă ca de argint, așa lumina în lună, — răsare înaintea noastră. Nu ne zice nimic. Se uită numai la noi cu doi ochi mari de gheață. Se uită, clatină din cap și intră în baie, el înaintea noastră. Veșmintele pe el lumina încă puțin, cum dispăru în pământ, apoi n-am mai văzut nimic. Noi nu ne-am întrebat cine să fie, știam cu toții cine e, dar nici nu cutezaserăm să mai intrăm în baie. Atunci iată că cei șase băieși ieșiră obosiți, își trântiră uneltele și se pregătiră să imbuce ceva. „Voi nu v-ați întâlnit cu nime în baie, măi feciori?” îi întrebaram noi. „Cu cine să ne întâlnim?!” ne întrebă ei, mirați. „Nu v-ați întâlnit? Bun! Atunci mergem!” zic eu. Și intrăram. Ne gândeam și nu știam nici unul cum să ne tâlcuim arătarea aceea. Încă nime nu mai văzuse așa ceva. În fruntea băii, da, acolo se puteau înțelege toate semnele care veneau dinlăuntru. Dar o arătare, un semn la gura băii, nime nu știa ce are să însemneze. Înaintam noi cu inimile strânse, da' cu mare nădejde în Dumnezeu că nu ne va lăsa.

Pe la mijlocul băii rămaserăm deodată înghețați. Se făcu lumină mare, lumină orbitoare. Baia părea largă cât o biserică. Și-n mijlocul acelei biserici sta bătrânul pe care-l văzusem. Sta cu ochii închiși, cu brațul drept ridicat, și auzirăm ca un suier de vânt, ș-apoi se auzi de trei ori, cu glasul cel curat omenesc: „Nu-î, și nu-î, și nu-î!” Opațiile noastre se stinseră în lumina ceea orbitoare, și îndată după cuvintele acelea, se făcu în jurul nostru un întunerîc de mormânt. Abia ne-am aprîns fîtilele, și ne întoarserăm. Ceilalți nu dormeau. L-am trezit și

le-am spus tot ce-am văzut și auzit. Da', vezi bine, nici ei n-au crezut, cum nu crezi dumneata, domnule Ispas. Noi, cei șase, n-am mai băit acolo nici un ceas: știam că aur nu-î. Ni s-a spus și am crezut. Ceilalți însă ne crezură nebuni și au muncit mai departe. Știi dumneata, domnule Ispas, cât au mai muncit? Patru ani în capăt! Și când gândeau că au ajuns la noroc, au spart deodată într-o mănâncătură mare: băiseră acolo bătrânii și nici un fir de aur nu le lășaseră.

A Rarului îmi povestii toate acestea cu atâta siguranță, încât mă convinsese. Și acum începu să mă învâluie o tăină mare, o frică aproape copilărească. Cerui și eu un vin vechi și băui alături cu dânșii. Tăceam cu toții. Și eu mă gândeam: „Oare să fie vrun sâmbure de adevăr în atâtea istorii înșirate de oameni? Să fie duhuri în pământ, pe pământ, să fie stafii și câte minuni toate?”

A Rarului păru că mi-a ghicit gândurile.

— Dumneavoastră, îmi zise el, care trăiți o viață scriind la masă și plimbându-vă puțin seara, n-aveți de unde ști lucruri de-astea. Da' de-ací nu urmează că ele nu sunt. Ia să te poți dumneata să muncești ca mine, să-ți lípești sufletul și trupul de pământ și de toată viața ce iese din pământ, ș-ai să vezi că altfel ai să judeci. Ia să te poți dumneata să umblí noaptea întreagă, când doarme și aerul parcă, să vezi atunci câte taíne, câte înțelesuri din viață îți pătrund în suflet. Ai înțelege atunci că trăiesc în aer, în pământ, în apă nenumărate puteri, care câteodată se-mbracă în forme văzute și se arată oamenilor.

— Așa este, zise Manoílă, care până acum tăcuse. Și noaptea chiar are puterea ei. Și-í zice la acest stăpân al întunerícului Patronul Noptíí. Eu l-am văzut odată pe Dealu-Băilor. Era iarnă, un puțin de ger de te frígea pe față, pe mâini, da' nu viscolea. Zăpada acoperea pământul rotunzându-l, și eu veneam, scârțâind din cízme, pe Dealu-Băilor. Și íată, chiar pe creasta dealului, venea, în trapul calului sur, un ghínărar. Haínele pe el, frânele, scărițele, ardeau în aurul cel mai curat. Și nu s-auzea mersul calului, părea că nu s-atínge de pământ. După

el, la doi pași, veneau doi aghiotanți, cu dreptele pe săbiile de argint. Dintru-ntâi credeam eu că va fi pădurarul cel mare. Cîne știe pe unde-a fost să inspecteze pădurile, și a-nnoptat pe drum. Dar îndată mî-am tras pe seamă. Țsta nu-î cal, astea n-u s haîne de pădurar! Dar n-am stat să judec mult. Am plecat repede acasă și abia m-am putut liniști. Dîmîneața, de-dîmîneață, am fost în Dealu-Băilor, să văd urmele cailor. Nu nînsese, nu bătuse vîntul, trebuiau să se cunoască. Dar acolo sus era așa cum bănuisem: nîcí o urmă. Neaua — neatînsă, numai cîzma mea se cunoștea, altceva nîmíc. Și spun și alții c-așa trece Patronul Noptii, ca un fulger, și-ntr-o noapte cutreieră întreg pămîntul.

De-acî încolo începură istorisirile cele mai ciudate. De-un țap, de-o scroafă, de-un bîvol, care s-a luat noaptea după cutare și cutare dîn sat, de-o pară de foc ce izbucnește în toată noaptea pe Vâlcoiu, de oameni care se scoală dîn mormînt. Și, dus ca de-o apă mare, în seara aceea posomorăta de toamnă, ascultam, credeam tot ce mî se povestea, vedeam chiar îngrozitoarele arătări. Eu, care nu credeam înaînte și nu cred nîcí azi în toate mînunile astea, atuncî seara sorbeam cu patîmă toate povestirile mîsterioase. Așa că, de la o vreme, îmî venî convîngerea că nu-î nîmíc mort în lume. Pîna și o piatră, un râu, un arbore cîne știe ce vor fî...

Cînd mî-am luat seara-bună și am plecat spre casă, am deschîs ușa cu multă teamă. Credeam că pot să-mî iese deodată în cale mîi de vedenii. Și mai ales mă temeam grozav de scroafa cea neagră, de care spuneau c-a urmărit pe-un creștîn, dîn sat pîna la el acasă, tot grohotînd, tot gata să-l sfășie.

Acasă la mîne era întuneríc. Am trezît slujnica, am pus-o să-mî aprîndă lampa, și atuncî zărîi uîmît, pe masa mea de scrîs, un plíc alb. Îmî fulgeră prîn cap că, de bună seamă, vreo fîință nevăzută începe să se-amestece în viața mea. Tîrziu, abia cutezaî să deschîd plícul. Cítîi în fugă: „Domnule Ispas! Te-am căutat de două orî în seara asta. Mîne-dîmîneață vîn iar. Să fîi acasă.” Subscrîs: I. Walter, agent de vînurî. Și în

seara aceea am binecuvântat pe Walter şi pe toţi agenţii. Ca o mângâiere, ca o ploaie răcoritoare pe care-o aştepti, mi-au venit în minte afacerile mele; am deschis conturile, am început să calculez, şi, de bucurie că am scăpat de nebunia, pe care o simţeam cum se apropie, mă credeam în stare să dezleg toate problemele matematicii.

Şi, vezí dumneata, îmi zise la urmă domnul Ispas, din seara aceea tot mi-a rămas ceva teamă în suflet. Şi nu ştii dumneata ce teamă! Nu de stafii orí de draci, nu, ci alta, cu mult mai mare.

El îşi duse mâna la frunte, o apăsă, şi-o trecu apoi prin păr şi-mi zise:

— Ce-ar fi dacă într-adevăr ar exista şi alte fiinţe raţionale, nu numai noi, oamenii? Vezí, eu nu mă ocup cu gândurile astea, şi totuşi îmi pare că atunci ar trebui să se schimbe lumea şi toată viaţa oamenilor. Atunci, după gândirea mea, deodată cu mii de afaceri, cu mii de negoţuri, ar trebui să urmeze o bancrută uníversală în toată activitatea omenească. Nu-í aşa?

— Poate să ai dreptate, domnule Ispas. Dar eu nu mă pricep la lucrurile astea, íi răspunsei.

Şi domnul Ispas rămase pe gânduri, privínd undeva departe, nedumerit.

1909

L A D A

Satul întreg ştia că bádícul Clement Mârza are bani mulţi, are aur adunat de pe când erau băile bune. Dumnealui locuia într-o casă bună şi largă. În răstímpul cât a stat văduv, — şi a stat un tímp bun, — multe femei rămase de bărbaţi priveau cu lăcomie la locuinţa aceea sínguratică. Şi chiar câte-o fată mai trecută n-ar fi zís ba, dac-ar fi cerut-o bádícul Clement de nevastă. Erau vădane care dădeau târcoale bádícului oriunde-l întâlneau, ba se trezeau că trec chiar pe lângă casa lui, când

mergeau în pădure după o sarcină de lemne.

Dar bădîcul Clement se părea că nîcî gînd nu mai are să se-nsoare a doua oară. Trăia lînîştit, făcea în fîecare zî obîşnuitul drum pînă la crăsmă, unde bea un strop de vîn şî stătea de poveşti cu oamenii. Era trecut de cîncîzeci de anî şî vorbea cumpătat, cu înţelepciune de bătrîn.

În sat se porniseră adevărate poveşti pe socoteala averii bădîcului Clement. Se spunea că ar avea lăzi grele de fier, încuiate cu lacăte marî cât un clopot, şî lăzile acelea ar fi plîne de aur şî de galbenî împăreşteţi. Că poate să plece fără nîcî o frîcă de-acasă: nîme nu î-ar putea sparge lăzile, să-l fure. La urechile bătrînului încă străbătură veştile astea, şî el nu se mai mîra de ce-l prîvesc oamenii aşa de uîmîti. Nu avusese copii, şî rudeniile, pînă într-a şaptea vîţă, se înterseau mult de soarta bădîcului Clement. Cât ce-şî închîsesse muîerea lui ochii, casa î se umpluse de rudeni de toată vîrsta şî de tot neamul: bărbaţi, femeî, bătrîni şî o grămadă de copii, veniseră cu toţi să plîngă. În anul cel dîntăi de văduvie nu l-au prea cercetat: se temeau că se va-nsura Clement, şî lor nu le va rămîne nîmîc. Dar de cînd ieşise zvonul, — chîar dîn gura lui mai întăi, — că n-are de gînd să se mai însore, rudeniile începuseră să se prîvească boldîş cînd se întâlneau în casa bădîcului Clement. Unii-î tăiau lemne, alţii-î duceau sacii la moară, femeile-î frămîntau şî-î coceau pâinea, fetiţele-î măturau prîn casă, aşa că dumnealui n-avea alta ce face decăt să mănânce, să doarmă şî să se plîmbe.

— Åsta ştiu c-a dat de bine în lumea asta, zîceau bărbaţi, vîzîndu-l cum îşi plîmbă pe drum veşmintele veşnic curate.

— Şî are suflet bun, se vede, adăogau alţii. Nu face deosebîre între rudeni. Şî pe celea mai depărtate la lasă să-î treacă pragul. Vezî, că are banî destui, să poată împărţi la toţi cînd va muri.

Cînd vreuna dîn rudeni se nîmerea sîngură în casa bădîcului Clement, începea, întăi cu gura pe jumătate, apoi tot mai dezgheţat, tot mai îngerşunat să înnegrească pe celelalte

rudenii, cum ştia mai bine.

Bătrânul asculta, da din cap şi, întru târziu, zicea:

— Bine, bine, ce-mi spuî tu mie fleacurî de-astea?

Apoî îşi lua băţul şi pleca prîn sat.

Rudenîa, rămasă în casă, singură, prîvea întâi pe furîş lada mare de fier cu lacăte grele, apoî, când simţea că bădicu-î departe, se apropîa, o cerceta, bătea cu pumnul în ea, pune urechea să cerce de nu poate desluşi cumva sunetul galbenîlor, cerca s-o rîdice. Încercare zadarnică: lada era aşa de grea, încât bărbatul cel mai în vîrtute nîcî n-ar fî putut-o clîntî dîn loc, necum s-o rîdice nîcî de-un deget măcar.

Fîecare dîntre rudenii vîna prîlejul de-a rămînea singură în casă. Şî, între cele vreo douăzeci şi cîncî de rudenii, n-a fost una singură care să nu le vorbească de rău pe celelalte, cînd era numai cu bădicul Clement, şi să cerce să pătrundă cît de cît în taîna lăzii mînunate.

Taîna însă n-o puteau pătrunde. Nîcî fîertata Susana, nevasta bădicului Clement, n-a ştiut vreodată ce taîna ascunde lada aceea.

Cu cît treceau anii, cu atît faîma bogăţiei lui Clement creştea mai tare. Neamurîle lui începură să se socotească între fruntaşii satului şi cam prîveau peste umăr la murîtorii de rînd.

Împlînîse bădicul Clement vreo zece anî de văduvie, cînd, într-o zî, se trezî popa cu el că-î vesteşte însurătoare nouă.

— La vîrsta dumîtale, bădicule?! făcu popa, mirat.

— Eî da, la vîrsta mea! Am cîncîzeci şi şase de anî, şi mai am nădejde de treîzeci, cel puţin. La drept vorbînd, nu mî-ar fî trecut mie prîn cap gîndul ăsta, de nu venea la mîne popa dîn Văltorî şi nu-mî spunea că soră-sa, care-î văduvă, ar venî după mîne. Acuma, dumneata ştii că eu sunt un om sărman şi singur şi că femeîa aceea are banî destui.

Popa nu putu să nu-şi zică în gînd: „Iată chîpul bogătanului zgârcît! Nîcîcînd nu se mai satură!”

În zîua cununîei, toate rudenii le bădicului Clement zăcură betege pe-acasă. Părea că a dat gălbenarea în ei, aşa erau de

mohorâţí la faţă.

— Acuma, se cheamă c-a făcut o prostíe Clement, zíceau oamenii. Cea díntâi prostíe în víaţa lui. Nevasta asta, soră c-un popă, veţí vedea numaí că l-a lăsa, în câteva zile, fără parale ş-apoi a s-o şteargă.

Femeía era cu vreo cíncísprezece aní maí tânără decât bădícul Clement. Dacă am crede în spusele rudeníilor bătrânului, apoi era urâtă ca cíuma şí bună de-nţárcat copíii, ca muma-păduríi. Ceílalţí româní, însă, o aflau destul de potrvítă pentru bădícul Clement. Vorba e că îndată ce-a íntrat femeía cea străină în casa cea sínguratică, s-a schímbat traíul bădícului Clement. Pe când rudeníile, ínainte vreme, îl încárcau cu toate bunătăţíle, acum nu í se maí arătau níci pe la poartă. Iar femeía lui strâmba díń nas, ínjura şí mereu era cu gura plínă de sfadă.

— Eu am gândít că mă măríť după un om gazdă, şí, când colo, sărăcie lucíe! zícea muíerea prívíńd prín casă.

— N-am ce-ţí face! Acum târgul s-a făcut! răspundea líníştít bădícul.

— Ce târg? stríga nevasta. Crezí tu că pe-o soră de popă potí s-o batjocoreştí așa? La asta să nu te gândeştí, sărântocule! Máíne plec de la tíne!

— N-ai decât să te ducí! zícea, zâmbíńd, bădícul Clement, şí pleca prín sat.

Putea umbla şí putea zâmbí líníştít dumnealui. Muíerea, díń clípa în care văzuse lada cea de fíer, díń clípa în care cercase zadarníc s-o míşte cât de cât díń loc, era legată de casa lui cu lanţurí așa de tarí, încât níci cu patru bívolí n-ar fí putut-o urní díń loc. Tărăboíul pe care-l făcea era numaí ca să-í deschídă bădícul Clement o dată, o síngură dată, lada. Dar bărbatul era încăpăţâńat rău.

— Avem díń ce trăí, tu muíere. Oríce om cu mínte strâńge baní albí pentru zile negre. Şí se poate să trăím mult, se poate să ne trebuíască odată lada de care tot vorbeştí tu. Acum, deocamdată, maí am níşte bănuţí, maí aí şí tu, şí trăím cum ne-

a rânduít Dumnezeu. Dac-o fí să mor, atunci e alta, atunci nu mai am nímíc de zís.

Şí, într-adevăr, de unde, de neunde, bádícul Clement scotea în fiecare zí baníí trebuíncioşí, când femeía nu vroía să dea díntr-ai săí. De unde-í lua? Oricât l-a supravegheat, n-a putut afla nícíodată. Dar, — se gândea femeía, — e límpede ca lumína soarelui că numaí dín lada cea mare íí putea lua! Ah! de-ar putea ea pune odată mâna pe cheí! Dar cheíle, necum să puíe mâna pe ele, nící de văzut nu le-a putut vedea, oricât a-n-cercat. N-a rămas o haínă de-a bádícului Clement nebuzunărită, nepípăită, n-a rămas un colţíşor în casă unde să nu fí scotocít; până şi-n gunoíul de dínaíntea grajdului. De multe orí noaptea, când Clement dormea tun, de-ai fí putut tăía butucul pe el, nevasta íşí vâra încet, tremurând, mâna sub perína lui, sub aşternutul lui. Dacă dădea de ceva tare, de un cotor de pai, de-o tivítură groasă, la gândul că a nímérít cheía, símţea că o părăsesc puteríle.

Ceva a înţeles repede dumneaí. Cum bărbatul era tăcut şi morocănos, s-ar fí putut tare uşor să se mâníe cumsecade, să facă un testament pentru rudeníí, şi ea să rămâíe cu mâna goală. Înţelese că purtarea eí nu era deloc cu mínte, şi, într-o bună-dímíneaţă, íí puse lui Clement în palmă câteva sutuţe — toată zestrea eí.

— Ce să fac cu baníí? întrebă Clement.

— Să trăím dín eí, e zestrea mea. Când se va íspráví, ne vom întoarce la lada ta.

— Dacă-í pentru asta, ţíne tu baníí. Cumpără tu ce-í de lípsă în casă. Eu sunt sătul de baní, mí-í scârbă de baní.

Femeía luă baníí, convínsă acum cu totul că lada aceea e plínă cu aur. Dar bádícului Clement íí era scârbă de baní pentru că, íată, lada aceea a lui a făcut-o pe răposata nevastă să-l línguşească o víaţă întreagă, le-a făcut pe rudeníí să-şí dea şi mîncarea de la gură, să í-o aducă lui, şi acum scâlcíe şi míntea femeíí de-a doua.

De ací încolo nevasta gătea bucate alese, ţínea curat în

casă, vorbea cu însuflețire de bărbații crușători, care pun gălbenaș lângă gălbenaș, nu bat birturile, nu joacă-n cărți. În răstimpuri, dansa făcea câte-o aluzie subțire la ladă, la chei, dar îndată ce băga de seamă că lui Clement nu-i plac vorbele astea, începea să râdă și povestea vreo întâmplare din sat.

Sătenii laudau norocul bădicului Clement, iar rudeniile primeau pizmaș la nevasta de-a doua.

Într-o toamnă, bădicul răci și căzu la pat. Femeia, cât ce-l văzu aprins la față și cu răsuflarea pripită, simți un sălbatic fior de bucurie. „În sfârșit!” își zise, și simți c-o apucă nebuniile.

Toată noaptea bădicul Clement a gemut și n-a putut închide un ochi din pricina junghiurilor care-l împungeau printre coaste, ținându-i răsuflarea oprită.

Toată noaptea femeia s-a desfătat în visurile și-n planurile cele mai frumoase, și simțea o bucurie păgână la fiecare geamăt nou al bărbatului. Din când în când, bolnavul cerea o ulcică de apă. Ardea în fierbînteli. Femeia lăsa s-o cheme de două și de trei ori, și abia apoi se scula și-i dădea apă. Și-l primea cu lăcomie cum horpăie, ca și cum ea ar fi fost arsă de sete.

Dîmíneață, bădicul Clement nu se mai putu mișca din pat și începu să se teamă de moarte. O trimise după doctor. Femeia ieși, încuie ușa încet, cu cheia, pe dinafară, scoase unealta blestemată, o puse în buzunar și plecă în sat. Până după-amiază a tot stat de povești, când la o femeie, când la alta. Venise cu furca în brâu și avea mare chef de vorbă. Era agitată, aprinsă și povestea, mestecându-le, o mulțime de istorii.

După-amiază descuie încet ușa și intră. Bolnavul o privi cu groază când o văzu că intră fără doctor.

— Nu-l aduci?

— Nu-i acasă. Am umblat în două sate după el și nu-l găsesc.

Bărbatul se ridică deodată într-un cot, o privi cu dușmănie și-i zise:

— Mîțești, muiere! Tu nu l-ai căutat!

Cîne-a spus că muierea și dracului îi dă de furcă, n-a greșit.

Asta de-acum începu să plângă cu lacrimi adevărate, cu sughituri, fără să se oprească. Plângea și-și blestema zilele. Bădîcul Clement se căi puțin și-i ceru un pocal cu apă.

— Mî-a fost rău, zise el. Ardeam de sete și credeam că mor. Iar tu nu mă veneai. Acum mă simt mai bine, zise el, după ce bău.

Acest „mă simt mai bine” îi opri femeii, ca prin farmec, plînsul cu sughituri.

Bîetul bădîc Clement! Crezuse pe-o clipă că i-e mai bine, dar, cît ce-a dat noaptea, începu o tusă păgână și scuipa cu sânge. Femeia dormi de astă dată tare bine, ca și cînd tusa lui ar fi fost un cântec dulce, adormitor.

Cînd se crăpă de ziuă, bădîcul, ars la față și pierit ca de secetă, abia îngîna:

— Lute după popa, muiere, să mî-l aduci îndată, că mî se pare c-am să plec din lumea asta!

Femeia sări din pat, începu iar să se bocească și ieși repede cu o cusătură în mână. Încuie îrași ușa pe din afară și plecă prin sat. Tîndăli cînd la o femeie, cînd la alta; pînă seara n-a cusut un șir de altițe, dar gura i-a melîtat, de s-au luat muierile de gînd cu ea. De-o întrebă cîneva: „Ce mai face bădîcul Clement?” „Bine, sănătos!” răspundea dînsa, și-și continua fleacurile ei.

Cînd se inseră de tot, porni spre casă. Ajunse. Se opri la fereastră. Privi cu multă băgare de seamă înlăuntru. Bădîcul Clement sta întins cu fața la pămînt, jos, lângă pat. „Aha, își zise femeia, a fi voit să fugă, cum le vine oamenilor cînd mor! A căzut și l-a apucat moartea acolo.” Un puternic fior de bucurie o cutremură. Deschise grabnic ușa, se apropié de mort, îl ridică, îl așeză frumos în pat, apoi începu să caute după cheie. Gura bădîcului Clement rămăsese rînjită — cum căzuse cu fața la pămînt, ochii — pe jumătate deschîși. Și, cum sta pe spate, parcă-și rîdea de femeie, care căuta înfrîgurată după cheie. Răscoli patul tot, cotrobăi sub pat, răvăși pînă și pîrul mare, încâlcit, asudat încă al mortului. Zadarnic! Merse la ladă.

Cercetă lacătul şi văzu din nou că broasca nu era mai mare decât o gaură de cuişor. Aşadar, cheia trebuie să fie de-abia cât un cuişor. Începu s-o caute cu deznădejde, înfrîcată de gândul că, din clipă în clipă, putea să bată la uşă vreun om, să-l vadă pe Clement, şi atunci comoara era pierdută pentru ea. Aruncându-şi privirile spre pat, i se păru că mortul se mişcă. Se uită mai bine şi-i păru că zăreşte ceva printre dinţii rânjiţi. Un gând îi fulgeră prin cap, nu ca o lumină, ci ca o sârmă fierbinte. De bună seamă, cheia o purta în gură! Cum de nu i-a venit mai degrabă în minte gândul ăsta?! Se apropie de Clement, îi descleşă cu mare greutate gura şi scoase o bucată de fier. Dintr-o săritură ajunse la ladă, descuie lacătul, smulse capacul. Rămase încremenită. Lada era plină cu bolovanii de piatră sură... Pe faţa femeii străluci deodată o bucurie imensă. Se aplecă, îşi încărcă braţele cu bolovanii, îi sărută şi ieşi pe uşă ca o nălucă, fugind pe coastă la vale, spre sat, chiuind şi strigând în gura mare:

— lu-îu-îu! Haídaţi la aur! lu-îu-îu! Haíd' la comoară!

1910

MELENTEA

Bădicul Melentea are o casă de bârne înnegrite de vreme şi mâncate de carí, sus, la marginea pădurii, pe-o coastă pietroasă. Căsuţa e scundă şi afumată, mică şi pitică, şi toată ziua se înhoalbă din două ferestreţe cât palma. În căsuţa aceea, şi în curte, se izbesc, cât ţine Dumnezeu lumea, o grămadă de copii despoiaţi, cu părul vâlvoi, cu obraji nespălaţi de săptămâni. Numai când simt că se apropie bădicul Melentea, sar ca iepurii şi odată s-ascund grămăjoară prin unghete.

— Ho! paraleii tatii, nu sunteţi acasă? întreabă totdeauna bădicul Melentea. Gândeam că-s acasă, zice tot el, întorcându-şi capul spre femeia ce cârpeşte nişte zdrenţe, după masă. Că ce le-am adus eu? Turtă dulce din târg, gogoroane roşii de

la jupânul și niște hăinuțe nouă-nouțe!

Apoi își aruncă sub pat uneltele de lucru și se așează pe laviță obosit.

— Gata-î supa, tu muiere? o întreabă, privind-o chiorâș.

— Iar începi? Țipă femeia. Zău, tu-ți faci de cap!

— Cum să-mi fac de cap?! N-am fost eu azi-dimineață la măcelar, și nu i-am zis: „Jupâne, două kilograme de carne! Da' știu, cu măduvă și grasă!”? Și n-a dat el de două ori cu barda, și nu m-a întrebat chiar pe mine: „Unde poțtești s-o trimiți?”? „Unde? Acasă la mine! La Melentea acasă”! Se vede treaba că băiatul n-a nimerit aici.

— Și nici c-a nimeri vreodată! zicea femeia.

— Așa crezi tu? Apoi iacă, voi, muierile, odată vă pierdeți curajul. Da' de bine să nu te temi niciodată!

În urmă, femeia-î pune pe masă un bruş de mămlăguță, o fiertură acră, și Melentea începea să înghită strașnic, lăudând bunătatea mănâncării. Erau numai cartofi fierți, zama era apă goală, subțire, mestecată cu oțet.

— Plutesc steluțele de grăsimi! Doamne, tu muiere, mă tot gândesc eu de unde avem noi atâta unsoare și olei?! Iată și-o bucată de carne! De la noi din casă carnea nu se mai găta, asta o știe tot satul. Să vezi tu cum mănca alții! O ceapă, un bruş de pâine, un peticuș de slănină. Da' supă la ei, carne la ei, fiertură bună, nu s-a mai pomenit! Și de-aceea li se lungesc lor grumajii și li se fac străvezii urechile. Și nu numai cei mari trăiesc așa de prost. Copiii o duc și mai rău! Dacă au o fărâmatură de brânză, apoi li se pare că au toată bogăția lumii. De-aceea vezi copii așa de amărâți peste tot locul. Ai noștri? Unde sunteți, paraleii tatii? la ieșii puțin la iveală!

— Da' dă-le pace, măi păgânule, și vezi-ți de mâncare! îi zicea femeia, necăjită.

Melentea însă nu le da pace. Copiii veneau înaintea lui, stăteau cu capetele plecate și așteptau.

— Iată-l pe Ionică-a tatii, începea Melentea, întorcând cu fața spre muiere pe un băiat ca de șase anișori, slăbuț și pârjolit ca

de secetă. Aísta-í cel maí închelmat. Leu-paraleu, puíşorul tatií! Da' ce-ai mâncat tu astăzi? Tocană de berbece, așa-í? Ş-o felie de caş? Cu-atât maí bine! D-apoi tu, Pătruţ? întreba el, prínzând pe altul de mână şi trăgându-l aproape. Tu, supă de găină? Aha, ştrengarule, de-aceea eşti așa de apríns la faţă, ca creasta cocoşului!

Maí prindea pe unul, pe doi, apoi se sătura, îi lăsa să plece.

— Da' să-mi spuneţi voi, începea el deodată, unde-s boii, unde-s vacile? Aha, la umbră! Aşa-í, dacă dă căldura şi umblă zbârnâind musca, vítele se trag la adăpost. Da' la porci se vede că n-aţi dat de mâncare. Auziţi-í cum guíţă? Asta nu se cade, să lăsaţi dobítocul flămând! lute să vă căraţi — unu, doi, trei! — şi să le daţi de mâncare.

Copiii íeşeau, dând buzna pe uşă, îmbrâncíndu-se, ghíontíndu-se.

Femeía-l asculta ameţită.

— Doamne, maí bărbate, zícea ea, să ştii că tu nu vei ajunge bine! Să-ţi baţi tu joc de copiii tăi?! Nu ţi-í frică de mânía lui Dumnezeu?

— Nu, tu muíere, că Dumnezeu e bun şi nu se mânîe.

Melentea mânca maí departe, umflându-şi când un obraz, când altul. În ochii lui, când îi vorbea femeía așa, se cobora pe câteva clipe o tristeţe adâncă, privirile lui se îmbolnăveau parcă. Şi atunci părea şi maí palíd, şi încreţiturile obrazilor erau maí adânci şi maí dese.

Dar nu rămânea mult așa. Se scula, lua doniţa cu apă, o ţinea mult la gură, în vreme ce mărul lui Adam í se plímbla majestuos, domol, pe grumajii deşiraţi.

— Doamne, tu muíere, făcea el oftând, punând doniţa pe lavíţă, da' ce mínune-í aici?

— Ce mínune?

— În viaţa mea n-am băut așa vín! Se vede că iar a dat domnul Beniamín pe la tine şi te-a cínstít cu vín!

Femeía când auzea de domnul Beniamín, se încúda rău, zvârlea zdrenţele şi-şi punea mâinile în sold.

— Iar îți vîn nebuniile? și-l privea cu scârbă și cu dușmănie.

— Ce nebuni!?! Dacă are omul nevastă frumoasă, înseamnă că vine norocul acasă. Așa și cu mine. Domnul Beniamin îi bogat, și nu-i nici bătrân! Când vrea el să-și facă un chef, unde să tragă? La Melenteoala cea frumoasă!

— Vai, bată-te sfîntii, păgânule! zбіera femeia, ieșindu-și din sărite, și începea să-i izbească în cap o rochie ruptă, o cizmă strîcată, ce-i cădea-n mână. Da' cum te rabdă inima, mișelule, să mă batjocorești așa, în toate zilele! Nu mi-î destul că muncesc ca un bou, că-mi pierd capul cu atâtea guri flămânde, ce mă behălesc toată ziua? Mai vii și tu să-ți răzi de mine?!

— Dacă te-a făcut Dumnezeu frumoasă, eu n-am ce-ți face, — zicea bărbatul, ținând brațul ridicat de apărare.

— Așa-i, nerușinatule?! Nu mai încapî de mine?! Dar io-s de vînă că mi-am mâncat viața? Io-s de vînă că am slăbit ca o cățea jigărită? Haî, spune! Nu tu, nu copiii, nu sărăcia din casă? Și-acum, dacă-s urâtă, tu faci glume pe socoteala mea. Și spune, nu ți-î frică de bătaia lui Dumnezeu?

— Cî haî! Să știî că-mi place, tu muiere! Îmi pare c-aud gura unei cucoane marî care-și spală bărbatul. Într-adevăr, e pagubă că nu te-ai născut doamnă! Da' pentru-aceea îmi place. Știî, la alte case de om sărac vine bărbatul ostenit de la munca zilei, își zic două-trei vorbe cu femeia, și el, rupt de osteneală, se culcă... El crede că, dacă doarme, va vedea viața mai frumoasă și mai ușoară dacât cum este. Femeia tace și-nghite necazul, și din când în când se uită cu mîhnire la omul care doarme pe-un suman, cu fața galbenă și suptă. Vezî, mie de oamenii aștia nu-mi place. De la o vreme parcă nici nu mai știu vorbi. Aia nu-i viață! Nu-i de-ajuns că te roade sărăcia destul, să te mai rozî și tu?

Tace puțin și privește la fața veștedă a muierii, care se mai lîniștește.

— Îmi place, adaogă el, că tu-ți mai deschizi gura. Asta-mi place. Pentru vorbă, gura nu cere de mâncare. Da' știî, totuși,

ce-mí vine în mînte când te vîd așa aprînsă? Păţania cu lada, cu lada ta de zestre. Ştii că plecaserăţi pe vreme bună de la voi, da' pe drum v-a apucat o ploaie cu rupere de nour. Şi unde nu s-a umflat râul, unde nu s-au trezît valurile care dormeau în adîncuri, şi-au început să arunce armăsarî pe faţa apei! Chîr atuncî intra în râu carul cu patru boi, — Doamne, ce mai boi! — parcă-l vîd ş-acuma carul cu zestre ta de mîreasă. Atuncî tot aşa eraî de aprînsă ca acuma.

— Vezî, mă, tu eşti dracu gol! strîga femeia, necăjîndu-se iarăşi. Aî de gînd să tacî odată? Aî de gînd să-nceţi cu batjocurile? Da' tu ce-ai avut, ce avere? Iacă, hîrbul ăst' de casă. Aî fî aşteptat, se vede, să-ţi aduc car, şi boi, şi ladă încărcată?

— Aîcî iar îmi place cum ai adus-o, tu muîere. La casă de om sărac, de zestre nu-î vorba nîcîodată. Da' casele bogaţilor tot dîn zestre s-aprînd şi se pustiesc. Mai au noroc cu nănaşii, că merg de-î mai împacă. Fără doar şi poate, tu te-ai fî potrivit cu unul gazdă. Valeo, mămulică, ce dungî ai avea astăzi pe spîinare! Să ştii tu, cei bogaţi se mînie mai iute. Noî de ce să ne mîniem?! Iacă, tu de pîldă, de ce te mîni?

— Acuma, lasă-mă, Melenteo, vezî-ţi de lucru, orî culcă-te, da' lasă-mă, că mî-î destul pe zîua de azî, zîcea femeia.

Bădicul Melentea, însă, cât sta peste zî, orî seara, acasă, tot melîta dîn gură. El avea o credinţă: omul sărac, dacă-nchîde ochii orî gura, începe să se gîndească. A cercat el de cîteva orî aşa, dar nu í-a plăcut amăreala aceea, care ízvora parcă dîn toate părţile şi-î pătrundea fiinţa.

— Gîndurile, zîcea bădicul Melentea, să le lăsăm pe seama bogaţilor. Eî au la ce se gîndî, eî se pot ajuta cu gîndurile, dar omul sărac, orîcum se gîndeşte, tot rău nîmereşte, ca ăl ce tot încărca o povară, — când în căruţă, când în teleguţă, — da' nîcîcum n-o putea duce-acasă, pentru că nîcî la teleguţă, nîcî la căruţă nu era înhămat vrî dobîtoc...

Cu atît avea noroc muîerea, că bădicul Melentea nu prea era pe-acasă. Muncea săptămîna încheiată, în rîsetele

oamenilor cu care lucra. Melentea era bun de leac când muncea în rând cu alți săteni. Că aceștia își uita supărările de-acasă, uita povara lucrului și, dacă foamea n-ar fi strigat cu glasul ei de broască, din deșerturi și-ar fi uitat și să mănânce.

Melentea va fi fost și el ostenit, dar la amiază nu se apuca să îmbuce până ce nu mergea în șir pe la toți muncitorii, până ce nu se apleca asupra merindei și n-o cerceta.

— Săraci de voi, zicea Melentea, ce mănâncări, măi, ca la câini! Așa trăbă să se hrănească un muncitor? Ce ți-i bun dumitale călcăiul ceta de pâine? Da' dumitale, loboda asta? Iarăși știr, și fasole, și ceapă, și peste tot sfânta mămligă! Măncă, român prost, și te-ndoapă, că de-asta ești bun! D-apoi coala o supă, o friptură nu vă știe face femeia?

Trecea printre muncitori, clătînând cu tristețe și dezgust din cap. Se-ntâmpla ca vreun muncitor să fie nou-venit, să nu știe moarea bădicului Melentea. Acela privea întâi chiorâș la omul slab și deșirat, care se pleca asupra mănâncărilor lui. Și nu apuca bădicul Melentea să-i spuie două vorbe, când acela se și scula, răstîndu-se:

— Ce-î, măi bade, ce-î, mă deșiratul? Tu să-mi batjocorești măncarea? Nu vezi că acuși ți se desfac ciolanele, că nu le mai poate strânge pielîța galbenă? Da' tu ce mănânci, lîhodule, de ne batjocorești pe noi așa?

— Eu, zicea Melentea, surâzând, eu, carne și supă. Eu, mănâncări scumpe, măi! Vînă și vezi.

Îl apuca de mânecă și nu-l mai lăsa până ce acela nu se apropia de traista bădicului Melentea.

— Iată carne, iată pește, iată și plăcinte, zicea bădicul, împingându-i sub nas un bruş de mămligă, o felie de ceapă și sare.

După ce mânca, se lăsa gemând pe spate.

— Măi dragii mei, mi se pare c-ar trebui să-mi aduceți un doftor. Femeia-i de vînă. Mi-a pregătit niște mănâncări unsuroase ca acelea, și, cum îs lacom, am mâncat de m-am umflat ca un baron.

Și pufăia pe nări, în hohotul de râs al tovarășilor.

— Că nu vă hrăniți și voi așa de bine ca mine, să știți că nu

numai sărăcia voastră-î de vînă, cí şi nevestele. Nu ştiu face bucate cu gust! Dar a mea? Ptii! Bat-o focul de muíere! De multe orí îi zíc: „Maí las-o cu fíertura, soro, maí las' cu domníile, că om sărăcí şi nu suntem dedaţí cu sărăcia“.

De se-ntâmpla să muncească pe undeva departe de sat, venea la prânz vreun băiat să-í aducă veşnicul mălaí şi veşnica bucată de ceapă. Melentea, cât ce sosea copilul, lăsa unealta dín mână, se apropía de el, căuta în corfă, mírosea, şi ceilalţi îl auzeau numai că se răsteşte la băiat:

— Ce-í asta? Iar zamă cu carne de porc? Şí de ce-a pus maică-ta atâta smântână?

Copilul zâmbea subţire, ştiíndu-í felul.

— Acum să ştiţi, oameni buní, zícea Melentea întorcându-se spre români, că de-oí muri odată şi odată, muíerea-í de vînă. Cíne-o pune să mă-ndoape cu toate bunătăţile? Astea-s pentru bogaţií care se-ntínd sătuí pe canapele, nu pentru un muncítor ca míne!

Unde are o muncă maí grea, tovarăşii îl ajută cu drag. Că bádículuí Melentea í s-au cam muíat puteríle. De multe orí e ostenít şi se clatínă ca o găină beată pe pícíoare.

— Eşti ostenít, bádícule, îi zíce vreun fecíor, bucuros că-í poate ajuta.

— Ostenít, pustía! Ba nu-s ostenít. Dar, adaogă în taină, am bătut o cupă de vín vechí la amíază, şi poate asta să fie vína. Că la míne-n pívniţă stau buţile în şír, de tí-í maí mare dragul să le vezí!

Seara, când venea la rînd la plată, dacă se-ntâmpla atunci să fí lucrat maí întâi la stăpân nou, îi zícea:

— Eu, domnule, scot pentru nouă.

— Cum aşa?

— Bíne. Pentru nouă suflete.

Stăpânul prívea întrebător la oameni:

— A lăsat careva să-í rídíce el plata?

— Ba nu, s-aude dín mulţíme.

— Atuncí, ce vorbeşti dumneata?

— Vezí că, după dreptate, așa s-ar cuveni. Eu am acasă patru fete și patru feciorași, dar ăia încă nu pot lucra. De mâncat mănă, — níci lupii... Acuma, ei îs opt și cu mine nouă.

Bogații satului nu prea stau de vorbă cu Melentea. Îi pișcă, și nu le place. De multe ori aduce vești pline de spaimă: ba c-a dat, colo, pe hotar, boala-n vite, — el cu ochii lui a văzut vreo douăzeci crăpate, — ba c-a auzit la oraș că au să se puie bîruri noi pe cei bogați, ba că se face bătaie...

În biserică se pomenea de multe ori că vorbește cu glas tare. Creștinii-l priveau nedumeriți, iar popa, câteodată, nu se mai putea răbda să nu-l întrebe:

— Ce tot ai acolo, bădío Melenteo?

— Eu, nimic. Da, sfântul Nículae, coala, dín icoană, nu-mi mai dă pace. Mă tot întreabă câți copii am. I-am spus că opt, și sfântul tot nu crede și mă întreabă iar.

Alteori popa îl înfruntă în ușa bisericii, când îs adunați creștinii mai mulți.

— Eu nu-s de vină, părinte, dacă mă mai scap și zíc o vorbă tare. Sfínții-s de vină. Ce au ei să mă tot întrebe: „Ce mănăcá zí, Melenteo, ce nu te-mbrací mai bine, golanule?” Eu cat să le răspund, altfel ar stríga tare, de n-ai mai putea țíne slujba.

Maí multe glume făcea Melentea când murea vreun creștin în sat. Dacă mortul era bogat, numai ce-l auzea spunând, când trăgeau clopotele toate:

— Gros-gros,

Că-í om bănos!

Gros-gros,

Că-í om bănos!

S-a ísprăvít cu muíerea! zícea, bucuros, bădícú Melentea. Acum a fí stând în fața cazanului cu smoală clocotită și s-a fí târguínd cu dracul, cât să-í dea să nu-l moaíe colo. Da' Necuratul a să-í zícă: „N-ai ce-mí mai da! Pân-ai fost în víață, mí te-ai dat de bunăvoíe míe, cu trup, cu suflet!”

Dacă murea vreun om sărac și trăgea numai un clopot, cel

mîjlociu, numaí îl auzeaí pe Melentea că spunea:

— Tíngí-tíngí-tíngí-tang,
C-a murít un om sărac!
Tíngí-tíngí-tíngí-tang,
C-a murít un om sărac!

S-a ísprăvíť şí cu ăsta! zícea el bucuros. Da' numa mí se pare mie că n-a avea hodínă nící pe lumea cealaltă. Cum e dedat cu sapa şí lopata, l-a pune sfântul Petre să sape lângă pomíí Raíului, să facă mere multe...

Aşa-í bádícul Melentea. Când nu-í toacă muíeríí la ureche, ímbată de cap muncítoríí care sunt cu el, í face să rîdă şí să-şí bată joc de necazuríle víeţíí. Íl place să tot scadă dín puterí, aşa, pe nesímţíte, ş-odată numaí, când va fí să fíe, să-l umbrească moartea pe neştíute. Şí í-ar plăcea atunci să fíe cíneva să-í spuie în batjocură la ureche:

— Tíngí-tíngí-tíngí-tang,
C-a murít un om sărac!

1910

GURA SATULUI

Tuşa Evuţa era o femeíe mărunţică, sprínţenă de să-ťí lunece prîntre degete. De când í-a murít bărbatul şí-a lăsat-o văduvă la patruzecí de aní, tuşa Evuţa nu maí dă pe-acasă decăt seara. Las' că nící până trăía fiertatul nu păzea atâta casa, dar acum părea că-şí face de cap.

— Asta atâta a aşteptat: să scape de Pătruť! zíceau femeíle, şí-o príveau în batjocură.

Dar tuşa Evuţa nu le lua în seamă. O femeíe săracă trebuíe să trăiască dín ceva. Avere n-are, copíí nu í-au rămas s-o ajute, mană dín cer nu-í cade. Íşí ía dar sapa subsuoară orí secera pe umăr şí porneşte de dímíneaťă de-acasă, să-şí câştíge bucăťica de pâine.

Când e în brazdă cu bărbăţi şi cu femei, toţi o înconjură, toţi se feresc de ea. Căci tuşa Evuţa, câtu-í ea de mărunţică şi de sprîntenă, la lucru trage ca la moarte. De două-trei orí dă cu sapa, şi se opreşte prívind departe, cíne ştie unde. Şi dacă dă de stăpâni mai sfíicioşi, care nu îndrăznesc s-o îndemne la lucru, începe deodată cu ístoríile ei nesfârşíte.

— Ştíţí unde-am fost íerí la sapă? La cuscra Ioana. Da' — Dumnezeu să ne íerte! — la ei în grădínă e pămîntul tare sărac. Se vede că-şi uită să-l mai gunoiască. Eram patru femei, şi săpam acolo, şi plíveam. Şi ce mí-au auzít urechíle n-aş vrea să mai audă nímeni! V-aţi gîndít dumneavoastră că pe cuscra Ioana o bate bărbatul în toată sara? Poftím! Am ştiút eu că nu v-a trecut aşa ceva prín mínte! Să ferească Dumnezeu de-aşa traí! Cum? Nu crezí? Apói, íaca, să-ţi spun, am văzut cu ochíi mei. Între míne a bătut-o.

Maí da o dată, de două orí cu sapa... apói începea dín nou:

— Şi ştíţí cu ce? Cu bíciul cel de curea! Dumnezeu să ferească şi pe puíl de şarpe! Şi pentru cíne? Pentru mutălăul de Florea. Cícă ar umbla ş-acum după cumătra Ioana. Gurí rele sunt care să vorbească, íar bărbăţíi, ce nu cred? O, ei cred toate prostíile, numa să le-audă!

Vreo femeíe, în cursul muncíi, íi arunca vorbele:

— Maí las', Evuţo, n-or fí toate cu lapte câte le spuí!

— Aşa eşti dumneata, cumătră, zícea cu necaz Evuţa. Dumneata crezí că eu ímí bat gura degeaba. Ce am eu cu oamenii? De ce le-aş stríca casele?

Când e în rînd cu maí mulţi muncítóri, bărbăţi şi femei, la sapă, orí la secere, orí la strînsul fînuíui, tuşa Evuţa se frămîntă mult pînă să se poată cuíbări bíne în cuíbul ei. Oameníi, la început, n-o prea ascultă; câte unul o príveşte cu cíudă, văzând cum tot rămîne îndărăt şi cum altul trebuie să-í ajute. Dar tuşa Evuţa nu se dă bătută cu una, cu două. Se face că nu prícepe nímic, cí toráie mereu dín gură, ca o melíţă neadormítă. Oameníi, de la o vreme, încep s-o asculte cu băgare de seamă.

— Am fost de curînd, zícea ea, la lucru la un om bogat. La

secere am fost. Acuma, bine, vineri era, aşadar, zi de post. Bogaţii, de altfel, cam în zi de post bagă lucrători. Dar aici totuşi a fost prea-prea. Nu ne putea face o zamă de fasole, înăcrîtă puţin, nu ne putea da nişte pâine? Căci doar pâinea e bucătura postului. Da' când ne dăm noi, măi oameni buni ş-a lui Dumnezeu, coala, la nişte sălcii, hămesii de foame, ştii ce ne-a pus de mâncare? Lobodă şi ştir. Unul Dumnezeu, dacă mint! Acuma, spuneţi dumneavoastră de-î cînstît lucru să-şi bată joc aşa, cineva, de omul sărac! Dacă eşti sărac, încă nu urmează să te asemenea cu dobîtoacele!

— Las', Evuţo, bune-s şi lobodele! zicea careva.

— Bune, dacă la pregăteşti bine. Da' ştii cum au fost? Numai opărite. Curat numai opărite! Nu putea să le dea lelîţa Marina la porci?

— Adică acolo ai fost la lucru!

Tuşa Evuţa n-ar fi vrut pentru lumea asta toată să spună cu numele oamenilor despre care vorbea, dar la urmă se pomenea că-î zice, fără să-şi dea seama.

— Nu ştiu dac-aţi auzit, începea dânsa, schimbînd vorba, că Onceaie iar a mai făcut o minune.

— Ce minune? întreba vreunul de mai aproape.

— Gîndeam eu că nu ştii! Numai ieri s-a-ntîmplat. Ieri dîmîneaţă, când se crăpa de ziuă, iesă pe porţiţa Ionu Creţului, cu coasa în spate, să se ducă la coasă. Când colo, ce să vadă? La porţiţa îl aştepta un cal negru, rotund şi îndesat, cu frâu în cap, cu şaua în spate. Ştie el Ionu Creţului a' cui e calul şi de ce-î legat la el la poartă? Nu ştie! Şi ce face? Îşi aruncă coasa în curte, încalecă murgul şi-aleargă ca un vârtej peste opritul boilor, prin luncile sarate, şi ştii unde se opreşte? La Onceaie în curte! Iese bătrâna din casă, caută muma-pădurii la el, face-un semn din mâna zbîrcită. Calul îngenunchie, şi Ionu Creţului se coboară. „Ce cauţi la mine, voinic?” îl întreabă hârca. Feciorul o priveşte buimăcit şi nu ştie ce să răspundă. „Ai venit pentru comoara de la voi din grădina”, adaogă Onceaie, îngheţându-l pe voinic cu ochii ei suri. „Eu nu ştiu de nici o comoară”, zice tînărul. Da' bătrâna l-a

mai privit o dată, apoi a făcut un semn calului. Murgul a îngenuncheat, Ionu Crețului a încălecat, fără să știe ce face, și a plecat iar în goană. Da' când a ajuns la opritul boilor, Ionu Crețului își aduse deodată aminte de ceva, întoarse fugarul și se opri la baba în curte. „Ei, tinăre, ți-ai adus aminte?“, îl întrebă baba, răsărită ca din pământ. „Da, mi-am adus“. „Și ce vrei?“ „Vreau să scot comoara“. S-a dus Oceaie în casă, și, când a plecat, sub sară, de-acolo, tânărul era ca sosît de pe ceea lume. Nu mai vorbește de-atunci cu nîme, și la pîrînți li-i frică să nu-și piardă mîntea.

Când aducea tușa Evuța vorba despre Oceaie vrăjitoarea, oamenii o ascultau cu băgare de seamă. Rar se afla vreunul mai necrezător care să-i zică:

— Iaca, vorbe goale, tușă Evuțo...

Dar tușa Evuța afla totdeauna sprijinitori. Toți știau câte-o istorie minunată cu bătrâna aceea; și tușa era acum supărată că nu mai poate ajunge la vorbă. Adulmeca cându-i pe isprăvite povestea și schimba iarăși vorba.

— Da' cu primarul știți care-i nouțate? D-apoi asta, că se desparte de muiere! Au băgat cărți la protopopul, și acum așteaptă să fie chemați la judecată. Apoi să mai zici că nu-și vîră Necuratul coada în trebile oamenilor?! Cîne-ar fi gîndit că se va isca odată așa neînțelegere între ei? Avere au, cînte în sat au avut, de frumoși is frumoși amândoi. Și iată că acum umblă să se despartă!... Rele vremuri am ajuns noi, oameni buni! Ce vorbesc eu de primarul, da-n casa dascălului să vedeți ce-i!

Oamenii lucrau, dar trăgeau cu urechea la vorbele Evuței. De fețele însemnate din sat le plăcea s-audă vești noi și, poate, mai ales vești slabe.

— Și ce-i în casa învățătorului? întrebă vreo codană de femeie.

— Acuma, ce spun, între noi să rămâie, începea tușa Evuța. Toți știți că, înainte cu patru ani, a venit dascălul la noi în sat. A stat un an neînsurat, a umblat el încoace și-ncolo pe la popi, da' se vede că nu ș-a aflat o fată pe plac. Ori — ce mai știți? —

poate că dascălul nu-í socotít în rând cu domníi! Acuma, ştiţi ce-a făcut? A luat pe Nastasía luí badea Ilíe. Frumoasă fată, níci să n-o stropească pícure de apă! A căpătat avere, ş-a făcut car şi plug ş-a început şi el să se rumenească la faţă. Eí, dar acum se vede că-í pare rău că nu ş-a luat o doamnă. Tot mereu cade cu gura pe bíata femeíe: ba că nu se ştie îmbrăca, ba că nu ştie face o mâncare mai aleasă, ba că-l dă de ruşine când íí vín domní la masă... Şí tot aşa o fíerbe şi o zoleşte, de sărmana femeíe mai că nu-şí dă sufletul. Acuma, ştiţi ce-a făcut dascălíta? Ş-a luat copílul ş-a fugít acasă, la tată-său. Bătrânul, cu vorba pe lângă ea: „Să te-ntorcí, Nastasio, să nu mă faci de ruşine, să nu-ţi strící tu norocul!“ Da' fata, nu şi nu. „Spânzură-mă, tată, taíe-mă, dar îndărăt nu mai mă duc.“ Şí, în vremea asta, dascălul ştiţi ce face? Merge, tícălosul, la boltă, cu Maía. Cícă aía-í domníşoară şi í se cade! Sări-í-ar ochíi!

Cât ţíne zíua, tuşa Evuţa vântură toate ístoríile ce umblă prín sat. Când le ísprăveşte, íscodeşte ea altele, dacă mai este până-n seară. Nu-í place însă două zile dupăolaltă să fíe cu acelaşi oameni la lucru. De aceea, dín cât poate, se mută de la un creştín la altul în fíecare zí. Nímení n-o prímeşte bucuros la muncă, văzând-o cum se ţíne mereu de poveşti. Dar, de la o vreme, muncítoríi s-au dat cu ea, aşa că unde e vreo clacă, orí muncítorí mai multí, stăpânul se símte dator s-o cheme şi pe tuşa Evuţa.

Atunci e dânsa în apele eí. Ştie că n-o urmăreşte nímení cu prívírea, de lucră orí ba, şi atunci nu cruţă cu ístoríile eí níci chíar pe popa dín sat.

— Zíce că-í dator, mál dragíi meí, pe la băncí, de acuşi vor íeşi să-í bată la tobă averea. Da' ce avere? Rochíile preutesei, că alta n-are. Aşa-í trăbă dacă nu í-a pus níci un frâu preutesei! Cíne-a mai văzut atâtea haíne noí, atâtea părechí de papucí câte perindează femeía asta pe an?! Apói, ce gândeşte ea, că popa, dacă-í popă, înseamnă că face baní? Face pe dracu, ştím noí cum face! Scoate dín băncí şi se îngloadă în datoríi! Frumos de la un popă!

Tușa Evuța, când n-are de lucru pe câmp, când n-o ía nímení, merge în povești la o vecínă. Și, la ea, vecíne sunt toate femeíle dín sat. Torăie dín gură, poartă vești slabe, învrăjbește pe cei maí buní prietení, iar când e trasă la răspundere jură în toată forma că ea n-a zís. Dar, cât scapă, ca argíntul-víu, își face loc îndată și începe alte mínciuní.

Dar așa cum e, trăiește ușor. Vorbește mult, lucră puțin și totuși are pâinea ei de toate zilele. Și maí are un dar. Să stai cu ea o zí întreagă pe hotar, când se pierde príntre muncítorí, până seara aí afla tot ce-ai vrea să ștíi despre satul acela.

1910

DARUL LUI MOȘ MIRON

Era în vara anului 1916. Războiul bântuía de-atât amar de vreme prín fundul Galíției, prín Polonía, în Italía. Dín vreme-n vreme, își trimítea răníții și bolnavíi până prín satele noastre. Aduceau cu ei uníformele spălăcite și murdare, iar pe fețele supte și ínnegríte de vânturíle lui Dumnezeu și de uraganele mașínílor íscodíte de oameni, mírosul, aerul războiului depărtat.

Cât de schímbați erau oamenii care se întorceau dín fața morții!

Moș Míron, în satul lui de la poalele munților, íntra greu în vorbă cu cei ce se-ntorceau de pe câmpul de luptă. Avea o sfíală cíudată ínaíntea lor, deși í-ar fí putut fí, cei maí mulți, nepoți. I se părea lui că-s vrednící de-o cíinste deosebítă, că știu lucrurí pe care nímení altul în lume nu le poate ști. Dar de vorbít cu ei, trebuía să vorbească numaídecât. De la o vreme era nelípsít de la gară, și cel díntâi sătean care-í dădea binețe soldatului ce se cobora era moș Míron.

Cei pe care-í íntâmpína nu-l prea íntelegeau, nu prea știu ce vrea să afle moșul de la ei. Și, orícât ar fí voít să-și ascundă adevăratul gând, bătrânul tot era sílít, în urmă, să mărturísească ce vrea și să vorbească deslușít.

— Uíte ce-í, nepoate. Noí pe-aící nu mai ştim ce să credem. Toţi mîntesc, numa sufletul dín noí nu. Voí, pe-acolo, trăbă c-aflaţi mai íute veştile: Au íntrat aí noştrí în războí, sau n-au íntrat?

— Pân-acum nu, moşule. Da' nădăjduím de la Dumnezeu...

Nădăjduía şí bătrînul „de la Dumnezeu“, dar prea-í era lui greu să mai aştepte. Dín felul cum í se lungea faţa bătrînă, dín felul cum íi sclípeau ochíi în cap, se vedea límpede că vorbele spuse de ceí ce veneau acasă bolnaví orí în concedíu nu-l mulţumeau.

De cum a dat gură de primăvară, moşul a-nceput s-o ducă greu de tot. Íşi ísprăvise tot ce strînsese peste vară, şí bucatele erau scumpe foc. În câteva săptămîní şí-a dat şí cel dín urmă ban, pe care abía l-a pescuít díntr-un cotlon al şerparului.

A văzut el că oamení bătrîní, femeí bătrîne se tot duc la primărie şí se-ntorc cu baní acasă. Locuía departe, în capătul satului, spre munte; pe la primărie n-a dat de zece orí în viaţa lui; dar lípsa íi dete brîncí şí, într-o zí, íacătă-l în faţa primarului.

— Văd că toată lumea duce baní de aici. Va fí, pesemne, vrun ajutor pentru omeníi bătrîní şí sărací ca míne, în vremea asta de scumpete crâncenă. Pân-acum am mai avut câte ceva, de-acum!... şí el făcu un semn cu degetul lui gros şí noduros că „s-a tăiat aţa“.

— Dumneata nu poţi căpăta, moş Míroane, íi răspunse primarul. N-ai pe níme în războí.

— Dar níci acasă!

— Adevărat că veí duce-o greu. Da' staí, mí se pare că tot mai aí dumneata ceva. Aí vîndut otava?

Moşul íşi încruntă sprîncenele şí priví în pămînt.

— N-am vîndut-o!

— Apoi vezí, rău faci că n-o vînzí. Se plăteşte foarte bine. Poate aşteptí să mai crească preţurile.

— Nu aştept!

— Atuncí, mí-o poţi vînde chîiar míe.

Bătrînul îl priví cu duşmănie.

— N-ai dumneata baní să cumperi otava mea!

Şi s-a rídícat de pe scaun, şi-a oblít trupul îngârbovít şi-a íeşít dín primărie păşínd apăsat. De-atunci n-a mai dat pe-acolo.

Dar lípsa — tot mai grea.

Avea doi fraţi mai tínerí, avea şi alte neamurí mai apropiate prín sat. Azí era la unul, mâíne la altul, până când í s-a tăíat apa şi de la moara asta.

Rudeníile aduseră şi ele vorba despre otavă, că ar putea-o vínde şi ar lua baní frumoşí pe ea.

— N-o vând! răspunse moşul mâníos.

— Doar nu-í vrea s-o rumegí dumneata! Noí şţím că aí în pod şi otava dín anul trecut.

— O am!

— Să vede că aşteptí s-o vínzí pe-un car de baní. Până când aí s-o tot aduní?

Când auzíse așa, s-a dus ca dín puşcă, şi mai mult n-a călcat pragul neamurílor. Ce s-adune? Abía era o căruţă de otavă, că n-avea alt loc de coasă decât pe sub pruníí dín grădíníţa lui.

Lípsa era acum şi mai mare, dar moşul o mai putea strânge de grumají: începuse prăşítul cucuruzului, şi de-ací încolo se şţíneau lanţ príleuríle de câştíg. Bătrân era, dar tot era căutat în lípsa mare a pâlmaşílor.

De la Sfânta-María-mare, de când íntrase Românía în războí, moşul nu s-a mai dus nícălerí la lucru. Nu şi-a mai părăsít casa, curtea, mai ales grădína, dín care trăgea cu urechea în depărtărí, să príndă vuietul războíului. Veghea noapte după noapte şi nu-í scăpa nící cel mai míc zgomot. Trecu o săptămână, trecură două... În săptămâna a treía, noaptea, luní spre marţi, moşul, cum stătea în grădínă, prínse sunetul unei copíte. Într-o clipă fu în drum, dínaintea caseí. „De bună seamă e un roşíor“, íşí zíse el, adulmecând depărtăríle. În clipa aceea, în noaptea neagră se auzí un glas, aproape de tot:

— Cíne-í acolo?

— Om bun, răspunse moşul.

— Dacă eşţí bun, víno aici!

Moș Míron, sprînten ca un flăcăuandru, se înfundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie românească. Bătrînul nu-și putu ascunde mîrarea cum de-au venit atîtîia, așa, pe nesîmțîte. Știríciră tot ce se putea afla de la bătrîn și voîră să-și continue drumul.

— O mîcă rugămînte am, nepoțîilor: să vă dau o mână de otavă la cal.

Sergentul zâmbí și zise:

— Nu-í vreme pentru asta, moșule.

— Da' când vă-ntoarceți? Am niște otavă ca strămătura!

Sergentul zâmbí dîn nou.

— Atuncí, nu zícem ba. Dacă ne întoarcem cu bine...

Șí, peste două ceasurí, în puterea nopțîii, călărețîi s-au întors cu bine. Moș Míron făcuse șapte legăturí de otavă și le scosese la poartă.

— Să vedeți numai ce otavă! Strămătură, nu alta!

Călărețîi luară-n șa sarcínile făcute de bătrîn, îi mulțumíră și dispărură în noapte.

Peste treí zile coloanele armatei române treceau pe drumul de dínaîntea casei lui moș Míron. Frontul fusese împíns înaînte. Era învălmășeală mare, și o căldură...

Carele — unele treceau, altele odíhneau. Și prín învălmășeala aceea de oamení și de víte se vedea un bătrînuț în straie albe, cu capul gol, cum tot íese pe portíță cu câte-o sarcínă de otavă, și cum o împrăștie înaîntea boilor sau a caílor. În spate aducea otava, în mână ținea o pâíne albă, căpătată de la soldați. Pălăría îi căzuse prín pod, în otavă, dar nící prín gînd nu-í trecea s-o maí caute. Și, tot astfel, nu băga de seamă că pe pâínea albă, când mușca dîn ea, erau pícurí marí — lacrími ce ízvorau în neștíre dîn ochíi lui bătrîní.

1919

ZI DE VARĂ

Moş Gavril, în capul gol, numai în cămaşă lungă, strânsă la mijloc de-o brăcie de lână ieşită la soare, în iţarî de pânză aspră, desculţ, răstoarnă puţin capul, — cum face găina când simte uliul, — şi cată-n înălţimile albastre.

— Mare zăpuşeală va fi azi, măi române!

Şi, după ce mai face câţiva paşi, se opreşte, clatină din cap şi adaogă:

— Mare! Da' tot o să mai clocească trei-patru zile până va scoate puî. Parcă-i încuiat cerul, măi române, măi!

Ridică de lângă tăietor o mătură de nuiele şi o duce de-o aşează sub şopronul nou, coperit cu ţiglă roşie. Din măturoi n-au rămas decât cotoarele. Poate cineva l-a aruncat acolo, ştiînd că i-a sosit sorocul să fie aruncat în foc.

Moş Gavril umblă încet, adus de şale, şi părul lung, alb, îi cade în şuviţe pe frunte, pe faţă. Se mai apără de el, da' mai mult îl lasă în voie. E rumen la faţă şi are ochi de un albastru ostenit, fumuriu. Când vorbeşte, îi place şi acum să tragă cu cel stâng, dar nu mai izbuteşte să-şi facă pontul ca în tinereţe.

Prin praful şi nisipul curţii, tălpile lui, ca de cizmă, lasă urme late.

Se apropie de podmolul de sub streăşina casei, după ce s-a mai chiorât o dată către soare, scoate din sân pîpa cărămizie şi băşica de porc, umple „drăcia” şi-i dă foc.

În curte, în grădina, peste sat — linişte. Numai din când în când o taie cucurîgat ostenit de cocoşi, semn de năduf, de „cloceală”, cum zice moş Gavril.

Bătrânul pâcăie mulţumit. Şi-a isprăvit lucrul de dîmîneaţă: şi-a săturat viţei şi purcei. Adevărat că pentru purcei lăsase noră-sa ciubărul plin de lătură. La viţei le adusese el mohor tânăr din grădina.

Moş Gavril se cuibăreşte mai bine pe podmol, se reazemă cu spatele de zidul ridicat de el, încă în vremea tinereţii, şi pare că abia acum se odihneşte bine. S-ar zice chiar c-a aţipit, dacă din colţul gurii nu s-ar desface, în răstîmpuri rare, aţe de

fum vinețiu.

S-a așezat pe podmol, sub fereastra mică, pătrată, ce ocheste în curte. Așa cum mai înainte cercetase înălțimile cu ochiul, acum se scrîntește, din când în când, cu urechea spre geam, și ascultă.

— Mî s-a părut, măi române, măi!

Aroma proaspătă a dîmîneții s-a mistuit toată. Sub streășină, la umbră, moș Gavrîl adulmecă valurile zilei de vară.

Se ridică încet și, punându-și palmele, ca două carapace, la tâmple, se necăjește să vadă prin geam.

— Nu s-au trezit nici acum harnicii măică-sii. Da' tot va trăbuî să-i scol. E târziu, măi române, măi!

După porunca noră-sii, trebuia să-i trezească de mult. „Scoală-i, tată, când veî gândi că noi am ajuns la moșie. Să nu-î văd cu urdori la ochi de-atâta somn! Se fac leneși și-o să ne scoată sufletul când vor fi mari”. „Haîda-haî!”, făcuse moșul, în semn că poate pleca liniștită. „Să-i scolî și să-i puî la treabă”, adăogase și tatăl.

Bătrînul întră ușor în casă, lăsînd ușile crăpate, să nu facă larmă.

În odaia largă, în păcelul de lângă cuptor, cei doi copii nu simt nimic. Nu-î prea mare lumină, dar câteva muște trezite nu-și găsesc alt loc de odihnă decît gurile celor ce dorm întîns.

— Ce spurcăciuni! zise moșul, cu ciudă, hășîndu-le.

Muștele zboară, dar revîn repede, și se așează în același loc.

— Ptiî! afurîsîtelor, face moșul. Toată lîghioana are un rost în lume. Da' muștele ce rost vor avea, măi române, măi! Iată, să nu dea pace unor copiiășî!

Văzîndu-le obrăznicia și-auzîndu-le bâzâitul tot mai mult deasupra capetelor copiilor, moș Gavrîl caută o năframă subțire și-acopere căpșoarele bălane.

— Poate că tot e prea devreme să-i trezesc.

Însă, la atîngerea năfrămii, copia, Nîcuța, gâdîlată, își încurcă mânuțele în val, trăgîndu-l și de pe obrazul lui Gavrîlaș.

Moşul sare în ajutor, dar îi prea târziu: amândoi au deschis ochii somnoroşi, Nícuţa — albaştri ca cícóriile, Gavrílaş — negri înlăcrimaţi.

Copíla nu împlínise încă trei ani. Bunícul o ía uşurel în braţe şi-í netezeşte părul cârlíonţat şi încâlcít.

— Hopa! face moşul, săltând-o puţin în sus, şi lăsând-o, ca pe o pană, pe nísípul moale.

Gavrílaş nu se grăbeşte să se coboare dín păcel. Un ochí í se îngreuiază iar a somn, e-aproape închís.

— Să nu faci aşa, că rămâi chíor, măi române, măi! zíce bătrânul, şi-l saltă repede dín pat. Uită-te la Nícuţa, ce fată harnică-í! Nící nu-í pasă că s-a sculat.

Copíla îşi opreşte un căscat, şi cícóriile albastre încep să râdă.

— Moşule, mie nu mí-í somn defel.

— Ce somn! Copíílor harnící, pe vremea asta, lí-í foame, nu somn. Ia să-ncepeţi a vă spăla, că de-mbrăcat sunteţi îmbrăcaţi.

Au numai cămăşuşele pe ei. Gavrílaş se repede, îşi umflă obrajii cu apă rece, şi, tot slobozînd în pumní, dă pe ochí şi pe obraz.

— Dar urechíle, víteazule? Vreí să se-adune pământ să crească grâu?

Copííul mai sugă o dată bine ţăţul verde al ulcíorului, dar obrajii nu í se mai umflă nící pe jumătate ca întăia oară.

Nícuţa se sfíeşte de apă rece. Pe ea o spală moşul, până se obíşnuíeşte puţin. Apoi se repede, ía şi ea apă în gură şi începe să se spele. O pufneşte de câteva orí râsul, stropeşte cu apă în toate părţile, şi iar sugă ţăţul ulcíorului.

— Doamne, tu copíla, că pe mare hărnícíe eşti pornită! Când începí cu lucru', nu-l mai ísprăveşti. Gríjí, că dai de negru! Vín-acum, să te şteargă moşul!

— Da' Gavrílaş s-a şters?

— Mí se pare că el a şi ajuns la blídul cu lapte. Haída repede, dacă vraí să-ţi mai rămâie şi tíe.

Fetíţa nu suferă ştergarul aspru dín pânză de cânepă curată. Nu numai că-í aspru, da-í pare ei că şi míroase-a acru.

— Aí nasul prea gíngaş. O să te facem o domnişoară, zíce

moșul, în vreme ce ține cu putere capul copilei, să nu-l scape.

— Da' Gaviaș mănâncă?

— Să ne grăbim, că poate să fi apucat fără ocinași. Știi tu ce păgân e dumnealui...

Dar copilul nu mănâncă. Laptele nu e în blid, ci într-o oală de pământ, pe vatra focului, caldă încă.

Nicuța se ține bine la *Tatăl nostru*, mai slăbuț la *Născătoare*, iar când moșul cu Gavrilaș intră în *Cred într-unul*, copila nu mai bombăne, ci-ncepe să se uite mereu la blidul gol de pe măsuța joasă.

Moș Gavrilaș descoperă sfertul de mămăligă aurie, taie cu ața o felie, o pune în blidul înflorat vântat, toarnă lapte, dumică.

— Ei, vedeți-vă de-acum de treabă, șoldanilor! Da' frumos și cu rânduială! Nu vă grăbiți, nu înghițiți cu noduri, că lăcomia nu-i bună, numai la porcul din coteș.

Și moșul, pășind încet, iese din tindă, caută ceva prin curte, pe podmol. Pe urmă își aduce aminte că pipa e în sân, și intră iar. Nu-i arsa decât pe jumătate. Scotocește-n cenușă, saltă în palmă un ochi de jar și-l nîmerește în drăcia roșie.

Copiii au mâncat cu poftă. Le mai toarnă lapte, mai pune mămăligă. Nicuța e supărată: ultima lingură, cu dumícatul din fundul blidului, i-o suflă Gavrilaș.

— Dumícatul ăsta e al Nicuții. Asta-i lege. Nu ți-am spus să nu fii lacom, măi române, măi? A mai fost odată în lume un copil pe care-l trăgea lăcomia ca o vâltoare, și s-a înecat c-un bulz de brânză, pe care i-l smulsese soră-sii. Și-a dat capul pe spate și-a rămas cu ochii holbați. Până să vie mumă-sa să-i dea după cap, gata a fost. Și-au trăbuít să-l îngroape ca pe toți morții.

— Dacă i-a fumat cocoloșul... zice Nicuța, cu cîcorile țintă la bătrân.

— Vezí bine! Da' nu de mult și o copilă a pățit-o. Mumă-sa o lăsase lângă vatră, să grîjească să nu dea-n foc fieritura de găină. Și copilei tare-i mai plăceau etichetele de găină. Și, cu lingura, a-nceput să le caute în oala ce clocotea. A prins una cu mâna, i-a alunecat și-a voit s-o scoată. S-a opărit, ca vai de

ea; palma í s-a-nroşít şí s-a umflat, pe urmă a copt, şí era să-í cadă degetele. Mí se pare că vreo două í-au şí căzut, de-a rămas chílavă.

— Dac-a vlut să íeíe dín oală... zíce , pe gândurí, Nícuţa.

— Da. A ascultat pe ghíavolul lăcomíeí. Că la toate lucruríle rele, numaí ghíavolu-í índeamná pe copíí. Acuma, eu am văzut odată pe ghíavolul lăcomíeí. Nu-í cât un íed de mare. Da' ce spun eu cât un íed! Nu-í mai mare ca un măt.

— Io nu l-am văzut nícíodată, moşule, zíce Gavrílaş. Unde l-aí văzut? În podul caseí?

— Da' de unde în podul caseí! Că noi avem cruce pe casă, şí n-avem copíí lăcomoşí. Da' l-am văzut ţínându-se după pârlítul de Cuţulí, ţíganul care-ngroapă vítele moarte şí mai taíe dín ele pe furíš, să-şí facă de mâncare. Ba şí mătă moartă mănâncă.

— Bee! face Nícuţa cu mírare şí scârbă. Să mânce mătă moaltă!

— Şí cal mort, ízbucneşte Gavrílaş, că zíce nenea Nículítă:

Zí, ţígane, să-ţí dau carne,
C-a murít un cal în vale,
Şí mă duc, să ţí-l aduc,
Şí te fac ca pe-un butuc.

— Iaca, el ştıe povestea! zíce moşul. Da' cíne nu se mulţumeşte cu cât í se dă, o păţeşte la fel.

Copíí tac o clípă, pe gândurí.

— Da' brânză nu ne daí, moşule? întreabă cu sfíală Gavrílaş. Bătrânul se uítă cu gríjă pe la pícíoarele copíílor, sub măsuţă.

— Da' ce cauţí, moşule? întreabă copíla.

— Ia, mă uít după ghíavolu-acela în chíp de mătă. Mí se pare că-í dă târcoale luí Gavrílaş.

Copííí se bagă amândoí sub masă.

Până când se rídică, moşul presară câteva fărâme de brânză în blíd.

— Eí, mâncaţí şí ísprávíţí odată. Da' ştıţí voí dín ce se face

brânza?

— Dîn lapte, se grăbește copilul.

— Dîn lapte, vezí bine că dîn lapte! Da' dîn ce fel de lapte, măi române, măi?

Nícuța zâmbește a neîncredere, uitându-se la bătrân.

— Dîn lapte de oaie, moșule, zíce Gavrílaș.

— Lapte tale! râde copilă.

— Știu că nu dîn lapte de capră, că pe la noi nu sunt capre, măi române, măi! Da' cum îl strânge de-l face tare?

— Mama zíce că bagă cheag.

Nícuța privește, nenorocită, înainte. Nu mai înțelege nimic.

— Cheag, da. Iar cheagul e ca aluatul ce-l bagí în plită. Adică-l pui în făină muíată în apă și se face aluat și dospește, apoi îl bagí în cuptor și se face pâine.

— Da' cheagul ce-í, moșule? întrebă copilul.

— Păi nu ți-am spus? Se face dîn rânză de mîel, și-í ca aluatul.

Copilă râde, cu capul bălaí dat pe spate. Acum înțelege că moșul glumește...

Dîn curte și dîn grădina șuríí două găíní încep să cotcodăcească deodată, și cocoșul le ține ísonul, gros cu fală.

Nícuța a șters-o dîn tîndă și aleargă prín curte de-í sfărâie călcâiele. În grădina șuríí, în căpița care a mai rămas dîn gíreada de paie de astă-toamnă, știe ea un cuiíbar dîn care aduce în toată dímíneața câte un ou. Soarele íí aprinde buclele auríí, și-o scaldă-n lumină și-n căldură. Cămășuța-í albă pare mai albă. Ea alunecă ușor prín aerul límpede al dímínețíí, parcă plutind pe sub frăgarií dîn grădina șuríí. De sub streășina garduluí, dîn țărâna răcoroasă, căinele o vede alergând, și dă dîn coadă, cu botul întîns pe etichete de dînaínte. Nícuța íntre în caíerul de lumină care-nvăluie căpița de paie, díspare și se ívește repede, cu ochíí strălucînd de bucuríe, ținînd în mîna oul cald. Aleargă și strígă:

— Încă unul, moșule! Încă unul, moșule!

Moșul íí primește avîntul în poala cămășíí lungí.

— Eí, bată-te să te bată! Harnică fată! Abia sculată şi íat-o câştigată. Da' cu ăsta câte ouă aí acum, Nícuţo, în oală?

— Tíişpece, zíce repede copíla.

— Cum, treísprezece?! Apói de-o săptămână tot așa spuí.

— Nouă! răspunde fata.

Gavrílaş râde.

— Nouă, şi íerí aí avut douăzeci!

Nícuţa nu se supără. Moşul íar o învaţă să numere. Până la cínci, treaba merge fără greş. De ací în sus, — comédíe întreagă! — chíar folosíndu-se de degetele subţírele şi trandafíríi de la cele două mâíní. Iar peste zece, nu í s-a fíxat în cap, până acum, decât numărul treísprezece.

Gavrílaş íşí dă capul pe spate şi începe:

— Unu, doí, tríí...

Şí nu se maí opreşte. El ştıe număra până la sută, cu puţíne încurcături.

— Ho, sucală, ho! Ce te-aí repezít așa? Da' tu crezí că Nícuţa, când a fí ca tíne de mare, n-a ştıí şi pâń la două sute?

Copíla se lípeşte, mângâiată, de bunícul.

— Tu, când aí fost ca ea, nu ştıai nící până la cínci. Să ştıí de la míne, măí române, măí, că fecíoríi sunt maí greí de cap ca fetele.

S-aude alt cotcodăcít, rar şi-ndepărtat. Cocoşul răspunde de undeva de prín grădínă.

— Asta-í Boboşa, moşule! Iar a fí ouat în spíníi Chíveí...

Trag toţi cu urechea. Moşul nu aude decât cocoşul.

— Da' parc-aí spus c-aí luat şi cuíbarul de-acolo, măí române, măí.

Copílul a şi plecat. Nícuţa cată-n urma lui cu părere de rău. N-a cutezat până-acum să treacă gardul şi să se apropíe de grămada de spíní dín grădína vecínului, deşi a văzut şi ea, adeseorí, pe Boboşa venínd díntr-acolo, tot cotcodăcínd şi opríndu-se într-un pícíor, să privească în urmă.

Gavrílaş aduce oul călduţ şi-l dă moşului.

— Măí băíte, ştıí tu de bună seamă că găína noastră ouă

acolo?

— Da, cum nu!

— Aí văzut-o şí-acum?

— Pân' am ajuns eu, a-nceput s-o fugăre cocoşul nostru prin grădínă. Că pe toate le fugăre, moşule, când se scoală de pe ou.

— N-ai văzut-o cu ochíí tăi venínd de la vecínul?

— Azí nu, d-am văzut-o de câteva orí!

— Da' dacă ouă acolo o găínă a vecínei, şí noi íi mănâncăm ouăle?

Nícuţa ía oul dín mâna bătrânului şí-l priveşte.

— E de la Boboşa, moşule, că eu îl cunosc.

— Nu mai spune! Aşa copílă prícepută are moşul? Da' de pe ce-l cunoştí?

— E mai íoşu la coajă.

— Auzí tu, cumínţenia pământului!

— Nícuţa ştie, c-a văzut şí ea când vîne găína dín spíní, zíce copílul, mulţumít şí recunoscător că soră-sa íi vîne în ajutor.

— Prăpădítă găínă! Să nu-şí găsească ea un cuíb la noi! I-am tot spus mumă-tíi s-o caute şí s-o lase-nchísă dímíneaţa, s-o slobod eu, după ce va fí ouat. Da' de unde! Ea n-are vreme să le-aleagă. Le dă drumul la toate deodată.

— Ar fí bine să le slobozí dumneata, moşule, zíce copílul.

— Apói da, că eu m-oí apuca să caut găíníle de ou! Asta-í treabă muíerească, măi române, măi! Da' pentru ce zíceam s-o caute mumă-ta pe Boboşa, şí, dacă e cu ou, s-o lase închísă? Pentru că, íară, ar putea să nu fíe oul eí, acela dín spíní, şí tu, dín copíl cínstít, să te schímбі în hoţ. Iar noi să mănâncăm ouă de furat. Şí dín româní să ne facem altă aía. Acum să ne vedem de treabă, că sfântul soare a fí către amíază!

Clăteşte moşul blídul, cu apă rece, îl pune moşul în blídar şí íes toţi trei în curte.

Maí are de urcat împăratul cerului până la hodína amíezií! Moşul vede díntr-o ochíre şí-í pare bine. Tot í-a sculat de-dímíneaţa pe copílí! Ştie el că are şí noră-sa dreptate, că, dacă dorm copííi prea mult, se fac leneşí şí urduroşí.

Fiecare-și știe treaba lui: moșul ăa secera de sub o streășină, Gavrilaş — o coșarcă de nuiele, Nícuța — o traistă mare, toată înverzită.

Când trec pe lângă cotețul purceilor, aceia îi simt, grohăiesc rar, somnoroși, și un rât bălan se iveau în troacă.

— ăa sătuí acum, și nu le pasă, zice moșul.

Copíla ar vrea să pună degetul pe râtul fraged al purcelului, dar nu cotează. Apropierea prea mare í-a trezít însă pe godací. Se aude un măcínat des de pícíoare pe podeala de stejar, și în gura troacei se ivesc șase perechi de nări tînere, unele negre, altele bălțate. Și-ntr-o clipă toți încep să ceară, guíțând.

— Porcu-í tot porc! zice moșul. Sătuí de un ceas, să fie de două, și iar ar mânca.

Dar purceii se línítesc îndată ce moșul și copíii trec de coteț.

Ușa grajdului e deschísă. Copíii ínră să scarpíne bărbíile moi ale celor doi víțeluși, moșul — să vadă ce-au mâncat boturile lor fragede dín ce le-a dat de-dímíneață.

Víțelușii zac pe paiele stropíte cu fíre verzí de mohor. În íeslea mică — nímíc.

— Harnící dumneelor! zice moș Gavril, vesel.

Víteii íntínd capetele príntr-lețele închísoríi și mugesc scurt, numai dín grumají. Copíii zâmbesc și-ncep să-í scarpíne sub grumajíi íntínși.

— Moșule, al meu a mai crescut de íerí, zice copílul, vesel.

— Și-a' meu! adaogă Nícuța. A' meu e mai male!

— Maí, da' pân' la urmă vor crește pe-o formă de mari amândoi, să fie pereche bună. Cíne știe dacă n-om mărita-o pe Nícuța cu eí!

Și moșul își mângáie nepoata pe părul bălan.

— Vezí că eí nu zgheară ca purceii, zice Gavrilaş.

— Vítă curată, măi române, măi! Că și Domnu nostru Isus Hrístos în íesle de vítă curată s-a născut. Maíca Precísta n-a aflat hodínă unde să se-alíne și să nască, numai-n íeslea boilor. Porcul și calul ar mânca mereu, oaía beháie de te-asurzește,

da' boul şi vaca rumegă de nîcî nu s-aude.

Vîiteíi rămân cu căpşoarele întinse după cei doi copii, care urmează pe moş în grădínă.

E o zí de vară de pe la mîjlocul lui august. Grădína-í mare cât un hotar. Au aici de toate: porumb semănat, luncă mare pentru fân şi otavă, şi pomăt: merí, perí, dar mai cu seamă pruní, de vreo trei felurí. Doi nucí uriaşi íşi îmbie umbra deasă, plínă de răcoare, şi aroma tare. În soarele de vară, coroana lor, plínă şi bogată, lumínează metalíc. Meríi — crăcănosi, bătrîni cei mai multí; períi — dreptí, înalţi şi zvelţi; — nu-şi mai păstrează întreaga podoabă de frunze verzi. Unele s-au pătat, altele-au căzut, mai ales de la meríi dulcí, de la cei văraticí şi de la períi de Sântămărie. Mai stăpînul, mai stăpîna, de cele mai multe orí Gavrílaş, doborau cu leaşa lungă fructele pârguite.

Prîntre pomi, iarba cotoroasă şi buruíenoasă fusese cosítă de mult, şi acum se-nfírípă, rară, otava. Dar mai la vale, în luncă, creşte deasă ca pería, verde şi fragedă, şi răspîndeşte o míreamă fragedă şi răcoroasă. La umbra gardului de nuiele, străjuít de sâlcíi marí, roua noptíi mai străluce încă. Şi unde ajunge raza soarelui, sclípesc pícuri de díamante.

Porumbul nu fusese semănat des, anume, pentru a putea creşte în voie mohorul pentru vîitei şi vaci şi buruíenile pentru porcí. Acum moş Gavríl nu s-ar vedea nîcî călare dín porumb. Copíilor le trece pe alocurí şi mohorul peste cap, ca şi ştirul şi loboda. Pe fíecare fír — câte doi-trei tulái, uníi aproape de frípt, după cum arăta mătasea dín vârf, ce începea să se usuce, să se înnegrească. Dar cei mai multí au încă mătase fínă, blondă, aproape albă, care míroase de-o vrăjeşte pe Nícuţa. Ea mereu íşi lípeşte nasul, míc şi subţíre, de umezeala lor.

Icí şi colo, prîn porumbíşte, lumínează bostanií aproape auríi, cu puţine feţe verzi încă. Şi fíre de cânepă de sãmîntă, drepte, puterníce, grele de cíorchíne, íi ímbată, cu míresme, pe bătrîn şi pe nepot. Nícuţa zíce că „míloase a ulzícă“, şi nu prea crede că nu-í buruíana care ustură când o atíngí.

Au íntrat toţi trei în porumbíşte ca în pădure. Cu năríle

dílatate, copííí míroase adânc. De când tot rup buruíení la purceí
şí adună mohorul secerat de bătrân, eí au ajuns să cunoască
míreasma celor mai multe.

Sínt şí deosebesc şí míreasma pământului — când e după
ploaie, când e secetă, dímíneaţa, în miezul zíleí, sau când se
răspândeşte răcoarea înserării.

Vreme îndelungată nu mai vorbeşte nící unul dín cei trei.
Moş Gavríl seceră vârtos mohorul, care-í stă în faţă ca un perete;
copííí adună pâlcuříle rămase în urma bătrânului şí le duc la
margíne. Când l-au răzbít pe moşneag, râd în pumní şí aleargă
să rupă lobodă şí ştir, şí frunze de napí, pentru porcí.

Sunt aprínşí la faţă şí ochíí le sclípesc veselí. Mânuţele lí
se înverzesc de sucul buruíenílor. Muncesc cu ínímă şí cu o
seríozitate gravă.

Deasupra, cerul se aprínde dín clípă în clípă. Umbra
porumbului nu mai dă răcoare. Valurí nevăzute, porníte dín
ochíul de argínt al soareluí, vín tot mai dese şí pătrund în munca
celor trei.

Bătrânul, dín când în când, se obleşte dín şale şí-şí şterge
obrajíí, asudaţí şí plíní de ţepe, cu mâneca largă a cămăşíí.
Nícuţa íşí rídícă poalele şí íşí zvântă şí ea obrajíí ca para foculuí.
Mai tare se ţíne Gavrílaş, care duce braţe marí de mohor la
margíne.

Traísta cea lungă e îndesată cu buruíení: coşarca e plínă de
mohor, şí alte hâlmurí de verdeaţă stau împrejur.

O míerlă galbenă, rătăcítă în pruníşte, fluieră ca-n pustíu.
Nu ştie că sunt lucrători în grădínă. Copílul vrea să se apropíe,
s-o vadă de-aproape, dar pasărea de aur îl símte şí zboară-n
sălcííle înalte.

Moş Gavríl se obleşte pentru ultíma oară, se zbíceşte, după
obíceí, şí zíce:

— Destul pentru azí, măí române, măí!

Príveşte şí vede cu mírare prefăcută că nu mai e nímic dín
tot ce-a secerat el.

— Oí fí secerat eu vânt, orí ce?

Copiii îl privesc cu ochii plini de voie bună.

— Ori au dat tătarii pe-aici!

Nepoții râd și se alătură de bătrân, care-i mângâie pe colia părului.

— Ei, mumă-ta și tată-tău cred că numai ei sunt harnici! Dar iată, nici noi nu stăm cu mâinile-n sân. Marî grămezî! Putem sătura deseară și boii.

Duc nutrețul în șură, la umbră. De zece ori vine moșul cu Gavrilaș, și-ntre ei — coșarca; de zece ori Nîcuța își îndeasă traista, încât merge strâmbă și mai mult o târăște după ea.

În șură, la umbră, răsuflă toți trei și sunt mulțumiți. În coperișul de paie fierbe cîrîpîit de puî de vrăbie. Cuiburile sunt stup de ciocuri mici gălbenățice.

Gavrilaș și Nîcuța își scrîntesc grumajii, de cât se tot uită în înălțimi, încantați. Cum ar vrea să aibă niște puî!

Dar moșul nu se mai încumetă să se urce pe șura cea lungă, iar copiii încă nu cutează.

Și cîrîlesc de te-asurzesc!

— Lasă-i să se bucure și ei, zice moșul. E plăcut să ții în mână un puî de pasăre, da' la urmă, ce faci cu el? Tot în gura măței ajunge. Lasă-i să crească, să zboare și ei în lumea lui Dumnezeu.

— Vrabiiile mîncă grăul, moșule? întrebă Gavrilaș.

— Mîncă și ele ce le dă Dumnezeu. Dar iarna unde-i grăul? Și tot nu mor de foame! Că tatăl din cer se-ngrijește de toată lumea. Și n-am văzut încă pe nimeni sărac din pricină că vrăbiile au tăbărât pe holda lui.

Nîcuța întinde mîna și strigă din răsputeri:

— Uite! Uite! Se vede ciocul!

Nu unul, ci mai multe ciocuri cu zăbale galbene se arată la marginea unui cuib.

— Iacă, așteaptă și ei pe muica lor, să le dea de mîncare. Toată vîetatea, până-i mică, are nevoie de ajutorul părinților. Și vițelul, și purcelul, și pasărea.

— Da' goangele, bunicule? întrebă nepotul, prînzînd o

mămăruță ce se grăbea amarnic, cu piciorușele ei de ață.

— Și ele.

— D-apoi cum? Le dă să sugă? Că ele n-au țâțe.

Moș Gavrîl se gândi o vreme. Oare ce fac gângăniile cu puil lor, până sunt mici? Deodată păru că se luminează.

— Nu le lăptează, ci le pun la căldură, unde bate soarele, de cresc la soare. Apoi le-nvață cum să se urce pe buruieni să le sugă mâzga ori să le mănce frunzele.

— Am văzut mămăruțe în nisipul de lângă gard, unele mai mari, altele mai mici, zice copilul.

— Și eu, și eu! se grăbește Nícuța.

Deodată liniștea e frântă de un cârâit prelung, înfricat, al cocoșului.

— Ulíul! Repede, Gavrílaș!

Copilul se-aruncă spre porțița care dă în curte, zbierând la ulíu, pe care nici nu-l vede încă. Aleargă și Nícuța, strigând și ea. După ei — moșul, mai încet. Caută în zarea joasă, și nu vede nimic. Răstoarnă capul pe un umăr și, în înaltul cerului, vede plutind, în același loc, pe dușmanul găinilor.

În curte, copiii, cu mâna streășină, să nu-í orbească lumina, se chiorăsc și ei în înălțimi.

— Tálharul! Nu se clintește din locul lui de pândă! zice bătrânul.

— Oare vede el de-acolo găina, moșule? întreabă nepotul.

— Dacă l-au putut vedea găinile! Are ochi de fulger, măi române, măi! Și iată-l, nu e mic, e hârău, bată-l Precista!

Găinile încep să iese câte una, ca plouate, dintre buruienile de pe lângă gard, dintre vârfurile de lemne rămase din iarnă, negre acum și uscate scrum. Cocoșul se plimbă rar, le cheamă, zbârnăie din aripa întinsă, rotindu-se în jurul vreunei, și, rar, își mai dă capul într-o dungă, să privească sus.

— Și pasărea, ca și omul: cât ce simte că unul mai tare í-a luat apărarea, nu-í mai pasă de primejdie.

Răpitoarea plutește mereu, cu aripile întinse, în înălțimi. Uneori seninul o îneacă, apoi iar se vede.

Moş Gavril se trage spre podmol, sub streăşina casei, scoate pîpa dîn sân şi-şi vede de treabă.

Copiii s-au furîşat iar în grădînă. Vreme îndelungată se uită la un muşuroi de furnică, unde e forfotă mare. Duc saci mici, albi, în gură, sunt grăbite, şi unele se bat, altele poartă, în cleştile nevăzute, tovarăşe moarte.

Gavrilaş, c-un băţ în mână, scormone, dîn când în când, un muşuroi. Nîcuţa îl opreşte mereu.

— Nu le stâlca casa, mă!

— Da' că iar şi-o fac ele la loc! Uite câtu-s de multe! Oare moşu le poate număra?

— Poate, răspunde copilă.

— Da' cum să poată, că, uite, nu stau pe loc nici o clipită.

— Ba moşul poate!

Şi, înverşunaţi, pornesc spre curte să-l întrebe pe bătrîn. Da' vād în iarbă alte gîngăni, şi se opresc. Pe unele le prînd şi le privesc mirîndu-se, de altele, cum e lăcusta săritoare, li-e frică.

Deodată, lui Gavrilăş îi vine ceva în mînte.

— Tu, Nîcuţo!

— Ce-î?

— Haî să vedem, nu găsim porumb de fript?

— Las', că ne dă moşu, dacă se face.

— Da' dumnealui nu caută.

Şi Nîcuţa îl însoţeşte în porumbişte.

Băiatul încearcă trei, patru. Boabele însă nu-s crescute, nu-s în lapte. Îi pare rău că a scobit cu unghia frunzele, şi acum încearcă să acopere locul gol. Îi ajută şi Nîcuţa. Sunt cam înfrîcaţi amîndoi.

— Aşa-î că nu se vede? zice copilul.

— Că, de se vede, ne dă el moşu!

Bătrînul le spusese: „Cîne scobeşte porumbul crud, îl dă pe ciocol gaîtelor şi al cîorilor“.

Pornit odată pe răzvrătire, Gavrilăş o ia de mână pe copilă, o duce sub un măr cu mere dulci, scoate dîn buruienî o leaţă

lungă şi începe să ízbească în pom.

Cad vreo două, şi-s gustoase la mâncare.

— Maí doboală, Gavílaş!

— Las' pe míne! Da să nu mă spuí!

— Nu te spun!

Íşí adună vreo câteva şi în sân, pun leaţa la loc şi pleacă ronţáínd.

Moş Gavríl aţâţă foc în vatră. Trebuie să fíarbă apă, să opărească buruíení purceílor, pentru amíază. Suflă în foc şi tuşeşte, că s-aţâţă încet, íar fumul nu se rídícă în aerul clocít, cí pluteşte în lăturí.

El strígă dín uşa tínzíí:

— Mái Gavrílaş, mái! Aduceţi şi tăiaţi buruíeníle, mái!

Copííí, dín grădínă, aud; ísprăvesc cu merele întâí, apoí aduc buruíeníle şi le taie, c-o bardă mícă, pe un scăunaş cu treí pícíoare.

Nícuţa taie cu un cuţít. Eí í-í frícă să ţíe cu o mână mánunchíul de buruíení, íar cu cealaltă să ízbească cu barda. O cam umíleşte fríca asta, dar moşul o îmbună:

— Fetele nu taie cu barda. Ele se învaţă cu cuţítul, să ştie tăia tăíţei.

Acum e ușor, că taie lobodă şi ştir şi mohor. Da-n cap de primăvară, când erau numaí urzící, grase şi plíne de mázgă! Adevărat că le ajuta şi bătrânul, ba el făcea aproape întreaga treabă. Moş Gavríl ţínea însă mult la urzící. Opărite bine, cu tărâte, dădeau cel dínţái rând de slănínă dulce, cel de lângă şoríc, trandafirú, moale şi aromat.

— Cum să nu adunăm urzící, mái române, mái?! Că slănína vă place, şi cea de lângă şoríc şi maí tare. Dar asta dín urzící se pune, că-í întâía grăsíme a porculuí, după ce-a íeşít dín íarnă slab ca un ogar.

Copííí au ísprávít de tăiat buruíeníle. Míreasma tare, de verdeaţă, de must, í-a pătruns, şi-o símt mereu în vârful nărílor şi le place. Moşul alege fírele ce-au scăpat netăiate şi le dă lui Gavrílaş. Nícuţa caută altele.

— Trăbă mărunţiţe bine. Ţie ţi-ar plăcea să dai în mămăligă peste fîre de paie?

Adevărata aromă a buruienilor nu se simte însă, până ce moşul nu presară câţiva pumnî de tărăţte şi nu le opăreşte cu apă clocotită. Le amestecă şi se face un cîr.

Se pare că mírosul a ajuns până la coteţ. Purceii încep să guîţe. Moşul toarnă acum apa rece şi lungeşte cîrul.

— N-a tras de-amiază, moşule, zice copilul.

— Na-í tu grijă. Până le vîrsăm în troacă, s-a duce şi sasul să-şi tragă clopotul.

În sat mai sunt şi nişte saşi — o mână de saşi. Dar au biserică mare, veche, cu turn, şi-n turn — trei clopote. Pe cel mijlociu îl trag dîmíneaţa, la amiază şi seara, — nîcí saşii nu mai ştiu de ce. E de bună seamă o datină, de pe cînd încă nu se făcuseră protestanţi.

Sunetul clopotului se răspîndeşte peste sat, cînd cei doi copii vîn cu braşul încărcat de mohor pentru viţei.

Eí zîmbesc veselî spre bătrîn.

— Trage! zice Gavrilăş.

— D-apoi ce să facă, dacă-í soarele în crucea amiezii? Sasul cunoaşte după ceas, românul după soare. Apoi ceasul se mai strică uneori, se mai opreşte, da' sfîntul soare nu s-a pomenit să greşească-n drumul lui, orí să se oprească.

După ce sîturară şi viţelii şi-í adăpară, cei trei se duseră în tîndă să mînânce de amiază.

Amíaza e mai săracă decît prînzul şi cîna. N-au nîcí o fîertură. Mămăliga s-a răcît. Dar, cu brînză şi cu ceapă, e bună. Moşul mai aduce şi câte o creştătură de slănină, pe care o mînâncă cu pâine. În tîndă e răcoare, în casa dînaînte — şi mai bine, în vreme ce în ogradă dogoreşte.

Totuşi, Nícuţa nu prea vrea să se culce. Bătrînul şi Gavrilăş şed pe lavîţă, Nícuţa e în păcel, dar spune mereu că nu í-í somn.

— Şí ce-om mîntîi deseară, cînd va întreba mumă-ta dacă aí dormit de-amiază?

— D-apoi!

— Şí ce ne-om face dacă-í rămânea pítică?

— E!

— Iată, Gavrílaş a crescut mărişor, că el, pân-a fost mic, a dormít de-amíază.

— Şí eu am dolmít íerí.

— Íerí a fost íerí.

Gavrílaş se uită cu înţeles la bunícui, şí zíce:

— Oare să mă culc şí eu, bunícule?

— Nu şí-a stríca!

Copílul se lungeşte pe lavíţă, cu capul pe pícíorul bătrânului. Nícuţa se uită chíorâş dín păcel. Íí vîne să plângă. Ştíe că cei doí o înşeală.

— Ba eu! şí se rídícă într-un cot.

— Parcă cíneva poate adormí cu síla! Somnul vîne de voíe bună, când vîne. Da' nu s-apropíe de copílul supărat. Eu ştíu, că-s păşít, zíce moşul. Da' nící nu vă spun să dormíţi. Tot mai bîne e să vă spun mai departe povestea de íerí. Mai cunoaşteţi şí voí ce se petrece în lume şí-n ţară. Unde ne-am oprít, Gavrílaş?

— Când a ajuns fata babeí la cuptor.

— Ba la fântână, zíce Nícuţa.

Bătrânul se gândeşte şí înţelege că dreptatea-í de partea copílului. Semn că Nícuţa adormíse mai devreme.

— Eí, la fântână să fíe! Şí așa, ruptă de sete, cu tălpíle frípte de drum, că ardea praful ca jarul, fata cea rea, a babeí, vede în zări, departe, că se rídícă la margíne de drum o cumpănă de fântână, înaltă şí subţíre ca un cârlíg. I se uscasc cerul guríi, de sete, şí obrajíi í se făcuseră pământíi.

O rupse la fugă să ajungă mai în grabă la fântână, dar n-o ţínură pícíoarele. Căzu în praful fíerbínte, cu gura căscată, se rídícă cu ía şí catrínta murdară, şí merse mai departe, ostenítă de moarte. Soarele, de sus, o prídídea cu foc în creştetul capului. Uneorí adía o boare aprínsă, care-í usca şí mai tare gâtíeul. Límba începuse să í se umfle în gură. Nu mai putea vorbí, cí numai bolborosea. Şí íşí zícea în gândul eí rău: „De ce să fíe mai bună decât míne soră-mea maşteră? Era-nsătată, ca şí míne,

și a întâmpinat-o în drum fântâna răcoritoare. Dar iată că izvorul vieții mi se arată și mie. Nici nu mai e departe. Ajung acuzi, și o să beau, o să-mi sting focul ce mă prăpădește.” Ea nu voia să se gândească ce-a făcut soră-sa, și ce a făcut ea când a trecut pe lângă fântână. Că soră-sa, la chemarea fântânii, s-a oprit, a curățat-o de glod, dar ea n-a voit să se murdărească pe mâini și pe haine. Și așa, în pustietatea drumului, fata babei, cea rea și leneșă, se târa istovită. Ar fi plâns, dar nu mai avea lacrimi; ar fi strigat după ajutor, dar nu mai avea glas; ar fi fugit, dar nu mai avea puteri.

Iar fântâna cu cumpănă părea că se tot îndepărtează, în loc să se apropie. Colo târziu, după oșina cea bună, ea stătea îngenunchată lângă fântână, ținându-se cu mâna de blana de margine și încercând să se ridice în picioare, să prindă vatra atârnată de cumpănă, să scoată viața din fântână.

Gemea cu glasul stins, gemea din fundul pieptului, și abia târziu putu apuca găleata.

Dar din fântână scoase numai cîr negru și greu mirositor. Cu toată setea, îi fu scârbă să bea.

În șoapte scurte începu să blesteme fântâna.

„Nu mă blestema pe mine, fată-mare, că nu-s eu vinovată. La trecerea pe-aici te-am rugat să zăbovești puțin, să mă curăți de noroi. Da' tu mi-ai răspuns că nu de-aceea te-ai îmbrăcat de sărbătoare și ți-ai spălat fața și mâinile, ca să te umpli de noroi. După fapta ta ești pedepsită.”

Rea la inimă și pestrîță la mațe, fata babei căpătă puteri și blestemă tot mai tare, când din fântână începu să crească un balaur, cu șapte capete, sunând groaznic din solzi și suierând din limbi.

Fata babei o rupse la fugă, cu sufletul la gură...

.....
....

Moșul, povestind, trăgea cu ochiul spre păcel. Copila, după ce oftase de câteva ori, adormise. Gavrilaş mai ridica din când în când pleopa, apoi se liniști și el și începu să respire adânc

și regulat.

Nu peste mult parcă ațipise, ușurel de tot, și bătrânul... Da' n-a fost decât o părere de câteva clipe. El pune o perină sub capul copilului și iese tiptil în tindă, de acolo în curte și intră în grădina.

Pe o vreme ca asta se furizează prin grădini copiii mai mari; vin în sat cu vacile pe care le sug și de amiază viteii cei cruzi. Se strecoară ca lăcustele prin garduri, și numai ce te trezești cu ei în vârful perilor, ori bătând de jos, cu leața. Nu prea au vreme să caute dacă-s coapte ori ba poamele, și fac destulă pagubă. Că și câinii, care au rămas paznicii curților, dorm somn greu pe-o toroală ca asta.

De când încep să cadă umbrele, cei doi nepoți, treziți de mult, au voie de la moșul să caute pe sub meri și peri poamele căzute. Fiecare adună pentru bătrân, pentru mama și tata, pe cele mai coapte. Rar se lăcomesc să imbuce ei câte una.

Copila se urzică uneori, Gavrilaș o alină, bate cu un băț urzica vinovată și caută mai departe.

Moșul morfoleşte în gîngii vreo pară mai moale, la umbra deasă a nucului.

Când răcoarea începe să se strecoare în grădina, toți trei s-apucă de munca lor de-dîmîneață. Moșul chibzuiește cât mohor mai trebuie să secere. Mohor mai puțin, dar buruieni mai multe, căci odată cu înserarea vor veni, alergând și grohotind, cele trei scroafe și mascurul, luați în turmă azi-dîmîneață. Le trebuie și lor lături cu buruieni opărite.

Totuși isprăvesc devreme, pe la oșina cea bună.

Acum ies toți trei la porțiță, unde e umbră și răcoare. Copiii se joacă, iar bătrânul își aprinde pipa și colbăiește, cu ochii împăienjenii, cu gândul risipit.

...Dar ce se vede colo departe, pe drum, negru și mișcându-se ca o corabie în huzdoapele rămase din tina primăverii? De, caii se văd bine, dar ce trag oare după ei? Moș Gavrilaș mai pune palma streășină, strânge din ochi, și parcă s-ar dumiri: o căruță de la oraș, cu coviltirul ridicat.

Vezi bine că e căruță! O văd și copiii și o urmăresc cu mare

băgare de seamă.

— Cíne să fíe? întreabă moşul.

Copííí se lípesc de bătrân.

— Cíne ştie cíne-o mai fí! Poate după dări să umble. Poate vro comisíe de la solgăbírău. Da' bună vreme şi-au ales, n-am ce zíce! Nu vor afla puí de bărbat acasă.

În vremea asta căruţa se tot apropíe. Cel ce mână caií e zdrenţos, dar îmbrăcat nemţeşte. Caií sunt slabí, abía mai trag după eí corabía aceea. Da' nu se vede cíne-í înăuntru...

Iat-o aproape, iat-o că se opreşte drept la poarta în care şade moşul.

Dín ea se coboară trei domní, se scutură, se deştepenesc şi pornesc spre portiţa moşului.

Copííí sunt la spatele bunículuí acum şi se ţín strâns cu mâiníle de cămaşa luí aspră, de pânză. Apoi, când văd că cei trei străíní nu glumesc, cí vín aici, fug în curte, ízbínd portiţa.

— Staţi pe loc, măi române, măi! Nu vă mîncă níme, n-aveţi grijă.

— Da' de unde să-í mîncăm, că şi noi avem copii, zíce unul.

— Să ví-í ţie Dumnezeu, spune moşul, míşcându-se pe laviţă şi neştiínd ce să facă: să mai şadă, sau să se rídíce?

— Bună-zíua, moşule! Şezí numa líníştít sí te hodíneşte.

— Mulţumím dumílor voastre.

— Sunt nepoţií dumítale?

— Da, nepoţií.

— Să-ţi trăiască!

— Să v-audă Dumnezeu!

— Frumoşi şi sănătoşi copiií.

— Cum dă Dumnezeu...

— Ba, c-am văzut noi şi slabí şi amărâţi, dacă nu-í grijesc părinţií.

— Da' sunteţi doftorí dumneavoastră?

— Nu, da' umblăm prín sate.

— Cu *jucuţia*?

— Nu suntem de la percepție, nici de la avocați. Iacă, umblăm și noi să cunoaștem satele și oamenii.

— Apoi, nepotrivită vreme v-ați ales. Că oamenii sunt toți la lucru, cu purcel, cu vițel — vorba ceea.

Copiii, auzind vorbă așezată, scot întâi capetele prin deschizătura porții, apoi râd amândoi.

Nicuța privește la ei, cu un deget uitat în gură.

Unul dintre domni scoate o pungă cu bomboane și le dă din ea copiilor, care se lasă îmbiați.

— Ia, Nicuța, că-s gogoroane de zahăr. Și zi mulțam.

— Mândri copii! zice altul din cei trei.

— Da', moșule, începe unul care se vedea căpetenie, cum o mai duceți dumneavoastră pe-aici?

— Cum dă Dumnezeu, și mai bine și mai rău. Da' nu ne putem plânge. Bucatele vor fi bune în anul ăsta. Și fan s-a făcut destul.

— Și în sat cum merg treburile?

— Cum să meargă? Cum au mers de cându-î lumea, și mai bine și mai rău.

— Da' cu primăria, cum, sunteți mulțumiți?

Moșul ridică din umeri.

— Asta or mai ști-o alții, că eu de-acuma nu mai am treabă pe-acolo. Da' cum să fie mulțumiți? Pe toată lumea nici Dumnezeu sfântul nu o poate mulțumi. Că unuia-î place popa, altuia preteasa, — vorba ceea. Dacă-î omul harnic, oriunde-l puî e la locul lui și face ispravă. Dacă-î un terchea-berchea, degeaba mai face umbră pământului.

Cei trei se privesc cu înțeles, și cel care pare mai de frunte între ei, întreabă:

— Da', moșule, în satul ăsta cam cu cine țin oamenii?

Bătrânul îi privește nedumerit.

— Cu cine să ție? Cu Dumnezeu draguțu!

— Apoi da, cu Dumnezeu trăbă să ținem cu toții. Da' în

lume nu trăim cu Dumnezeu, cí cu oamenii.

— Asta-í adevărat! Vorba ceea: Până la Dumnezeu te mîncă sfinții.

Ceí trei rîd și capătă curaj.

— Apoi, vezi, de sfinții ăștia am vrea noi să aflăm câte ceva. Că știu dumneata că unii sfinți aduc căldură, alții — îngheț...

Moș Gavrîl rîcăie în bășica de porc, după tutun. Unul dîn

cei trei se grăbește să-l îmbie cu o țigară.

— Eu... cu pîpa, mulțumesc! Trăbă să mai dea ceva.

Unul scoate dintr-un buzunar un pachet cu tutun de pîpă.

Moșul se miră:

— Șî dumneata cu pîpa?

— Nu duhănesc, moșule, cí, íac-așa, mai port șî eu câte un pachet, pentru câte un om de omenie.

Moșul se gândește. Nu ía tutunul îmbiat.

— Poate veí găsí vreun sărântoc. Noí, mulțumím lui Dumnezeu, avem dín ce trăi.

Cei trei rămân opăriți.

— Da', moșule, noí ne grăbím. Uíte, n-am aflat bărbat în sat. Am vrea să știm: cu cíne țîne satul?

— D-apoi v-am spus: cu Dumnezeu drăguțu șî, dacă mai pot zíce o vorbă, cu cel ce vîne îndată după Dumnezeu.

— Șî cíne vîne după Dumnezeu? E vreun om?

— Apoi om e, de bună seamă, da' mare om.

Cei trei se privesc cu înțeleș, șî veselí. Sunt síguri că o să spuie un nume care-í șî pe límba lor, șî despre care sunt încredínțați că șoptește țara întreagă.

— Om mare! Șî cíne să fie? întreabă cel care pare căpetenia.

— Împăratu, cín' să fie! zíce moș Gavríl, după ce-șî aprinde pîpa. Împăratu e dín vecí unsul lui Dumnezeu. Așa spune la Cartea Sfântă. Șî așa șî trăbă să fie.

Străiníi íșí pleacă frunțile. Unul zíce în ungurește:

— E tâmpít. N-o să căpătăm de la el níci o ínformație.

— Da', moșule, să vorbím românește, că vedem noí că te faci a nu prícepe.

— Să vorbím, că doar român' suntem.

— Cu cíne a votat pe urmă satul ăsta? Cu care partid?

— Olío! Sunteți de ăia cu alegerile? Mă mîram eu cîne să-și pîardă vremea într-o zí de lucru ca asta! Apoi, dacă chîar țîneți să știți, satul nostru n-a votat cu nîme.

— Se poate?

— Iaca, s-a putut! Că niște domni ca dumneavoastră le-au făgăduít oamenilor să-í ducă cu motomobile de elea marí. Și unde nu a dat Dumnezeu o zăpadă și-o vífornîță de n-au mai putut răzbate pînă în sat. Și așa, oamenii au rămas la hodîna și treaba lor.

Unul dîntre străinii, după ce schimbă o privíre de zădărnícíe cu cei trei, deschíde o geantă și dă o mână de típăríturi bătrînului.

— Mulțumím. Nu știu cíti, da' știu fecíorul și nora.

— Vezí să nu învelíți slănínă în ele. E scrís acolo lucru bun pentru plugar, spune unul care pînă acum abía de și-a deschís gura.

— Și la slănínă vor fí bune mai târziu, că văd că nu-s scríse pe amîndouă fețele.

Străinii pleacă repede, și trăsura, cu caii hodíníți, pornește în fugă, și îndată íese dín sat, că ulíța lui moș Gavríl e chîar la margínea satului.

Nepoții, în vremea asta, au supt toate gogoroanele de zahăr, și acum lí se-ncléie degetele.

— Ptíi! Iată că apune soarele și încă n-am ațâțat focul, măi române, măi! lute după găteje!

Copíii aduc în tíndă vreascurí, moșul face focul, pune ceaunul cu apă și se apucă să taíe el buruíeníle pentru porcí.

Știe că nu se mai poate încrede în nepoți. Tot mereu, — când unul, când celălalt, când amîndoi deodată, — aleargă la portíța, să vadă: nu vîn muma și tata de la hotar?

Bătrînul se supără.

— Parcă vă trăbă țăță, așa sunteți de nerăbdători! Las', că vîn ei, când trăbă să vînă, măi române, măi...

Seara, după cínă, când moșul și nepoții dorm de mult, bărbatul, cu țígara între degete, la lumína slabă a lămpíi, se trudește să sílabísească cu glas tare una dín foíle lăsate de străini:

— Tícă-tícăloșii de la gu-uu-vern duc ț-a-țara de rup, de

râp, de râpă. P-ar-parti-dul n-os-nos-nostu pri-pri-prie-priete-nul po-poru-lui...

— Da' lasă-í în sărăcie, Gheorghe, și vîno și te culcă. Nu vezi c-a răsărit găinușa? Și mâine iar plecăm cu noaptea-n cap...

Gheorghe împăturește foaia și o pune la grîndă, aruncă și calcă mukul de țigară, stînge lampa dîn tîndă și í iese în prîdvor. El cu nevastă-sa dorm afară, dîn primăvară.

Pe cer ard, albe, puzderie de stele. Dîn când în când, câte una alunecă dîn tările și se cufundă în hău. Răcoarea se strecoară dîn necuprîns și mîngăie vîetățile. Vîtele rumegă în curte și uneorí suflă greu, la vreo mișcare.

Pace și lîniște adîncă scoboară peste sat și peste curtea lui moș Gavrîl. Pe adierile rare ale boarei, vîne, dîn grădîna, míreasma de verdeață și de porumb în pîrgă. Uneorí, se deslușește un oftat. Și nu poți desluși de oftează noaptea stăpîna, sau pămîntul...

1936

Dîn volumul
FILE
DIN CARTEA NATURII

CIOCÂRLIA

Zăpada, subțiată mereu către sfârșitul lui februarie, la începutul lui martie se topí de tot sub adierile vîntului de la miazăzi. Pe costișele unde bătea soarele, iarba se grăbí să-și arate acele verzi și fragede. Fieraríi satului nu mai răzbeau cu ascuțitul fiarelor de plug. Prîn curți, prîn grădíní, pe lîngă gîrezile de paie gîinile cotcorozeau răsunător ca și când le-ar

fi zburătărit cineva. Cocoşii trâmbiţau a fală de pe garduri. Purceii mici, ca nişte şobolanii, guiţau prin curţi, alergând după mamele lor, care nu i-au lăsat să sugă de ajuns, grăbindu-se să râme în ţelina dezgheţată din grădini. Pe drumuri, după dezgheţ, ţina se strânse, şi se vedeau cărări bătucite.

O săptămână de primăvară învie lumea. Dar iarna înveninată rău se hotărî să se întoarcă, părăndu-î că prea curând a plecat.

Şi într-o seară dădu drumul vânturilor de la miazănoapte şi dimineaţa era alb cât bătea ochiul. Nu mai ninge, dar văzduhul era sur şi greu, coborât pe umerii dealurilor din jurul satului, şi vântul, deşi se mai potolise, tăia ca briciul.

Cotcorozitul găinilor încetă, purceluşii cei vârgaţi cu dungi negre se grămădiră iarăşi în palele din coteţe, mămăruţele — vacile Domnului — care începuseră să se îvească în ţărâna de sub streăşina gardului, unde bătea soarele, se făcură nevăzute.

Numai oamenii nu se înspăimântară de toanele iernii. Ei începură să iasă cu plugurile pe cobile, cu sarcinile de fân legate deasupra.

Pământul nu îngheţase, iar stratul de zăpadă era subţire de tot. Dacă nu mai ninge până la amiază se poate şi topi, mai cu seamă în locurile de feţie, cum erau cele ce trebuiau semănate anul acesta cu orz şi cu ovăz.

La început mai puţine, apoi, după ce se ascunse zăpada, tot mai multe pluguri brăzdau pământul în locurile de arătură. Vremea mîrosea încă mereu a iarnă, văzduhul părea îmbăcsit cu praf fin de cenuşă. Oamenii purtau căciulii şi clicine peste pieptare, pogănicii — băieţii care mânau vitele pe brazdă — aveau buzele crăpate şi mâinile îngroşate, roşii ca racul, dar tot aveau inimă să pocnească din bici şi să strige vitelor pe nume.

Vântul părea că nu mai bate, nu mai mişca nici o buruiănă uscată, dar era încă viu şi ardea obrajii tineri, ca o flacăra nevăzut de subţire.

Câteva zile soarele nu se arată din bolta sură şi neclintită. În

lumea aceea mohorâtă, nu-í venea nící unui fecíor de la coarnele plugului să cânte; întínderíle — lanuríle, luncíle, dealuríle — păreau, nu ştíu cum, ca de fíer. Parcă toate răsuflau încă a íarnă.

Seara, când se întorceau plugaríí în sat, vorbeau pe drum:

— Blestemată vreme!

— O maí fí asta primăvară!

— Ne-a zăpăcít săptămâna cea caldă. Poate am íeşít şí noi prea devreme cu plugul.

— Da' de unde! Ca în toţi aníí, nu maí în grabă.

— N-am apucat să ar de primăverí fără să aud cíocârlía.

— Vom auzí-o, n-avea gríjă! Să se ívească numái soarele.

Ea ce aşteaptă?

Pogănicíí, când íntre în căldura díń casă, cu degetele cârlíg, cu buzele crăpate, cu obrazíí arşí de foc, au lacrímí în gene, de care eí nu ştíu nímic, cí încep să spună cu glas tare, aproape zbíerând, cât de mult au arat azí.

O vreme a stat încordată lupta între íarnă şí primăvară — câteva zíle. Poate deasupra văzduhului de cenuşă s-au táíat în săbíí, pentru că într-o bună dímníeaţă sabía primăveríí a despícat plumbul de sus, şí vânt cald de la míazăzí, cu míreamă de verdeaţă a umplut lumea, fugărínd noríí ceí încremeníţí parcă într-unul síngur.

Soarele s-a ívít strălucítor de proşteţíme, de tínerete şí se înălţa bíruítor în senínătatea cerului.

Un băíeşaş, care se grábí să íasă cu oíle la păscut, cíulí deodată urechíle, se rezemă în bătă, íşí răsturnă pe spate capul ínfundat în căcíulă, desluşí maí íntái cântecul mărunţ círípítor, apói văzu şí rotírea ce se înălţa în văzduh, drept în sus, şí care părea că ea cântă, şí un zâmbet larg íí ínundă întreaga faţă.

— Cíocârlía! strígă el nemaíputând de bucuríe.

— Cíocârlía! la' ascultaţí şí uítaţí-vă în soare! Cântă cíocârlía!

Príví ímprejur; nu era nímení în apropiere care să-l audă. Cunoştea zborul şí cântecul cíocârlíeí încă díń primăvara trecută.

Când ínţelese că nu-í nímení în apropiere să-í spună vestea

cea mare, lăsa oile în luncă și alergă la cel mai apropiat plug:

— Bădîță, auzit-ai ciocărlia? Eu am auzit-o și am văzut-o!
Omul cunoștea băiețușul.

— Unde, măi Ionaș?

— Acolo unde-s oile mele.

— Nu mai spune!

Plugarul ara cu boii, fără pogănici. Opri boii.

— N-am văzut-o când s-a ridicat în aer, ci am auzit numai cum cîrpește ceva mărunț deasupra mea.

— Tu cunoști cântecul ciocărliei?

— Cum să nu-l cunosc! Și m-am uitat la cercurile pe care se înălța spre soare, până s-a pierdut în cer.

— Dacă-î așa, a sosit de-acum și primăvara, măi băiete. Era chiar vremea.

Până să-și răsucescă omul o țigară, din împrejurimi se mai înălțară câteva ciocărlii în văzduh.

— Auzi? Auzitu-le-ai? Uite-o pe una! Uite încă una! Ba-s trei! Ba-s patru! Vezi-le, bădîță?

Ionaș nu mai știa după care să privească. Își întorcea capul mereu de la una la alta.

— Ține-te numai după una, băiete, dacă vrei să o vezi până o înghite văzduhul. Altfel le pierzi pe toate și rămâi numai cu cântecul.

Se mai opriră și alți plugari, și capete răsturnate pe spate, de oameni mari și de pogănici, scrutau înălțimile. Câțiva băiețuși de pe lângă pluguri își smulseră căciulile și le zvârliră în văzduh.

— A venit ciocărlia!

— Cântă ciocărlia!

— De acum primăvara rămâne!

Liniștea a stăpînit și până acum peste hotar, dar după ce au început să cînte ciocărlile, părea și mai adîncă. Din înălțimi pătrundea clar și mărunț cîrîpîtul, tot mai imaterial, cu cât se înălțau în cer păsăruicile cele sure.

De la o vreme cele fulgerate de lumină și de înălțimi cădeau

ca gloanțe unde și unde, pe pajiștea rar înverzită sau pe arături.

Plugurile începură să umble iar.

Ionaș se întoarse la oile lui, care aveau mieii măișori, pe care soarele totuși încă nu răzbea să-î încălzească, și umblau strâmb și zgribuliți după mamele lor, încercând să sugă.

Își adună turmulă și o mână într-o parte a luncii, unde mai erau și alți copii cu oile cu mieii. Unii erau copii de școală, mai mari ca Ionaș.

— Ați auzit? Ați văzut?

— Cîocârlile!

— D-apoi ce!

— Și acum sunt vreo cînci în văzduh. Nu se mai aud și nu se mai văd. Poate să le mai vedem când pîcă.

— De unde să pîce?

— Dîn cer, vezi bine!

— Zboară până-n cer?

— Tu nu ai văzut?

— Uite, una a căzut!

— Unde?

— Colo! Da' nu se vede!

— Cum să se vadă, că-î o pasăre mică!

— Nu-î așa de mică, zise Ionaș. Eu le-am văzut de-aproape astă-îarnă la noi în șură, în jurul gîrezii de paie. Și cîocârlie și cîocârlan! Cel cu moț!

Un băiat dîn clasa a III-a, vecin cu Ionaș, zise:

— Le-am văzut și eu astă-îarnă. Dar nu acelea-s cîocârlile care cîntă.

— Cum nu? Nu-s cîocârlii?

— Așa le zîcem și lor, dar ele nu cîntă în aer. Acestea care se înalță în văzduh și cîntă sunt mai mici și-s păsări călătoare. Nu rămân iarna la noi, ci se duc în țările calde.

Nici Ionaș, nici alți copii de seama lui nu voiau să creadă. Cîocârlia e munaî una: cea care vine iarna prin ogrăzi și pe drumuri, și cea care cîntă primăvara.

— Nu, sunt două feluri de cîocârlii, întări școlarul. Așa ne-a

învăţat domnul învăţător, aşa e scris şi în carte. Ba ne-a arătat şi chîpurile lor pe nişte tabele. Cântăreţele sunt mai mici şi nu-s moţate. Sunt păsări călătoare şi numai primăvara se întorc iar la noi.

Cîobănaşii rămaseră nedumeriţi. Nici unul nu ştîuse că sunt două feluri de ciocârlii.

În vremea cît ei vorbeau se mai înălţară încă multe ciocârlii, oprindu-le vorbele şi poruncindu-le să le urmărească şi să le asculte.

Pe nesîmţite se amestecă între ei şi un fecioraş de vreo paisprezece ani, care păzea oile primarului. Era un fel de sluguliţă la primar, şi-l chema Vasilică. Îl cunoşteau toţi copiii care erau aici cu oile.

Vasilică era orfan şi nu umblase la şcoală, nu ştia carte, îl crescuseră nişte rudeni îndepărtate până la vîrsta de şapte ani, apoi îl dădură la stăpîn. Erau în sat încă mulţi copii săraci, care gustară din vreme pâinea amară a străinului şi care nu putură învăţa carte.

După ce-l ascultă cîorovăindu-se asupra celor două soiuri de ciocârlii, Vasilică zise:

— Nu ştiu dacă-s mai multe feluri de ciocârlii, dar asta nici nu are însemnătate. Cîntă una orî cîntă alta, e tot atît. Dar care ştie dintre voi pentru ce ciocârlia e sîngura pasăre cîntătoare care nu se aşează pe o ramură să cînte, sau de pe pămînt, din grîne ca pîtpalaca, ci cîntă numai în văzduh, înălţându-se spre soare? Asta v-a spus-o dascălu' la şcoală? Aşa-i că nu v-a spus? Să vă spun eu, văd că nici unul nu ştie.

Erau de toţi vreo opt copii, trei care umblau la şcoală, ceilalţi nu ajunseseră încă la vîrsta cerută.

Vasilică ştia multe poveşti şi le mai spuse şi altă dată. După ce îşi aruncară ochii după oiţele lor, se adunară în jurul lui Vasilică, iar el, dregându-şi glasul şi săltîndu-si gluga în spate, începu:

„A fost odată un împărat şi o împărăteasă, puternici şi bogaţi, şi aveau un palat de aur pe care-l aprindea în fiecare zi senîna

soarele, încât de departe părea că a mai răsărit un soare și pe pământ. Nu aveau la sufletul lor decât o fată, dar ce mai fată, ruptă din soare, nu alta!

Pe vremea aceea erau zmei pe pământ care vrăjeau fetele frumoase de împărați și le duceau pe căii lor înaripați prin văzduh, pe tărâmul celălalt.

După ce crescuseră fata, împăratul o încuie în rândul de sus al palatului, unde erau uși de fier, și la fiecare ușă paznici cu arma la picior. Tot rândul de sus era al ei, unde trăia și se juca cu prietene și servitoare și avea toate bunătățile la masă. Avea și jucării frumoase. Nu-i fu urât în anii cei dintâi ai zăvorârii ei.

Spre răsărit și miazăzi, palatul, la rândul de sus, avea un singur geam de aur subțire, prin care se vedea soarele de dimineață până seara, dar nu te orbea cu lumina lui, așa că fata de împărat putea să-l privească mereu.

Dar la început Lia — căci Lia o chema pe fata împăratului — nu-i prea avea grija soarelui, ci se juca cu prietenele sale.

După trecerea anilor însă fata se juca tot mai puțin și rămânea adeseori pe gânduri. Era acum fată mare.

— Nu-ți mai place jocul? o întrebară prietenele.

— Ba-mi place.

— Nu-ți mai place de noi?

— Și de voi îmi place.

— Să iscodim jocuri noi, poate ți s-a urât de cele vechi.

— Nu mi s-a urât!

— Păi, dacă-î așa, cum poți tăcea cu ceasurile și nu te uiți la noi?

— Nu tac!

— Dar ce faci?

— Vorbesc!

— Nu auzim nimic!

— Vorbeesc fără cuvinte.

— Cu cine?

— Știu eu? Poate cu inima mea.

Când auzí doíca feteí — căcí şi' ea era cu Lía — vorba dín urmă, aşã la împărăteasa s-a dus.

— A venít vremea, stăpână!

— De bună seamă?

— A venít. Domniţa nu se mai joacă şi'-í mereu tăcută şi gânditoare.

— Íí voi spune împăratului să dea sfoară-n ţară şi' să vînă peştoríí.

Împăratul se bucură lucru mare, de când aştepta el vestea asta. Cobora spre bătrâneţe şi'-í trebuía un gínere care să-l ajute la împărăţie. Apoi, dacă se mărita fata, scăpa şi el de gríja şi teama lui de zí şi noapte: zmeíí nu mai aveau putere să í-o răpească!

Se pornírá crainícíí să stríge vestea cea mare şi' în ţară şi' în împărăţiile vecíne.

În vremea asta, prietenele Líeí auzírá că fata începe să cânte, ea síngură, abía şoptít, un cântec care le făcea să tremure şi inímíle lor, şi se mírau că fata de împărat nu se mai depărtează de geamul prín care soarele prívea în palat.

Se uíta la soare şi' cânta. Uneorí glasul í se rídíca şi prietenele símşteau o dulceaţă nemaígustată, care le îmbolnăvea şi le făcea vísătoare.

Trecură săptămâní şi luní, peştorí dín lumea întreagă începură să curgă la palat: fíí de împăraţi, în scumpeturí îmbrăcaţi, pe cai negrí încălecaţi, de războí înarmaţi; craí voínící şi tineret, toţi înalţi şi subţírei, se lípesc ochíí de el, şi mulţi fecíorí de plugarí şi de gazde păcurarí, parcă-s níşte ghínerarí de cei mai marí. Toţi prín curte caíí-şi poartă şi-n vârtej se-nvârt în roată, străluceşte curtea toată de lucírea armelor, de sclípírea haínelor, mírarea boíerílor, topírea cucoanelor.

Toţi boíeríí marí şi' micí se adunară la palat să vadă pe cíne-şi va alege fata împăratului; eí de soţ şi' lor de craí.

Împăratul hotărâse ca Lía să se uíte dín fereastră în curte, cu un măr de aur în mână, şi de care-í va plăcea, să-l lovească cu

mărul.

Dar fata privea cu ochii împăienjeniți în curte, nu izbî pe nîcî unul cu mărul, cî fugi în grabă la rîndul de sus și rămase stană înaintea geamului de aur subțire, prin care privea soarele. Nu peste mult timp se auzi iar cîntecul ei abia înfîrîpat, dar așa de dulce și de duîos, încât prietenele ei începură să suspîne, iar doîca ei a plînge.

Împăratul mai făcu proba zile în șir. Veniseră atîția peștorî, încât curtea se umplu de zece orî, tot voînici care mai de care.

Dar fata nu alese pe nîcî unul de soț și se grăbea mereu la geamul de aur prin care privea soarele.

Împăratul și împărăteasa se îmbolnăviră de înăltare. Ce să fie cu fata lor? A pătruns cîeva în locuința ei?

Paznicii răspunseră:

— Unde ne stau picioarele să se arate capetele, dacă om pămîntean va fi intrat în iatacu! Căci eu în vînt,

Prietenele și servitoarele se yăiară,

— Să-mpletim cosițe albe, dacă a pătruns aici și numai umbră de om!

Doîca plîngea cutremurându-se toată.

— Nimeni n-a intrat aici decât soarele prin geamul cel de aur subțire.

Chemară un vracî bătrîn, care, rîdicându-și sprîncenele cu cîrja și privînd-o pe Lîa, oftă și zise:

— Aș bănuî că s-a îndrăgostit de soare.

— De soare! suspînară împăratul și împărăteasa. Aî îmbătrînî și dumneata degeaba, moșule!

Vracîul își trase cîrja, sprîncenele-î căzură iar pe ochi și pornî la drumul pe care venise. Când venî dîn peștera lui de munte tot mai văzu puțină lumînă și pipăind cu cîrja înu drumul sîngur. Acum însă se împiedîca la tot pasul, se izbea de lucrurile dîn palat și nu mai știa încotro să apuce.

— Dați-mî o călăuză să mă ducă acasă, zise el împăratului.

— Încoace aî venî sîngur.

— Da, mai vedeam ceva. Acum nu mai văd nîmîc. M-a

orbít fata voastră.

— Spuí prăpăstíi!

— Nu, spun adevărul. Fata voastră e acum ca ruptă dín soare. Voí n-aţi văzut?

— Totdeauna a fost frumoasă!

— Frumoasă ca acum? Să ía vederíle omului? Să orbească de tot pe un moşneag?

Împăratul înălţă dín umerí, ca şi când ar zíce că nu-şi prinde míntea cu un bătrân, şi-í dădu călăuza cerută.

...Trecu primăvara şi vara, şi începu toamna. Începu, dar zíua în loc să scadă, creştea mereu, şi căldura veríi se întetea. Soarele răsărea la vremea lui, dar apunea tot mai târzíu.

După o vreme lumea rămase încremenită. Ce să fíe asta? Cum s-a schímbat rânduíala fíni? Nu mai víne toamna? Nu va mai fí íarnă? Şí căldura care creştea mereu, odată cu zíua! Muncítoríi lucrau să se spetească; nu puteau lăsa lucrul până nu apunea soarele! Dar soarele apunea tot mai târzíu.

Oamenílor le venea nebunía, se usca tot ce mai era verde pe hotar. Muncítoríi cădeau de osteneală prea multă, iar stăpâníi nu-í scoteau dín brazdă până nu apunea soarele. Nící pe eí, nící vítele de jug. Ajunseseră numai oasele şi píelea. Vaí de zílele lor!

Popíi se apucaseră de slujbe, clopotele nu mai încetau. Cu zíua de cap, cítítoríi în stele nu se mai míşcau dín palatele împăraţilor, să cerceteze şi să spună ce mínune va mai fí şi asta.

Nu mai fata împăratului, Líá, se făcea dín zí în zí mai frumoasă şi cânta mai mínunat prívínd, prín geamul subţíre de aur, soarele.

Zarva dín lume crescú mereu şi ajunse până la palatul soareluí, unde muma lui de mult se mínuna şi-l întreba în toată seara de ce întârzíe să vínă la culcare, dín zí în zí mai mult.

Dar soarele nu-í răspunse nímic, şi bătrâna vedea că el adoarme mai greu, cu fíecare seară.

Când văzu că de la el nu poate afla nimic, iar zbulumul muritorilor se înălță până la ea, se hotărî să pornească pe urmele lui să vadă ce-î cu minunea asta.

Îmbrăcată în neguri dese, într-o dîmîneată porni tîptîl în urma soarelui, merse tot după el și nu descoperi nici o pîdică în drumul lui până ce ajunse la palatul de aur al împăratului. Acolo soarele se opri privind prin geamul cel subțire de aur. Se opri și bătrîna și văzu prin geam pe fata împăratului, pe Lîa, cum se schimbă la față, cum se luminează, și o auzi cum începe să cînte.

Când o văzu și o auzi, muma soarelui tresări și se cutremură, ca și când ar fi intrat în ea toată tîneretea și frumusețea fetei de împărat. Așa frumoasă numai ea, muma soarelui, mai fusese la vremea ei: nu-î mîrare că se opri se fiul ei să vadă minunea! Dar soarele nu se grăbi să plece mai departe, parea că-și uitase de drumul lui. Își uită și bătrîna o vreme pentru ce era aici, tot privind la Lîa și sorbindu-î cîntecul.

Când își veni în fire, soarele era tot nemîșcat, dar zarva și plîngerea lumii se înălța până la ea și-și aduse amînte de ce pornise pe urmele soarelui.

— Adică asta este! suspînă bătrîna. Aici întîrzie! Dacă n-ar fi lumea și gemetele ei, n-aș zice nimic! Frumoasă fată, ca ruptă din soare. Sărmana fată! N-am ce-î face, rînduîala firii nu se poate surpa, că se prăpădește lumea!

Și, ciuruîndu-î lacrimile din ochi, muma soarelui șopti o vrajă și schimbă pe fata împăratului în păsăruica asta ce-î zice cîocârlie, și o menî să se înalțe în văzduh în toată primăvara, drept spre soare, jucînd în cercuri tot mai mici și cîntîndu-și cîntecul, dar să nu poată ajunge nicîodată până la el, să strîce crugul lumii și să se răstoarne rînduîala firii.

Un colț din geamul subțire de aur se topi și prin deschîzătură țâșni păsăruica cenușie, iar soarele porni grăbit pe drumul lui către asfînt.

Și pe dată se puse pe lume toamnă târzie cu ploî dese și vînturi reci, și lumea scăpă de prăpăd..."

Vasílică trebuí să-şi curme mai de multe orí fírul povestíríi, cíobănaşíi dădeau buzna să-şi adune oíle care se răzleţiseră şi se întorceau cu sufletul la gură să audă mai departe.

După ce ísprăví, Vasílică întrebă pe şcolari:

— Povestea asta v-a spus-o dascălul?

Copíií clătínară cu tristeţe díń cap că nu.

— Dacă-í așa, nu v-a spus nící cântecul cíocârlíeí.

— Nu ní l-a spus.

— Să ví-l spun tot eu, şi dacă puteţi să-l ínvăţaţi şi voi. Ví-l spun de mai multe orí. Víne așa:

Líe, Líe,
Cíocârlíe,
Prímăveríi
Eşti solíe,
Cerurílor bucuríe,
Plugarílor veselíe,
Lumíi-ntregí
Mínunăţíe!
Tot rotínd,
Mărunt cântând,
De pe luncí,
De pe ogoare,
Urcí în soare;

— Nu-í greu cântecul cíocârlíeí, nu-í așa, măi copíi? Ví l-oí spune eu de mai multe orí să-l ínvăţaţi şi voi, şi când veţi vedea cíocârlíi ínálţându-se în senín să lí-l spuneţi lor, că le place!

Vasílică tăcu, íşi săltă gluga între umerí şi porní íngríjorat după oíle pe care le păştea şi care ajunseră departe, rísípíte. Doamne fereşte să nu se píardă vreuna! N-ar mai putea să dea ochíi cu stăpânul cel rău! Ar trebuí să ía lumea în cap!

Se apropía amíaza şi cíocârlíile se ínálţau acum mai rar în văzduh. Era un senín ínalt şi soarele încălzea bíníşor.

Míeíi mai marí se ínvíorară şi căutau margíní la pâraíe, íncepând să joace. Dar ceí mai mící erau tot zgríbulíţi şi se

purtau strâmb prîntre ei, încercând mereu să sugă.

Míeíí mărişorí îşí scuturau în joc clopoşeií de acioaie, iar oíle behăiau dîn când în când după ei.

Cíobănaşíí îmbucară câte ceva dîn trăistuţele lor vărgate cu roşu. Abía într-un târziu începură să prîndă límba şí să încerce a spune cântecul cíocârlíeí. Până îl vor învăţa bine, maí trebuía.

Unul dîntre şcolarií zise:

— Mîne ímí aduc caíet şí creíon şí-l rog pe Vasílícă să mí-l spună rar, să-l pot scríe. Pe urmă îl învăţăm cu toţií maí uşor.

— Da' dacă-l învăţăm şí-l vom spune, oare ne va auzí cíocârlía? întrebă cel maí míc dîntre ei, abía cât genunchele.

— Vezí bine că ne-aude, răspunse altul maí mărişor. N-ai auzít ce-a zís Vasílícă? Apói el toate le ştie!

LA COASĂ

Dís-de-dímíneaţă pe ulíţa care duce către luncíle satului trec bărbaţií, fecíorí şí, maí rar, copílandrí, cu coasele în spate. În traísta de pânză de pe umăr îşí duc merínde pe-o zí, teocul, cutea, nícovala, cíocanul, uneltele de lípsă pentru a bate coasele, când lí se îngroaşe límba şí cutea nu maí ascute.

Cosaşíí le bat de treí orí pe zí, dímíneaţa, la amíază şí la ojínă, dar când cosesc în íarba cotoroasă orí prea bătrână, tăişul coaselor se toceşte maí repede şí trăbă să le bată maí de multe orí.

Au plecat aproape cu noaptea-n cap pentru a avea vreme să bată acolo în luncí şí coasele, şí să se apuce de lucru pe răcoare, până-í íarba încă plínă de rouă.

Roua cade dîn belşug; până ínaínte cu vreo treí zíte a fost vreme ploioasă, acum s-a însenínat, peste zí sunt căldurí marí, dar noptíle sunt răcoroase.

Merg cosaşí sínguraticí, orí câte doi, câte patru, sau în pâlcurí, şí ulíţa răsună de vorbele lor plíne de sănătate, límpezí şí tarí,

care trec ușor prin aerul proaspăt. Uneori dintr-un pâlc izvorăsc râsete, și câte unul se izbește cu palma peste țării de pânză albă.

Cei care merg în grupuri au să cosească împreună și fac, de pe drum, prînsori de întrecere, glumînd asupra hărniciei unuia sau altuia, sau lăudându-se cât e de meșter cutare la coasă.

— La coasă nu-î destul să fii în putere, e nevoie și de meșteșug. Să știi cum să aduci toporiștea din brațele amîndouă, să nu ieși brazda prea lată, nici să te pleci prea tare, nici să rămâi aproape în picioare. Și, mai cu seamă, să nu te grăbești, ci să ții același pas, — vorbește un țăran știrb de-un dînte din față, lat în spate, vînjos în picioare și în brațe.

— Îi spui popii căzanie, zise altul, toate le știm și noi ca și tine, știrbule. Dar lucrul de căpetenie l-ai uitat.

— Ce-am uitat? Să ascuți coasa?

— Asta nu mai trăbă spus.

— S-o bați?

— Nici asta. Da' ai uitat legea de temelie a cosașului: o gură bună de rachiu dîmîneața, la amiază, la ojină și seara. Da' să fie rachiu, nu apă chioară, cum am băut la Istrate!

— La mine, mă prăpăditule? Păi rachiu ca la mine nu s-a pomenit!

Maî mulți din grup începură să rîdă.

— Ți-a ieșit un sfânt din gură, zice cel numit Știrbul. Tot satul îi spunea așa, deși îl chema Nícula Ivan, și nu-î lipsea decât un dînte, de sus, dinaînte. Dar acesta îi lipsea încă dintre dîntii de lapte și niciodată nu i-a crescut acolo unul. Era o strungăreață mare, și încă de copil toată lumea îi zicea Știrbul.

— Da, adause el, drept ai vorbit! Rachiu ca la tine, la nime! Îl ții în butea cu varză.

Toți știau cum lungește omul spirtul cu apă.

Înaintînd pe calea pîeloasă spre luncă așa, și-ntr-alte chipuri, se cînovăiau cei din grupuri. Se cunoșteau cu toții, și nu de

azí! De câte orí au mai cosít ei împreună!

Drumul începu să urce ușor după ce ieșiră dín sat. Încă nu răsărise soarele și văzduhul senín era curat ca lacríma. Rar era fulgerat la zborul rândunícilor.

De pe culmea domoală pe care au ajuns se vedeau luncíle. Unele delníțe erau cosíte și le vârgau brazde verzí, groase. Dar cele mai multe erau grele de íarbă mare și deasă.

Adía dínspre ele o boare subțíre și aducea míreamă de verdeață crudă ca un aer răcorítor.

Cosașíi se împrăștiară fíecare pe la delníțele lor, și nu peste mult deasupra luncílor începu o ploaie mărunță de sunete, care se rídica dín íarbă, nu cădea dín văzduh. Zecí de cíocănele băteau pe nícovale límbíle de oțel ale coaselor. Dín bătăíle rítmíce se ínfírípa un cântec rece, răsunător, care pătrundea până departe.

Uníi cosași ísprávíră și, rídícându-se dín íarbă, își umplură teocuríle cu apă, le încínseră cu sfoară în jurul mójlocului și, luând cutea udată în teoc, începură să ascută coasele.

În clípa asta se íví și soarele de după măgura de la răsărít și strălucí în toate límbíle de oțel pe care le ascúteau cosașíi. Ca săbíi și sulíte de lumínă fulgerau în toate părțile deasupra luncílor, și cântecul nou al ascuțítului cu cutea copleșea pe cel ce se ínfírípa dín bătutul cíocănelelor pe nícovale.

În lumína soarelui se aprínseră deodată roíul pícurílor de rouă dín íarbă și culoríle florílor sălbátice care împestrítau luncíle. Ochíul bouluí — romaníța mare — cu nasturele de aur în mójloc, cu petalele albe împrejur; garoafa sălbátică, cu tulpína înaltă, cu floarea roșie puțin învoaltă; sânzíene galbene și albe cu cíorchínele lor de florícele gíngașe; íarbă ínspícată, mírosítóare, toate își arátară podoaba în lumína cea tânără.

Cât bătea ochíul se întíndea marea de verdeață a luncílor. Míreama tare, sălbátică a zecílor de íerburi și flori feluríte, ametea ușor, ca o băutură nevăzută, pe cosașíi care se ínșíruíră în luncí, și începură să se legene, aplecați, în urma coaselor. Ele fâșíau și șuírau în peretele înalt de íarbă, cládínd la stânga

brazde groase de verdeață. Iarba se culca împăcată cu soarta, știînd că i-a venit vremea să lase locul otăvii.

În urma cosașilor, prin tunsătura până aproape de pământ, se cunoșteau urmele dese, una după alta, ca niște cărăruí, lăsate de opíncile oamenilor. Pământul, după ploíle multe, era încă reavăn, numai bun să odrăslească otava.

Cosașii erau numai în cămășile albe și lungi, încinși cu sfoara teocurilor, în ítarí strâmți de pânză, unii cu capul gol, alții cu mici pălării ca niște cuiburi de ciorí.

Dín brazdele de íarbă, dín miríștea verde rămasă în urmă, pătrundea în văzduh, se împânzea deasupra luncilor un aer nou amăruí, cu un miros abia nuanțat de sânge.

Tot mai multe brazde la distanțe egale se înlíniiau de-a lungul delnițelor, și cosașii, íntrați cu temei în muncă, când se întorceau dín capătul brazdei, cu coasele în spate, la capătul celălalt să înceapă o brazdă nouă, íntrau mai mulți în aceeași luncă.

În lunca unde cosea și Știrbu își aduseră amínte de unu' Precupaș, care era șchiop rău și se fărâma tot în urma coasei. Vreo doi-trei se opriră și începură să arate cum cosea Precupaș.

— Noroc că-și alegea totdeauna câte-o șíringă și cosea singur. Altfel orí ne-ar fí tăiat el, orí l-am fí tăiat noi.

— Da' v-aduceți amínte cum cosea a Morăresii? Să-l fí tăiat și nu putea cosí decât în graba cea mai mare, așa că la jumătatea brazdei scotea límba.

— Parcă Ionuț al nostru nu-í seamănă?

— Eu, mă?

— D-apoi cine. Nu vezí că te puí mereu în fruntea șírului, ca să poți alerga?

— Eu, mă?

— D-apoi știu că nu eu! De câte orí te oprești tu până ajungem noi? Nu poți cosí și tu ca oamenii?

— Să cosesc ca tine? Să-í fie tot frícă celui ce vine după tine că-ți atínge călcâiele?

În delnițele în care lucrau mai mulți, cum se înșírau la întâia brazdă, așa rămâneau până seara. Se obișnuiau unul cu felul

de-a cosí al celuíalt, şi avântau coasa fără frícă.

Totuşi vorbă şi poveste era puţină până la odíhna de amíazi şi de ojínă.

Cu cât se înălţa soarele şi creştea căldura, sudoríle curgeau tot mai dín belşug pe feţele oamenílor. Şí nu numai pe feţe: cămăşíle se pătau în spate. Munca era grea. Iarba mare şi grea nu se lăsa uşor culcată în brazde. Cosaşíi se opreau tot mai des să-şi ascută oţelul ucígaş, şi pentru că tăişul se tocea mai repede, şi pentru osteneala muncítorílor. Peste luncí ploua tot mai des, dín toate părţíle, cântecul prelung răsunător al ascuţítuluí.

În mai multe delníte lucrau şi fecíoraşí care au íeşít întâia oară la coasă. De cele mai multe orí nu erau síngurí, cí cu tatăl lor, orí cu alt bărbat. Síngurí au făcut destule încercări prín grădína lor, şi se credeau destoinící să între în rândul cosaşílor. Dar greutatea cea mare a cosítuluí abía acum o símţeau, când trebuíau să ţínă rând cu alţíi. Eí se osteneau mai în grabă, eí nu mai răzbeau să-şi şteargă sudoarea cu mânecíle largí ale cămăşíi, eí se opreau mai des să-şi ascută coasele. De aceea, când lucra cu oameni marí, începătorul era aşezat mereu la sfârşítul şíruíuí, şi adeseorí răsturna numai o brazdă până ce ceíaltí coseau două.

Cosaşíi bătrâní îl îmbărbătau mereu:

— Numai încet şi cu socoteală! Nu te grăbí.

— Nu-ţi fíe ruşíne că nu ţíi în rând cu noí. Şí noí am păţít aşa la vremea noastră. Tot începutul e greu.

— Vezí, tu, că la coasă nu-í vorba numai de putere, cí şi de măíestríe. Şí oríce măíestríe se învaţă pe rând.

Adeseorí vreun cosaş lua coasa dín mâna fecíoraşuluí şi începea să-í arate cum s-o ţínă, cum să se plece, cum să croíască brazda, ce lărgíme să-í dea.

Şí în vreme ce coasele şuí erau prín íarbă, altele răsunau şi cântau sub ascuţítul cuţílor, umplând de strălucírí luncíle, íar altele, dín oţel mai slab, trebuíau să fíe bătute încă ínaínte de amíază, aşa că ploua în văzduh şi ţíuítul cíocănelor pe

nícovale.

Mulți însă nu îndrăzneau să-și bată coasele decât odată cu ceilalți — deși ar fi avut lipsă — de groaza gurilor rele ale tovarășilor.

— Uite-l, mă, că și hodínește de prânz.

— Lasă-l, săracul, că-í bolnav. Îl doare pânțele. Tot pe el s-a rezemat.

— Da, îi „beteag de-o pítă-ntreagă și mai vrea încă o dărabă”.

— Leneș, frate, nu-l știu eu?

Cíne íntră bucuros pe gura oamenilor? Dar unii tot erau nevoiți să-și bată mai des coasele...

Cu cât se suía mai sus soarele, căldura creștea tot mai tare și aerul deasupra luncilor se îngroșa de míreasma verdeții crude, răstrunată în brazde. De buze se lípea un fel de gust sărat, ca de buruieni sălbatice.

Dín brazdele cosíte íerí sau alaltáierí, dín unele delníțe, se rídíca, în căldura ce sporea, aroma íerbíí călíte, orí, și mai îmbătătoare, a celei uscate pe jumătate, mai cu seamă după ce cositurile mai vechi erau întoarse cu furcile de lemn, pe partea cealaltă, de femeí și fete íuți și zvelte, răsărite parcă dín pământ în ílle lor albe cu catrínte și șorțurí negre.

Căldura, în valurí subțírí, începea să joace deasupra brazdelor, deasupra píeptului nesfârșít de íarbă, íar cosașíí tot aruncau un ochí spre cer, când se opreau să-și ascută coasele.

Nu peste mult se puse líníștea peste luncí. Ceasornícul víu dín cer le făcu semn tuturor că-í vremea amíezíí. Numai un cosaș harníc și sănătos poate să spună ce gustoasă e mîncarea la amíază și somnul ce-í urmează ca la poruncă, după o străveche lege a acesteí muncí grele.

Peste un ceas încep să răsune cíocanele pe nícovală, și índată oamenii se ínșíruíe íar la treabă, fără nící o poruncă de nícáierí.

Se mai opresc puțin, la ojínă, să tragă un gât de rachíu tare, să îmbuce o creștătură de slănină cu pâine, și încep dín nou.

Cu cât se apropie seara, sunt tot mai veselí: răcoarea crește, de la o vreme începe să cadă și rouă, iar pe răcoare munca nu-í nící jumătate așa de grea ca pe căldură.

Până mai suieră încă prin iarbă límbíle de oțel, în răstímpurí când se ascut coasele, începe să se audă crísteíul, nu se știe nícíodată de unde. Uneorí pare că-í în gura coaseí, dar nu-í, căcí omul se oprește și caută, și acum îl aude într-alt loc. Dar nící nu-l vede nimení, nící nu poate spune cíneva de unde cântă, să-l poți zburătări cu o píatră.

E o pasăre a înșelăcíuníí, ca atâtea vísurí de demult ale omuluí: când credea că a pus mâna pe unul — ía-l de unde nu-í!...

Acum se înserează mai tare. Cosașíí își adună în traístă uneltele, íau coasele în spate și, plíní de vorbe spuse în gura mare, pornesc spre sat.

În urma lor rămân luncíle răníte cu delníțe plíne de brazde lungí, paralele, cu íerburí necosite și cu întâíle căpíțe mărunțele de íarbă, nící pe jumătate uscată, care vor fí împrăștiate mâíne íar.

Míreasma íerbíí călíte se țíne de cosași până departe. Aí zíce că le-a pătruns în straíe, în păr, cum aroma víețíí dín sânul naturíí le-a pătruns sufletele.

BUNICA SAFTA

Se împrăștiase de mult, topíndu-se în văzduhul límpede, fără nící o urmă, fumul ce se înălțase díś-de-dímíneață peste sat, când femeíle pregătíseră mîncarea pentru prînz, ínaínte de a pleca la lucru pe câmp. Se místuí și mírosul fíerturílor ínăcríte cu oțet, ce pătrunsese dín tínzí, dín íntruchípările de scîndurí ínnegríte, unde erau ímprovízate bucătăriíle de vară prin curți și pe ulíțe.

Aerul era íarășí pur, răcoros și subțíre, așa cum rămăsese

peste noapte. Soarele încă nu răsărise.

Oamenii își isprăvira treburile de dimineață din gospodării: își dădură în stavă caii, scoaseră sub biciul lung al ciurdarilor vitele, fugăriră porcii flămânzi în uliță când răsună cornul porcarului. Dar caprele? Cine avea, și nu prea mulți aveau, trebuiau să se scoale cu noaptea în cap: căprarul tutuia mai întâi din corn, scurt și subțire, numai în falseturi, cât se trezeau câinii din somn și lătrau ca la alte alea.

Femeile se grăbiră să pună masa pentru prânz, să prindă oamenii o mâncare caldă, căci, la hotar, la lucru, nu putea fiecare gospodină să se îngrijească de fierturi. Și care putea nu lăsa dimineața să plece oamenii nemâncăți. Era lege: dimineața, la prânz, mămăligă caldă cu o ciorbă, cu o zeamă.

Acum începură să iasă pe porțițe, în uliță, bărbați, femei, fete, copilandri, veseli toți și lărmuitori, cu uneltele în spate, unii purtând și traiste pline sau desagi.

Se grădăiseră multe munci, care ținură până în a doua jumătate a lunii iunie: sapa a doua la porumb, la vii; cositul fânețelor, seceratul orzului și al alacului.

Ulița principală din partea asta a satului, care ducea și la porumbiști, și la fânețe, și la holde, vărsa mereu lume peste lume, grăbită nevoie mare.

Cu toată graba însă, vorbele zburau de la om la om, de la un grup la altul; răsunau râsete limpezi de femei și fete, și uneori luau cuvântul și sugacii aduși în brațe, orăcând repede ca broaște.

A patra casă din capul uliței era clădită în fundul unei ogrăzi largi. Era o clădire mare și grea din piatră și cărămidă, care părea intrată puțin în pământ, cu acoperișul din țiglă, înnegrit de vreme și bătut cu negi mari de mușchi suri. Către uliță avea trei ferestre, către curte două, cu ramele nevopsite de brad, bătute de ploii și căldură, cu geamuri mici și somnoroase, ca și când s-ar fi ostenit să privească de atât amar de ani aceeași uliță și aceeași ogradă.

Ușa de lemn vechi, cu zăvor lustruit și mâncat de atâta

slujbă, se deschidea în tindă, unde coborai un pas. În tindă era cuptorul de pâine, cu o vatră mare, unde se făcea mâncarea iarna-vara, de unde fumul era sorbit de un horn larg la poale și subțiat mai sus, luminat tot de un lustru negru.

Depart, la spatele casei, era grajdul și șura, sub același acoperiș vechi de paie, cârpit pe alocuri. Era o clădire largă, cu streșina până jos, cât se putea ajunge cu mâna. Între casă și grajd mai era un șopron pentru car și plug și alte unelte de ale gospodăriei și o grămadă de lemne, vârfuri rămase din iarnă.

La spatele șurii era grădina, cu mulți pomi bătrâni și tineri, cu delnițe întregi de legume, de porumb, de cartofi, de sfeclă pentru vite, de lucernă și trifoi. Se părea că strămoșul care a împlântat mai întâi aici parul, a putut să îngrădească pământ după plac.

Din gospodăria asta mare plecaseră de mult bărbatul și nevasta, cu un cumnat și o cumnată, cu sapele în spate; mai aveau mult porumb nesăpat a doua oară și trebuiau să înceapă peste câteva zile și la secerișul orzului.

Trei copii — doi băieți de șapte și de cinci ani și o fetiță de trei — rămăseseră încă dormind, în grija bunicii Safta, mama bărbatului.

Bunica Safta era văduvă de zece ani și împlinea în vara asta, la Sfântă-Maria-mare, șaptezeci și cinci. Toată viața ei a fost o femeie înaltă, uscățivă, iute în mișcări, neodihnită la lucru, pornită spre mănăie repede, involburată, dar îi trecea degrabă, se liniștea și izbucnea în râs.

Se mira toată lumea cum a putut rămâne așa de subțire și frumoasă, și acum, la bătrânețe, aducând în lume cinci copii: patru băieți și o fată. Altele, cu atâta prăsilă, se îngrașe, se lăbărțează, se urățesc, se încrețesc la obraz, de nu le mai cunoști, când le-ai știut de fete.

Ei, iată, Safta a rămas tot mlădioasă și subțire, atâta doar că nu mai este așa de înaltă ca odinioară.

Dar dacă la arătare era tot Safta de mai demult, scobâlțise totuși și ea în puteri, în cele care nu se văd pe din afară. Începea să fie mai uitică, greșea adeseori la numărât când trecea de

zece, amesteca numele nepoţilor, îi lua pe unul drept altul, uita căruia i-a dat de mâncare şi căruia nu.

Dar poate şi alta mai tânără în locul ei nu s-ar fi descurcat mai uşor între atâta puzderie de copii!

Pentru că bunica Safta nu avea în grija ei în zilele de vară, când oamenilor le crăpa maseaua de graba muncilor de pe câmp, numai pe cei trei copii din casă, ai feciorului său cel mai tânăr, ci şi pe nepoţii după ceilalţi trei feciori şi după fată, când copiii nu erau nici sugaci, nici destul de mari să iese şi ei la câmp, dacă nu să sape, cel puţin să ajute la fân, ori să aducă apă. Se nimerise ca ceilalţi feciori şi fete să nu aibă nici un bătrân la casă în grija căruia să lase copiii.

Şi cum bunica Safta rămăsese la casa ei, cu feciorul cel mic, cu Ion, şi cum gospodăria lor era aici aproape de capul uliţei, le venea la îndemână celorlalţi să-i lase ei copiii când mergeau la lucru şi să-i ia când se întorceau seara.

Aşa că vremea cât se scurgea lumea pe uliţă în sus, se deschidea mereu porţita, şi când unul, când altul dintre copiii bătrânei îşi lăsau odraslele în curtea cea largă, strigând-o:

— I-am adus şi eu, mamă!

— Văd că i-ai adus! Da' le-ai pus în traistă?

— Pus, cum să nu!

— Să le fi prus destul, că pe ăştia cu greu îi saturi. O să-mi mănânce şi urechile.

Omul pleca grăbit, iar bunica Safta scotea traista de după grumazul copilului şi cerceta ce merinde i-au pus părinţii. Apoi lega iar traistuţa, o ducea în casă, în camera largă, care dădea spre uliţă, şi o punea pe masă.

În vreme de-o jumătate de ceas cinci trăistuţe se înşirau pe masă. Bătrâna le punea în rând, una după alta, cum veneau copiii, să ştie care a cui este, pentru că trăistuţele tare semănau una cu alta.

În unele erau merinde mai multe, în altele mai puţine, după numărul nepoţilor.

Dar câţi erau?

A'ici era greutatea cea mare a bătrânei, și să-î cunoască al cui era fiecare și cum îl cheamă. Cu cei din casă erau de toți optsprezece copii și copile, dar bunica Safta, de câte ori îi număra, afla tot alt număr, când zece, când treisprezece, când cincisprezece.

Poate nu-î slăbise numai mîntea, ci nici nepoții nu rămăneau într-un loc până-î număra, ci se amestecau și se învălmășeau mereu. Din camera dinainte unde-î aduna, să le arate la fiecare unde le-a pus trăistuțele, până să apuce să-î numere, unii fugeau în tindă, alții în curte. Cum să-î mai numeri? Iar dacă încerca să facă adunarea în cap, știînd câți nepoți i-a lepădat în curte fiecare fecior și fată, se încurca și mai rău: socoteala în cap nu mai mergea deloc.

Numărătoarea se mai îngreuia și altfel. De pe ulița asta, din vecini, mai erau trei-patru femei necăjite care nu aveau cu cine-și lăsa copiii acasă și, la rugămîntea lor, bunica Safta îi lua sub ocrotirea ei și pe aceștia. După ce îi dădeau de câteva ori copiii în seamă, alte dată, când erau grăbiți, își băgau copiii în curte și își vedeau de drum, așa că bătrâna se mai trezea cu un rând de copii în ogradă. Nu mai știa dacă sunt dintre nepoții ei ori sunt copiii vecinilor, și se dumerea numai când le vedea și le lua trăistuțele cu merinde de după grumaz și le punea într-alt rând pe masa cea mare din camera dinainte.

De la vecine mai veneau cinci-șase copii, așa că acum erau în ograda cea largă vreo douăzeci și trei. Era o grădiniță de copii cum ar fi în zilele de azi și bunica Safta se învăteau între ei ca o cloșcă între puî. Striga la ei, îi certa, avea și o nuieleușă în mână și pe cei mai neastâmpărați, gata de ceartă și de tăvăleală, îi plesnea din când în când.

Cel mai mare necaz al mătușii era că le tot greșea numele.

— Mă Ionuț, ce tot sarî într-un picior?

— Nu-î Ionuț, bunică!

— Ha?

— Nu-í Ionuț, e Vasílică.

Bătrâna nící nu maí auzea bine, maí ales când se schimbă vremea.

— Măi Ilíe, nu te maí scobí în nas că o să-l spargí.

— Nu-í Ilíe, buníco!

— Da' cíne-í?

— E Pătruțu luí Dumítru.

— Dacă-í el, să-și scoată degetul dín nas, că-l plesnesc.

Era și Pătruț al luí Năstase și unul al Măruțelí, iar loneí erau vreo șapte. Prín sat rămâneau însă mulți copíi de capul lor, în gríja vreunuí bătrân, care ațípea toată zíua. Íși înfulecau bucatele la o mâncare și-apoi flămânzeau toată zíua.

Buníca cunoștea după obraz pe fíecare nepot al căruí fecíor era, sau al feteí, ce folos însă că rar le nímerea numele.

De la o vreme, fííndu-í lehamíte să tot fíe corectată, nu-í maí stríga pe nume, cí zícea „Tu, ăla de colo!” și întíndea jorđíța către el.

Copííí săreau cu gura:

— Mă Toma, nu auzí că te strígă buníca?

— Tu, aía de colo, nu maí sta cu gura căscată, că íntră muștele.

— Auzí, Sáo, închíde gura, strígau copííí veselíndu-se.

— Să nu vă butrușíți, să nu văd că vă dați pumní, că mă pun pe voí cu nuíaua.

Bătrâna íeșea díntre eí, și copííí, alegându-se în grupulețe după măríme, începeau să se joace în ograda cea largă, care se umplea în grabă de gălăgíe, cât gândeai că arde. Buníca maí íntra în tíndă, maí punea câte-un lucru la loc, dar nu avea multă vreme pace: în câte trei-patru locurí deodată se apríndea ceartă și bătăi și ízbucneau strígăte și plânset.

Bătrâna trecea spríntenă de la un foc la altul și-l stíngea îndată cu nuíaua, plesnínđ în dreapta și în stânga, fără să maí cerceteze care-s vínovați.

— Ha! ofta mătușa ostenítă după ce-í potolea. Voí nu vă

puteţi juca frumos şi în linişte, uite, ca Măriuţa şi Sora, căroră nici gura nu le-o auzi.

— Că nu-s Măriuţa şi Sora, bunico, se repezea vrun nepot.

— Cíne-or fí, sunt copíle bune. Dín ele vor creşte fete frumoase şi cumínţi.

Peste tot cu fetíţele nu avea atâta de lucru. Erau mai sfíoase, mai frícoase — símţeau că tot nu erau acasă, orícât de bine era aici. Băietíí erau mai îndrăzneţi şi chár obraznící când vedeau că buníca Safta nu le ştie numele, sau că nu aude ce-í strígă ei.

— Ha? Ți-e foame, măi ăla? Ceri mămăligă cu brânză?

— Nu mí-e foame încă!

— Ce stríg dar?

— Nu stríg eu, bunico!

Copííí vecínílor se símţeau mai străíní între atătía nepoţi şi nepoate, dar numai până íntrau în jocul celorlalţi. Unul díntré ei era mai măríşor şi mai tare ca toţi, şi adeseorí mai culca la pământ în trântă repede, pe câte unul, fíe şi díntré nepoţi.

Cei bíruíţi trâmбі́tau cu gura strâmbă, şi buníca alerga dín tîndă.

— Ce-í aici? Ce blestemắtie?

— L-a trântít lonuţ a Anícái.

— Cíne?

Nepotul zbíera şi mai tare acelaşi nume.

— Iar el? Iar tícala de lonuţ? Staí tu numai să pun mâna pe tíne!

Dar copílul era în fundul curţíí, după grămada de lemne. Buníca se láuda în faţa copííílor că n-o să-l mai prímească în gazdă pe bătauş, íí spunea seara şi Anícái, mama lui:

— Pe lonuţ să nu-l mai aducí, că-í rău şi arţagos şi bate toţi copííí.

Dar în dímineaşa următoare Aníca íí dădea drumul în curte, cu trăistuţa după grumaz.

Dacă se íntâmpla să fíe în curte, pe aproape, mătuşa Safta, femeía se tânguía, gata să míorlăie:

— Ce să-î fac, bunică, nu am cu cine şi unde-l lăsa! Dar dumneata bate-l, nu-l cruşa pe tâlhar.

Bătrâna se muia:

— Lasă-l acum odată, dacă l-ai adus.

Când nu vedea că -l slobozea în curte, ci se trezea așa cu el, se făcea că nu-l vede, până se aprindea cearta şi bătaia într-un punct.

După ce-l flîşcăia cu nuiaua, până nu vedea copilul, zicea:

— N-o să mai puî tu pícíor în curtea mea!

Nu-l mai punea până în ziua următoare.

Ograda largă era plină de soare şi de căpşoare goale, cele mai multe cu păr auríu, puţine, câteva copíliţe, cu cosíte negre. Una avea păr stufos, roşu, neîmpletít în cosíte. Pe unde trecea prîntre copíi îşi purta prín soare flacăra dín cap cu prímejdíe să se aprîndă.

Curtea răsună de nechezul caílor, de mugetul vacílor şi al víţelilor, de boncănítul tăurencílor, de cotcodăcítul găínílor, de cântatul cocoşílor. Uníi alergau în hamurí de sfoară, dădeau nărávaşi dín pícíoare, se opreau şi nu mai voiau să meargă. Ceí care íi mânau, în mână cu o bícíuşcă sau o nuia, strígau, smânceau dín hăţurí, asudau, până ce calí o rupeau dín nou la fugă, stând să calce totul în pícíoare, cât se fereau toţi dín calea lor.

Noroc că ograda era largă, şi, în aceeaşi vreme, într-altă parte, o vacă íeşea mugínd dín poíata mărgínită de o scîndură, o víţeluşă rămânea înăuntru şi mugea uşor, scurt şi fraged. Un copil făcea pe taurul împungacíu, îngrămădínd pe vreo câţiva în gard, boncăluínd furíos, iar o copíliţă cotcodăcea în grămada de lemne, între vârfuríle căreia se ascunsese, până când un băiat cucuríga, urcat pe grămada de gunoí uscat dínaíntea grajdului.

Dar íată că de la o vreme se face líníşte. Copíi şi copíle se adună în grup, se prînd de mână şi fac un síngur şír, afară de doí mai marí. Aceştia se prînd numai eí, rídică braţele astfel prînse în sus, ca pe o poartă, prín care trăbă să treacă şírul întreg şi să prîndă pe cel dín urmă dín şír, băiat sau fetiţă, cum se va nímerí. În vremea asta ceí care fac poarta spun:

— Floare — mîrîoare,
Mîe mî se pare
Că-s maî mulţî la voî,
Maî puţîní la noî.

Şí răspunde şírul întreg:

— Dacă ví se pare,
Nu-í cu supărare;
Haídeţí şí culegeţí,
Dín coadă alegeţí,
Voínicul bărbat
Cel maî închelmăţ;
Zâna cea aleasă,
Că-í cu geana trasă
Ca o preoteasă!
Alegeţí ce-o fí,
Cum s-o nímerí!

Şírul înflorít de obrají rumení, de ochí aprínşí, negrí şí albaştrí, de cămeşuţe şí íí albe, cu chîndíşíturá rară pe mînecí — câte-un puí roşu — trece líníştít pe sub poartă. Numaí când se apropíe coada, cel dín fruntea şírului, şí după el toţi cei pînă la poartă, se reped într-un íureş, să nu poată prînde portaríí pe cei dín coadă. Uneorí reuşesc, când e avîntul mare şí portaríí maí slabí, alteorí nu, şí cel dín coadă, băíat sau fetiţă, rămîne câştígat de portarí.

În cadenţa versurílor, jocul se repetă mereu, şírul se tot scurtează şí creşte cel legat de mîna unui portar, pînă când nu maí rămân decăt doí. Acum eí se fac portarí, iar cei care şí-au făcut slujba conduc şírul pe sub poarta cea nouă.

Uneorí íureşul pentru a scăpa pe cel dín coadă e așa de aspru, încât şírul se rupe, sau uníí se împíedícă şí cad. Jocul nu se socoteşte atunci, şí rîndul trece dín nou pe sub poartă.

Jocul ăsta í-a învăţat şí-í învaţă în toată vara buníca Safta. Ea-l supraveghează de fíecare dată. Pînă învaţă versuríle trece o vreme, şí pînă la vara víltoare maí uítă pe unele.

Maí are mătuşa şi alte gríjí: cei care se joacă de-a calí se înverşunează uneorí şi izbucnesc pe porţiţa în ulíţă şi până prinde ea de seamă abia-í maí vede, învăluíţi în norí de praf.

Strígă tare după eí, nu ştie care sunt, nu cunoaşte nume. Căluţií nu aud, zburdă şi nechează, dar de la o vreme se ostenesc şi se întorc. Vín în pas, pe o aruncătură de băţ, apoi íar încep goana, şi trec víjelíos prín porţiţa deschísă.

— Arză-vă focul! zíce buníca speríată. Cum sta înaintea porţií în ulíţă, erau gata să o răstoarne.

* * *

Până la amíază copííí mănâncă de două-trei orí. Uníí maí ales sunt veşníc flămânzí. E lucrul cel maí greu pentru mătuşa, căcí ea trăbă să dezlege fíecare trăistuţă şi să le împartă copíílor a căror e meríndea. Şí de multe orí nu maí cunoaşte a cui e, şi trăbă să-í vínă în ajutor înşíşí copííí. E nevoie să le împartă cu bună măsură, să le rămână destulă mâncare pentru amíază, şi pentru două-trei gustări după amíază, că zíua de vară e lungă, şi părinţií se întorc odată cu înnoptatul.

Cu cei trei nepoţi dín casă n-are nící o gríjă. De câte orí lí-e foame se duc în cămară, unde le-a pus buníca mánca-re. Şí dacă o ísprăvesc maí devreme, nu-í nící o supărare, le dă alta.

Dar cu ceilalţi are gríjí şi supărări destule până íí mulţumeşte pe toţi.

Maí are supărare cu vreo şase maí mărunţei, patru copíle şi doi băleţi, care trăbă să doarmă de amíază. Lí culcă pe toţi de-a curmezíşul în patul cel dín camera dínaínte. Nící nu maí ştie care a cui sunt, poate sunt dínr-ai vecínílor. Ea nu alege. Pe care-l vede moţáínd, îl duce la culcare, şi-í maí şi flíşcăne pe care nu vor să adoarmă, cí după ce se vád în pat au poftă de joacă.

În vremea cât vede de cei somnoroşi se teme să nu-í scape pe ulíţă pe cei dín ogradă. Eí au umbră sub doi merí dín curte, şi ar putea să se astâmpere până-í bunca prín casă.

Vorbă să fie! Câte unul mai adoarme la umbră după ce a mâncat de amiază, dar celor mai mulți le arde mereu de joacă...

Apoi, când soarele începe a scăpăta și umbra casei bătrâne umple întreaga ogradă, când unul, când altul iese la porțiță și se uită pe uliță în sus, să vadă: nu vine mamă-sa?

Acum bunica Safta nu-i mai oprește să iasă la porțiță: știe că de-acolo nu-i nici o primejdie să se mai miște până sosesc părinții să-i ducă acasă.

Le împarte trăistuțele goale, cu ajutorul copiilor care le cunoșteau și dintr-o sută, fiecare pe a lui, și nu le mai are în grijă.

Se isprăvea și pentru ea o zi de muncă.

ROITUL STUPILOR

De-o săptămână, mătușa Stana intră de mai multe ori — într-o înaintea de amiază, pe porțița grădini cu flori, unde e așezată stupina. Porțița e îngustă, scundă, și bătrâna se apleacă tare, și totuși abia se strecoară din curte.

Stupina a ieșit din iarnă în primăvara asta cu cincisprezece stupi, câți au lăsat din toamnă. Au avut hrană destulă, că anul trecut a fost bogat în flori și nici iarna nu a fost prea grea.

Era către sfârșitul lui mai, cu senin înalt și liniștit, într-amiezi cu dogoare mare. Azi-mâine trebuia să înceapă roitul.

Mătușa Stana venea la stupină și în fiecare seară după ce se întorceau albinele de pe hotar, se uita cu băgare de seamă la urdinișul căror coșnițe rămăneau grămezii mai mari de albine. Din ele trebuiau să pornească cele dintâi roiuri.

De câte ori intra la stupină într-o înaintea de amiază vedea că din ele ies grăbite și înfrigurate cele mai multe albine, țâșnind în aer ca niște alice, zburând într-o țesătură deasă și încurcată în fața stupinei, într-un zumzet necurmat, până își

luau drumul în depărtări.

Mătuşa Stana se trezise cu stupí la casă, şi cunoştea şi după neliniştea zborului, şi după melodía deasă ce se desprindea dín zborul lor că mai ales doi stupí vor roí cât de curând. Pregătise de mult coşniştele pentru roíurí, le frecase bine pe dînăuntru cu mătăcínă — buruíană a cărei míreasmă le plăcea albínelor — avea pusă la îndemână şi o scară pe care să se suie, să aşeze coşnişa în pomul în jurul şi deasupra căruia va vedea că s-a oprít roíul.

Dar semnele o înşelau mereu şi íată, era gata să treacă o săptămână tot pândínd zadarníc, până ce trecea bine de amiază. Apoi nu mai íntra la stupínă până seara; ştia că după-amiază nu mai roíeşte níci stupul cel mai încárcat de albíne.

De câte orí íeşea dín grădíníţa cu stupína, un nepot şi o nepoţică, ce pândeau mereu la uşa cea mică până era bătrâna înăuntru, întrebau la repezeală:

— Roíeşte azí vreunul, bunică?

— Doí sunt gata să roíască.

— Păí, şi íerí aí spus aşa.

— Am spus ce văd cu ochíí, dar gândul şi hotărârea lor cíne o cunoaşte? Poate níci ele nu ştiu încă, de bună seamă, când vor roí. De unde să ştiu eu?

— Dacă le fluierí, nu roíesc mai degrabă?

— Fluieratul nu ajută decât numai după ce a íeşít roíul. Da' voi să staţi pe-aící, pe lângă portíţă, şi când veţi auzí zumzet greu şi veţi vedea că se rídică multe de tot în aer, înaintea stupínei, să mă strígaţi.

Copííí rămâneau bucuroşi lângă portíţă, la umbra círeşului. Bătrâna la început íí punea să păzească chíar în grădíníţa unde era stupína, dar eí o zbugheau îndată în curte; prea se învălmăşeau albínele înaintea stupínei, prea fierbeau în văzduh şi treceau multe ca nişte alíce rătăcite pe la urechíle lor.

Alta era până nu dăduseră călduríle. Atunci íntrau de voíe bună la stupínă, şedeau lângă un strat de calapăr şi priveau píerduţi cum íeşea mereu câte una dín urdíníşurí şi íşi lua zborul,

de-acuma, în lînie dreaptă, către hotar. Nu era nîcî o primejdîe să se îzbească de ei.

Se uîtau mînunaţî, pătrunşî de cântecul zborului lor, şî îşi uîtau şî de foame. Asemenea şî serîle cînd se întorceau la coşniţe, cu pîcîiorușele lor de ață încărcate de ceară — credeau ei — nu le era frîcă să se apropîe de stupî, ba pe la spate, îşi lípeau şî urechea de coşnițe să audă freamătul înăbușît, cântecul cald dînlăuntru.

Dar peste zî, cît ce se rîdîca soarele şî începea căldura mare, le era frîcă să rămînă aproape de stupînă în grădîniță. Nu se știe, lumîna mare orî căldura vîrsa în muștele de aur un fel de nebunîe, şî ele zburau orbește. Şî dacă te mușca vreuna, cînd erau așa de înverșunate, durea tare şî îndată se umfla locul înțepat.

Nu! Acum nîcî bunîca nu-î mai pune să păzească roîtul în grădînă. A văzut ea că nepoțîi ei sunt frîcoșî încă.

Aicí, la umbra círeșului, la spatele stupînei, nu se rătăcea nîcî o albînă, se auzea numai, ca o cădere contínuă de apă, cântecul lor.

Doamne! Cum le mai plăcea lor zumzetul ăsta, şî cît era de lîniștîtor şî adormîtor.

Deasupra curțîi, soarele se înălța mereu şî ei îşi mai schîmbau locul sub círeș, unde venea umbra mai deasă. Cerul era senîn mereu şî prîn nucîi grădînií fluiera, dîn cînd în cînd, mîerla galbenă. Uneorî o țarcă, o coțofană se lăsa în vîrful unuî par dîn gard şî, înclînându-se şî bătînd rar dîn coada lungă şî neagră, sporovăia repede, întrebînd pe cei doî copîi unde este un cuíb cu ouă. Orî le spunea că a aflat ea cuíbul şî vrea să lí-l arate şî lor?

Ba nu, că țarca-í hoăță şî, dacă află un cuíb, nu mai spune nîmănuí, cí lasă numai coaja ouluí mărturie că a trecut şî ea pe acolo.

...Poate o să le vînă neamurî dîntr-alt sat? Bunîca le-a spus că țarca-í știe şî le vestește sosírea.

Orícum, pînă tросcote şî se închínă țarca în vîrful paruluí,

copiii nu-și mai iau ochii de la ea. Frumoasă pasăre, cine o fi îmbrăcat-o așa de minunat? Surioara lor mai mare, nici când își pune catrința nu-i așa de împodobită!...

Căldura crește și copiii lor parcă le-ar veni somnul. Se uită mereu prin cireș, dar nu văd nici o cireășă baremi roșie. Sunt abia alburii. Las' că se coc ele nu peste mult!

Nu se știe: a crescut zumzetul înaintea stupinei, ori au ațipit copiii și când se trezesc le pare zumzetul mai tare că, mai de multe ori într-o înaintea de amiază, se trezesc strigând:

— Roiește, bunico!

— Haide că roiește!

Bătrâna, dacă le-a cunoscut felul, nu se prea grăbește. Iar li s-a părut, de bună seamă.

Dar tot vine și întră în grădiniță și cercetează cu grijă zborul albinelor și zumzetul din fața stupinei.

— Încă nu roiește, măi copii!

Și buna întră iar în casă. Are treburi destule și își mai și uită de stupi.

— Roiește, bunico!

— Haide repede că roiește!

De câte ori a venit bunica în zadar!

Dar odată trebuia s-o nîmerească și copiii.

Bătrâna nici nu mai are vreme să-și tocmească năframa ce-i căzuse pe-o ureche și întră ca o furtună în grădiniță, și numaidecât copiii o aud cum fluieră și bate din palme.

Băiatul, mai curajos, crapă încet portița și o vede pe bunica într-un nor de albine. Abia îi mai vede capul din roi.

Închide repede portița și ascultă iar cum fluieră și bate din palme. Copila nu cutează să se uite prin crăpătura portiței. Dar frate-său nu rabdă mult și iar o crapă încă și mai tare.

Bunica a înălțat acum într-o mână coșnița pregătită, tot fluieră și se retrage încet de la stupină, învăluită de roiul ce fierbea în jurul ei, deasupra capului, în jurul coșniței, și până sus, în văzduh.

Tot retrăgându-se odată cu sumedenia albinelor înverșunate

care se ȝes dese, încât nu mai vezí cerul prîntre ele, bătrîna se oprește sub un prun în care se așezau cele mai multe roiuri.

Nu e înalt ȝí, rezemînd scara, urcînd, buníca reazemă coșnița între ramurile dese, întepenînd-o bine.

Apoi coboară, își umple poala cu ȝărînă ȝí trece dîncolo de prun, fluierînd mereu.

Se va așeza aici roiul, orí nu se va așeza?

Albínele bătucesc coșnița pe dînafară, se pun pe ramurí, iar se rídică ȝí zboară prîntre crengí, cu zumzet mare.

Oare a íntrat matca în coșnița? Încă nu va fí íntrat, căcí, íată, unele se rídică încă drept în sus, iar altele au ajuns pîna la mărul dín apropiere.

Bătrîna începe să zburătăcească în văzduh cu ȝărînă dín poală, să întoarcă pe cele ce vor să se depărteze de prun.

— Haídeȝí ȝí voí, mai copíi! Aruncaȝí ȝí voí cu ȝărînă în calea celor ce vor să ía tîlpășíța!

Copíií nu îndrăznesc índată. Numái când buníca le strígă a treia oară, a patra oară, cu glas mâníos, se strecoară cu frícă pe portíța.

— Luaȝí ȝărînă ȝí aruncaȝí. Veníȝí lângă míne.

— Dar nu ne mușcă, bunícă? zise copíla.

— Acum au ele altă treabă mai mare, nu să vă muște pe voí. Nící nu ne vîd. Haídeȝí aici!

Copíií ascultă, se apropíe ȝí vîd că albínele zboară destul de sus, ȝí-s tare grăbite.

Încep să arunce ȝí eí cu ȝărînă în calea celor ce parcă ar vrea să se depărteze de la prun. ȝí când mai prînd ínímă, încep să fluíere ȝí eí ca ȝí buníca ȝí să bată dín palme când nu aruncă cu ȝărînă.

Norul de albíne e tot mai gros în jurul prunului, coșnița nu se mai vede, e bătucítă pe dín afară de ele ȝí bătrîneí í se pare, de la o vreme, cum se uítă la coșnița mai de-aproape, că o șuvíȝă íntunecoasă, mișcătoare, se scurge de pe pereȝí coșniȝeí înauntru eí.

Cînd se íncredíntează că a văzut bine, nu mai aruncă cu

țărână, nu mai fluieră, și le face semn copiilor să-î urmeze pîlda.

— S-a așezat matca în coșniță, copii! De-acum nu mai fuge roîul. Vor veni ele și cele care se mai învîrt prin alți pomî.

Copiii nu cutează să vîină prea aproape; bunica le arată pârâiașul acela mișcător ce se scurge în coșniță.

— E mare roîul, bunică?

— E roî bun. Când vor intra toate în coșniță, vom vedea și cât e de mare.

— Le-a mirosit bine coșnița! zice copila de departe.

— Păi dacă a frecat-o bunica cu mătăcină! Asta-î buruiana albînelor, așa-î, bunico?

— Am rupt și eu mătăcină și am frecat-o, așa-î, bunică?

— Așa-î, mi-ai ajutat și tu!

Încă nu e amiază, dar nu-î mai trăbă mult. Ceî doi copii aproape nu mai au umbră.

Înainte stupinei albînele ȝes mereu aceeași pînză piezîșă ce se înalță către grădînă. Stupii care n-au roît se cunosc: pe urdînîșul lor albînele ies și întră buluc. Urdînîșul celui dîn care a plecat roîul nu e bătucit de albîne; aproape că le poȝi număra pe cele care ies și care întră.

Copiii au rămas în apropierea prunului în care s-a pus roîul. Aici zboară tot mai puține albîne și-s toate sus, nu-î primejdîie să-î muște.

De la o vreme bătrîna îșî tocmește năframa care í-a căzut pe ceafă, îșî face o cruce și zice:

— Haideȝi să mîncăȝi de-amiază.

Copiii se urnesc cu greu dîn loc.

— Nu fuge roîul, bunico? întrebă fetiȝa, tocmindu-șî și ea năframa cu puncte albe, care-î lunecase tare pe-o ureche.

— De-acum nu mai fuge!

— Cum să mai fugă dacă a intrat în coșniță? o înfruntă fratele său. Bunico! E mare roîul?

Bătrîna chîar cobora scara. Se uítase să vadă cât e de plîină coșniȝa.

— Mare! Țsta poate roí la anul de două orí.

Pe departe de stupínă, unde albínele se ȝeseau fulgerător — oleacă înnebuníte parcă de lumínă și cãldură, orí de neastâmpãrul roítului apropiat —, copíí se strecoarã pe portíȝă în curte. Buníca víne în urmă, după ce s-a maí uítat o datã cercetãtor la stupí.

— Mãíne poate maí roíeȝte unul sau doí. Le-a fost greu pânã s-au pornít!

Intrã și ea, după copíí, în tíndã...

Acum e líniȝte grea peste sat, peste grãdíní. Soarele parcã nu vrea sã înceapã a coborí, cí-ȝí joacã încã multã vreme undele pâlpãitoare, de argínt, în mójlocul tãrieí.

Copííí dorm de amíazã, buníca íȝí vede de o sutã de treburí mãrunte și în rãstímpurí ínrã în grãdíníȝă sã vadã ce maí face roíul.

Bíne face! Puȝíne albíne se maí ínvãrt în jurul coȝníȝeí. Iar când îl cerceteazã în asfíntítul soarelui, numái două nu se aȝezaserã încã pe cíorchínele greu de albíne, care umplea maí mult de jumãtate coȝníȝa mare.

De-acum sã vínã fatã-sa și gínerele de la câmp, sã rídíce prímul roí díń anul acesta și sã-l punã în stupínă, în rând cu stupíí, în locuríle unde au stat ceí pe care í-au tãíat în toamna trecutã.

Pe ínserate, odatã cu pãríntíí, ínrã și ceí doí copíí în grãdínã sã vadã cum vor coborí coȝníȝa cu roíul.

Acum nu maí zboarã nící o albínă, nící în jurul roítului, nící ínaíntea stupíneí. Nu se aude decãt un vãjãít surd, ínfundat, care pãtrunde în stupínă, și un míros aromat de cearã.

Ínaíntea a treí coȝníȝe albínele stau cíucurí, nu se maí vede urdíníșul.

— Astea poate roíesc mãíne! zíse copílul, prívínd cu aer de cunoscãtor la mamã-sa.

— Poate! Lí-e și vremea, rãspunse femeía cu gândul aíurea.

Când íeȝírá tuspãtru díń stupínă în curte, díń ínãlȝímí íí príví o stea, síngura care și rãsãríse, scãpãrând de bucuríe.

LA SECERIUȘ

Văzduhul înalt — fumuriu la poalele boltiturii — a încremenit deasupra lumii albastru, inundat de lumină tare, ce izvorăște de prerutindenii din înălțimii, nu numai din argintul jucăuș al soarelui. Pleoapele coboară instinctiv și ochiul mijeste, ca de somn, privind parcă ostenit prin tăietura îngustă.

Se apropie miezul zilei și căldura crește mereu. Din marginea lanurilor de grâu, satul se vede în vale ca într-o ceață rară, subțire, cu casele ascunse în pomet, ca pete de var unde și unde. Numai clopotnița, cu acoperișul de tînichea albă, arde în valuri tremurătoare de lumină, care se desprind mereu ca dintr-un izvor nesecat și se pierd în aer.

E în toial secerii și din lanurile de grâu, din crucile și clăile de snopii, s-a împânzit în aer mîreasma boabelor coapte, a spicelor pline și grele, ca o aromă a vieții celei nouă, cu o adiere de pâine proaspătă. Hotarul satului e împărțit afară de pășune, în trei table pentru grâu, porumb și ogoare, așa cum a rămas din vechime. Acum tot satul era în lanul nesfârșit de grâu, cu sugaci care dormeau înfășați la umbra clăilor de snopii, gângureau ori scânceau, iar cei mai treji strigau flămânzi, repede și tare, ca niște broaște ciudate la marginea bălții.

Cu secera albă la zîmții, fulgerând în lumina soarelui, pe umbră, femeii tînere se grăbeau, și de ici și de colo, către orăcăitul cu care văzduhul nu era obișnuit. Dintr-o mișcare își tocmeau năframa pe cap și se grăbeau, cu umbletul mlădios, alintat parcă. Unele erau tînere de tot, ca niște mlădițe. Obrajii le ardeau, răcoriți totuși după ce se rîdicaseră din șirul secerătorilor, unde căldura dogorea, și din holda înaltă.

Secerătorii erau împrăștiati fiecare pe tabla lor de grâu. Prin lanul nesfârșit erau delnițe secerate, cu snopii clădiți în cruci, cu alții rîdicați numai în picioare, în urma secerătorilor, cele mai multe cu secerătorii însiruiți în fața peretelui de holdă.

Se făcuse grâu bun, cu paiful înalt, cu spicul greu, încârligat

spre pământ.

Dogoreala văzduhului grăbise coacerea și oamenii, mulți, secerau nu numai ziua, ci și noaptea, după ce se arăta luna plină, enormă, sângerie la început, când se ívea de după Măgura mare, apoi tot mai albă și mai subțire, să poți vedea prin discul ei.

Se apropia amiaza și tot mai multe femei răsăreau prin lanuri cu desagi sau traiste în spate, cu coșuri în mână, acoperite cu merindețe albe. La umbra unor snopi — umbră săracă — așterneau masa și chemau pe secerători.

Fierturi acrișoare, de salată, de fasole verde, cu mămligă caldă încă, îi răcoreau pe muncitori, care, după ce le sorbeau tăcuți din blide, căpătau glas și, cu larmă destulă, veselii, se înfruptau mai departe cu mămligă cu brânză sau pâine cu slănină.

Dar până ținea încă prânzul, copilandri și copii mai răsarîți porneau cu ulcioarele după apă la fântânile din pășunile vecine, unde se adăpau vitele.

Erau fântâni adânci, cu apă bună și rece, cu cumpănă. Pe drum ei îmbucau încă din bulzul cu brânză.

În curând se împânzea pășunea de ei, unii mergeau, alții veneau cu vasele pline — cănii, ulcioare sau „fedeleșe” — vase cilindrice de lemn de brad — care păstrau mai multă vreme apa rece.

* * *

Într-o tablă mare, de vreo zece hectare, secerau trei familii de țigani. Întovărașite, ele au luat cu „ruptul” secerișul holdei unui țăran mai înstărit și care nu avea copii. Plata nu era în bani, ci în clăi de grâu, pe care omul trebuia să le ducă și la împlătit cu carul lui.

Cele trei familii erau înrudite, bărbați și femei abia trecuți de treizeci de ani și care ieșiseră la secere cu toată casa. Erau vreo șapte-opt băieți și fetițe, tucurii, cu capul gol, numai în cămășuțe, cu ochii negri, arzători și neastâmpărați, unii mai mărișori, alții se târau încă de-a bușilea.

Una dintre femei, la apropierea amiezii, aștă focul, atârna de parul cu cârlig ceaul și puse apă de mămăligă. Din par, câteva scânduri și țeale rupte înghebaseră un fel de colibă, în care dormeau noaptea copiii și stăteau la umbră peste zi când îi potopea arșița soarelui.

Stăpânul delniței de grâu nu venise decât la început când făcuse târgul cu secerătorii, după multă clorovăială și într-o larmă mare, și nu mai veni decât la isprăvitul secerîșului, să numere clăile de grâu și să socotească împreună plata lor în clăi. Lucrul era dat cu „ruptul”, nu avea să se teamă că oamenii se vor lenevi la secerat, să se pârjolească grăul și să se scuture: secerătorii se vor grăbi și singuri să isprăvească, și știa cât sunt de harnici.

Uscăturile pentru foc le aduceau în toată dimineața bărbații dintr-un crâng de salcii, ce creștea în apropiere, în pășunea vecină, unde a fost o baltă, din care, pe seceta și dogoreala asta, nu mai rămăsese nici un strop de apă.

Cât ce începu să se ridice fumul, copiii făcură roată în jurul focului — cei mai mici pe vine — și priveau încântați la fum și la flăcări.

Secerătorii ceilalți erau departe de colibă, dar văzură și ei fumul și se bucurară.

— Uite, mă, că iese fum!

— Harnică femeie Saveta!

— Păi dacă-i femeia mea!

— Și ce-i dacă-i a ta? A mea nu e tot atât de harnică?

— Harnice sunt toate trei, ce vă sfădîți?

Secerile începură să vâjâie și mai repede prin peretele holdei, să câștige cât va pierde cu amiaza. Erau lihozi de foame, dar despre asta nu pomenea nici unul nimic. Erau oameni mândri și nu se tânguiau, ba se întreceau care să secere mănunchiuri mai mari.

Femeia care se învârtea în jurul focului trimise în grabă pe copiii mai măișori după apă. Porniră vro patru cu ulcioarele de lut în mână. Doi dintre ei erau încinși peste cămașute cu o

sfoară și ei mergeau în frunte. În urma celor patru mai venea al cincilea cu mâinile goale. Abia se ținea de ceilalți, dar nu voia să rămână la colbă.

În curând ajunseră în pășunea comunală și luară drumul către cele trei cumpene ce-și înălțau grumajii uriași în văzduh.

Încă erau rari copilandrii și copiii care mergeau cu ulcioarele după apă. Era încă devreme.

Dacă nu era nimeni la fântână, țigănușii scoteau cu greu apa: și să coboare cumpăna și să o ridice cu găleata plină. Câte doi sau câte trei se încleștau cu mâinutele cănite de ruda cumpenei. Dar aproape totdeauna se afla sau venea îndată la fântână un fecior sau un copilăndru și le scotea găleata cu apă. Pe căldura înăbușitoare setea ardea, usca gâtulejul — mai ales femeilor și copiilor — și nu era altă apă în apropiere.

Uneori câte-un fecior, înainte de a scoate vadra plină, ridica din brațe pe câte-un puradel și se făcea că-l aruncă în fântână. Nu numai cel înșfăcat, dar toți strigau ca din gură de șarpe, deși după o întâmplare ca asta știau toți că feciorașul glumește. Se înspăimântau, dar ochii le râdeau.

De data asta fu ridicat deasupra fântânii copilășul care se ținea cu greu în urma celor patru, dar el nu zbiera, nici nu-și deschise gura, deși ceilalți țipau din răsputeri. Strângea tare din dinți și se zvârcolea în brațele copilăndrului, dar era mut ca mușii.

— Cum îl cheamă pe ăsta, măi? întrebă tânărul, punând copilul pe pajiște.

— Dînu-l cheamă, răsuflară ușurați ceilalți.

— Dînu să-l cheme, dar să știi că ăsta e un puî de zmeu, nu-î fricos ca voi! Așa-î, Dînule?

Copilul luminează vesel din ochi, dar nu deschise gura.

— Ce taci, mă? îl întrebă un puradel mai mare.

— Vorbește, că doară nu ești mut, îi spuse altul.

Dar Dînu parcă nu-î aude. Se părea că-și plîmbă limba prin gură, cu dinții strânși.

Își umplură ulcioarele din găleată și porniră spre locul în

care secerau părinții lor și de unde se ridica un sul de fum alburu în văzduh — călăuza lor.

Cât ce ajunseră copiii, puseră vasele cu apă în coliba improvizată și ei se adunară în jurul focului. Muma unuia dintre ei înăcrise zeama de salată și în jur se răspândea miresma de oțet, care deștepta și mai tare pofta de mâncare a copiilor, ca și aroma caldă a mămăligii ce fierbea în ceaun.

Numai Dînu — băiețușul ca de vreo patru ani, cel ce nu-și deschise gura ca un mut — zăbovea în colibă, tot cotrobăind prin cele trei șerpure de piele, vechi și roase — se vedea bine că-s moștenire de la bătrânii care se călătoriseră de mult pe tărâmul celălalt.

Își ținea gura tot strânsă și din când în când părea că limba îi umflă un obraz.

După o căutare zadarnică prin cele trei șerpure ieși la foc și el și se trânti mai la o parte.

Nu peste mult mâncarea fu gata, femeia dădu un chiôt și îndată porniră încoace, cu secerile pe umăr, trei bărbați și două femei, cu capetele goale, numai în cămăși bărbații, iar femeile încinse cu câte o șurță peștriță, zdrențuită.

Toți cinci intrară întâi în colibă să bea apă — și părea că nu se mai satură, așa de îndelungat țineau ulciorul la gură.

Apoi se cuibăriră roată în jurul mănâncării și muncitorii și copii.

Numai tatăl lui Dînu, un om voinic, zvelt, tuns până la piele, cu niște sprâncene negre, arcuite, groase, nu mai ieșea din coliba improvizată.

— Haide, mă, că-î târziu și ne grăbim, îi strigă nevastă-sa.

Dar omul cotrobăia mereu prin șerparul lui, prin colibă, scutura haîne, țoale, și era tot mai cătrănit, cu cât nu găsea, se vede, ce căuta.

Văzură și ceilalți că-î tot mai furios.

— Haide, mă; ce dracu' cauți? Haî, că se răcește zeama, îi strigă nevasta.

— Mî-a furat cineva băncuța din șerpar, strigă omul mînios.

— Ce băncuță, mă?

— Am avut o băncuță de argint, de douăzeci de bani, și mi-a furat-o cineva.

— Ți-o fi furat-o diavolul! cine să ți-o fure?

Când auzîră de ce-î vorba, toți își uitară de mâncare, și copiii. Dînu, încalte, nici nu luase încă lingura în mână.

— Măi, oameni buni, care mi-ați furat-o dați-mi-o. Nu mai am nici un ban altul, și nu mai am pe ce-mi cumpăra tabac!

— Vezi c-o fi căzut pe jos, zise un țigan. Va fi căzut din șerpar.

— Cum să cadă? Poate știu tu? Ai văzut-o tu?

— De unde s-o văd? Da' mă gândesc că copiii ăștia se tot joacă prin colibă și vor fi întors șerparul cu gura în jos.

— Copiii! Nu copiii ăștia știu ce-î banul, ci oamenii mari.

— Haidem, mă! Veî crede că ți-am furat eu băncuța?

— Tu orî Pătru, orî vreună din muierile astea! Dracul n-a venit să mi-o iele.

La vorbele astea toți se învolbură, săriră în picioare, începură să strige și să gesticuleze, se părea că toți sunt gata să sară la păgubaș, făcând în jurul lui un cerc, din care se aruncau mereu brațe furioase.

De multă larmă, cei doi bărbați se rupseră din cerc, intrară în colibă, își luară șerparele și, venînd, ținându-le cu deschizătura în jos, le băteau cu palma și le scuturau.

— Eu am furat băncuța, mă?

— Eu am furat-o?

Și amândoi își scuturau șerparele în fața păgubașului.

Cele trei femei năvăliră și ele în colibă, își înfășurară zdrențele și le scutură și ele în fața omului.

— Eu am furat băncuța?

— Orî eu?

— Sau eu că ți-s nevastă? Cum te-ai putut prosti așa? Ai pierdut băncuța cine știe pe unde și acum ți s-a răscolît veninul. Haideți să mănâncăm, că se răcește zeama!

Dar, înverşunaţi cum erau cu toţii şi de învinuirea mîncînoasă şi de foamea care le ghîorăia în măruntaie, nîcî unul nu se puse să mănânce, cî strîgau şi lărmuiau, şi începu fiecare dîn cei trei bărbaţi să-şi pălmuiască băleţii mai mărişori, să-î întrebe unde au ascuns băncuţa. Copiii urlau şi se jurau urât că n-au văzut nîcî o băncuţă.

Acum intrară în colîbă şi bărbaţii şi femeile şi începură să scuture şi să caute peste tot. Mai căutară o dată şi femeile prin cele trei şerpăre. Nu era nîcî o băncuţă, nîcî un ban de aramă, nîcî un fel de ban, cî numai rămăşiţe de tutun de pipă.

Cu încetul Iarma începu a se potoli, şi oamenii, tăcuţi şi încruntaţi, se așezară la mîncare. Copiii se grăbiră mai întîi cu lîngurile — cei mai mărişori, cei mici scînceau pînă ajungeau femeile să le dea şi lor de mîncare.

Nu mai Dînu şedea cu lîngura în mînă şi nu mîncă. De la o vreme mamă-sa băgă de seamă.

— Mănîncă, Dînule, ce mai aştepti? îi îndemnă ea.

— Mănîncă, mă, îi strîgă şi tatăl său, păgubaşul.

Dar copilul rămînea cu gura strînsă, cu lîngura goală în mînă.

— Mănîncă, mă, nu vezî că se isprăveşte dîn blîd? îi spuse cu ciudă mamă-sa, după ce blîdul fu umplut dîn nou cu cîorbă acrişoară de salată, şi-î dădu şi un pumn în spate.

Dar Dînu nu se mişcă.

— Se vede că nu-î place zeama, tu, vecină, nu-l mai şi bate, zise una dîntre femei.

— Ba-î place, arză-l focul, dar azî nu ştiu ce are, zise mama lui Dînu furioasă.

Şi, fără să mai zică o vorbă, îşi umplu lîngura de lemn cu coîrbă şi i-o turnă cu putere în gura lui Dînu, abia descleştîndu-î dîntii.

Copilul începu să tuşască tare, să se înece şi, deodată cu tusea, îi sări dîn gură băncuţa de argînt şi căzu drept în blîdul cu zeamă.

— Uite băncuţa! strîgară vreo trei glasuri.

— Unde-î? întrebare alții.

— A căzut în blid!

Toți se pleacă asupra blidului plin de ciorbă și femeile încep să caute cu lingura. O simțeau, dar nu o puteau prinde și scoate. Goliră cioba în oală și pe fundul blidului văzură cu toții banul alb de argint subțire, lustruit de mult umblat prin mâinile și pungile oamenilor.

— Iote, mă, bănuța! strigă vesel păgubașul.

Dinu însă plângea cu gura strâmbă, cu ochii țintă la bănuță, în vreme ce fețele tuturor înfloriră de zâmbete.

— Văzut-ai hoțul? Iată cine ți-a furat bănuța și ne-ai făcut să ne jurăm pe cele sfinte! zise un bărbat.

— Acum apucă-te și-l bate, să nu fure mai mult! zise zâmbind celălalt.

Păgubașul își luă banul de argint și se uită la el pe toate fețele.

În curând secerătorii se trântiră pe-o latură și se culcară de amiază, iar copiii intrară în umbra colibeii, unde așipiră și ei pe rând. Dinu în urma tuturor. Și în somn îl mai cutremurau suspine la răstimpuri depărtate.

* * *

După odihna amiezii secerătorii intrară iar în toate lanurile și secerile vâjâiau în peretele des de holdă. Pe la mijlocul după-amiezii, când începu să se răcorească, în unele lanuri muncitorii se opriră câteva minute să imbuce de ojină, apoi pretutindenea bărbații și flăcăundrii începură să lege snopii, să adune și să-i clădească în cruci.

Tot mai multe șire drepte se înălțau în miriștile proaspete, dând o înfățișare nouă lanurilor, ca niște paznicii înlănțuiți, ridicați din pământ. Și copiii cărau, târau după ei snopii, la șirurile ce se înălțau.

Cu cât creștea răcoarea, se porneau cântecele fetelor din tot mai multe lanuri. Femei cu desagii ori traista pe umăr, cu coșurile pline cu oale goale în mână, porneau acum spre sat,

să pregătească cîna. Bîne de cele care aveau vro bătrână acasă și puteau secera și ele pe răcoare până se însera, când se întorceau cu ceilalți la cîna gata.

Dîn când în când se înălța dîn lanurî cîntecul cununií, al celor ce au ísprăvit de secerat și íeșeau în drum cu cununa de spíce în trei brațe, grăbîndu-se veselí și plíní de glume spre sat.

Văzduhul, după apusul soarelui, se cobora mereu, íar deasupra lui începeau să lícărească stele micí, ca níște ținte de argînt.

Deasupra satului se înălțau tot mai des sulurí de fum și de pe ulițe se símțea aroma fíerturílor de pe vetrele dîn tîndă. Satul răsuna de cîntecele cununií și țípete speríate și vesele se ridícau în văzduh când cei care purtau cununa erau întâmpínați cu vedre de apă dîn care erau botezați.

Cei rămăși în lanurí să secere și noaptea se culcau după cînă până răsărea luna. Uníí adormeau îndată frânți de osteneală. Dar fetele și fecíoríí stăteau de poveste și se țineau de hârjoane, până se trezeau cîntând.

Cum sorbea văzduhul cîntecele tînere! Și cum scăpărau în înălțímí stelele — o puzderíe până se arăta luna. Atunci cele dîn jurul ei, și până departe, nu se mai vedeau.

Míreama grăului copt, a grăuntelui și a paíului, creștea tot mai pătrunzătoare, mai grea, mai plínă ca peste zí în zăpușeala soarelui.

Ca un nou roí de stele nevăzute se înălța în văzduh de pretutíndení cîntecul greíerílor. Dîn fânețe pătrundea uneorí până aici glasul aspru al crísteílor.

* * *

Cele trei famílíí de țígani care secerau cu „ruptul” íși făcură și cîna în mıríște, și acum, după ce nu mai rămăsese în pípele de lut ars, roșu, ale bărbașílor, decăt numai scrumul, se culcară și ei. În colíba ímprovízată se culcară, ca de obíceí, numai copííí. Dormea acum și hoțul, fără să mai suspíne. Bărbașíí și femeíle, ruptí de oboseală, dormeau cu gura căscată, sforăínd cu íneacăíuní.

Noaptea e călduță. Nící o boare nu adíe dîn vro parte, cí

răcoarea coboară mângâietoare din văzduh, din înălțime.

În curând începe a se înălța la răsărit și nu peste mult se iveau luna curioasă să vadă ce mai face lumea asta.

Dar curiozitatea îi trece repede: vremea cât a privit încețoșată. Acum plutește rece și nepăsătoare și se tot înălța pe bolta cerului, tot mai străvezie. Muncitorii se deșteptau cu greu, căscând, să se vadă fălcile, trosnindu-și brațele înțepenite. Cum ar mai fi dormit! Lanurile în care se seceră și noaptea au început apoi să răsun. Acum se auzea vâjâitul fiecărei seceri. Oamenii lucrau tăcuți, plini încă de somn și oboseală. În locul lor vorbea șuierul secerilor. Secerau și noaptea oamenii cei mai necăjiți, și nu holdele lor de grâu, căci nu aveau, ci lucrau cu „ruptul” de la cei mai avuți, și voiau să isprăvească repede, să mai poată lua și de la alții, pentru ca la sfârșitul secerișului să poată îmblăți și ei câțiva snopi, să aibă pâine pentru sărbători.

MOȘ IONIȚĂ

Satul se prelungește cu ulița lungă până la poalele dealurilor împădurite, în fundul cărora se ridică în cer culmile munților. Ulița lungă urcă ușor pe marginea râulețului de munte ce-și frământă necurmat, în bolovanii lucii de pe fund, apa rece, cristalină, tare. Când se frânge în bolovanii ascuțiți se sfarmă, ca de sticlă.

De pe Cetățuie — un deal înalt, rotund, îmbrăcat în tufișuri de mesteacăn, cu urme de ziduri dărmate — ulița asta se vede pornind din vatra satului, ca un braț prea lung din trup, nepotrivit cu celelalte ulițe și hudite. E o stradă întărită, pietruită cu bolovănași din râu, cu case tot de piatră, acoperite cu țiglă; de pe Cetățuie poți număra fiecare clădire, așa e de înalt dealul acela, întărit odată, deasupra unei strâmtoări ușor de apărat.

Șuvița de apă, ce coboară din izvoarele din munți, nu seacă niciodată și, îndată ce scapă primăvara de învelișul de gheață, nu

mai ştie alta decât să cânte ziua-noaptea. N-are nici un nume decât „Râul” şi nu e decât un braţ mai slab al unei ape mai mari, care apucă din munţi pe alt povârniş şi duce trunchi de brazî în spate.

Râul de pe uliţa lungă, cât e de mic, nu seacă niciodată şi din el se adapă vieţuitoarele satului şi mulţi dintre locuitori, deşi în sat sunt şi fântâni.

În albía râului sunt pietre mari şi chiar pietroaie. Când coboară în vatra satului, de unde începe uliţa lungă, este un teren larg, semănat cu pietre mari, unele rotunde, altele ca nişte bucăţi de stânci, prînse, întepenite în pietriş şi nisip, unele de mult au prins muşchiul pe ele — altele mai de curând.

Când ajunge râul aici, apele se pierd, sunt supte în turiştea asta de pietriş şi nu mai iese la iveală până departe, când se adună iarăşi în albía râului.

Ce apă mică! Cum a putut să care aşa pietroaie?

Mic de obicei, dar când se topesc zăpezile din munţi la repezeală, sau când se descarcă vara ploii mari, îndelungate, ori când se rupe cerul, râul vine cu ape mari, învolburate, aleargă ca un balaur cu valuri tari, cu creastă de spumă aspră în spinare, iar întunericul lui clocote şi bubuie, de pare că fierb cazanele iadului. Atunci aduce pietroaiele cele mari, pe care le poartă şi le izbeşte ca pe nişte jucării, fierbe şi sare peste piedici şi împrăştă cu stropi până departe.

Pe terenul plin de pietriş şi de pietroaie, de unde începe uliţa lungă, creşte troscotul gras şi e plin de găşte albe ca neaua şi de paznicii lor, copii între cinci şi şapte ani. Gâştele rup lacome cu ciocurile aspre firele de troscot, tot smâcînd din capul mic, cu ochi de mărgea, şi se împrăştie până unde se înfiripă iarăşi râul, sau în sus, până nu s-a pierdut încă în pietriş. Beau mai mult din trecere de vreme, înălţându-şi grumajii lungi, încordaţi, intră în apă, se ciupăie de două-trei ori, dându-şi grumajii pe spate, ies apoi şi pasc din nou, după ce au vorbit puţin una cu alta, tot lungindu-şi gâturile, gâgâind potolît.

Când pornesc pe râu în sus, copiii nu le au grija, dar când se duc la râu unde se ivește din nou din pîetris, pleacă doi-trei să le întoarcă, să nu se piardă prin sat.

Peste drum de terenul cu bolovaní, la începutul uliței lungí, este o casă veche de piatră, cu doi vișini mari în curte și cu doi bolovaní mari rotunzi la portița, care țin loc de lavită.

Pe portița aceea, cât ce dau căldurile verii, iese în fiecare zi un moșuleț adus puțin de spate, cu părul alb, lung până pe umeri, cu o pălărie veche, fără culoare anumită, cu boruri largi, pleoștite, încins peste cămașa aspră de pânză cu un șerpar lat, încălțat cu opinci, bine strânse cu nojite pe picior, cu fluierale înfășurate cu curele negre, de două palme, în mână cu o biciușcă.

El iese din curte, ține deschisă portița și începe a chema:

— Țugulí-țugulí; țugu-țugu!

Și îndată năvălesc din curte vreo opt purceluși — să tot fie de două luni, li se cunoaște încă pe păr învârstatul de la naștere — și aleargă, adulmecând din năsurile fragede la trocoțel și încep să rupă pe întrecute.

Bătrânul închide portița și, cu o cârjă lucie în mână, merge agale la pietroiul cel mai mare și șade. Piatra e fierbinte, dar omului îi place, și privește împrejur cu ochii lui albaștri împăienjeniti.

Obrajii lui sunt roșii, fără zbârcituri, și mustața albă-colie e lăsată pe oală. El cască strașnic și nu mai are ce arăta în gură: e pustiu.

După o vreme își scoate pipa mică, afumată, din șerpar, ca și bășica cu tutun, o umple, scapără din amnar și cremene, aprinde iasca și-i dă foc tutunului. Apoi își pune pe-ndelete toate sculele iar în șerpar și, rezemat de cârja lucie, începe să colbăiască.

Nourași, pâlcuri mici de fum vinețiu, i se înalță deasupra capului, să se mistuie grabnic în văzduh.

Nu s-a așezat bine pe pietroiul lui și copiii încep să-i sară înaintea.

— Moș Ionită!

— Aí venít şí dumneata, moş Ioníţă?

— Da' ţi-s flămânzi purceíí, moş Ioníţă, uíte-í cum înfulecă.

— Flămânzi, vezí bine! Gâştele voastre nu-s flămânde dímíneaţa?

— Da' acum nu-í maí dímíneaţă, moş Ioníţă!

— Nu va fí! Pentru că-í soarele sus? Vara răsare soarele devreme.

— Aí scos azí târziú purceíí, moş Ioníţă!

— Bine că v-aţi scos voi gâştele devreme. Vom vedea care se vor sătura maí curând!

— Pái gâştele rup numaí câte-un fír.

— Da' nící guşa nu lí-e mare.

— Purceíí n-au guşe, moş Ioníţă?

— Mái, că prost te-a maí făcut maícă-ta! Cum să aibă, că doar nu-s păsări!

— Buníca zícea că nu-í pasăre ca porcu' şí buruíană ca curechíul.

— Asta-í zicală să arate cât ís de bune verzele cu carne de porc.

Copííí maí sgăură ce sgăură în jurul moşneagului, apoi íşi vād de gâşte şí de jocuríle lor. Caută píetrícele mící, albe, rotunde, şí se joacă „de-a bencíle”. Iau în palmă douăsprezece píetrícele, le aruncă sus, le prínd pe care pot pe dosul mâíníí, pe acestea le saltă dín nou cu dosul şí le prínd în palmă. Care reuşeşte să príndă maí repede toate píetrícelele, câştígă jocul şí nu maí are gríjă de gâşte: trăbă să le gríjească cel care a píerdut.

Moş Ioníţă rămâne síngur şí când nu maí vede purceluşíí în apropiere începe să-í cheme:

— Ţugulí-ţugulí! Ţugu-ţugu!

Şobolaníí íí cunosc glasul şí vín repede în jurul lui. Bătrânul le aruncă bucăţele de mămálígă, pe care le poartă în sânul cămăşíí de pânză aspră, şí purceíí se reped şí macínă repede dín fâlcíle crude. Când nu le maí aruncă şí se încredínţează că nu le maí dă, încep íar să reteze troscoţelul.

Dar și dacă n-ar avea ce să le dea și nu i-ar chema când se împrăștie, n-ar fi nici un rău; copiii sunt cu ochii în patru și după purcei, nu numai după găștele lor. Moș Ioniță știe și, după ce-și isprăvește bucățelele de mămăligă rece, nici nu-i mai cheamă.

Stă pe pietroiul rotund, prăjindu-se la soare, rezemat cu amândouă mâinile în cârja lui de corn, și prin mînte îi trec multe. Icoane, frânturi, amintiri spalăcite din viața lui.

...Iată, cum privește la pietrele din jurul lui, își aduce aminte că pe când era el de vreo zece ani a venit într-o vară râul așa de mare și de furios, bătând din valuri și din bolovanii, încât a luat o poiată din vecini, cu un vițel, a deschiat-o într-o clipă, împrăștiindu-i și alungându-i bărnele, iar vițelușul abia a apucat să zbiere o dată și a fost înghițit de valuri. Atunci a intrat potopul și la ei în curte și le-a dus gardul, poarta și porțița, cât au rămas ca în câmp. Ce se mai tânguia mamă-sa, dar tată-său i-a dat o palmă: „Ce te mai bocești, tu? Nu-i moarte de om! Vom face alt gard și altă poartă“.

Așa era tată-său: om tare! Nu-i păsa de oameni, nu-i păsa de lume și nu ingenunchea în fața nenorocirilor. Copil, fecioraș-fecior și om mare apoi se uita la el ca la un sfânt. Chiar când el, Ioniță — luându-se după datina satului — după ce se eliberase din armată, furase o fată și o adusese în casa asta de zid. Ce bătaie i-a mai tras tată-său, soră cu moartea, rușinând fata și trimițând-o la părinții ei. Își aduce și acum aminte de înfruntarea tatălui său, după ce i-a trecut mânia: „Măi, Ioniță, să îți mînte că între oameni de omenie nu se-ntâmplă furturi nici de dobîtoace, dar încă de fete! Dacă-ți place fata, i-om trimite pețitorii după lege!“

Și așa a făcut și a ieșit lucru bun. Câți ani să fie de când a murit? El, Ioniță, era de patruzeci. Vor fi vro treizeci! Cum mai trec anii aștia, Doamne sfînte!

Bună femeie a fost și măică-sa, săraca! Parcă o vede și acum în postul Crăciunului și al Paștilor cum le dădea copiilor pe ascuns, să nu vadă bunica, o creștătură de slănină sau un

bruș de brânză și cum îi învăluia în poalele ei când răcnea uneori tatăl lor la dânzii, poruncindu-le să nu mai facă larmă.

Da, da! Mîlostivă femeie, nu ca bunica, aspră și neîndurată, care ar fi voit să postească și să ajuneze toată viața...

...Hei! Bună a fost și nevasta lui, fata pe care o furase. Din ea, din ființa ei, se strecurase și în el o dulceață care, iată, nu l-a mai părăsit nici acum la bătrânețe. E de-ajuns să-și aducă aminte de ea, pentru a simți picurul acela de miere! Drept e și aceea că pe Ana lui nu o vedea cu amintirea ca pe o umbră, ca pe tatăl său, pe mamă-sa sau pe bunica, ci vie și caldă, numai cât nu-i vorbea. Și totdeauna după dulceața amintirii, urma o strângere de inimă și un oftat ușor scăpa din pieptul lui moș Ioniță.

Luat de amintiri i se stîngea și pipa, i se împrăstiau și purceii și, uneori, potopit de căldură, nici nu mai știa pe ce lume se află.

— Moș Ioniță, io ți-am întors purceii!

— Ha!

— Io i-am întors că au fugit prin sat la vale.

— Și io i-am ajutat, sărea cu gura alt copil.

— El numai când veneam cu ei pe uliță în sus, stăruia cel dintâi.

Bătrânul se dumerea târziu de ce este vorba.

— Brav copil! Da' v-ați scăldat voi azi?

— Scăldat de două ori, moș Ioniță.

— Și-i caldă apa?

— Nu, e cam rece. Nu poți sta mult.

— Așa-i apa de munte, proaspătă mereu.

— Da' a Boarului m-a corlit, moș Ioniță.

— Să-l fi corlit și tu!

— Da' el e mai mare și mai tare.

— Când vei crește să te răzbuni, să-l ții sub apă până zvâcnește ca peștele strâns în mână. A Boarului e un copil prăpădit, știu eu.

Pe râu în sus, nu departe de prundișul în care se pierdeau și

pe care păşteau găştele şi purceii, era o bulboană adâncă până la genunchi şi destul de largă să încapă trei-patru copii deodată. Cum era la umbra unei sălcii, apa nu se încălzea niciodată prea tare şi copiii îlezeau în grabă vineţi şi zgribuliţi din ea.

Se apropia amiaza şi căldura era tot mai mare.

— Dumitale nu ţi-î cald, moş Ionişă?

— Ba mi-î cald.

— De ce nu te scalzi şi dumneata? Îţi grijim noi purceii.

— Nu mă scald, că-s prea bătrân şi mi-e frică să nu întineresc.

Copiii îl privesc miraţi.

— M-am scăldat şi eu la vremea mea, măi copii. Când eram ca voi. Bulboana asta era şi atunci. Ehe! Era, cum să nu fie!

Da, îşi aduce aminte multe întâmplări cu bulboana. Pe Florica o vede ca-ntr-o negură, pe nevasta lui ca într-o oglindă. Oare unde va fi ea acum şi ce va face? Poate va întâlni-o în curând...

— Moş Ionişă, mai rămâi cu purceii, că io plec cu găştele.

— Da' ţi-s sătule?

— Sătule, că nu mai mănâncă şi se tot duc pe rând la vale.

— Toţi mergeţi?

— Mergem că-î amiază şi mi-e foame.

Moşneagul răstoarnă capul şi se uită la soare.

— Încă nu-î chiar amiază, mai puteţi sta.

— Am mai rămâne să-ţi grijim purceii, numai să ne spui şi azi o poveste, zice altul. Copiii s-au adunat cu toţii în jurul lui.

Moş Ionişă se uită în jur şi vede că purceii ronţăie încă veselî la troscot.

— Ce pustiie de poveste să vă mai spun? Parcă eu le ştiu pe toate?

— Mai ştii dumneata destule, se amestecă al treilea în vorbă.

— Haida să vă spun, dar asta nu-î poveste. Ştii voi Cetăţuia?

— Cum să nu o ştim, moş Ionişă, sar toţi cu gura, că doar în toată ziua o vedem! Şi de-aici se vede!

— Voi vedeţi dealul rotund şi împădurit. Dar Cetăţuia?

Copiii se uită unul la altul.

— N-aţi văzut-o?

Copiii clatină muţi din cap.

— Nici nu se vede, numai dacă te urci în vârful dealului. Şi nici atunci nu mai vezi decât nişte ziduri dărmate şi pietroaie rostogolite. Cetăţuia acum nu mai este, dar a fost pe vremuri, şi măguriile acelea i-a rămas numele de Cetăţuia. Dar ştiţi voi ce e o cetate?

Copiii se uită iar unii la alţii şi câţiva clatină din cap că nu.

— Cetăţuia îi zice la o cetate mai mică. Iar cetate este un loc pe înălţimi, întărit jur-împrejur cu ziduri groase şi înalte. Acolo se adunau locuitorii unui sat când veneau să-î robească păgânii şi se apărau până-î biruiau pe sălbatici, rostogolind peste ei pietre mari din cetăţuie. Ei, care-mi întoarce o dată purceii?

Moşul văzuse că i se răzleţiseră godinile. Alergară cu toţii şi se întoarseră în grabă.

— Da', măi copii, cetăţuia de la noi nu a fost făcută de oameni, ci de uriaşii care au trăit odată pe lume. Aţi auzit voi de uriaşi?

Unii auziseră, alţii nu.

— Cetăţuia de la noi, spun bătrânii, cum au auzit şi ei, a fost zidită de o pereche de uriaşi care aveau o singură fată. Într-o zi a ieşit la plimbare fata, pe-aici pe la poalele Cetăţuiei, pe unde e satul nostru acum. A aflat un plugar care ara cu patru boi, cu un pogănicî alături. Fata s-a minunat, s-a tot uitat la ei, apoi a luat în poală plugul, boii, pe plugar şi pe pogănicî, s-a dus cu ei în cetăţuie şi i-a vărsat din şorţ înaintea tatălui său.

— Uite, tată, ce furnică am găsit eu!

Urişul a clătit din cap.

— Nu-s furnică, fată, ci sunt oameni. Ia-î în poală şi du-î de unde i-ai adus. Cât îi vezi de mici vor trăi mai mult decât noi şi vor stăpâni pământul.

Fata i-a ridicat în poală şi i-a dus la arătură. Şi numai decăt

omul a pus plugul în brazda de unde a lăsat-o, iar pogănicul a început să măie boii: „Hăis, Rujan! Cea, Păun!”

— Și nu le-a fost frică, moș Ionică?

— Nu, că românii nu erau fricoși, nici copiii!

În vreme ce copiii se întoarseră cu capul spre Cetățuie, moș Ionică se ridică în silă de pe piatra lui și începu să cheme:

— Țugulî-țugulî! țigă, țigă!

Purcelușii se adunară și porniră după bătrân. Știau că le dă acum lătură.

— Puteți merge acum și voi cu găștele. E crucea amiezii, zise el.

LA FÂN

Într-o săptămână iarba din toate luncile a fost răsturnată în brazde groase. Oamenii se grăbiseră să usuce fânul pe secetă, să-l rămână întreaga mireasmă și să-l clădească în căpițe fără să-l picure decât roua nopților, — chiar dacă nu-l vor putea căra acasă să-l clădească în clăi mari, până ținea seninul. Să-l rămână nu numai aroma îmbătătoare, ci și culoarea de-un verde palid, care se trecea cu totul, se spăla, când brazdele erau bătute zile întregi de ploii, sau când căpițele trebuiau mereu împrăștiate și uscate din nou. Atunci când fânul căpăta o culoare roșcată, și de multul întins și scuturat, florile se scuturau și rămăneau mai mult cotoare, ogrinji, decât fân, și vitele îl mâncau în silă.

Iar anul ăsta era nădejde să usuce și să adune fânul pe vreme bună. Nu-i vorba că și oamenii se hărniciseră foc și satul întreg ieșise în luncă. Numai babele și moșnegii hodorogîți rău, care nu mai prea știau cum îi cheamă, rămaseră să păzească acasă, să dea buruienii porcelor și viteilor și flămânzilor de copii mai mărunței care se tăvăleau în jocuri până începea să le cânte broaștele în pantece.

Sugacii erau toți în luncă. O furcă de fân într-o țepușe le

ținea destul umbră. Unii erau înfășați până la grumaj, numai capul rotund, în călță, li se vedea, cu pleoapele închise, cu obrații albi, fragezi, să-i tai cu un fir de păr. Alții aveau crinișorii mânuțelor slobode, și tot umblau cu ele să prindă parcă fire nevăzute din aer.

De la o vreme se pornea, când ici, când colo, orăcăitul repezit al celor ce se deșteptau flămânzi, sau care flămânzeau ori se osteneau tot prinzând cu palmuțele aerul.

Femei tinere aruncau greblele și se grăbeau să-i împace pe cei răzvrătiți.

Lucrul la fân, pe întinsul luncilor, era de multe feluri. Într-o delniță întorceau brazdele groase pe partea cealaltă, punând în bătaia soarelui iarba încă verde, care mirosea a suc sălbatic. Furcile ușoare de lemn lunecau cu îndemănare pe sub brazde și unii copilandri și copii se opinteau uneori, unde erau brazdele mai groase. Bărbații, chiar femeile, numai se jucau cu întorsul lor.

Într-altă delniță răscoleau cu furcile sau cu greblele brazdele întoarse înainte cu o zi, și fânul se scămoșa, să-l poată pătrunde cât mai tare căldura, și rămânea așa răscolit până după-amiază când se aduna și se clădea în căpițe.

În alte părți răscoleau fânul împrăștiat din căpițele mici, făcute de cu seară, să nu-l atingă nici roua. Încă nu era de tot uscat.

În alte delnițe începura să clădească căpițe mari, încă înainte de amiază fiind fânul deplin uscat.

Nu era copil, ieșit cu satul în luncă, să poată ținea o furcă în mână și să nu-și arate hărnicia. Părinții s-au îngrijit să aibă fiecare câte o furcă de lemn pe măsura lor: nouă și ușoară. Lucrau cu toată hotărârea, cu ochii mereu la cei mari, să vadă dacă le iau în seamă râvna, și unde nu puteau răsturna brazda, o lăsau și înaintau în rând cu ceilalți lucrători, iar vrul care venea după ei răsturna fânul sau îl răscolea, să dreagă greșul, icul rămas nelucrat, părand că nu bagă de seamă nimic.

În vreme ce oamenii mari, femeile și chiar feciorașii treceau cu furcile prin fân cu nepăsare, copiii suflau și asudau, dar nu ieșeau din rând.

— Ți-e cald, mă Ionică?

— Cald.

— Vezí și íeși dín rând și maí hodínește.

— Mí-e cald, dar nu-s ostenít!

— N-ai flămânzít?

— Nu! Da' ce? E amíază?

— La fân nu este amíază, cí când í foame omuluí și când se ísprăvește un rând de lucru. Acum, după ce ísprávím cu răscolítul, vom aștepta să se usuce bine. Poți mânca dacă ți-e foame.

— Nu mí-e foame! Las' să ísprávím întâi cu răscolítul.

Vro câțiva maí micí, care n-au furcí ca furcíle, cí níște lăstărașe cu două brațe, ușoare ca pentru eí, se tot amestecă prîntre lucrători și se sílesc și eí să răscolească unde lucrează alții.

— Ce maí furcă frumoasă aí, măi Pătruț!

— Mí-a făcut-o tata díntr-o salcíe.

— Bună furcă! Și coarnele í-s ascuțite.

Copílul se uítă la furcă, parcă acum o vede întâia oară.

— Ascuțită da, și uíte cum íntre în fân, răspunde copílul și se repede cu mica luí unealtă neputíncioasă. Unele au coarnele prea subțiri, se maí rupe câte unul, și atunci voínicul strâmbă gura și începe să trâmbíțeze.

Dar prín mîjlocul luncilor curge un pârau care nu seacă decăt în secetă mare și, repede, unul dîntre muncítóri îi taie o nouă furcă dín sălcíile ce cresc de-a lungul pârauuluí, și-l împacă pe cel deznădăduít, care se avântă dín nou la treabă, și maí înverșunat.

Prín delníțele unde încep să se clădească căpițele încă ínaínte de amíază, fânul îl cară numaí bărbații, iar femeíle greblează. Greblează și copíii, cu unelte maí micí, cele maí multe nouă, și se bucură cât de ușor lunecă colții de lemn prín tunsura regulată, rasă pînă la pămînt, semn că s-a cosít bine anul acesta și au fost meșteri buní cosașii. Alții se reped uneorí la furcă, aruncând grebla și duc și eí fân în căpiță. Prînd în coarne câte o pală de fân, o rídică deasupra capuluí și le pare că duc o căpiță întregă.

După-amiază munca asta se înfîrîpă de-a rîndul prin luncí. În multe delnîțe e fînul uscat de tot și oamenii croiesc căpîțele, tot cîrînd în furcí de lemn cu coarne lungí mătăhale marí de fân, pe care uneorí abía le rídícă de la pămînt deasupra capuluí, și dín care radíază valurí de căldură, înfîerbântate cum au fost de văpaía soareluí.

Nu se desprînde numaí căldura dín fînul purtat în furcí, cí și míreasma florílor uscate, și muncitoríi cînd ajung la căpîțe se sínt oleacă amețíți și lí se pare că au íntat cu capul în răcoare, după ce au aruncat uríășa căciulă pe căpîță.

Femeíle greblează cu repezícíune și tot adună noí valurí de fân, ca níște troíene, în care își ímplîntă furcíle cărătoríi la căpîțe.

Ele-s în straíe curate ca de sărbătoare, vorbesc tare, strígă una de la alta, și de la o vreme, cînd începe a se răcorí, câte una pornește un cîntec, și uneorí í se alătură și altele.

Bărbații, fecíoríi, copílandríi parcă lucrează și maí crâncen în aroma cîntecelor și multora lí s-a umezít cămașa în spate, pe care s-au lípít florí de fân.

— Asta-í Aníca Surduluí, zíce vrun bărbat de la cíne ștíe a cîta delnîță de la cîntăreață.

— Are un glas să te scoale dín mortí.

— Și e și frímoasă și harnică.

— Mama Anícăi a fost și ea o cîntăreață vestítă.

— Cîntă ea și Aníca Surduluí, dar s-o auzíți, cînd va începe, pe Sora Dínuluí!

— E la fân și ea?

— Eí au ísprăvít íerí, dar azí ajută mătușă-sí. Poate fí a șasea delnîță de la noí.

— Păi da, Sora n-are pereche în nouă sate. În vara trecută au trecut prin sat vro treí domní, care umblau după povești și cîntece, și abía a scăpat fata de eí, níci una níci două s-o ducă cu eí la oraș, s-o audă și domníi ceí marí.

— Am auzít și eu. Dar ce domní vor maí fí și ăia care umblă vara prin sate după povești?

— Păi vor fi oameni care n-au nici o treabă, niște îmbuibăți care nu mai știu cum să-și treacă vremea.

— Ba ăștia mâncau din traistă pită cu slănină și cu ceapă, ca orice drumeț.

Oamenii vorbeau ducând mereu în furci mari încărcături de fân, de sub care nu li se mai vedeau decât picioarele. Vorbeau după ce aruncau fânul pe câpițe.

Pe multe câpițe se vedea câte un copil care se urca aici să „îndese” fânul, dar mai cu seamă pentru plăcerea lui de a se vedea sus și de a se urca tot mai sus o dată cu creșterea câpiței. Pe câpițele din luncile mai depărtate, copiilor cufundați în fân nu li se vedeau decât pălăruțele rotunde, negre ca niște ciorii.

Când muncitorii începeau să facă vârful câpiței, îi coborau întinzându-le furca de lemn de care să se prindă.

Jos, li se părea celor care au făcut mai întâi slujba asta că s-au coborât din cer și o vreme rămâneau amețiți.

Erau în lunci, veniți cu satul, și copii prea curajoși, care vreoiau să-și suie pe ei pe câpițe, deși erau prea mici pentru treaba asta.

Câte unul cât ce ajungea sus și se cufunda în fân, începea să urle, cât trebuia coborât în grabă; alții însă, deși amețeau la așa înălțimi, strângeau încruntați din dinți și nu se făceau de rușine.

Hei! ce mai umbră aruncau câpițele gata greblate și netezite ca de sărbătoare, ca fetele când merg la joc — colo, după ojină, când soarele începea să coboare spre asfințit! Acum era lumea sugaciilor, care, sătui, dormeau buștean în umbra plină de miresma fânului nou!

Erau unii țărani meșteri mari în clăditul câpițelor. Le croiau cu temeii, le așezau cu grijă palele de fân și le băteau bine cu furcile, le înălțau pe-o formă în toată circumferința, le subțiau cu meșteșug, nemălăsând pe alții să pună fân, ci numai ei. De sub mâna lor vârfurile ieșeau îndulcite cu măsură. Tot mai subțiri, până nu mai încăpea deasupra decât fân cât să-și facă cioara cuibul.

Tot atât de zveltă era și umbra lor pe cositura țepoasă.

Altele erau croite rău, groase, prea pieptoase, cu vârful pus prea repede, unde se nímereau mâiní mai neîndemânatíce sau cu mai puţină experienţă. Peste cele clădíte cu meşteşug putea să plouă cât de bine, nu răzbătea apa, fugea pe fire în jos; în cele făcute rău sau de mântuială, apa íntra şi fânul trebuía uscat dín nou. Dar cele mai multe erau bine clădíte.

Umbrele lor creşteau mereu cu cât cobora soarele.

Lucrătoríi se grăbeau să strângă fânul până nu se umezea de roua ce cădea dín belşug, îndată ce începea să se răcorească.

Pe cel ce nu era uscat de tot îl grămădeau la repezeală în căpiţe mící, abía înfírípate, şi aici se îmbulzeau copíi care — dacă lí se rupeau furcíle fírave — duceau fânul cu braţele, înverşunaţi de-o hărnícíe mare.

Glumele zburau de la o delníţă la alta.

— Uíte, mă, căpiţă făcută de Nícodím! Ce borţoasă şi negreblată.

— Borţoasă, că e gata să nască una! Nu vezí cum s-a lăsat într-o parte?

— Caută nişte propte, Nícodíme, şi o reazemă!

— Da' căpiţele făcute de Ionu' Mărgíneanului? Ís mai strâmbe ca el.

— Te poţi ascunde în gropíle ce le-au rămas în coaste.

— Bíne că-s mai frumoase ale tale! Ia te uítă că una ţi s-a şi răsturnat!

Bărbaţií lucrează până târziu. Femeíle au plecat de mult acasă. Nu numai cele cu copíi sugací, cí toate, să pregătească cína pe când vor sosí muncitoríi. Copíi s-au luat şi eí după mame. Íl dor picíoarele şi abía apucă să ajungă acasă...

Acum pleacă şi bărbaţií cu furcíle în spate, veselí şi uşorí, ca după o muncă ce a fost pentru eí numai floare la ureche.

În luncí rămân căpiţele tăcute, taíníce, care nu mai au umbră. Căci ínserarea întínde vălul eí uşor, uníform, peste luncí şi peste lumea întreagă.

Nu mai míreama fânului mai stăruíe în aer deasupra luncílor şi, dusă de boare, până departe peste câmp.

În lîniştea ce creşte mereu nu se mai aude nîcî o larmă, nîcî un strîgăt, nîcî un răget de vîită; toate au coborât către sat.

Deasupra luncilor se împânzeşte numai crî-crîul necurmat al greierilor şi aroma fânului nou.

TÂLHARUL

E pe la mijlocul lui iunie. De-o săptămână s-a întemeiat seninătate adîncă şi cerul s-a înălţat sus de tot, şi-a ridicat parcă marginile şi de pe umerii dealurilor mari dîmprejurul satului, pe care se reazemă de obicei.

Văzduhul e lîmpede ca lacrima. În înălţîmî ameţitoare plutesc, în cercuri mari, trei cruciuliţe negre. Uneori abia se mai zăresc. Se alungă? Se joacă? Sorbite de seninătate, ca de-o apă subţire, nu pot coborî mai jos?

În sat, în curtea lui Ilie Rău, cloncăne trei cloşti cu puî de deosebite mărimî. Ceî mai tîneri sunt numai nişte boţuri de pufuşor aurii şi fug mărunţel pe nişte beţişoare de chîbrit. Rîndul al doilea de puî e în creşterea penelor, cum sunt mai urăţei, cu aripioarele şi cozile plîne de cotoare. Ceî mai mari pot zbura la un pas, cînd îi cheamă cloşca pe negîndite şi cu grabă mare.

Ceî îmbrăcaţi numai în pufuşor pîuie mereu şi cloşca păşeşete cu grijă să nu-i calce. Sunt tot în preajma ei şi cînd îi cheamă ridică mîraţi capul şi se uită în ciocul ei. Dar cei care au fost mai aproape i-au şi luat dîn cioc bunătatea.

Rîndul al doilea, căroră le cresc acum penele, nu au astîmpăr nîcî o clipă şi cloşca e sîlîită să alerge după ei, să nu-i lase să se împrăştie prea departe.

Ceî în pene nu mai prea îau în seamă ce face cloşca, dîn zî în zî sunt tot mai neatîrnători şi parcă abia aşteaptă să scape dîn robia pîrintească. Uneori în apropierea cloştii rămîne numai unul, alteori e sîngură şi cloncăne rar, rămînînd plîctisită oarecum.

Dar e destul să cârâie cloștile odată cu cocoșul, și toți puii se adună în fugă fiecare la matca lui. Când s-a auzit cârâitul au și izbucnit din tindă în curte un băiețuș și o fetiță și, curând după ei, un moșneag.

Cocoșul își răstoarnă mereu capul într-o parte, se uita în cer și cârâie; cloștile cu puii s-au ascuns prin grămada de vârfuri uscate din fundul curții.

— Uite-î, tâlharii! Sunt trei, bată-î Precista! zice moșul răsturnându-și capul pe spate și punându-și pălăria streșină ochilor.

— Unde-s, bunícule?

— Colo sus! Nu vedeți?

— Nu!

— Nu se vede nimic, întări și copila.

— Ba se vede, numai nu vă știți voi uita.

Cocoșul încetă să mai cârâie. Cloștile cu puii ieșiră din ascunzături. Bătrânul și cei doi copii se uita mereu în cer, cu mâinile streșină la ochi.

— Uite-î! Uite-î! strigă deodată fetița. Sunt trei, bunícule.

— Trei dară!

Copilul nu-i descoperi până târziu. Făceau și acum cercuri unul după altul, cu aripile întinse.

— Nu-s nici cât niște porumbi, zise el, oarecum dezamăgit.

— Nu se văd câtu-s de mari, că sunt încă prea sus.

În curte era acum liniște, găinile, cloștile, puii își vedeau de treaba lor.

— De ce nu mai cârâie cocoșul și cloștile, moșule? întreba fetița.

— Nu mai li-e frică dacă suntem noi aici.

— Văd ele că-s prea sus!

— Ba au văzut altceva: că sunt trei, și găinile știu că uliul nu coboară, numai când e unul singur.

— Păi, de ce au venit trei?

Dar, până ce vorbira ei, găinile se neliniștiră iar, și cocoșul

dădu alarma.

Când privîră în cer bunicul şi nepoţii, nu mai plutea în văzduh decât unul singur, cu mult mai jos.

— Ăsta-îl ulîu de cel mare, bunicule, se mînună fetiţa.

— Da! e hârău, e tâlharul! Uite-l cum face cercuri tot mai mici!

Ulîul se rotea şi cobora tot mai jos. Uneori cădea ca o săgeată, apoi iar făcea cercuri cu aripile întinse. Crucea neagră era tot mai mare pe cer.

De la o vreme, găinile iar se liniştiră.

Când privîră în sus, moşul şi nepoţii nu mai văzură pasărea de pradă. O descoperiră mai târziu, plutind deasupra altei gospodării, pe uliţă la vale.

— A văzut că la noi azi nu are ce face. Mai încearcă într-alte părţi. Tâlharul! N-am o puşcă să-l prăbuşesc din cer.

— Da' ajunge glonţul până la el, bunicule?

— Cum să ajungă, tu, proasto? Nu! Până la înălţimea de-acum nu bate nici un glonţ. Aş aştepta eu până mai coboară. M-aş ascunde în uşa tînzii şi l-aş lăsa până s-ar coborî deasupra curţii, şi atunci, deodată, baff! Cum l-aş mai trăsnî!

— Şi de ce nu ai puşcă, bunicule? întrebă fetiţa.

— Nu ne lasă stăpînirea. Numai jandarmii şi pădurarii au arme.

Tot vorbind se retraseră la umbră pe podmol, şi nu peste mult timp moşul intra în tîndă, după ce mai cercetă o dată prin văzduh.

Ulîul pierise.

Căldura creştea mereu şi albăstrimea de dîmíneaţă a cerului trecu într-un fel de ceaţă subţire, alburie.

Copiii dădură de mîncare cloştilor făină de porumb muîată şi frămîntată în apă. Grîjiră să le dea în trei părţi ale curţii, să nu se bată cloştile ca orbeţele, să calce în labe puîşorii cei tîneri. Le puseseră şi nişte blîdíşele cu apă. Se uitară cum ciugulesc puîşorii cei mici cu cíocuri ca acele, cum înfulecă de repede cei mari, până lí se opreşte mîncarea în grumaz, câtu-s de lacome cloştile care nu se mai gîndesc la puí, până

nu se satură ele mai întâi. Cloșca cu puí mící mai sfărâmă în cloc câte-un bruș de făină, chemând puíșorii, dar repede îi lăasă și își vede de foamea ei.

Pe cloșca cu puíi cei mai mari n-o puteau suferi copíi: după ce se sătura, începea să râcăie cu labela în mâncare, împrăștiind-o până departe.

— Lí ciudă că puíi n-o mai ascultă! zise fetița.

— Ar trebui să-í lase, că de-acum sunt mari.

— Da, însă cine îi mai dă ei mâncare de asta?

Copíi rămaseră lângă cloșcă, până isprăvîră, și puíi începură să se împrăștie. Privîră apoi cerul: nímíc! Gol!

— De acum nu mai vine!

— Nu!

— Se va fí dus în pădure, la umbră.

— Tâlharul! Știí când a prins puícuța?

— Da' când a prins puíul de rață?

— Măi, Nícule! S-a învățat la noi și nu știí nícíodată când vine!

— Haí să mîncăm de-amíază. Azí nu mai vine.

— Da' nu-í încă amíază.

— Míe mí-e foame. Să-l întrebăm pe bunícul.

— Haí!

Se luară de mînă și se strecurară în tîndă.

— Așa-í că-í amíaza, bunícule?

— Încă nu-í! Țí-e foame?

— Ní-e foame la amîndoi.

— Dar dacă vine tâlharul până mîncăți? Haída să vă dau pe rînd cum v-am mai dat. Unul să păzească afară. Care-í mai flămînd?

Fetița arătă cu degetul la băiat.

— El!

Șí ea ieși în curte să vegheze.

În cer nu era nímíc nící acum, nící deasupra casei lor, nící cît putea vedea deasupra satului.

Cloștile cu puí mai mící se puseră la umbra gardului și

începură să se scalde în țărână. A treia umbla singură prin curte, cloncănind din când în când. Puii ei se împrăștiaseră. Unii trecuseră, prin gard, în grădină.

După ce-î dădu copilului de mâncare, bunicul ieși în curte, cercetă și el cerul.

— Vîno de mănâncă și tu, se vede că s-a dus tâlharul.

Dar abia începu să mănânce și fetița, și în curte izbucniră cârâiturile cocoșului și ale cloștilor. Ba trecură grabnic din cârâit în cotcodăcit, încât se părea că arde, atîta larmă și atîta învălmășeală și fugă de găini.

Când ieșiră grabnic în curte bunicul și nepoții, din grădină se ridică tâlharul cu un puî din cei mărișori în cîloc.

Alergară, strigară, hășăiră, aruncară cu bucăți de lemne și bătrînul și copiii, pătrunzând în grădină, dar uliul cel mare, hârăul, tâlhar de ziua mare, bătea regulat din aripile largi și se ducea în drumul lui.

Fetița începu să plîngă. Băiatul aflate niște pietre și arunca și acum în văzduh după tâlhar.

— Ce mai aruncî cu pietre? Acuma nici glonțul n-ar mai avea ce-î face! De când s-a ridicat din grădină, cu o pușcă bună îl puteam trăsni.

Copiii voră să afle numaidecât pe care puî l-a dus hârăul. Începură să-î cheme. Fetița aduse un pumn de grâu, dar fu așa învălmășeală de puî și de găini, încât nu putură afla nimic.

Până azi din puîșorii cei mai mari mai rămăseseră zece. De acum vor mai fi numai nouă.

— Mî se pare că lipsește cocoșelul cel peștriț, zise băiatul.

— Nu! Pe cocoșel l-am văzut. Dar n-am văzut puicuța cea neagră. Asta trecea mereu în grădină.

— Ce să facem? zise necăjit bunicul. Dacă n-am grîjit nici azi, apoi n-am mai grîjit niciodată! Bată-l Precista de tâlhar! Se vede că a stat ascuns prin vreun pom din grădină! Acum chiar puteți mânca de-amiază liniștiți! Azi nu mai vine a doua oară!

Copiii se mai împăcară cu soarta și începură să mănânce.

Amieza şi bunicul.

— Oare să fi fost tot uliul care a luat şi puii ceilalţi? întrebă fetiţa.

— D-apoi cum? Tot el! Tot tâlharul! Că așa-i legea lui: unde se înfruptă o dată, vine mereu.

— Trăbă puşcă, bunicule! se vîtejî copilul.

— Trăbă, dar de unde?

— Să ceri una de la jandarmî.

— Zadarnic aş cere, că nu dau.

— Spuneaî că au şi pădurarii.

— Au, dar nici ei nu le împrumută.

Un răstimp copilul se gîndi.

— Să meargă tata şi să le ia una!

— Păi cum! Să se bată cu pădurarii?

— Să vină unul cu puşca lui aici, să-l împuşte pe tâlhar, zise fetiţa.

— Vezi, tu ai spus un lucru cuminte. Numai cât oamenii n-au vreme să păzească cu ceaurile după o pasăre.

Se făcu o vreme linişte.

— Acum iar ne ceartă mama, zise într-un târziu copilă. Da' noi nu suntem de vină; nu-i așa, bunicule?

— Nu sunteţi şi o să vă apăr eu, nu aveţi nici o teamă. Păi, ce să-i faci! Orice vîetuitoare trăbă să se hrănească cu ceva pentru a trăi. I-ar fi şi uliului mai uşor să mănânce iarbă, ori frunză din codru, nu să sgăure cu ceaurile în înălţimi, pentru a se arunca asupra unei păsări. Da' ce să-i faci! Fiecare vîetuitoare cu legea ei! Noi trăbă să ne apărăm avutul, nu-i vorbă! Cîne-şi dă oaia lupului de bună voie? Da' uneori, iată, nu putem! Las' că vorbesc eu cu mamă-ta!

TURTURELELE

Pășunea comunală se întinde, cât vezi cu ochii, urcând

ușor către măgurile de la răsărit, cinci la număr, care se înalță, toate rotunde, într-un singur șir, la marginea orizontului. Par ridicate anume, nu prea departe una de alta. Sunt pline de tufe de spini, care se mai rățesc și prin pășunea comunală, de unde le-au stărpit de mult țărani. Pe măguri le-au lăsat pentru capre, că lor le place să roadă mereu. Ele pasc mai mult pe cele cinci măguri. Nu-s prea multe, vreo treizeci. Înainte vreme erau peste sută. Dar de când sătenii au ajuns la mai multe oi și vaci, caprele s-au mai împuținat.

Dacă ele n-ar trece până la măguri, prin toată pășunea, s-ar prăsi și aici mai multe tufe de spini, din rădăcinile celor răzlețe. Dar caprele, în trecerea lor grăbită, au totuși vreme să reteze și să ronțăie orice lujer.

Spre mieznoapte pășunea e tivită de păduri mari, bătrâne, iar spre apus și miezăzi — de lanurile și ogoarele satului.

Întreg hotarul ce suie la o înălțime destul de mare e cam sărac și așteaptă multă gunoie, așa că o parte din pământ îl lasă la fiecare an de ogor, pe care pasc oile și se pun stănille.

Mai ridicată și mai săracă este însă pășunea comunală. Sătenii, care au copii numai buni pentru pășunatul vitelor, nu le dau în ciurdă, ci, dis-de-dimineață, cu trăistuța cu merinde după grumaji, cu bâta în mână, duc vitele la mâncare mai bună; pe marginea lanurilor și a luncilor, dar tot mai mult prin pâraiele mari, pline de rupturi cu iarbă grasă, care trec din pășune în păduri. Cirezile sunt prea mari pentru a paște aici, ciurdarilor li-e frică să nu se rățească vreo vită prin păduri, așa că pășunea cea bună rămâne pentru vitele copiilor.

Pâraiele sunt largi, pline de surpături, și prin adâncul celui mai mare se prelinge și un firicel de apă, oprit de copii în bulboane din care se pot adăpa vitele.

Nu sunt mulți de care părinții se pot lipsi pentru a-i trimite cu vitele la pășune. Trei-patru grupuri de ortaci de aceeași vârstă, între doisprezece și paisprezece ani, care se înfierbântă la jocuri cu mingea și cu „poarca” — un joc cu o bilă de lemn, de obicei o trupină mică și rotundă ca măciuca unei bate pe

care unul o oprește să între într-o gaură făcută anume, iar ceilalți se sîlesc să o ducă acolo, lucrând toți numai cu bătele.

În pâraiele acelea e și mai răcoare ca în pășunea comunală, unde, afară de cele patru cumpene de la fântânile din care se adapă cîrezile, nu mai face nimic umbră pămîntului.

În pâraie sunt câțiva stejari bătrîni cu coroanele largi, la umbra cărora se adună vitele când e căldura prea mare. În crengile lor vîn adeseori din pădure turturele și guruie întristate, așezate uneori pe câte-o ramură uscată, așa că băieții cu vitele le pot vedea bine.

Dacă nu le-ar auzi tînguirea așa de pătrunzătoare, deși se repetă mereu aceleași patru-cinci note, mulți le-ar lua drept porumbi sălbatici, dar după cântec le cunosc cu toții:

— Gru-gru-gru! Gru-gru-gru! Gru-gru-gru!

De câte ori încep se guruie în stejarii din pârâu — uneori și trei-patru deodată — copiii tac și ascultă.

În cântecul turturelelor este tristețe adîncă, grăitoare, aproape omenească, ori numai oamenilor li se pare așa, și ele, spunîndu-și cântecul, se veselesc ca oricare pasăre. Copiii rămân mișcați la guruitul lor, care-i învăluie ca o negură de melancolie.

O întristare le umple sufletul. E ceva și discret și foarte fin în cântecul turturelelor.

Copiiilor le place cu toată monotonia lui. Guruitul lor e mai cald și mai adînc decât al celorlalți porumbi sălbatici.

În pădurile ce se ridică vecine cu pâraiele sunt tare multe turturele. Când încep să cînte și în stejarii apropiați din pădure, să te răstorni pe spate și să tot ascuți.

Ele se întrec în cântec în luna mai, ca toate păsările pădurii, de dimineață până nu dau călduri prea mari și după-amiază când începe a se răcori. Cîntă de dragul cuiburilor, ouălor, puilor din ele. Cîntă de dragul primăverii și vieții celei nouă, oricât ar părea de supărate, nu numai după glas, ci și după îmbrăcămintea lor sură.

Copiii cu vitele au trecut prin școala satului patru ani, unii mai regulat, alții cu lipsuri mai mari, care cum au putut și cum i-au lăsat necazurile. Câțiva știu din școală versuri despre turturică și le tot trec prin gând, în vreme ce ascultă cântecul, până când vreunul se trezește că le spune tare:

Amărâtă turturică,
Of, sărmăna, vai de ea —
Când rămâne singurică
Zboară tristă prin pustie
Mai mult moartă decât vie.
Unde vede-o apă rece
Ea o tulbură și trece,
Și când stă câteodată,
Stă pe-o ramură uscată.
Unde vede vânătorul,
Acolo o duce dorul.

Versurile le plac la toți și se silesc să le învețe și cei care nu le știu, sau care le-au uitat. Și le învață ușor. Nu peste mult se aud repetate și de unul și de altul. Copiilor li se pare mai trist cântecul turturelelor în zilele ploioase, cu cerul sur, cu pădurile întunecate, cu pâlcuri de neguri prin văgăună. Nu se mai aude nici un cântec de pasăre, numai al supăratelor porumbițe cenușii.

— Gru-gru-gru! Gru-gru-gru! Gru-gru-gru!

Un duh de melancolie îi pătrunde, dar le place să asculte cât de mult. Tot trăbă să fie ceva omenesc în cântecul lor!

Când soarele începe a dogori și turturelele tac, ei își văd de jocuri până târziu dup-amiază, când încep iar, pe răcoarea înserării.

* * *

După câteva zile de vreme rea se înstăpânî iar bolta senină deasupra lumii. Copiii cu vitele se împărțiră: unii care să le păzească, alții să culeagă bureți din pădure, schimbându-se.

După ploí îşi rídícară dín frunzîşul umed încă pălărioarele albe, galbene, potop de bureţi, uítându-se míraţi în jurul lor, parcă neştíínd cum s-au trezít acolo. Erau potop, încât copííí îşi umplură în grabă traístele.

După ce le puseră la umbra stejarílor începură jocuríle, când deodată se trezíră înaíntea lor cu moş Mítruţ, cíurdarul.

— Merge „poarca“, merge, măi feciorí?

Bâtele nu se mai lovíră o clípă.

Cíurdarul era c-o traístă mare după grumaz.

— Sunt bureţi, măi băieţi, nu ştíţi voi?

— Sunt potop, moş Mítruţ.

— Pái aşa gândeam şi eu, după atâtea ploí au trebuit să íasă dín frunzîşul uscat. Voi atí cules?

Copííí arătară traístele dín umbra stejarílor.

— Aţi íntrat departe în pădure?

— Nu, moş Mítruţ, cât ce íntri íţi umplí traísta.

— Eí, dacă ar íí traísta mea mícă cum e a voastră! Da' uíta-ţi-vă aici! Eu am un sac!

— Chíar un sac să aí, şi-l umplí în grabă. Că nu poţi păşi de eí!

— Voi vedea eu îndată, măi copíí!

Şí cíurdarul se afundă în pădure.

Copííí îşi contínuară jocul şi níci nu-şi mai dădură seama cum trece tímpul când se proptí în faţa lor, pe pícíoarele-í scurte şi groase, cíurdarul cu străíţoíul umplut de bureţi. Abía acum văzură copííí bíne cât de mare era traísta cíurdaruluí: era ca a cerşetórilor străíní care trec uneorí prín sat.

Moş Mítruţ îşi puse traísta pe pajíşte şi şezu lângă ea. Íşi scoase pălăria, o puse lângă traístă. Capul luí, cu plete sure, aburea.

— Bureţi sunt mulţi, măi copíí, dar sunt şi locurí grele. Cei mai frumoşi pe-acolo au răsărít. Da' voi cunoaşteţi bureţíí buní?

— Cunoaştem, cum să nu!

— Ia aduceţi traístele să vedem!

Copííí le aduseră în grabă, şi cíurdarul răscolí prín toate.

— Numaí bureţi albi şi urechiúşi! Bîne, măi copíi.

— Păi, íi cunoaştem şi noi, moş Mítruţ.

— E bîne să se priceapă omul la toate în lumea asta.

Până vorbíră, o pereche de turturele zburară dín pădure într-un stejar dín pârau, şi în curând mai vení o pereche.

— Drăguţele de ele, tot pereche le place să zboare, zise cîurdarul.

În curând se auzí dulcele lor guruít.

O vreme se făcu líníşte. Toţi ascultau. Apoi un băiat mai îndrăzneţ întrebă:

— Oare de ce-s așa de supărate turturelele, moş Mítruţ?

Omul nu răspunse în grabă. Asculta întíns.

— Cum n-or íi, măi băiete, când íşi aduc amínte de suferínţele lor de altădată. Trăbă să ştiţi că odată au fost şi ele oameni. Nu le ştiţi povestea?

— Nu le-o ştim, se repezíră cu gura toţi copíi.

Omul íşi puse mîna streaşínă şi se uítă după soare.

— Mai este vreme! zise el, gîndíndu-se la cîurda de vaci unde lăsase paznící pe doí nepoţi mai marí. Dacă mai este vreme, haída să v-o spun eu.

Copíi se adunară grabníc roată în jurul lui. Şi moş Mítruţ începu povestea:

„Au fost odată, în vremíle cele bătrîne, doí oameni sărací, dar sărací lípiţi pămîntului. În loc de casă aveau un bordei în pămînt; în loc de mămăligă coceau câteva boabe de porumb, că n-aveau níci odată destul să ducă la moară, să facă făínă.

De muncít munceau dín crăpatul zorílor până nu se mai vedea. Dar pe vremea aceea era íobăgie amară, iar stăpâníi lor se nímeriseră mai pestríţi la maţe ca alíi. Munceau fără níci un folos pentru eí. Erau robí în toată legea. Şi nu era níci un judecător drept la care să se plîngă cei doí oameni năpăstuiţi.

Erau tínerí amândoí şi frumoşi lucru mare, iar dacă-l durea pe unul ceva, numaídecât îl durea şi pe celălalt, așa se aveau de dragí. Numaí dín dragoste trăiau şi dín ea se săturau, că de

pe partea mănâncării — sănătate bună!

Stăpânii îi pizmuiau chiar pentru că erau frumoşi amândoi şi se iubeau, şi-i puneau la lucrurile cele mai grele, doar se vor prăpădi de la faţa lor. Dar perechea cea tânără nu se prăpădea, ci tot creştea în frumuseţe, fiindcă iubirea lor tot sporea.

Lucrau, răbdau, plângeau, dar la urmă iar se bucurau că trăiesc. Nu le păsa că-s flămânzi. La o clipă de odihnă se uita unul în ochii altuia şi se gîuguleau, se dezmerdau ca nişte odrasle de împăraţi.

Stăpânii crăpau de necaz: ei aveau toate bunătăţile pământului şi totuşi se certau şi se băteau în fiecare zi, spre ruşinea slugilor. Nu se înţelegeau în nici un lucru şi îmbătrâneau văzând cu ochii de atâta răutate ce se încuibase în ei.

Nu peste mult timp veninul din ei îi îmbolnăvi greu şi se temeau de moarte.

Atunci se înţeleseră pentru întâia oară în viaţa lor. Stăpânul zise:

— Noi ne prăpădim, şi cei doi mişei rămân să se iubească mai departe.

— Nu pot muri până-î ştiu în viaţă, răspunse femeia. Dacă eşti stăpân pe averea ta, pune slugile să-î bage în temniţa cea mai adâncă.

Bărbatu-său o ascultă îndată.

— Nici pâine, nici apă! porunci el slugilor.

Perechea de tineri fu aruncată în întunericul cel mai adânc fără pâine, fără apă.

Dar ei cântau ziua-noaptea, gîngureau mai mult, mîngîindu-se unul pe altul.

Trecură zile în chinurile foamei, dar ei parcă nu le simţiră.

Stăpânii aşteptau în toată ziua vestea că au murit. Dar nimeni nu le aduse vestea. În schimb, ei întraseră cu un picior în groapă.

— Porunceşte-le să nu mai cînte aşa tare, că se aude până la noi şi nu putem dormi de răul lor.

— Abia suspină, stăpâne, nu mai au putere să cînte cu

glas, răspundea temnícérul.

Dar stăpâníí auzeau mereu gânгурítul lor. Când începură amândoi să horcăie de moarte, stăpânul mai avu putere să poruncească gâdeluí să-í scoată dín temníță și să le taie capul.

Porunca s-a ținut, dar când a ridícat gâdele paloșul, n-a mai avut în cíne da: două păsărele sure se înălțau în văzduh. Așa s-au născut în lume turturelele, mǎi copíí!"

Cíurdarul, întrístat și el de poveste, își luă traísta și grǎbí la turma de vací. În curând trebuía să o pornească spre sat. Soarele se apropiá de asfínțít.

În pădure guruíau pe întrecute turturelele.

Copííí rămaseră o vreme pe gândurí, apoi, adunându-și vítele, pornírá cu ele spre sat.

LA PĂDURE

N-a mai putut răzbí cu el: de două zíle se țin ea după tatăl său prín curte, prín grădínă, la tăietorul de lemne, pe la șíra de paie dín grădína șuríí.

— Mǎ íeí cu dumneata, tată? Zău, ía-mǎ și pe míne!

Auzíse vorbíndu-se în casă că omul va trebui să meargă la pădure, să aducă un car de vârfurí, dín cele rămase dín íarnă în delníța íeșítă luí la sorți. Fǎnícǎ văzuse că în curte nu mai erau decât câteva brațe de crengí uscate în locul unde fusese o grămadă mare și prícepu că tatăl său va trebui să aducă altele.

Tatăl său nu-í prea răspundea, se făcea că nu-l aude și nu-l vede. Dar Fǎnícǎ se țin ea scaí de el și nu ostenea să se roage.

Nu mai íeșíse dín sat până acum. Nící în car n-a fost, decât dín curte până-n drum. Și, Doamne, ce bine era în car! Să nu te mai coborí! Dar când ajungea carul lor în calea ce ducea la câmp, tatăl său, fără să mai oprească boíí, îl lua pe sus și-l puneá în drum. De multe orí Fǎnícǎ se zvârcolea și rácnea în brațele românuluí, până atíngea pământul cu pícíoarele.

— Aha! De ăştia îmi eşti? Bîne că ştiu! Altă dată nu te mai aduc nîcî pînă aici!

Cînd îl auzea pe tatăl său vorbînd aşa şi părănd mînios, Fănică tăcea îndată şi numai lacrimile de pe obraz arătau că a plîns.

Anîi cât a fost mîc atîta era drumul său în car. Dar acum nu mai era mîc şi tatăl său l-ar putea duce cu carul pînă la pădure, unde-o fi pădurea aia, dar de bună seamă era drum lung pînă acolo, că dîn sat nu se vedea nîcî o pădure. Şi să meargă în car atîta vreme! I se lumîna faţa la gîndul ăsta. Apoi, îndată ce-î veni în mînte că poate tatăl său nu-l va lua cu el, buzele î se încreţeau spre plîns, şi uneori se mîorlăia:

— Mă ducî şi pe mîne, tată?

— De! Voi duce un plîngoce ca tine!

Atuncî îndată î se descreţeau buzele.

— Da' nu plîng! Mă ieî cu dumneata?

În zîua cînd începu să gătească pentru pădure carul şi Fănică era tot în pîcioarele lui şi tot cu lacrimi în ochii măriţi de aşteptare, tatăl său zîse:

— Vom vedea ce va zîce şi mamă-ta.

— Mama mă lasă, se învîioră copilul.

— Te lasă că vrea să mai scape de tine. Dar bunică-ta ce zîce?

— Mă lasă şi ea. Numai zîce să am grijă să nu cad dîn car cînd vom veni cu lemnele.

— Apăî vezî! Este o primejdîe!

— Nu mă voi suî în vîrful carului pe lemne, cí voi veni pe jos cu dumneata!

— Măî, măî! Ţî s-a şi urât cu carul?

— Nu mî s-a urât, dar dacă zîce bunîca să nu cad...

— Numai copiiî mîcî cad şi dacă Ţî-e frîcă nu te mai duc nîcăierî.

Fănică puse buza şi începu să trîmbîţeze în toată legea. La vorbele de mai înaînte ale tatăluî său şi dîn glasul lui domol

înțelesese că nu se mai împotrivese și-i păru-se că a prins pe Dumnezeu de picior. Și acum, deodată, i-a turnat o cofă de apă rece în cap.

— Ieși și mamă-sa și bunica din casă să vadă pentru ce plânge așa de tare.

— Ce-i cu el? Ce are? întreabă mamă-sa. Nu mai plânge, măi Fănică!

— Ce să aibă? E prea mic și fricos să-l duc în pădure. Se teme să vină îndărăt în carul încărcat cu lemne, zice că va veni pe jos. Dar cum să vină pe jos atâta drum un copil ca el? Ar trebui să-l aduc în brațe.

— Mai tacă și tu și ia copilul cu tine, zise bunica. Încă n-a ieșit din sat și-i trecut de cinci anișori.

— Dacă zici dumneata, îl duc. Dar dacă va vedea un lup în pădure?

— Nu va mai vedea nici un lup, și mai țin-e-ți și tu gura odată. Îl fierbi pe bietul copil în toate apele, zise mama.

— Dacă l-ai făcut fricos, eu ce să-i fac? Acu, de-o probă, îl iau la pădure, să nu vi se pară că-l necajesc anume.

Fănică tăcuse de mult din plâns. Își ștersese și lacrimile cu măneca largă a cămașutei. Ascultase cu încordare toate vorbele și acum era incredințat că-l duce la pădure.

Începu să zburde prin curte, să se învârtă în jurul carului, să alerge în poată să vadă boii, să fugă în casă și să iasă iar.

Cum i-ar fi plăcut acum lui să fie fecior mare, să dezlege boii de la iesle, să-i prindă el la jug, să fie mai repede gata de drum! Ori el să înjuge numai pe Bodor, iar pe Joian să-l lase pe mâna tatălui său, că era cam împungăciu!...

Erau acum toate gata la car, funia cea lungă și groasă era strânsă și pusă cu belcugul în capătul loitrei, securea era la locul ei în inelul de fier, boii erau înjugați, numai traista cu merinde mai trebuia.

Când veni bunica cu ea, omul o luă în mână, o cântări, se uită la ea și zise:

— Mí se pare că v-aţi uítat că suntem două guri.

— Am pus mâncare destulă, n-avea grijă.

— Până la pădure va flămânzi copilul. Apoi în pădure şi la întoarcere? Va trebui să fie tot cu traista după el!

— Nu mí-e foame, tată!

— Numaí asta ar mai trebui să-ţi fie foame până ce níci n-am ieşit din curte. Suí în car!

Fănică se culbări repede într-un ungher, înaintea, pe scândura tare.

Ieşiră în drum şi nu peste mult timp ajunseră deasupra satului. Calea era încă plină de bruşí şi carul hurduca tare. Până la un loc drumul urca mereu şi Fănică vedea acum mai întâi satul întreg. Îl luă cu ameţeală; atâtea case! Câte vor fi? Şi toate sunt în satul lor. Mare sat! Şi uíte ce multe grădíní, toate plíne de pomí! La spatele caselor şi a şurílor era o mare de verdeaţă. Poate aşa va fi şi pădurea!

Şi boii înaintau încet, rumegând, şi tatăl său îi mai îndemna cu câte-o vorbă.

— Cea, Bodor! Hăís, Joían!

Of! Doamne! Ce n-ar da el să şadă pe ceagläu, cu bícíul pe spate, în locul tatălui său, şi să mâne boii! El ar pocní din când în când şi din bící.

Ajunseră deasupra urcuşului şi acum se deschídea, jur-împrejur, zarea până departe.

Uneorí carul hurduca aşa de tare prin bruşí, încât Fănică se prindea cu mâna de loître; începură să-l doară toate măduarele şi să-í amorţească pícíorul care era sub el. Se mai răsucea luându-şi altă poziţie, dar de la o vreme, orícum se aşeza în car, îl dureau toate cele. Şi pădurea încă nu se vedea nícăierí.

— Parcă aí înţepenít, măi Fănică!

— Ba nu, dar mí-a amorţít oleacă un pícíor.

— Mai întinde-ţi-l şi tu!

— Mai este mult?

— Ce să fie?

— Până la pădure.

— Ce? Te-ai săturat de car?

— Nu, dar nu se vede pădurea.

— Veí vedea-o în curând. Acuşí începem să coborâm, şí în groapă se întinde pădurea. Dar nu ţí-e foame?

— Nu!

— Spune dacă ţí-e foame, că hurducatul ăsta flămânzeşte pe om.

Copíluí símţea parcă deşertul dín el. Era líhod pe dínăuntru. Dar íí era ruşíne să spună că í-í foame.

Treceau príntré holdele de toamnă, mărişoare pentru luna maí, şí míreasma verdeţíí umplea văzduhul şí ameţea puţín pe copí, ca o băutură.

Când se ostenea de prívít în depărtări, se uíta prín leasa caruluí cum fuge pământul dedesubt. Era şí asta o mare mínune ca şí nemărgínírea în care parcă plutea cu boíí, cu car cu tot.

Ehei! Dar acum chíar íl dor toate măduľarele! De când tot vín, tot vín şí nu maí ajung la pădure.

Íncepură a coborí şí numaídecât în vale, ínaíntea lor, se văzu pădurea tálăzuíndu-se până-ntr-alte zări.

— Dac-ai întepenít, poţí vení şí pe jos la vale, e uşor, nu te osteneştí, zíse omul când oprí boíí să maí răsufle.

Dar Fănică rămase în car. De-acolo vedea maí bine pădurea. Asta era pădurea!

Nu! Nu era asta! Fănică nu văzu decât tot orízontul depărtat. O íntunecíme neclíntită.

Copíluí nu símţí pădurea decât când íntrară cu carul în ea pe-o cale îngustă, maí mult pajíşte decât cale, peste care se bolteau corioanele puterníce ale stejarílor şí fagílor.

Íl săgetă deodată prín ínímă şí poftí să se coboare dín car. Símtí că a íntrat íntr-o altă ímpărăţie, în care era şí străín şí tare acasă. Parcă-l ímbrăţíşa o fííntă de negurí, ceva cald şí bun şí ocrotítor şí nu-í maí trebuí car.

— Acum oprím puţín, Fănică, şí ímbucăm ceva, că mí s-a făcut şí míe foame. După ce-om mânca, te poţí coborí dacă

vrei.

— Vreau!

Dar ce bucate mai erau cele din traistă? Era numai pîta cu slănină și mămăligă rece cu brînză și cu ceapă, dar parcă erau dintr-altă lume. Așa gustoase n-a mai mâncat el! Și așa flămând încă n-a mai fost!

— Aici este și un izvor. Nu ți-e sete, măi Fănică?

— Ba mi-e tare sete!

Băură și porniră cu carul mai departe. În curând ajunseră la delnița lor, în tăietură, și omul dejugă boii și-i lăsă la păscut.

În tăietură era pășune mare și grasă și boii nu se prea mișcau dintr-un loc. Omul începu să încarce carul, iar Fănică intra în tufărișul tăieturii, până la piept. Nu înotă multă vreme în desimea aceea mirositoare de lujer tineri, de iarbă, de flori sălbatice cu mireasmă tare, nu cutează să se depărteze prea tare de boi.

Ei erau lumea lui de-acasă, iar aici era altă lume: îmbătătoare, amețitoare, străină și sălbatică.

Și totuși, ce mângâiere îi pătrundea întreaga ființă cum se lăsase jos în iarba înaltă, din care nu i se mai vedea decât pălăriuța.

Deosebea aroma unei ierbi pe care o aducea uneori tatăl său acasă și o punea la grîndă, iar mamă-sa în lada cu haine. Așadar aici creștea *paranginea*, își zise el. Și o altă mireasmă ațâțătoare venea până la el uneori. Vezí bine, o cunoaște el și pe asta. E a *dumbravnicului*, pe care îl aduceau copiii mari, care pășteau vitele pe lângă pădure.

Să meargă și el să caute? Dar dacă va rătăci și se va pierde prin tufele astea? De la o vreme nu se mai putu împotrivi; va căuta doar numai până de unde se văd boii!

Când să se ridice din iarba parfumată, văzu plutind în cer, deasupra tăieturii, o pasăre mare. Zbura în cercuri, cu aripile întinse, fără să fâlfâie vreo dată, și se învârtea în același loc. Nu era nici uliul cel mare, *hârăul*, care se învârtea uneori și

deasupra curții lor — era cu mult mai mare. Și din când în când pătrundea de-acolo, din înălțimi, un strigăt scurt, ascuțit. Un fel de cheunat.

Oare pasărea trimitea țipătul acela? Dar altul cine?

Privi multă vreme rotirea de sus, ce desena un cerc negru pe cer, apoi, durându-l grumajii, își plecă capul. Printre lujerii tineri și fragezi din fața lui se făcea ca o cărare prin care putea vedea mai departe. Își uită de iarba mirositoare pe care voia să o culeagă și privirile îi fură atrase de-o pată sură, drept pe cărare înainte, care se tot mișca.

Ce putea fi?

Se uită peste umăr și văzu boii aproape păscând liniștiți iarba grasă.

— Ce să fie? se miră el.

De mișcat se mișca, de bună seamă, parcă era cu cap și păștea la iarbă. Va fi vreo oaie, vreun miel? Dar de unde să fi venit în tăietură așa departe?

Deodată Fănică scoase un țipăt: pasărea din văzduh, lăsându-se în cap, căzu ca fulgerul drept deasupra vîetății care se mișca în căraruia aceea. Dar în aceeași clipă se învăluiră tufișurile din apropiere și copilul nu mai văzu în cărare nimic. Și îndată pasărea își luă zborul, fâlfâind din aripile grozav de mari. Așa arîpi Fănică n-a mai văzut.

— Bîne că a scăpat! auzi din spate, din dreptul boilor, pe tatăl său.

Copilul îl privi neînțelegând nimic.

— N-ai văzut?

— Am văzut!

— Și nu știi ce s-a întâmplat?

Fănică clătină din cap că nu.

— A fost un fel de vultur, un uliu mare de tot, care a vrut să prîndă un puî de iepure. Dar se vede că iepurașul a fost un șoldan și s-a ascuns în tufă. Acolo tâlharul n-are ce-î face, se încurcă cu aripile și nu mai poate zbura. Bîne că a scăpat săracul!

Fănică nu înțelese în grabă ce-î spunea tatăl său. Era încă

înfricoșat de săgetarea păsării negre prin văzduh.

— Bîne că a scăpat iepurele, zise el într-un târziu, scârbît parcă de toată întâmplarea.

— Uneorî scapă, alteorî nu; asta merge după istețîme și iuțîme.

Copîlul simțî o amărăciune în suflet, care îi risîpî pe-o vreme bucurîa ce-l copleșise aici, în tăietură.

Să vrea să omoare un iepuraș? Ce pasăre blestemată!

— Am isprăvit de încărcat, Fănîcă. Haîda să mănâncăm, că-î ojîna, și să plecăm, să nu ne apuce noaptea pe drum.

Către casă nu-î fu frică copilului în carul încărcat cu lemne. Era și tatăl său în car, lângă el.

Fănîcă tăcea mereu. Omul începu să fredoneze o doină. Copîlul asculta, dar nu-l auzea. Gîndul lui se înfunda mereu în lucruri neînțelese parcă, în aerul acela străin dîn pădure, într-o lume nouă.

CULESUL PORUMBULUI

Primăvara fusese secetoasă până după Sângeorgîu, arăturile grele, cu bruși marî și tarî, așa că plugarîi nîcî nu cutezară să arunce grăunțele de porumb sub brazdă. De ce ar fî semănat? Să hrănească norîi de cîorî care se lăsau cînd îcî, cînd colo, peste arături? De unde se vor fî adunat atâtea cîorî de cele marî, cu arîpîle sure, tîvîte cu negru?

Încercaseră o vreme cu grăpîle de fier să spargă brușîi, dar colțîi săreau de pe un bruș pe altul și nu-î puteau zdrobî.

Plugarîi erau tăcuți, încruntați: își schîlăviseră vîtele cu aratul în cremene și cu zadarnîce încercări de grăpat. Prîveau zadarnîc cerul senîn și se scârbîră de vînturîle marî și reci care băteau necurmat de la mîiazănoapte de vreo treî săptămînî. Multe locurî rămăseseră nearate.

— Anul ăsta am pus-o de mămălîgă! ofta cîte unul.

— De! Au maî fost primăverî secetoase.

— Ca asta n-am maî apucat, și-s om bătrîn.

— De-acum pentru porumb e târzíu. La Sângeorgíu trebíue să se afle sãmânța în pãmânt, și nu într-unul uscat cum sunt arãturíle noastre de azí. Eu mã gândesc ce să seamãn în locul porumbului.

— Ce să semení? Eu tot porumb voí semãna, altfel ce mãmâncãm la íarnã?

— Tot nu veí mânca la íarnã mãmãlígã, chíar dacã ar ploua mâíne!

— Sã fíe numaí ploaíe destulã, să-í umble vreme potrívítã și să fíe o toamnă lungã! Sã vezí ce cucuruze se vor face. Când se vor muía de ploaíe arãturíle dín *iestan* și se vor fãrãmíța brúșíi de atâtea vânturí, să vezí ce țărãnã se va face! De-a dragul să samení!

Așa și într-alte chípurí vorbeau plugarií dín sat și chíar cei cãrora le píeríse nãdejdea să maí samene porumb așteptau ca pe ace să plouã. Ce ar putea face un an fãrã mãmãlígã?

La Sângeorgíu se ímplíníserã cu strãșnícíe toate ríturíle strãvechí pentru ploaíe: nu rãmãsesese fatã mare, dar níci fetíșcanã, pe care fecíorií să nu toarne gãlețí de apã dín fântâníle satului și nu rãmaserã copíle și bãlețí neurzícíãtí, eí între eí. Toțí aveau mâíníle plíne de bãșící.

Totuși nu plouã pãnã la treí sãptãmãní dupã Sângeorgíu. Atuncí, într-o noapte, se descuíe cerul. O sãptãmãnã a plouat mereu: când a mânguít, când a cíuruít, când s-a descãrcat în pícurí marí și tarí ca gríndína.

Oameníi umblau cu capul gol: las' să-í plouã, să le fíe și lor și arãturílor și pãșunílor! Cãcí și pãșuníle abía de-acum se vor ínfírípa, să pascã vítele marí. Se muíarã și se rísípírã brúșíi de colțíi greblelor de fíer peste grãunțele semãnate acum. Dupã ploaíe urmarã cãldurí de maí, și íarășí ploí, a umblat tot vreme potrívítã, așa cã în secere oamenii se trezírã cã ísprãvíserã cu prășítul de-al doílea ca și într-alțí aní. Porumbul era ínalt pãnã la píept, cu fíre puterníce, cu frunze negre și grase.

— Íatã, ne aratã să nu maí cãrtím, zíceau cei care deznãdãjduíserã în prímãvarã.

— V-aţi făcut păcate degeaba, răspundeau cei care rămăseseră tari în credinţă. Niciodată omul nu ştie ce-l aşteaptă.

— De-acum numai de-ar fi o toamnă lungă! Oricât de frumos, porumbul e în întârziere cu patru-cinci săptămâni. Să aibă vreme să se coacă!

La mijlocul lui septembrie a brumat ușor, iar pe munți s-a pus un strat subțire de zăpadă. Dar atâta a fost toată primejdia. După o săptămână, vremea s-a încălzit și s-a pus o toamnă cu seninătăți statornice, care a ținut până la sfârșitul lui octombrie, ba a mai trecut cu un picior și în noiembrie, până pe la jumătatea lunii.

Ce porumb s-a făcut? Pădure! Câte doi și trei tulei pe-un fir, cât le râdea oamenilor inima.

În aceeași zi a intrat satul întreg la cules, la începutul lui noiembrie. Dîmînețile erau răcoroase, dar îndată ce se ridica soarele, o căldură bună începea să joace în valuri fine deasupra lanurilor de porumb. Frunzele uscate foșneau încet la adierea boarei și o mireasmă îmbătătoare se risipea în aer. Era coaptă și cânepa de sămânță, semănată printre porumb, iar pe miezuine crescuse deasă și înaltă, cât nu-i ajungea cu mâna la măciulile grele, pline de sămânță. Mireasma ei tăia pe a porumbului, o aromă tare și amețitoare.

Plugarii își lungeau carele cu inima cea lungă și le înălțau laturile cu scânduri, să încapă cât mai mult porumb.

Se culegea cu foi cu tot și îl dezghiocau numai acasă, în suri, să nu piardă bunătatea de nutreț.

În toate lanurile se auzea cum rup tulei și-i aruncă în grămezi. Se ridica în văzduh larma vorbelor, a glasurilor părănd o neîntreruptă fierbere. Din când în când se lăsa în larma asta câte-un chicotit de fată pe care câte-un fecior o atîngea, ca din nebăgare de seamă, cu un știulete.

Cântece nu se auzeau, ci numai foșnetul mereu al frunzelor uscate printre care treceau culegătorii.

Carele cu vitele desjugate erau la marginea delnițelor și vitele mestecau, cu grumajii vineții, întinși, jipii de pe care se

culeseseră tuleii, tot mișcându-și coarnele albe. Uneori aflau și câte-un știulete, uitat ca din întâmplare pe fire, și rumegătoarele îl mâncau cu plăcere, căzându-le, din când în când, câte-un bob din marginea gurilor late.

* * *

Nu era car care să nu fi adus copii și copilițe din sat. Ceii mai măișori ajutau o vreme la cules, dar tuleii se rupeau greu și curând îi dureau mâinile. Ceii mai mici își încercau în zadar puterile. Așa că ceii mai mulți se pierdeau prin delnițele lor, tot scobind frunzele de mătase ale știuleților, să afle vreunul roșu sau peștriț. Și când aflau, chiuiau de bucurie și se adunau doi-trei să-l rupă cu puteri unite și-apoi îl dezghiocau cu înfrigurare, mirându-se mereu de frumusețea lui.

Alții căutau bețe uscate de cânepă de sămânță și le rupeau, adunându-le în mănunchi, apoi alergau cu ele la un luminis să desfacă cânepa, să-și împletească biciul. După culesul cânepii de vară, acum era cel din urmă prilej din an să-și facă biciul, căci pe cele făcute atunci le prăpădise de mult. Bețe de codârște își luaseră de acasă, încrustate gata la capătul unde să prindă biciul.

Cei cuprinși cu munca asta își uitau în grabă de culesul porumbului. Împleteau cu hărnicie; mergeau unul de la altul să vadă cum împletește, cum își face biciul, să nu rămână unul în urma celui alt, cu biciul mai scurt, mai subțire, sau cu mai puține sfori.

Și nu peste mult începeau să pocnească răsunător, și de ici și de colo, mândri de ceea ce au făcut.

Unii mai măișori trebuiau să facă bice și pentru frații mai mici. Copilele erau mulțumite dacă puteau strânge în brațe un știulete roș sau peștriț.

Uneori copiii mai mari se făceau nevăzuți prin porumbiști și se întorceau târziu de tot cu câțiva știuleți cu frunze verzi în brațe. Ei se jurau că-s încă în lapte, dar unghia abia le intra în boabe.

Puteau căuta porumb de fierț nu numai în delnițele lor, ci și la străini, nu se supăra nimeni. Într-alți ani aflau încă mulți

ştiuleţi, în lapte, dar anul ăsta erau tare greu de aflat, așa că era mare bíruință pentru cei ce găseau.

Fríptul, acum îndată, era tot așa de greu, căcí nu era urmă de lemn sau de găteje, şi focul îl făceau numai cu jípi care nu ţin jarul, iar porumbul mai mult se afuma decât se frígea.

Dar ce bun şi aromat era, Doamne! Trebuiau să le dea numaidecât şi celor míci, care ízvorau dín toate părţile de prín delniţe, chemaţi de aromă, şi făceau roată în jurul tuturor focurílor unde se frígea porumb. Puţin era, dar cum să nu le dea, când cei míci nu-şi mai luau ochíi de la ştiuleţi dín foc, tot mutându-se de pe un pícior pe altul?

* * *

Carele se încărcau mereu după cât de mulţi şi harnící erau culegătorií. Unele porneau spre sat, scârţâind de povară, altele veneau goale dín sat. Nu lăsau porumb cules în delniţă peste noapte. Jítaríi mai păzeau încă, dar oamenii ştiau că acum paza cea mai bună era la eí în şură.

În toate carele se încărcau deasupra pănuşi de cânepă de sămânţă, şi cuibărit între ele era câte un copíl căruia í se vedea numai fruntea şi pălărioara. Până acasă, míreasma tare a cânepíi îl ameţea, dar copíilor le plăcea mírosul ăsta sălbatic, care aducea cu cel al urzícílor. Sămânţa măciulíilor nu o foloseau numai la semănatul de primăvară a cânepíi de lucru, cí şi pentru ulei, iar cu cotoarele înalte şi groase ardeau cuptoarele de pâine.

* * *

E bine când se fac bucate dín belşug şi când este sănătate. Dar dacă nu-í sănătate, toată lumea asta nu mai plăteşte o ceapă degerată.

Așa se gândea Dumítru Marculuí care culegea în delniţa lui alături de nevastă şi de doi copílandrí. Culegea tăcut şi cu un fel de scârbă. Îl tăia mereu prín măruntaie şi uneorí se oprea dín lucru, se făcea cârlíg şi abía mai răsufla. Când se

apuca iar de cules, fruntea-í era îmbrobonată de sudoare.

De câte orí se-ncârlíga, ší nevasta ší băieții se opreau pe-o clípă dín lucru, cu răsuflarea oprítă. Cunoșteau după semne când íí venea rău de tot ší când scăpa mai ușor. Acum, la cules, nu stătea mult ghemuít la pământ, dar íí venea prea des.

— Te-am rugat să rămâi acasă, Dumítre, ší eu ší copííí. Rău aí făcut că nu ne-aí ascultat, íí zíse într-un rând nevasta.

— Sínurí nu ați fí ísprăvít delníța asta, răspunse el în sílá, símțíndu-ší gura amară ca fíerea.

— Dacă nu ísprăveam azí, am fí ísprăvít mâine. Ce-í într-asta? Nu-í níci o grabă așa de mare. Vremea e bună.

— Dar poate să se stríce, ší mai avem de cules în două delníțe. Ar fí păcat să ducem acasă, udat de ploí, un porumb frumos cum e în íest an.

— Nu se mai strícă ea vremea în săptămâna asta. Să știí că mâine nu te mai lăsăm cu níci un preț să víí. Veí rămâne în pat să ší se așeze durerea.

Dumíttru făcu o mîscare cu mâna, ca ší când ar fí zís: „Cât despre asta, pace bună!”

Lucrau tuspátru în tăcere grea. Crășnea fíecare știulete rupt de pe fír, ší larma asta luí Dumíttru íí făcea rău.

Era bolnav de mulți aní, dín an în an tot mai greu. Azí íí venea neputínța neobișnuít de des.

— Nu mai culege, Dumítre. Uíte, îți-am adus țundra. Íntínde-te pe ea ší las' că ísprăvím noi.

— De íntíns mă voí íntínde eu pentru totdeauna, nu peste mult, n-avea frícă.

— Nu mai culege, tată, zíseră băieții cu ínima rece. Ísprăvím noi ší fără dumneata.

— Mái copíí, vedeți-vă de lucru ší dați-mí mie pace. Las'să mai culeg ší eu încă o dată, pe urmă tot voí veți culege.

Dup-o vreme se încârlígă iar ší se lăsă la pământ. Nu-l țínu mult níci acum, dar până pe la ojína íí vení răul încă de vreo cínčí orí. Ší iar se apucă de cules, transpírat acum nu numai pe frunte, cí pe íntreg trupul.

Când se zgârcí şi se lăsă a şasea oară la pământ, nu mai stătu ghem, cí se întínse căzând pe spate, ízbí de câteva orí dín picíoare, dín braţe, apoi se cutremură scurt şi se líníştí, până nu apucă nevasta şi copííi să ajungă lângă el.

Safta, nevasta, se lăsă în genunchí, íí ascultă răsuflarea, cum făcuse adeseorí în aníi dín urmă, dar acum nu mai símţí nímíc.

— Doamne sfínte, şi n-avem o lumânare! Petre, Ioane, daţi fuga în vecíní, poate are cíneva o lumânare!

Băíeţíí, buímací de spaímă, începură să alerge prín porumbíştí, unul la dreapta, altul la stânga.

Dar cíne să vínă cu lumânarea la culesul porumbului? Nu avea nící un culegător de gând să înnopteze aici.

Cí nící nu mai era nevoie de lumânare! trupul lui Dumítru începuse să se răcească şi să se întepenească. Safta-şi aduse amínte că dacă nu-í închízí dín vreme pleoapele mortului, rămâne cu ochíi deschíşi.

I le închíse, apoi íşi puse frânte mâíníle în poală şi rămase mută. Se aştepta ea de mult la moartea bărbatului, dar nu așa, nu într-un lan de porumb şi fără lumânare.

Durerea şi nenorocírea eí că nu-l aflase moartea în pat, era mai mare ca píerderea lui. Dacă n-a vrut s-o asculte, să fí rămas acasă! Ea ce să facă? Ce-ar mai putea face?

Şí deodată ízbucní într-un plâns cu hohote, care se topí într-un bocet amar, ce se înălţa în văzduh ca o alarmă a nenorocíríí.

Ceí doí băíeţi nu aflară lumânare în vecíní şi alergară şi mai departe, dar când se întoarseră cu mâna goală, erau însoţíţi de vreo zece bărbaţi şi femeí.

Bărbaţií cu capul gol íşi dădură íertăcúnilé, prívínd ţíntă la mort, femeíle se alăturară la bocetul Saftéí, iar ceí doí băíeţi erau încă tot buímací de spaímă.

Dup-o vreme un om zíse:

— Mai aveţi de cules?

— Puţin de tot, poate o jumătat' de ceas, răspunse un băíat.

— Pentru mort e mult şi atât. Veníţi cu toţií să ísprávím

repede culesul și să încarcăm carul. Unde vi-s vacile?

— Acol' lângă car.

— Prinde-le la jug și adu carul aici.

Și bărbații și femeile care au venit s-au apucat de cules, în vreme ce Safta se bocea nemaiauzind nimic, iar unul din băieți stătea lângă mort cu capul gol, cu mâinile fără putere de-a lungul trupului.

Până isprăviri de cules și încărcare carul, înțepenii bine și trupul lui Dumitru și-l urcări deasupra porumbului, între pănușile de cânepă mirositoare.

Se urcă lângă mort și unul din băieți, iar celălalt cu mamă-sa mergea alături de vaci cu capul în piept.

Safta se mai bocii până ieșiri din delniță în drum, apoi amuți de tot.

Între culegători vestea se lăți repede, de la vecin la vecin, așa că până seara toți știau că a murit, în mălăiștea lui, Dumitru Marcului, culegând la porumb.

Oamenii nu se prea mirară, îl știau bolnav greu de tot, dar peste bucuria și lumina culesului li se așternu tuturor un nor pe suflet.

Și larma omenească încetă să se mai ridice deasupra lanurilor, numai fâșăitul frunzelor uscate creștea mereu, cu cât se apropia înserarea.

Și din când în când se mai auzeau pocnete din bici. Copiii le încercau să nu-i dea de rușine deseară, din carele încărcate cu porumb, în drum spre casă.

Și numai semnalele acestea scurte și seci păreau că mai răspândesc viață și veselie deasupra lanurilor de porumb, prin care fâșăia vântul în frunzele uscate.

PRESURA

Pădurea stăpânește cât vezi cu ochii pe coastele de către

răsărit. Se revărsară până jos în lunci; când bat vânturí marí se tălăzuiește ca o mare cu valurí sure, până în zărí departe, până în păduríle satelor vecíne. Și de vânturí are parte cum a crescut pe înălțímí marí și nící o măgură, nící un píept înalt de deal nu se rídícă să-í țină de adăpost dín nící o parte.

Așa că pădurea rareorí e líníștítă pe toată întínderea eí. Când e așa, are de departe o culoare întunecată, metalícă, ca de fier, rar se află în ea alt copac afară de stejarí bătrâní, cu frunza píeloasă și aspră. În apropierea eí te ametește o míreamă tare, ca o respírare rece de verdeață.

Îl ametește pe cíne nu-í obíșnuít, dar Petrícă nící n-o maí símte. Dín prímăvară e tot cu nasul în respírarea aceea de verdeață, de suc, de mǎzgă, de sevă tânără, pentru că e tot la margínea păduríí pe o costíșă plínă de spíní, cu oíțele lui: patru sterpe, zece noatení și un berbec. Aicí e pășunea până la toamnă. Costíșa cu spíní e mare, pășunea e mereu bună. Când se maí pune secetă, spíníí tot au lujerí; totuși maí grasă e íarba chíar pe margínea păduríí, pe unde pasc maí rar, numái spre seară, când vrea Petrícă să le sature bíne.

Príntre spíní crește íarbă mărunță și deasă ca pería, retezată mereu de boturíle lunguíte ale oíțelor care nu ostenesc în veac. Numái când se pune căldură mare turbulíte se adună grămadă, oíle cu capetele vârate una într-alta suflă des și nu și-ar rídícă capul dín înghesuíala în care și l-au plecat, nící să dea lupul între ele. Când vrea să le urnească dín loc, Petrícă le împínge proptíndu-se de lâna lor, dă cu bâta și de obíceí nu reușește să fugă decât una după alta, puțin maí ínainte, și íar se fac ghem.

Dar acum încă n-au coborât dín cer călduríle. E numái luna lui maí și Petrícă trebuía să aíbă gríjă. Noateníí sunt neastâmpărați și mereu ar vrea să scape în pădure la lujerí tínerí. Copílul e mereu cu ochíí în patru să nu treacă vreunul în pădure, de când l-a speríat odată rău de tot pădurarul. L-a aflat trântít pe spate la margínea păduríí, cu ochíí în albastrul cerului

și turma întregă în tufișuri.

A vrut să ia berbecele să-l ducă în sat, să-l închidă în curtea primăriei, până vor plăti părinții gloaba pentru paguba din pădure. A și prins berbecele și cu o sfoară ce avea la el l-a legat de coarne. Dar berbecele nu voia să meargă nici înaintea lui, nici după el, ci se trăgea mereu înapoi. Se smuci până rupse sfoara aceea și fugi între oi.

Petrică încremeni când văzu ce vrea să facă pădurarul. Nu putu plânge, numai când îl văzu pe berbece slobod.

— Haida, măi Petrică, și ajută-mi să-l mai prind o dată, îi porunci pădurarul apropiindu-se.

Dar copilul nu se mișca din loc și începu să plângă și mai tare.

— Nu vrei să-mi ajuti?

Nici o vorbă, nici un semn.

— Nu-î nimic! Vii tu deseară cu oile acasă, și ți-l iau eu din curte. Trăbă să plătești gloaba. ♦—

În ziua aceea Petrică n-a mai fost bun de nimic, iar seara îl pătrunse o spaimă rece, care în răstimpuri făcea să-i dărdăie dinții.

Dar nu a venit nici un pădurar după berbece. Nici seara, nici dimineața, nici seara următoare. Abia după o săptămână se liniști, incredințat că n-o să-î mai ducă berbecele.

Bine că n-a spus acasă nimic.

Încă în ziua nenorocirii dezlegă sfoara din coarnele berbecelui; la câteva zile găsi prin spini și capatul celalt. Acum se încredințase: nu era o sfoară nici groasă, nici tare, și pădurarul de bună seamă a glumit numai, n-a voit să-î ia zălog berbecele. O ață ca asta, cum să nu o rupă berbecele lor, care trăgea și pe un om mare după el! Și apoi i l-ar fi putut lua mai ușor din curte, dacă chiar ar fi voit... Dar ce mai știți? Poate a uitat. Mai bine să grăjească să nu-î mai între oile în pădure. Că badea Nicodim, pădurarul pe care-l cunoștea din sat, se iveau la marginea pădurii când nici nu visa.

Oile lui aveau ce paște pe costișă, nu aveau nici o lipsă de pădure; acum primăvara și spinii erau plini de lujeri fragezi,

parcă mai cruzi ca cei din pădure, și oițele lui puteau paște ce le plăcea: când iarbă, când lujeri.

Paza o făcea tot de către pădure, nu numai să oprească oiile să între, ci și pentru o presură care-și avea cuibul pe-aici.

Nu-i vorbă, cântau ele multe presuri în spini costișei, dar cea care avea cuibul aici, într-un spin mărișor și des, le întrecea pe toate.

Și nu era nici sperioasă ca altele: la câțiva pași de el cânta să se prăpădească. Petrică se lăsa încet pe iarbă între spini și o asculta. Nu se putea mira destul cum poate cânta așa de frumos, așa de mărunț, cum poate fi un cîrîpîț așa de curgător și melodios, proaspăt și tânăr mereu. Uneori îi părea că undeva în văzduh picură un izvorăș, nu stropi mică de apă, ci mărgeluțe mărunte de tot, abia să le poți vedea.

De jos, de pe țelina dintre spini, vedea uneori păsărica întreagă deasupra cuibului, alteori nu-i zărea decât capul și ciocul. Cum risîpea în aer mărgeluțele cântecului ei? Părea încremenită acolo pe spini, mică, peștriță, cu un cioc numai cât o jucărie.

Maî ales după-amiezile, când începea să se răcorească și să crească umbrele spinilor, presura lui cânta cu foc. Cântau și alte presuri în spini costișei, dar ca asta nici una.

De la o vreme găsi în cuib un oușor peștriț, cât un bob, apoi altul și altul până la patru. Nu le atîngea, nu se apropiă prea tare de cuib și niciodată când presura era prin apropiere. Se mulțumea să le vadă și să se însuflețească. I se aprindeau obrăjorii de plăcere.

Ce minunății gîngașe mai sunt în lumea asta! Oare presura știe cât îi sunt de frumoase ouăle? De bună seamă știe, că-i tot în preajma lor și le păzește.

Într-o zi, apropiîndu-se de cuib, văzu în el patru puî, urâți foc, în piele roșie ca opărită, cu capetele prea mari, cu ciocurile tîvite cu zăbale galbene.

Se depărtă repede, scârbit. Din ouă așa de frumoase să iasă

aşa urâţeni! Păi puîi de găină ies dîn găoace îmbrăcaţi gata în pufuşorul lor auriu. Pentru ce nu-s aşa şi puîi presurii?

Valeu! Şi cum se îmbulzesc toţi cu ciocurile urâte deschise pe marginea cuibului, de câte ori vine presura aducând în cioc ceva de mâncare!

Pace bună! Nu-î mai trăbă să-î vadă până nu se vor îmbrăca cu pene, până când nu vor creşte mărişori. Mici sunt prea urâţi şi Petrică, să-l tai, şi nu poate suferi ce-î urât.

Apoi nici presura nu mai cântă acum decât rareori. Cântă altele, va asculta pe la alţi spini.

Nu se poate stăpâni să nu treacă, totuşi, în fiecare zi pe la cuibul presurii, să arunce o privire în cuib, când nu e pasărea acasă. Uite-uite că încep să li se arate pe vârful capului şi pe pielea care nu mai este acum aşa de roşie nişte tulle, urâte nu-î vorbă, dar Petrică ştie că astea sunt cotoarele penelor. Se depărtează repede de cuib, sunt urâţi şi acum. Doamne, cât sunt de urâţi!

Într-o zi auzi larmă mare de ţarcă, de coţofană, dinspre cuib, şi se grăbi într-acolo. Ştia că ţărcile pustiesc pe puîi cei neajutoraţi de pasăre, dacă pot pătrunde la cuibul lor.

Văzu două coţofene zburând jos de tot, în jurul cuibului. Le străluceau în soare cozile negre-verzu şi aripile tivite cu negru. Făceau tărboi mare, se tot coborau peste spini şi iar se ridica. Nu puteau pătrunde printre crengile spinoase şi dese până la cuib. Puîi nu se mai vedeau, se trăsese răzguliţi în fundul cuibului.

Obraznicele nu fugiră nici când se apropiu Petrică de spini. Poate nici nu-l văzură, aşa erau de aprinse de încercarea lor şi strigau în gura mare. Nu le păsa nici că pasărea sosî şi începu să zboare pe deasupra spinului.

Copilul caută un bruş şi, după ce zvârlî în ele, sări şi cu bâta şi abia le alungă.

Presura coborî numaidecât pe marginea cuibului şi cele patru ciocuri se iviră, încă tot tivite cu galben. Nu mai erau aşa de golaşi. Totuşi erau urâţi. Petrică se grăbi de la cuib. Părea că-î ciudă de ce nu a lăsat să-î mănânce ţărcile, căci până la urmă

tot ar fi pătruns ele până la cuib, altfel nu s-ar fi învățit așa de mult în jurul spînelui.

Dar nu se grăbi la oile care pășteau liniștite pe costișe, ci către pădure, unde se puseseră țarcile într-un stejar și se certau încă. Se vede, își zicea copilul, că una pune vina pe cealaltă, pentru că n-au putut ajunge până la cuib. Se uită întins la ele, cum tot dădeau din cozile lungi și făceau larmă mare, cârâind în cascade repezi și răsunătoare.

Frumoase păsări și ele, își zise în sinea lui Petrică, dar pentru ce mănâncă puii păsărilor, ori le sparg și le sorb ouăle? N-au ce mânca?

În vreme ce căzu pe gânduri pentru ce sunt și păsări răpitoare în lume, când e prea destul cu lupii și cu vulpile, răsări ca din pământ lângă el pădurarul.

— Iar nu ești lângă oi, măi Petrică?

Copilul tresări, privi repede împrejur, văzu turmulăta lui la loc bun și se liniști.

— Oile-s acolo! și el arată cu mâna. Da' vezî dumneata, badiță Nicodime, țarcile astea?

— Cum să nu le văd? Se și aud că se sfădesc urât.

— Erau gata să mănânce niște puî de presură.

— Și nu i-au mâncat?

— Nu, că le-am alungat eu cu bâta.

— Dacă-î așa, cu tine se sfădesc, nu între ele. Cîne știe ce blestemății spun. Și nu vor să plece de aici până nu te vor spăla bine. Adică de ce te amesteci tu în treaba lor? zic ele.

— Puii sunt încă în cuib și-s golași, vai de capul lor. Le era ușor să-î mănânce până am sosit eu, dacă ar fi putut pătrunde la cuib. Dar cuibul e bine apărat de crengi spinoase.

— Apoi, da, fiecare vîetate știe câte ceva să se apere. Păsările acestea mărunțele își știu așeza la adăpost cuiburile. Unele se grăbesc, e adevărat, și nu-l pun la loc bine apărat, da' presurile sunt păsări înțelepte. Da' ascultă aici, băiete: de câte ori ți-au mai intrat oile în pădure?

— De-atunci nîcî o dată, bădîţă Nîcodîme.

— Mîncîuna încă-î vorbă!

— Nu mîntesc. Mî-a fost frîcă atunci că-mî íeí berbecele.

— Dacă a rupt sfoara!

— Că n-a fost sfoară, numaí o aţă.

— Apoi vezí, aşa păţeştí dacă n-ai la tíne tot ce-ţi trebuieşte.

Țărcíle zburară dîn stejar prín pădure, aruncând mereu vorbe de ocară.

— Acum cred că mă sfădesc pe míne, zíse pădurarul. Mî-au mírosít puşca.

— Da ce nu le-ai ímpuşcat, bădîţă Nîcodîme?

— Nu-mí stríc eu alícele pe-o pasăre.

— Vrei să ímpuştí íepure?

— Păí cum!

— Da' eu n-am văzut nîcî unul de când sunt cu oíle pe costîşă.

— Unde să vezí? Doar n-or vení íepuríí să pască prîntre oíle tale, să-í ímpungă berbecele? Íepuríí sunt acum la holdele cele mărîşoare şi ín pădure, prín tăieturí.

— Mî-a spus un copíl că mamă-sa a prîns unul când a fost la plevílă.

— Apoi vezí! Pe-acolo se ţín; da' încă-í oprít vînatul, pîună colo, la toamnă.

— Dacă-í oprít, de ce umblí cu puşca?

— Păí nu mai sunt alte gadíne prín pădure? Da' lupul? Da' vulpea?

— Nîcî lup, nîcî vulpe n-am văzut!

— Păí astea nu-s gadíne să íase la lumíníş. Mai ales aici pe costîşă, unde eştí tu cu o bătă zdravăná de corn şi unde e berbecele cel ímpungacíu. Aşa-í că ímpunge?

— Pe míne nu!

— Ba pe míne când l-am legat de coarne m-a ízbít de câteva orí cu capul. Da' acum vezí că ţí-ai şi uítat de oí. Eu nu le mai vād.

Nu le vedea nîcî Petrícă.

— Vezí cum le gríjeşti tu? Vor fí íntrat ín holda Bologoeí! Aşa le scapí şi prín pădure. Dar de te maí prínd o dată, te-ai curăţat de berbece, să ştii!

Cuvínte le dín urmă le auzí Petrică alergând. Acolo trebuiau să fie oíle, de bună seamă, unde a zís pădurarul. Le-a maí scos el de câteva orí dín holda Bologoeí.

Până s-a ínapoíat cu ele pe costişă, pădurarul se místuise ín íntunerícul de sub boltíturíle stejarílor celor bătrâní...

Ínspre seară, pe răcoare, presura cânta de mama focului ín vârful spínului, deasupra cuíbuluí. Luí Petrică í se păru că níciódată n-au tremurat maí armoníos şi maí repede mărgeluşele glasului eí.

Copílul se lăsă íntr-o rână, cu capul rezemat ín palmă, cu bâta lângă el, şi ascultă.

Era, íi părea luí, o căldură nouă, un avânt, un fel de índrăzneală maí mare ín píuítul eí. Se bucura de bună seamă că í-au scăpat toţi puíi, care acum nu-şi maí íveau cíocuríle tivíte cu galben pe margínea cuíbuluí, căscându-le, cí dormeau claíe peste grămadă ín cuíbul lor, unde era cald şi bine. Şí ín curând pásărica-í va acoperí şi cu arípíle eí, să nu le fie fríg peste noapte.

Presura, cântând, îl vedea pe copíl, dar nu se spería de el. Pentru ce s-ar spería? El nu í-a făcut níci un rău, nu a zburătorít-o níciódată.

Şí la gândul că azí í-a fost de folos presuríi, símţi o undă trecătoare de căldură la ínímă şi se lumínă la faţă...

Numaí de-ar creşte maí ín grabă penele puíşorílor, să nu maí fie aşa de urâţi! Níci nu vrea să-í maí vadă până atuncí!...

Dar când, după o săptămână, trecu iar pe la cuíb, cuíbul era gol. Zburaseră puíi cu presura. Şí spre seară, când presuríle íncepură să cânte, treí chíar, de pe spínul cu cuíbul, nu maí cunoscú care-s puíi şi care-í presura.

STRĂJERUL

De vreo trei nopți Nículiță doarme tare nelíníștít, adică mai mult nu doarme. Se învârte de pe o parte pe alta, stă o vreme întíns pe spate, dă țolíca la o parte că-í prea cald, apoi íar se întoarce și se acoperă: parcă îl ía cu fíorí de fríg. Febra nící nu-í crește, nící nu-í scade, nu-l doare nímíc și el nící nu se crede bolnav.

Vede că într-un colț, sub o ícoană, pâlpâie un sâmbure de lumínă și știe că e candela lor, pe care mamă-sa o lasă aprínsă și peste noapte, de când el nu prea poate dormí. Știe că mamă-sa se scoală de multe orí și vîne lângă patul lui, se pleacă peste perínă și aproape totdeauna íi spune, punându-și mâna rece pe fruntea lui:

— Íar nu dormí, Nículiță? Ínchíde ochíí, cu eí deschíși cum să dormí?

Símte că mamă-sa, și când e în patul eí, e tot cu gândul la el. Uneorí íi zíce:

— Dumneata de ce nu dormí? Țí-e frícă să nu fíu bolnav, nu-í așa? De aceea lași și candela aprínsă.

— O las să nu-ți fíe frícă în întuneríc, că te trezești mereu. Copílul se mıră:

— Frícă? De ce să-mí fíe frícă? Doar ís în casă și cu dumneata!

— Pe întuneríc ți-e urât.

— Míe nu mí-e urât.

Spunea adevărul: nu-í era urât; se gândea la atâtea lucrurí la care până acum nu se gândíse nícíodată...

Șí, mai întái, íată, líníștea asta nemaípomenítă care stăpânea în împărăția nopții! Nícíodată peste zí nu í-a Țíuít în urechí o astfel de líníște. Se împânzíse în cameră, pătrundea de-afară, parcă nu numai prín ferestre, cí și prín pereți, cobora și dín pod și se strecura prín tavanul de scândurí și grínzí. Izvora și dín masă, dín scaune, dín lavíțe, lăsând toate lucruríle moarte, goale, uscate și nefolosítoare, care păreau cu totul străíne, aduse nu se știe de cíne și de unde și lăsate încet, abía pípăít, în cameră.

Acum n'ici nu í-ar vení luí Nículiță să umble prîntre ele, să le atîngă. Prea erau străine șí de neatîns, de nepípăit.

Pălpăirea candeléi mîșca umbre ciudate pe pereți, tot așa de mute ca toate lucrurile dîn cameră. Se uita la ele adeseori, mai ales când stătea pe spate în patul luí. Cu ce semănau? Dar pînă să se înfirîpeze o formă, se și împăștia și se ridica altă pălpăire de umbră. Cum se nășteau? Cîne le purta? Cîne le sorbea?

Luí îi părea că le place să fluture așa, în liniște nepătrunsă a nopții. Lor nu le era urât. Se mișcau și nu cumșteau urâtul ce íntrase parcă în scaune, în masele de deal, chîiar și în ícoanele de pe perete, se culbăse acolo adanc, să nu mai íasă dîn ele.

Ce știuse el de toate aceste ínaintea cînd dormea buștean, de cum punea capul pe perínă seara, pînă íl trezea mamă-sa, dîmîneța, íarna să meargă la școală, vara cu vitele la pascut? Nu știa nîmíc și acum îi părea că s'îl lîcurea de cea mai mare ínsemnătate să le știe.

Cum n-a știut nîmíc pînă acum, n'ici în cate pat, fuge gîndul íntro lîniște așa de mare! De necrezut! Níci nu te poți ține pe urma luí și níci nu-l poți opri! Zboară íntro clipă în locurile cele mai depărtate.

Íată, acum s-a oprít la un cuib de presură íntro-un spîn de pe costíșe, unde pășteau vitele. Vede și cuibul, vede și vitele, deși nu-s nícăieri! Peste o clipă e la eí în șură și-l vede pe tatăl său făcînd mestecături dîn paie și fân; peste alta e în carul care íese scîrțîînd dîn curte, și el șade pe sulul gros cu care se leagă snopíi de grâu în carul încîrcat; peste-o clipă e în școală și ascultă cum îl ceartă dascálul pe un copil care nu și-a ínvățat lecția.

Cum poate fugí gîndul luí așa de fulgerător de la un lucru la altul, dîntro-un loc íntro-alt loc?

Cum í-ar putea fí urât, cînd nu e níci pe-o clipă sîngur în pat, cí călătorește mereu? Oare mamă-sa nu știe? Și dacă ar

merge numaí cu gândul în atâtea părţi! Dar se duce el însuşi, în pat nu mai rămâne nimeni.

— Vezí, Nículiţă mamíí, şi dormí, că acuşi se face dímíneaţă, şi abia aí închís ochíí.

— Nu mí-í somn!

— Trăbă să adormí şi dacă nu ţí-í somn. Numără mereu până la o sută şi veí vedea că-ţi vîne somnul.

Pentru ce ar adormí? El nu-nţelege. Dar pentru că í-a spus mamă-sa, începe să numere. Ajunge la o sută şi începe dín cap. Gândul însă nu-í mai stă aici şi greşeşte. De la patruzecí parcă a trecut la optzecí. Şí, dac-a trecut, nu-í tot atât? Nu-í, că ajunge prea íute la sută. Când începe a treia oară, nu mai ajunge níci la treizecí. Se trezeşte cu gândul la nişte ghícítorí, învăţate dín cartea de cítire:

Câmpu-í alb, oíle-s negre,
Cín'le vede nu le crede,
Cín'le paşte
Le cunoaşte.

Pái da, scrierea şi cítirea! Asta a învăţat-o şi pe mamă-sa, nu-í nu ştiu ce! Níci asta:

De la noi la munte
Tot zale mărunte!

Furnícíle prín íarbă. Mai mult íí place alta:

Am o casă cu două rândurí:
Sus stau câíníí,
Jos stăpâníí!

N-a putut-o ghící mamă-sa, în ruptul capuluí, că-í bordeíul ţigănesc, săpat în pământ, pe acoperíşul de paie al căruía dorm câíníí: díntr-o săritură-s acolo...

Íşi aduce amínte de îndemnul mamă-sí şi íar începe să numere până la o sută. O dată, de două orí. A treia oară í se pare că s-a oprít la jumătate...

Își dă seama c-a adormit oleacă. S-a trezit de trâmbițatul cocoșului. Oare a câta oară a cântat? Mai înainte știa că cocoșul lor cânta numai când se face ziuă. De când dormea iepurește nopțile, auzise că mai de multe ori bate din aripă și cucurigă. Nici nu știa că bate și din aripă când vestește dîmîneața. Da' în liniștea nopții, acum aude și fâlfâitul aripilor. Adevărat că și ziuă când cântă, face așa! Dar a câta oară va fi cucurigat acum? Ieri noapte l-a auzit de trei ori, întâia oară de cum s-a înstăpânit noaptea, devreme. Mamă-sa — întrebată — i-a spus că vestește și miezul nopții și zorile.

...Acum va fi cântat de miezul nopții. Dar oare de unde știe el cându-i? Cine-l spune? De bună seamă că e miezul nopții: aude și ceasul lor în camera vecină bătând douăsprezece.

Să fie numai miezul nopții? Așa de lungi sunt nopțile? Pân' acum nici nu se culca bine și se și făcea dîmîneața... Da' ceasul cum e făcut să știe toată vremea? L-o fi făcut oameni meșteri, ceasornicarii. Marî minunății în cutia lui! Odată, când s-a oprit, l-a luat tatăl său din perete și l-a deschis ușița. Și-a înălțat și el capul deasupra mesei și a văzut. Câte rotițe erau acolo, maică Doamne! Meșteri marî oameni!

Ciudat îi părea lui Niculiță că peste noapte numai rar auzea ceasul bătând în camera vecină. Nu bătea și noaptea? Cum să nu, ceasul nu stă, numai când nu e tras sau e stricat. Cum de nu-l aude totdeauna?

Copilul ațipea uneori și dormea câte-o postată, dar când se trezea nu-și dădea seama că a ațipit. Cum să bage de seamă, când gândul lui era și acum neastâmpărat? Poate urmărea încă un vis, și o vreme visa treaz? Uneori înțelegea că continuă un vis, alteleori nu... Păi, cum ar fi adevărat că el cade de pe acoperișul șurii lor și plutește prin aer ca pe aripă marî, ajunge pe pământ și nu se lovește? Ori că vaca lor Măndreana a avut doi viței, unul bouean și al doilea un pui de bivol? Ce comédie?

Cum să fie drept? A visat de bună seamă!

...De miezul nopții a cântat cocoșul, că iată liniștea crește parcă și lucrurile din casă sunt și mai pustii că pân-acum și le

cotropește urâtul de tot. Dacă ar putea căsca și ele, se gândea Nículiță, ar căsca să le trosnească fălcile! Noaptea e tot mai grea.

A răzbít-o și pe mamă-sa. O aude cum respíră de regulat și de adânc. Până acum n-a auzít-o. În camera asta dorm numai ei amândoi. Așa a poruncít doctorul. Pentru ce? Nu știe. Dar lui Nículiță îi place mai mult așa. Când dormeau mai mulți într-o odaie și nu adormea în grabă, nu-i plăcea sforăitul bunícă-sa.

Mamă-sa dormea lín. Poate níci nu ațípise decât acum, după miezul nopții. Și, dacă n-ar fi líníștea așa de mare, níci n-ar auzí-o.

Dar líníștea-i așa de mare, așa de grea, atât de adâncă acum, încât îi bate în urechi. Sau îi bate un ciocănel foarte ușor? Poate nu era decât zvâcnírea arterelor. Dar Nículiță nu simțea, ci auzea.

Noaptea părea că a crescut dín cer până-n pământ și s-a pus pentru veșnicie...

Cum stătea întíns, nemíșcat pe spate de multă vreme, Nículiță auzí deodată, spíntecând líníștea și întunerícul, un țípăt mare, ca de om orí ca de fíară? Ca de pasăre orí ca de furtună? Parcă de furtună era. Îl auzí și-a doua, și-a treia oară, înspăímântat, cu răsuflarea oprítă.

După strígătul acela, líníștea crescú și mai tare. În vís orí treaz, lui Nículiță îi păru că numai noaptea putea să țípe așa, înnebunítă, să nu se cufunde undeva în hău. Strígătul a trebuit să se audă peste tot satul și chíar în lumea toată.

Și-a tras țolíca și s-a acoperít și pe cap. Dacă va începe iar să stríge? Dar n-a mai strígat! Cí, după o vreme simte că cineva-i rídică ușor țolíca de pe cap. El se ghemuí tot: poate-i noaptea, cea care a strígat mai înainte! Era treaz? Vísa?

— De ce te-ai acoperít și pe cap, Nículiță maíchíi? Iată, ești tot o apă!

Aduse un ștergar și începu să-l șteargă.

— Mí-a fost frícă! zíse copílul cu mare sílă.

— Frică! ziceai că nu ți-e frică.

— Da, a strigat așa de tare noaptea, și mi-a fost frică.

— Cine a strigat?

Nedumerit, mai mult cu îndoială, mai treaz acum, zise:

— Noaptea.

— Noaptea! răsă mamă-sa, dar dându-și repede seama de febra copilului, continuă îngrijorată: cum să strige noaptea? Ea nu-i om ca noi. A strigat prăpăditul acela de Níchifor, străjerul satului. L-ai auzit și tu? Strigă de trei ori pe noapte și răcnește de parcă vrea să verse tot ce are în el. El a strigat!

— L-ai auzit și dumneata?

— Auzit, cum să nu! Înainte cu câteva minute a vestit că-i liniște și pace în sat. Ar trebui să strige numai când se iscă vreun foc, ori dacă dau tătarii — doamne ferește —, dar n-ai ce-i face! Zice că de-aceea îl plătește satul, să vestească liniște și pace, să poată dormi oamniî fără griji.

Níchifor! Nene Níchifor! D-apoi îl cunoaște și el!

— Omulețul ăla cărunt, mereu cu pipa-n gură?

— Țăla, da! El e străjerul satului. În slujba asta nu intră omul harnic, care trăbă să se odihnească noaptea, ci unul ca el, un taie câiniilor frunză.

Niculîță se gândi: cum poate un om așa de puțințel ca nenea Níchifor să dea un strigăt așa de mare?

— Nu l-ai mai auzit până-acum?

— Nu!

— Se vede că ai dormit. Da' eu îl aud și din somn.

— El a fost adică?

— Păi cine?

— Nenea Níchifor stă de multe ori de vorbă cu noi, cu copiii de școală. Știi dumneata că lângă școală este o crâșmă și dumnealui tot pe-acolo se-nvârtește.

— Da, că nu-i place să lucreze, da' rachiu ar bea pe toată minuta.

— Nouă ne spune povești. Știe multe, scurte, lungi, și în

versurí și fără versurí.

— Va ști, că de altceva nu e bun. Acum vezí și dormí și nu te mai înfríca de prostíi! Cum să zbíere noaptea? Doar nu-í om! Strígă prăpăditul ăsta de Níchífor: până dímíneața mai răcnește o dată peste sat.

Frică? Păi, dacă-í nenea Níchífor, cum să-í mai fie frică? Când îl va întâlní pe la crășma de lângă școală îl va întreba el cum poate stríga așa de tare? Și nu numai tare, și cu un fel de huiet care te îngheață.

Nenea Níchífor! Mereu se adună grupurí de școlarí în jurul lui și-l ascultă câte spune. Știe multe. Oare de ce nu le va fi spus nícíodată că el e străjerul satului și strígă noaptea că-í pace și líníște? Il va întreba el!

Mamă-sa s-a dus de la patul lui, dar nu-í mai aude respírarea. Se vede că n-a adormít încă...

Nenea Níchífor! Vaí, bată-l pustía de bătrân! adícă el a strígat. A învățat de la el și versurí frumoase, cu haíducí, dar și unele de scârbă! Oare de ce-í vín în mínțe unele dín acele urâte?

Saíe-ți ochíi tăi, nănaș,
Cu cíne mă cununași,
Cu propteaua gardului,
Cu urâta satului!
Seara când se suíe-n pat
Parcă-í ursu'mpíedícat.
Dímíneața când se scoală
Parcă-í píatra de la moară...

Iată și de astea le spunea nenea Níchífor, versurí care nu se găesc în cărți. Și altele, încă și mai urâte! íi veníră în gând și nu le mai putu oprí și pe-acestea — tot urâte — despre unul Toma, o batjocură mare:

Toma
Roma —
Cap — cumu-í al calului —
Stă la poala dealului,
Cu gura
Cât șura!
Cu dínțí
Sfredelițí.
Cu buzele
Ca lípitoríle.
Are — nătărău —
Urechí de căpău.
Cu ochíí
Ca blídele!

Auzí tu, o prostíe ca asta! Șí cum í-a venit chíar ea în mínte?
I-a venit șí íată că-í place șí-í víne să râdă. Dar nu râde, numai
cu fața șí cu ochíí... Apoi pleoapele cad.

Mamă-sa s-a aplecat asupra lui șí í-a văzut zâmbetul. Parcă
í s-a luat o píatră de moară de pe ínímă. Poate nu va fí ce-a
spus doctorul? Poate se face mai íute sănătos! Íată-l că a adormít
șí doarme líníștit!

Bată-l pustía să-l bată de străjer! Să-í speríe el copíul în
míez de noapte! Șí cíne l-a pus să se oprească așa de-aproape
de casa lor! Doar trebuía să stríge dín capul ulíței! Numaí să-l
întâlnească, íí va spune ea buchíle!

CIORILE

De treí zíle văzduhul se întunecase tot mai tare. Întâi se
părea că s-a înălțat o ceață răsфіrată peste bolta senínă, apoi
negura aceea alburíe s-a tot îndesat, s-a tot întunecat, ca un
greu șí uníform văl plumburíu.

Sub el lumea întreagă era sură: dealurile, pădurile, luncile, aerul. Pomii din grădini, arborii înălțau brațe negre, neclintite în liniștea apăsătoare, ca într-o așteptare încordată. Frunzele se scuturaseră de mult.

Pământul era înghețat tun și frigul pîșca. Fusesse și mai rece înainte de a se înnora, dar acum, de trei zile, se mai muiașe: în aer se simțea un fel de umezeală, un fel de aromă mai rece ca cea de ploaie.

De trei zile se învăluiau prin văzduh pâlcuri mari de ciori, izvorând nu se știe de unde, zburând înghesuite, cât parcă li se atingeau aripile, vâjâind domol în aer și lăsându-se pe ramurile negre ale pomilor din grădini. Crengile se aplecau și se legănau sub povara lor: în câte un pâlc erau cu zecile.

— Cra-cra! Cra-cra! Cra-cra!

Cele care vesteau astfel că au sosit lungeau grumajii și se închinau din cap.

— Cra-cra! Cra-cra!

Dar numai puține dădeau glas, pesemne ele erau craînici. Celelalte se legănau pe crengile care nu și-au aflat încă echilibrul, când adeseori după una se ridica în grabă toate în văzduh, rotindu-se, trecând pe deasupra grădinilor, întâlnindu-se în văzduh cu alte pâlcuri, cu care nu se amestecau și întorcându-se, uneori, să se așeze pe același arbore de pe care s-au ridicat, alteori poposind pe alți pomi sau arbori, în alte grădini.

— Cra-cra! Cra-cra! Cra-cra!

Sunt ciori de cele mari, sure, cu aripile tivite cu negru ca și coada și capul. Văzduhul nu rămâne multă vreme gol de roiul lor: când un pâlc, când altul se ridică învârtindu-se, parcă acolo sus o putere străină le rupea rândurile, le învăluia până se adunau și iar se coborau undeva.

Ciorile n-au cuiburi prin arborii grădinilor, nici chiar în salcâmi uriași ce străjuiesc pe marginea pâraului ce trece prin mijlocul satului. Au venit de departe, de la păduri, unde, în câteva poieni cu stejari rari, cuiburile lor fac colonii întregi.

Aici, în sat, nici nu au astâmpăr de trei zile, mereu se rotesc

în cete prín aerul sur şi, când se aşează pe crengi, câteva dín ele trăbă să-şi spună vestea:

— Cra-cra! Cra-cra!

Ca şi când zborurile lor ar prinde mereu ceva nou, ceva străin, şi vín să vestească şi oamenilor şi, nefíind încă sígure de vestea ce o dau, se rídică înfrígate iar, să mai prindă o dată semnul, şi îl spun iar şi satului.

Copíii, îmbrăcaţi în veşmínte groase, cu căciulí în cap, íes în curţi, îşi dau capul pe spate şi urmăresc vârtejurile cíorilor prín văzduh, până se lasă iar, grele, pe pomíi grădínilor. N-au mai văzut atâtea cíorí dín íarna trecută.

— Cra-cra! Cra-cra!

Cei mai mulţi le cunosc. Răzleţe trec şi vara prín sat, mai ales când sunt puí mící la cloşti, primăvara, şi de multe orí fură câte unul. Copíii strígă, chiúie, zburătăcesc cu bruşí după hoaţe, dar ele se duc nepăsătoare cu bulgăraşul de aur în cíoc.

Copíilor nu le plac cíoríle şi nu le suferă prín curte. Dar acum nu sunt puí mící, iar cíoríle sunt multe, pâlcuří întregí, şi zboară învăluíndu-se, să te tot uíţi la roíurile lor cíudate.

De unde vor fí venít atâtea? Şí parcă-s grase şi grele, cum se apleacă crengíle sub povara lor.

Copíii urmăresc tăcuţi învăluírile de arípí pe sus, până íi pătrunde frígul.

Bărbaţi, femeí, când íes prín curte, îşi aruncă şi eí ochíi spre cer, nu pentru a vedea zborul cíorilor. Dar ce caută eí şi aşteaptă nu se zăresc fluturând rar în văzduhul sur, până în seara zílei a treia de când s-au arătat cíoríle: întâlí fulgí de nea. Rarí, mărunţi, nehotărâţi, mai mult se opresc decât coboară şi jos pe pământ par tare fíraví, ca níşte scame, ca níşte născuţi fără de vreme.

— Uíte că nínge' mamă! strígă un copíl cu nasul turtít în geamul dínspre curte.

— Nínge, da, doar ne-au spus cíoríle că va nínge.

— Ele au spus?

— Ele! N-ái auzít că de trei zíle strígă mereu: cra-cra? Şí nu

le-ai văzut învăluindu-se în pâlcu^{ri} marí pe sus?

— Da' ele de unde au ştiut?

— Ele mîroasă zăpada până e încă sus, în norí. În tot anul ne spun vestea. Da' acum abía începe să níngă. Va nínge însă bíne peste noapte. Până dímíneaţa va fí tot alb.

— Tot cíoríle au spus?

— Nu ele, asta o ştím şi noi, oameniií. S-a muíat afară tare frígul şi ăsta e semnul.

Şí, íată, copílul vede pe geam că mamă-sa spune adevărul: cad fulgí tot maí marí, maí lănoşí, şi tot maí deşí.

Dín alte case íes copííí maí măríşorí în curte. Cu capul gol, cu pălmuţele întínse să príndă fulgíí. Dar níci nu-í pot vedea bíne şi se topesc.

După ce a început să níngă, cíoríle nu se maí rotesc în văzduh, nu maí croncăne, cí stau grele pe crengíle uscate — nemíscate, ca într-o adîncă medítare.

Apoí, când începu să se însereze maí tare, stolu^{ri}le se rídícară în líníşte de prín grădíní şi plecară, fără să bage cíneva în seamă, către pădu^{ri}le dín care au venít...

Dímíneaţa nínge încă, văzduhul e întunecat de fulgíí marí şi deşí care se grăbesc acum, roínd amestecaţí, până unde se vede în aer.

Copílaşíí prívESC prín geamu^{ri}, cu năsucul turtít de stícłă, ceí maí măríşorí au început să-şí probeze sánííle. Dar zăpada e prea moale încă şi sánííle nu lunecă, cí trec prín omăt şi ronţáie pămăntul îngheţat.

Prín curţí, unde şi unde, s-a coborât dín văzduh câte-o cíoară, şi fac pete pe ímaculatul zăpezií. Nu croncăne níci una, cí caută cu cíocul prín nea, maí ales în apropierea gírezílor de gunoí dín faţa grajdurílor.

Sunt tot cíorí sure, de cele marí, nu se ştie dacă au venít dín pâlcu^{ri}le dín zílele trecute, sau sunt cíorí răzeşe.

Uníí copíí le zburătăcesc cu cíoturi de lemn, alţíí se uítă la ele cu băgare de seamă. Nu sunt prea frícoase. Dacă una află

un oscior orí altă bunătate, se saltă dín arípí îndată şi zboară cu câştígul în plísc.

— Săracele! íşí caută şi ele pâínea cea de toate zílele. Iarna e grea şi penru ele, spune vreun român în faţa copíílor.

— Să mănânce mugurí dín pădure, zíce un băíat maí măríşor, care ţínea o uscătură în mână, gata să arunce după cíoară.

— Mănâncă şi ele mugurí, când nu maí au încătrău.

— Mănâncă pe pustía! Nu le-am alungat eu de câte orí, íarna trecută, de la pătulul nostru de cucuruz? Se caţără cu ghearele de laţí şi cíocăne ştıuleţíí la care ajung prín deschízăturí. Mănâncă rândurí íntregí de boabe.

— Eí, şi a sărácít tată-tău díntr-asta? Nu v-a ajuns mămálígă astă íarnă?

Băíatul îl priveşte prostít, cu gura căscată. Nu răspunde.

— Bíetele cíorí, zíse omul, maí culeg şi ele o sămânţă dín brazdă, maí dezgolesc câţíva ştıuleţí când e copt cucuruzul, şi oamenii le alungă cu ce le vîne la mână. Pun şi speríetorí la margínea porumbíştılor şi văruíesc tuleí de pe delăturí să le speríe. Dar la folosul ce ní-l aduc nu se gândesc.

Băíatul care nímeríse în vorbă cu românul era de felul lui cam obrazníc.

— Nící ouăle, nící carnea lor nu sunt bune. Ba-s chíar spurcate, se repezí el. Ce folos aduc? Poate să zícem şi noí căs porumbí, nu sunt cíorí, cum spune ţíganul.

— Máí că pestrít eştı în cerul guríí! Află de la míne, dacă n-ai ştıut până acum, că şi cíoríle sunt pásărí folosítoare. Câţí şoarecí de câmp nu stârpesc ele şi câţí víermí strícăcíşí? Nu-í víetate care să nu-şí albă folosul eí...

De a doua, de a treía zí, au început să umple satul cíoríle cele mărunţele, negre ca tăcíunele pe tot trupul, „ceucele“, cum le zíc săteníí. Ele dau năvală oríunde se aruncă gunoí dín casă sau dín coţete şi fac prăpád în semínţele ce se ímprăştíe gáínílor, dacă nu-í nímení afară. Zadarníc cârâie cocoşul şi sare după ele: nu lí-e frícă şi sar maí repede decât el, dar tot pe

boabele aurii de porumb se lasă.

Ciorî de cele mari vîn rareorî să fure de la păsările de curte. Nu-s așa de îndrăznețe ca cele mici.

Pentru prinderea acestora sunt în sat feciorași care știu împletî, dîn păr de cal, ghîlturi.

* * *

După o săptămână nînsoarea a încetat, cerul s-a înseninat și s-a pus un ger, că trosnesc noaptea acoperișurile de șindrîlă, de se părea că praf se va alege dîn ele.

Acum începură să vînă prin sat tot mai des și mai multe și ciorî de cele mari. Ele se apropiau mai cu seamă de cotețele porcilor, de troacele lor și ciuguleau tărâța sau urluiala înghețată pe margini sau pe fundul lor. Uneorî urcau și pe spînarea grăsunilor ce dormeau și-i purecau de mărunțeii cei suri și grași. Grăsunii, și dacă se deșteptau, nu mișcau: le plăcea cum îi gâdilă în spate.

Într-o zi, într-o curte se coborî o cioară de cele mari. Se vedea că zboară cu anevoi, iar în curte se văzu că-i și schioapă.

Șontâc-șontâc se apropie de gunoi și începu să caute.

Doi băieți mai măișori erau prin curte. Chiar se întorseseră de la sâniat.

— E schioapă, mă, zise unul.

— Hai s-o prindem!

— Cum s-o prinzi, că de zburat poate zbura. Mai bine o lovesc cu o scurtătură. E aproape.

Dar când să arunce cu bucata de lemn, o copilă, sora unuia, începu să țipe la spatele lor. Ei nu simțiră când ieșise dîn casă.

— Ce-î, tu Aniță? o întrebă frate-său. De ce zbierî așa?

— *Vleau să plind cioaua.* Nu da cu bâta!

Copila văzuse de mult cioara pe fereastra dînspre curte; văzuse că-i schioapă și-și pusese în gând să o prindă. Dar îi trebuise mult curaj și pază până să iasă dîn casă. Mamă-sa nu

o lăsa afară pe gerul ăsta.

— Da' cum s-o prînzî tu, Anîţă? E şchioapă ea, dar poate zbura.

— *O plind*. Nu da!

Şi ea porni spre cîoară.

Frate-său, de frică să nu zboare, avîntă uscătura şi nímeri pasărea, răsturnînd-o într-o dungă.

Anîţa începu să urle. Mamă-sa ieşi dîn casă.

— Ce-í aici? De ce plîngí, Anîţă? Da' cíne focu' ţi-a deschís uşa tínzíí?

Şi porni după copílă.

Dar pîna s-o ajungă, Anîţa înşfăcase de coadă pasărea care era víe încă, dar făcea slabe míşcări de apărare.

— Ce-í asta? întrebă mama întorcîndu-se spre băiat.

Íí povestí tovarăşul de sáníat.

— Am văzut şi eu cíora cea şchioapă prín curte. Da' tu ce-ái avut cu ea s-o omorí?

— Uíte că nu-í moartă, e numái ameţítă, răsuflă băiatul, vîzînd că pasărea se mai zvîrcolea încă.

— Să loveşti o pasăre şchioapă! N-a fost de-ajuns nenorocírea ei? Şchioapă acum íarna! De bună seamă a şchiopat-o tot un blestemat ca tíne.

Şi femeía-í arse repede două palme răsunătoare.

Anîţa, cu cíora de coadă, încetase de plîns.

Pasărea nu sîngera, níci ochíí nu-í erau închíşí, dar nu mai avea níci o putere. Se vede că o croíse bîne băiatul.

Mama luă copíla de mînă.

— Víno, Anîţă, s-o ducem în casă, să o ducem la căldură, să nu îngheţe.

Copíla rídică spre mamă-sa ochí înlăcrímaţi:

Da' nu *moale*, mamă? aşa de *tale* a pîlît-o lonuţ cu bâta!

— Vom gríjí-o să nu moară!

* * *

Peste câteva zile cíne íntre în casa lor putea vedea pe lavíţă o lădiţă cu spíte şi în ea cíora cea şchioapă. Anîţa

era mereu lângă ea și pasărea începea s-o cunoască. Ea-i dădea și grăunțe și apă.

Ionuț, fratele, înconjura cât putea lădița. Nu-i plăcea să vadă cioara, care se înviora din zî în zî, și acuși îi va trece și umflătura de la pîcîior.

Cînd se întîmpla să croncăne pe-afară o cioară, cea din colîvie înălța pe-o clîpă capul, apoi nu-i mai păsa.

NINGE

Toamna a fost tare ploioasă. Bîne că a fost vreme frumoasă pînă a ținut culesul porumbului, să poată aduce românii și jîpii uscați și să-i clădească în căpițe mari, răscolite parcă mereu de vînt. Pe lângă clăile de fân și gîrezile de paie, grămezile foioase erau totuși mici, și mireasma cu care veniseră din câmp se împrăstie repede în vreme ce a fînului se va păstra toată iarna.

Oamenii erau veseli că au isprăvit culesul pe vreme bună, și acum nu le mai păsa că se puseseră ploile de toamnă: se va muia pămîntul și vor putea ara mai ușor. Ceî mai mulți nu aveau ogoare pentru grâu și-l semănau în porumbiști.

Dar și după ce arară și semănară tot pe apucate, în zilele cînd vînturile mai împrăstiau norii, ploile nu mai conteniră. Dîmpotivă, se puseră cu mai mult temei. Nu ploii mari, ci cu ațe subțiri și dese, cu fumegări grele, cînd pe umerii dealurilor, cînd pe văi. Uneori cerul se cobora peste sat, să-l ajungă cu mîna din vârful șurilor.

Azi așa, mâine așa, săptămîni în șir. Pe drumuri, prin curți, se prăsisse o tină în care roatele carelor intrau pînă la butuc și vitele pînă la genunchi.

Satul era vestit de tînos. Din bătrîni oamenii foloseau „pîcîoroange“, niște pârusei cioplîți frumos, în care erau ăcuite niște cercuri de lemn, să poată intra talpa pîcîiorului, cam la

înălţime de un metru. Ceí mai mulţi luau şi bâte când umblau cucuiaţi pe pícíoroange, dar alţií, mai ales tíneretul, umbla ușor şi fără reazemul bâteí.

Umblare la hotar, pe ulítele satului, mai era destulă: vítele íeşeau încă la păscut, oameniií duceau cu carele gunoíul ce-l mai aveau prín curţi.

Şí ploíle mărunte ţíneau mereu. De la o vreme părea că se întunecă lumea toată. Şí frígul creştea dín zí în zí.

— De-ar îngheţa odată!

— De-ar îngheţa, da-í prea devreme. Ce ne facem dacă se pune íarna de acum?

— Mai bine să se pună, decât să ne înecăm în gloc.

— Păí, tot mai pot paşte oíle prín porumbíştíle nearate şi vítele. Să le punem de-acum pe fân?

Într-o noapte s-au deşteptat oameniií speríauţi: umfla víforul streşíníle de paie, să smulgă acoperíşurile, şuiera şi vuía în hornurí, se spínteca prín crengíle negre ale pomílor dín grădíní, váletându-se pe zecí de glasurí; pătrundea pe unde putea, prín toate crăpăturíle, în case, şi răcea tare aerul, încât lumea se învelea mai bine în straíe şi păturí.

— Ásta-í crívăţul, tu muíere!

— Va fí, că s-a făcut fríg în casă.

— Víne şi prea devreme, şi la vreme.

— Cum áşa?

— Păí, s-a pus íarna prea curând, dar încalte a înlemnít şi pe duşmanul de afară.

— Tína?

— D-apoí cum! Nu mai era de trăít.

Până dímíneaţa, tína îngheţase tun. Vântul spulbera mereu de pe cer toate petícele de norí care se mai íveau şi se puse un senín verzíu, cu cerul tare, înalt şi larg. Şí fríg! Amorţea mâna pe coada securíí şi în ochí se íveau lacrímí.

Se opríse toată míscarea în sat. Nící care pe ulíţi, nící víte la păscut. Prín colţíí de tînă îngheţată, marí, cu gropí rele între eí, sa-r fí putut schílodí vítele şi să se sfarme roţíle carelor.

Acum se pusese în sat o sărbătoare care nu se ştie cât va ţinea: până când va umplea zăpada gropile şi va astupa colţii şi bruşii îngheţaţi din curţi şi de pe drum. Acum nu cutezau oamenii să-şi ducă vitele nici până la fântână să le adape, le duceau apa cu ciuberele în poieţi.

După trei zile crivăţul s-a mai potolît. Şi ici, şi colo, se vedeau oameni pe acoperişurile de paie ale şurilor sau caselor, care astupau, cu jîpî, spăturile făcute de vînt. A făcut destulă pagubă, deşi paiele erau ude şi grele de atîta ploaie.

De departe, cei care luau snopul din furca celor ce urcau pe scări, şi-l potriveau în spăturile acoperişului, păreau nişte schilozî care nu se puteau ridica dintr-un loc, şi-şi purtau braţele fără să le poată stăpîni.

Sulurî de fum alb se ridicau deasupra tuturor caselor, zdrenţuite la repezeală şi risipite de vîntul care bătea încă.

Oamenii trebuîră să facă foc, şi era numai la sfîrşitul lui noiembrie.

— Ne vom arde şi gardurile la iarnă!

— Ei, nu va ţine gerul de-acum!

— S-a mai pus şi-ntr-altî anî iarna devreme şi n-am pierit.

— Nu, da' mai demult ní se dădeau delnîte mai marî de pădure. Din an în an le-au tot micşorat.

Oamenii erau îngrijaţi. Mai rămăseseră şi porumbişti nearate.

Nu le mai putură lucra nici când încetă vîntul şi se muie frîgul. Pămîntul nu se dezgheţă.

În loc de dezgheţ începu să ningă. Îndată ce se muie frîgul, vîntul începu să bată de la apus şi umplu într-o zi cerul cu norî grei. O vreme trecură în turme tulburî şi în cete pe sus, apoi văzduhul întreg se împânzî de-o culoare cenuşie, coborînd până aproape de sat, nemîscat, şi începu să fluture câte-un fulg de nea, care părea că nu ştie unde să cadă, sau mai bine să rămână în văzduh.

Cînduri de cîorî se învăluiau pe sus, peste sat, peste grădini, se lăsau crengile negre şi iar se înălţau, fâlfâind moale din aripile negre.

Către seară începu să cearnă cu fluturi mari, scămoși, să ningă des cât nu se mai vedea la trei pași, și așa ținu trei zile și trei nopți.

Acum trebuia să înoți prin zăpadă și, până se făcu o pârtie prin curți și pe drum, mai trecură câteva zile.

Începură să umble săniile. Sub zăpadă nu se mai simțeau colții înghețați. Oamenii duceau iar gunoi la câmp, aduceau lemne din pădure, și unii cărau jipi de porumb rămași pe câmp.

— Devreme ne-a intrat anul ăsta alba în sat!

— Nu-î nimic, numai de-ar pleca devreme.

— Așa i-ar fi legea: dacă vine devreme, să se și care tot așa.

— Las' că-î bine! Cu tina aceea ne-am fi înglodat de tot.

— Da' era mai bine cu colții înghețați?

Bine-î așa! Uite ce mai drum de sanie se înfiripă!...

Ninge, se oprește, se scutură văzduhul, și, când ai fi crezut că se luminează, începe iar, închegându-se întunerîc sur în înălțimi. Ninge acum parcă numai de mântuială, să fie în treabă...

* * *

De când aștepta Petrică să nu mai ningă deloc, să poată ieși cu săniuța pe care i-a făcut-o tatăl său anul trecut, și aștepta și ea într-un colț din cămară să-î vină vremea.

Nici nu s-a acoperit bine curtea cu zăpadă și Petrică o și scoase din adăpostul ei. Dar săniuța se hurducă pe colții înghețați și scrâșni, iar el se împiedică de bruși tari și căzu în nas. Căzu rău, îl podidi sângele și, când văzu zăpada roșie, începu să zbiere ca mușcat de șarpe.

Mumă-sa năvăli în curte, îl ridică, îl duse în casă și-l spălă cu apă rece, până se oprî sângele. Suspinele lui Petrică încetară cu mult mai târziu.

— Te mai doare?

— Doare tare!

— Ți-ai fi rupt nasul în colții ăia. Ce copil ai mai fi fost tu fără nas?

— Da' am vrut să merg cu sania.

— Văd eu bine ce-ai vrut, dar iată ce ai pățit! Trebuia să mă întreb pe mine.

De-atunci copilul o întreba în fiecare zi de zece ori:

— Acum pot să merg cu sania?

— Încă nu! Nu-î încă drum de sanie.

— Nici acum?

— Păi, nu vezi că ninge încă? Vrei să-ți ningă căciula cea nouă?

Era singura lui căciulă și i-o făcuseră s-o aibă de Crăciun. Până acum, în iernile trecute, folosise o ruptură a unui frate mai mare, ce-i cădea peste ochi. Nu! Nu voia să i-o ningă. Dar cu pălăria nu putea ieși să-i degere urechile. În cea folosită iarna trecută pusese mamă-sa un ou de cuișor și o vârase sub pat, unde veneau vreo două-trei găini să ouă, de când se pusese frigul, că erau tare ouătoare.

Într-o zi, când slăbise frigul de tot, dar ninge încă, Petrică își tot învărtea căciula în mână, minunându-se cât era de frumoasă cu blana ei neagră, strălucitoare. Și se gândea: și tatăl său, și frate-său pusese căciulile de când s-a lăsat frigul. Umblă cu ele prin zăpadă, uneori sunt albe de tot, și nu se strică. Le scutură de zăpadă când intră în casă, și căciulile sunt iar cum au fost.

Îi spuse și mamei sale ce gândea.

— Păi bine, alea-s rable vechi, nu-s nouă ca a ta. Și dacă s-ar strica, pagubă-n ciupercă. Asta-i o căciulă scumpă.

Petrică rămase cu ochii la căciula din mână. Drept că era frumoasă! Și voia să o aibă nouă la Crăciun.

Totuși, supărarea nu-i mai trecea. Ninge și iar ninge! Așa putea ține până la sfârșitul lumii!

Se urcă pe lavă, privi prin fereastra ce răspundea în curte: se cerneau fulgi mari, scămoși. Începu să plângă potolît. Nu se auzea, numai când suspina.

Bunica avu treabă în camera asta și-l află suspinând.

— Ce-î, măi copile? De ce plângi?

— Nínge, buníco!

— Şí ce-í dacă nínge? Nu-í frumos?

— Da' nínge mereu şí nu se maí opreşte.

— Las' să nínă! De-aceea-í íarnă.

— Da' căciúla?

— Ce-í cu căciúla?

— O nínge dacă íes cu săniúta!

— Şí dac-o nínge, ce-í?

— E nouă, buníco!

— Să tot fíe.

— Da' se strică şí nu maí e nouă la Crăciun!

— Auzí tu, cumínţenia pământului! Dar căciúla de-aceea-í, maí copíle, s-o nínă. În ploaie — pălăria, în nínsoare — căciúla. Asta-í legea de cându-í lumea.

— Da' mama nu mă lasă cu căciúla, să nu se stríce.

— Eí, s-o stríca! Ia-ţi săniúta şí pleacă. Nu-í maí fríg deloc afară.

Petrícă stă în cumpănă. Bătrâna a íeşít în mână cu un ştergar pe care l-a scos dín ladă. Copílul se uită pe fereastră.

— Nínge! Nínge mereu!

Nu cuteză să calce porunca mamei sale. Ce ar fí să íasă cu pălăria? Buníca a zís că nu-í maí fríg de fel.

Căută pălăriuţa veche, turtită, şí o scutură de după cuptor. Íşí aduse săniúta dín cămară şí se strecură încet pe uşa tînzíí.

„Nu-í fríg, ba-í chíar cald”, íşí zíse Petrică şí înotă prín zăpadă, trăgând cu greu săniúta după el.

Mamă-sa îl văzu pe fereastră, şí íeşí cu căciúla în mână.

— Vínó, maí Petrică, şí-ţi ía căciúla. E ruşíne să umblí prín zăpadă cu pălăria. Acum nu se maí strică. Nínge rar.

Copílul se întoarse bucuros. Íşí ínfundă căciúla peste urechí. Toată faţa îi râdea: abía maí zărea cu ochíí de sub căciúlă. O împínse pe frunte şí íeşí cu săniúta în ulíţă. Era întâíul şí se símţí mândru că-í întrecuse pe ceílalţi copíí.

VÂNTURILE

Îi plac toate vânturile. Își aduce aminte că în copilărie a vrut odată să prindă vântul. Ieșise cu moșul său în grădina, unde era o baltă plină de trestii uscat — era în gură de primăvară. Trestiiul se îndoia, foșnea uscat, uneori făcea valuri care parcă fugeau unul după altul.

— Uite, moșule, vântul! striga el înveselit.

— Da, bate vântul și-i destul de rece!

— Dumneata-l vezi?

— Ce să văd?

— Vântul!

— Cum să nu văd cum se clatină trestia și salciile de pe marginea bălții!

— Da' nu trestia și salciile!

— Păi, ce alta?

— Vântul!

Bătrânul ridica din umeri.

— Mă lași, moșule, să mă duc să-l prind?

— Ce să prinzî?

— Vântul!

— Du-te și prinde-l, zise zâmbind moșul său. Să-l aduci să-l văd și eu la față.

Băiețușul de-atunci a prins fuga, a ajuns la trestii, l-a văzut de-aproape cum se leagănă, a auzit cum foșnește din frunzele uscate, s-a uitat, a căutat prin trestii, dar vântul nu l-a văzut, nu l-a găsit, și, dezamăgit, s-a întors cu mâinile goale la bunicul său.

— Nu l-ai aflat?

— Nu-i!

— Păi tu credeaî că-i cineva viu? Vântul, măi băiete, e o putere a aerului.

Și-aduce aminte că n-a înțeles nimic și a rămas tare nemângăiat.

Nu înțelege Nicu multe nici până acum: ce sunt vânturile, de unde vin, cum bat și unde se duc?

Şí acum e mărişor, peste o jumătate de an va merge la şcoală. De când cu păţania dín copilărie n-a mai cutezat să întrebe pe nimení ce sunt vânturile.

Nu ştia ce sunt, dar îi plăceau toate. Păzea noateníí lor, vreo trei sterpe şi un berbec bulbucat, la cap cu coarnele marí, răsucíte de vreo trei orí, pe o costiţă plínă de spíní, la margínea unei pădurí. Cunoştea acum toate vânturile.

Cea mai mícă adiere, boarea, abía pleca fírele de păiş, nu putea mişca níci frunzele spínílor, nu avea cântec, auzít poate numai de gâzele mărunte şi smălţuite, care se urcau pe fírícelele de íarbă, cu pícioruşele lor ca o părere şi le clătína boarea odată cu fírul de íarbă.

El zícea că níci boarea nu putea să fie mută, când toate celelalte vânturí îşi aveau cântecul lor. Îşi încorda auzul, se pleca cu urechea pe pajíşte, dar nu auzea nímíc. De bună seamă auzeau însă gângănííle, care la adierea boareí parcă învíau toate de unde erau ascunse prín íarbă şi începeau să se mişte şi să se împrăştie în împărăţia verdeţii.

Unde era íarba mai înaltă se înfíora şi ea la adierea boareí, şi se închina uşor. Nevăzută şi abía símţítă de obíceí, ce răcoare învíetoare îi aducea în obrají când erau căldurí marí! În potopul acela dín călduríle veríí, în cuptorul ce dogorea sub soare, de unde aducea boarea răcoarea aceea, ca de pe alt tărâm?

Nu ştia, dar níci nu se întreba cu stăruínţă, cí numai aşa, de mântuíală. Se bucură că se răcoreşte şi el.

Uneorí, după-amiezíle, când începeau să se lungească umbrele căpítelor dín luncă, pe unde îşi păştea acum, în treacăt, noateníí, boarea trăgea mai tare, purtând míreasma fânului proaspăt dín căpíte,. Boarea mai mare părea că învíorează acum şi oíele lui, care retezau cu hărnície fírícele nouă de íarbă dín cositură. Nu avea să pască mult pe-aící, până vor căra oameníí fânul, apoi luncíle vor fí opríte, să crească otova.

Luí Nícu îi plăcea adierea asta mai tare, o ínspíra cu lăcomíe şi-í părea că-l... întínereşte, se gândea el, dacă ar fí putut fí mai tânăr.

Spre seară mai prícepea răcoarea boareí, parcă ar fí adus-o

dîn pădurea vecină; în toíul amíezíí însă, şi departe de pădure, nu avea de unde o răscolí.

Dín ceea ce văzu cât a păscut oişele pe costişa plínă de spíní, înţelese că boarea adíe numai pe pământ, nu se rídică departe în aer, nu ajunge până la coroanele arborílor, ba níci tufele de spíní nu le clăteşte. Maí înţelese că boarea nu schimbă vremea, nu aduce norí, nu vesteşte ploí.

Ea răcoreşte pe lucrătorií osteníţi şi încălzíţi în dogoarea zílelor de vară. Deşi rămăsese ruşínat de păţania dín copilărie, când a voít să príndă vântul, íí tot venea şi acum să se gândească la boare ca la o fííntă víe, pe care nu o putea vedea, dar parcă o símţea uşoară, tínerică şi fragedă.

Vânturíle erau de multe felurí. Nícu, pe lângă oişele lui, toată zíua sub cer, avu vreme să le cunoască şi să se ímprietenească cu toate. Cu toate cele ce băteau dín prímăvară până toamna târzíu.

Íí plăcea vântul ce bătea dín arípí aspre, care venea de către răsárit, învolutura coama păduríí şi rídica în pale lâna de pe noateníí lui, dar maí cu seamă de pe cele treí sterpe, şi de pe berbece, care aveau lâna maí mare.

Învolutată, coama păduríí părea sură, nu făcea valurí, nu alerga cum alergau pe coastă lanuríle de grâu verde ínspícat. De câte orí le vedea pornínd în valurí Nícu zâmbea, căcí íşí aducea amínte de-o poveste cu un om cam ţícnít, pe care í-a spus-o tatăl său. Omul a avut şi el o holdă, într-un loc sínguratic pe un deal, unde nu maí erau şi alte semănăturí, şi într-o zí s-a dus să vadă cât a maí crescut grăul. Dar bătea vântul de la răsárit. Holda verde unduíă în valurí, care păreau că fug peste muchía dealului. Míntosul aleargă acasă, íşí luă secerea şi dădu fuga la holdă şi începu a o secera aşa verde, să nu-í fugă toată peste deal.

Doamne, dar ce mínune era să príveşti când bătea vântul ásta semănăturíle de pe deal, să le vezí cum grăbesc şi aleargă toate spre culme, şi totuşí nu se clíntesc dín locul lor. Nícu n-a văzut níci marea, níci un lac maí mare, să poată vedea valuríle de apă, cí numai bălţi. În bălţi, şi când bătea vântul tare, apa

abía se încreţea.

Privínd mereu fuga lanurilor de grâu, uitându-se la coama păduríí frământată şi sură, ascultând cântecul potolít al copacilor de pe margínea păduríí, Nícu îşi uita nu numai de oiştele lui, cí şi să mai mănânce. Turmulíţa lui nu era departe, se răsíra numai pe costişă, oiştelor le plăcea să mănânce pe răcoare. Şí vântul ăsta de la răsărít era totdeauna răcoros.

De la o vreme prіндеa putere şi începea să mîşte şi crengíle păduríí, nu numai coama de frunze. Atunci se ísca şi alt cântec, în locul freamătului de mai ínainte, un fel de vâjâit domol şi adormítor, să-l ascultí cu ceasuríle, íşi zícea Nícu.

Vântul ăsta de la răsărít era sec, uscat, şi când pornea, copílul începea să cunoască dín câte a văzut, că se pune vreme secetoasă. Bătea o zí-două, fugărea noríí ínalţi pe cer, apoi se însenína, vântul înceta şi vremea începea să se încâlzească. Se punea vreme uscată, bună de fân şi de seceră.

Dar când vântul se pornea de la apus, când aducea míreasmă de umezeală, de ploaie, Nícu începu să ştie că se schimbă vremea, că vor veni ploí. Vínă, numai să nu ínă mult, cu zílele, să-í înmoaie stráiele în toată zíua, să-í fleşcăiască gurguíul opíncuţelor, încât să se tot împíedíce de el. Vínă şi vânturíle aducătoare de ploaie, să mai crească íarba pe costişă. Las' să plouă, că oílor le place să pască în ploaie, să le mai spele lâna!

Ş-apoi vântul ăsta de la apus nu e statorníc, nu bate regulat în acelaşí fel, zíle în şír. Porneşte de cele mai multe orí năbădăíos, frământă pădurea cu duşmănie, apoi deodată píere şi răsună ploaia pe coama neagră şi líníştítă a păduríí.

Dacă ar răsuna numai! Dar cântă, şi pe câte glasurí! Cum să le prínzí pe toate? Şí trăbă să le príndă, că-í tremură sufletul la fíecare întorsătură de cântec.

Mínunea cea mare e cum răzbeşte vântul până în înălţímí şi mână noríí, íí scoate mereu de după măguríle de la apus şi-í mână în turme marí — parcă-s turme grele de bívolí — şi-í duce cíne ştie unde, peste păduri? Că noríí sunt purtaţi de vânt,

Nícu nu se mai îndoişte: a văzut de atâtea orí că dacă un nor dín care cíuruie ploaia a trecut pe deasupra lui, ploaia — până ce vântul aduce altul tot așa de vânăt-negru — cade mai rar, în pícuri mai mící, în ațe subțírí. Cum se suie vântul la așa înălțímí și cum are putere să poarte noríi?

Dar noríi oare ce vor fí? Dacă-s dín apă, cum stă apa în văzduh și nu cade, numai câteodată? Dar el a văzut că sunt vânturí care se suie cu mult mai sus, deasupra norílor celor negrí. Prín spărturí care se fac uneorí în întunerícul de sus, el a văzut nouraşı albí chíar la porțile cerului. Eí sunt duşı de vânturí în altă parte, nu pe un drum cu cei greí de ploaie...

Apoi víforele de vară, care aduc furtuníle cele marí, cu fulgere și trăsnete dese, cu durduíturí ce se țin lanț, nu mai știí: în cer sau sub pământ, de unde își íau ele puterea cea grozavă, cu care încovoáie copacíi păduríi și urlă cutremurător prín întínderea nesfârșítă a codrílor? De unde vín așa de víforoase, așa de mânioase, uneorí secí, fără ploaie, de cele mai multe orí însă cu descărcări de ploaie, ca și când s-ar rupe cerul și curge ca dín găleată?

Curg șiroaie groase ca funíile de la car și răsună cu larmă grea în pădure, de parc-ar fí la capătul lumíi.

Vreme grea, purtată de vífor ca un blestem peste lume: culcă lanuríle de grâu, strâmbă și rupe fírele de porumb, răstoarnă copacíi, umple pădurea de uscăturí, încât au ce aduna săracíi o jumătate de an.

Luí Nícu îi place víforul cu fulgere și trăsnete, cu rupere de norí, numai să nu țină ploaia prea mult, să-l răzbească la píele, deși se adăpostește mereu sub vreun stejar bătrân de la margínea păduríi — împotríva poruncíi ce í-a dat-o tatăl său să nu alerge sub arborí când e vreme tare.

Da! Luí tatăl său í-í ușor să zícă, dar el nu-í aící în potop ca Nícu, și apoi de ce-ar trăsni chíar în stejarul sub care se adăpostește el?

Vorbesc și oamenii marí câte de toate. De când paște oíle pe costíșe el n-a văzut să trăsnească în níci un copac!...

Hei! Dar ce frumos e după ce stă ploaia și se lîmpezește cerul! Aerul parcă-î mai subțire și văzduhul mai albastru. Și după ce a trecut și víforul în drumul lui, se înstăpânește o lîniște și pace în care răsună mai lîmpede și mai tare clopoțeli de pe cei trei noateni ai lui...

Odată, tot gândindu-se ce sunt vînturile și pentru ce bat, își zise că trăbă să fie măturătoarele și aerisitoarele văzduhului, căci după ele aerul era totdeauna mai curat. Și apoi, acasă la ei, de câte ori mirosea greu pe lângă grămada de gunoi de grajd, iar după vînt nu se mai simțea nimic...

Îi plăceau lui Nícu și vînturile iernii, dar mai mult să le audă suierînd și fluierînd în streășină decât afară, unde îi tăiau obrazii ca briciul. Îi plăcea să vadă cum învăluie fulgii de nea și ciorile din văzduh, dar de víscol se temea. Víscolul le scotea totdeauna fum din cuptor și casa se răcea pînă aeriseau. Víscolul acoperea câmpul în troiene de zăpadă, aducea lupii pînă-n sat — cum auzea vorbindu-se în casă în vreme de víscole mari...

...Și după ce începu să umble la școală nu știu mai mult despre vînturi, pînă în clasa a patra, când le vorbi dascălul despre mișcarea aerului. Níci atunci nu pricepu mare lucru și tot mai mult îi zăcea la inimă o poveste, ce i-a citit-o dintr-o carte străină un băiat care umbla la școală la oraș.

După istoria din cartea aceea vînturile își aveau zeul lor, pe unul Eol, care le ținea închise într-o peșteră și le dădea drumul numai când voia el... Pe vremea aceea, poate, oamenii vedeau vînturile. Și lui Nícu parcă i-ar fi plăcut să trăiască pe vremea aceea.

ÎNTÂIUL DRUM

Flutură rar câte un fulg de nea prin văzduhul sur. Se opresc

pe-o clipă nehotărâți, apoi coboară iar și iar se opresc. Parcă le pare rău după înălțimea din care vin, se simt străini în lume și se tem de ce vor afla, jos, pe pământ.

Uneori îi prinde o undă de vânt și-i mătură, de nu se mai văd și trece o vreme până ce îndrăznesc să coboare alții. Îi mătură și din curte, de pe pământul înghețat pe care s-au așezat, ușor, ca niște scame de pene.

Nu e frig. A fost înainte cu câteva zile, până a înghețat țina. Acum e bine. Se tot încearcă să ningă, și nu poate. Se pare că iarna și-a uitat din anul trecut cum să-și scuture cojocul.

Lelea Anuța e necăjită tare. Copilul cel mic, sugaciul, orăcăie ca o broască în leagăn. I-a dat să sugă, dar n-a vrut. Își încrețește și-și strâmbă obrăjorii și strigă tare, parcă speriat.

Îl ridică iar din leagăn și-i dă sânul plin și alb, dar broscioiul se ferește, se învînește la obraz, și zblără din răsputeri.

Așa o fierbe de azi dîmíneață.

— Ce te doare, puíule, ce te doare? Of, Doamne! De ce vor mai avea dureri și copíii?

Îl pune iar în leagăn și loníță, frățíorul cel mare, se și repede să-l legene în locul mamei sale, cuprînsă de trebí, cât nu mai știe unde-í este capul.

— Haía, haía! Haía, haía! mormăie cadențat copilul.

— Mai încet, mai încet, loníță, că-l răstorní.

Leagănul se balansează uneori, să ajungă cu fundul deasupra.

Loníță mormăie tot mai tare și cât poate el de gros, să acopere plînsul sugaciului, să-și poată vedea mamă-sa de lucru.

— Haía, haía! Haía, haía!

Rar, aruncă ochíi pe fereastră. Parcă nînge mai bine. Vântul țíuie uneori în streășina lungă, și fluieră scurt prin horn, și atunci flacăra din vatră se tupílează pe-o clipă, se topește repede, coborînd pe tăciuní, ca și când ar fí gata să se stîngă. Dar în clípa următoare învîie iar.

Leagănă cu putere, cu stăruínță mare. Poate adoarme cel mic. El vede și simte că mamă-sa e îngrijorată, dar de la o vreme îi vine greu și lui să mai audă plînsul frățíorului: parcă

Í-a ínttat prín urechí pâná în mîjlocul capuluí.

— Gríjeşte, mă, că-l daí peste cap! Leagăná maí íncet.

Cum să legene maí íncet? De la o vreme se uítă cu duşmănie la cel ce zbíară mereu.

Mamă-sa íese şi vîne şi íar íese. Are treabă în tíndă, în cămară, prín curte după lemne. Au făcut foc în camera dínaínte şi aici fierbe şi mîncarea pe vatră. Rar priveşte şi ea prín geam: nínge íar şi acum. Rar, dar vîntul se ínteteşte.

Íntr-un târzíu sugacíul a adormít.

— Íncet, Ioníţă, de tot íncet!

Ioníţă ar lăsa bucuros leagănul şi s-ar duce la fereastră să vadă cum nínge. Dar dacă se deşteaptă şi plînge íar? Acum e aşa de bine în cameră, în líníştea mare ce s-a pus. Priveşte cu íncăntare jocul flăcărílor pe vatră, deasupra lemnelor ínnegríte. Par când săbíuţe ascuíte, când săbíí late, când fuíoare despletíte. Şí rar, vîntul fluíeră prín horn şi parcă scuípă în foc.

Lelea Anuţa íncepe deodată să caute cu ínfrígurare prín solníţa agăţată íntr-un cuí. Nu află ce caută, o ía díń cuí, o íntoarce cu capul în jos şi o scutură pe masă. Dar nu se scutură decât câteva fíre de sare. Trece în tíndă, caută în oale, íntă în cămară, răscoleşte pretutíndení şi íar vîne. E nelíníştítă, íngríjorată.

— Măí Ioníţă, n-ai văzut tu pe undeva sarea?

— În solníţă, mamă.

— Nu maí este în solníţă. S-a ísprăvíť.

— Poate în tíndă, în oala de fíer, cea crăpată.

— Nu maí este nící acolo.

Copílul se gîndeşte: unde a maí văzut el sare? Dar nu-şí aduce amínte să fí văzut íntr-alt loc.

— N-am cu ce săra nící mămălíga, nící mîncarea. Ce să fac? Aş da o fugă pâná la prăvălie, dar mă tem că se va deştepta copílul.

La gîndul să rămână síngur cu cel díń leagăn, Ioníţă se acrí tot. Ce să facă dacă se va trezí urlând? Alta era cu mamă-sa acasă: putea să plîngă cât de tare, nu se temea de vreo prímejdíe.

— Să mă duc să cer împrumut de la vecîna, mamă!

— Du-te și vîno repede!

Dar vecîna nu avea, chîar acum o pusese în fasole și mămăligă, pe care a avut-o.

Și nu avea nîcî cealaltă vecînă.

— Va veni tatăl tău de la pădure și nu pot face mîncarea.

Și, necăjită, lelea Anuța începu să caute iar. Nu află nîmîc.

— Știi ce, mamă? Nîț doarme acum și nelegănat, mă duc eu la prăvălie să cumpăr sare.

— Tu?

— Știi că am mai fost și cu dumneata.

— Cu mine ai fost, dar sîngur nu. Sîngur nu știi nîcî unde e prăvălia.

— Ba știu. Cunosc casa. Are table verzi la ferești.

— Are, da' pîn-acolo, prin câte hudîțe trăbă să treci? Te vei rătăci și nu vei mai ști veni nîcî acasă.

Ionîț zămbi.

— Cum să nu știu? Las' pe mine. Dă-mi bănuții și o traistă și îndată-s cu sarea acasă.

Ce să facă mamă-sa? Nu se îndură să lase pe cel dîn leagăn. Era bolnăvîor, de bună seamă, și trebuia să vadă și de mîncare.

Își aruncă ochii pe fereastră. Nîngea mai des, cu fulgi marî, lînoși. Vîntul se mai potolise.

— Ia-ți pieptarul și îmbracă-ți clîcînul cel bun. Ia-ți și căciula.

Copîlul se repezi să se îmbrace.

Mamă-sa deschise lada și adună dîn lădița ei, cu mare silă, douăzeci de banî de aramă. Căută o traistă mică și i le dădu lui Ionîț.

— Să-ți îei și băta, să nu-ți iasă în drum vreun căine.

— Mî-o iau, zise curajos copîlul, aruncîndu-și traista după cap. Îmbrăcat, cu căciula în cap, părea mai mare de cîncî anî trecuți căi avea.

Banî de aramă îi legă mamă-sa în colțul năfrămuței lui cu rîndunele și i-o puse în buzunarul clîcînului.

— Aíací sunt douăzčí de baní, Ioníță. Tu să daí năfrămuța lui jupânuł și-í va număra el. Să-í spuí numaí atâta: m-a trímís mama să-í daí sare de baníí legaťí aicí.

— Păí, eu nu pot spune: să-mí daí sare de douăzeci de baní?

— Ba poťí, numaí să nu uíťí pâăă acolo.

Ioníță se símťí jígnít.

— Da', mamă, eu știu și număra pâăă díncolo de douăzeci.

— Șiťí, cu greșeli.

— Acum nu maí greșesc. Dumneata nu m-aí auzít de mult cum număr.

— Bíne, bíne! Tu să daí năfrămuța jupânułuí, să dezlege baníí și să-í numere el. N-ar fí rușíne să-í numerí tu și să greșeťí?

Lelea Anuța íeșí cu el dín tíndă, să-l ducă pâăă la portíță.

Dar cum íeșí în curte — altă îngríjorare: níńgea tot maí tare.

— Mă Ioníță, eu zíc să nu te maí ducí tu nícăíerí.

— Ba mă duc!

— Dar nu vezí cum níńge?

— Las' să níńgă, doar ís cu căcíula!

Bătă avea zdravăăă, cu măcíucă, o bătă de corn, călítă la foc de tatăl său. Să poťească să se ía vreun căíne de el!

Porní pe ulíță la vale, spre vatra satuluí, unde era prăvălíă, íar mamă-sa se grăbí în casă la cel dín leagăă. Nu maí era așa de îngríjorată. Dacă se va încurca pe hudíțe, íí va arăta vreun om unde e prăvălíă. Apoi, de! Copíluł era măríșor acum. Fríg nu era. Vântuł íncetase aproape.

Cu bătă în mână, cu trăístuța după grumaz, Ioníță mergea vartos prín zăpada moale, care abía albíse ulíța. În urma lui rămăăeau urme negre, căcí zăpada í se lua pe tălpíle opíncuțelor.

Ulíța era pustíe. Ţípeníe de om nící prín curťí. Nící un lătrat de căíne. Era o líníște și o pace, cât lui Ioníță íí părea că aude fâșăítuł fulgílor de nea, care căăeau tot maí deșí și se roteau uneorí ca un potop de flutuťí.

Se sílea să-și amintească prin câte hudîțe trebuia să treacă până la prăvălie. Prin vreo patru, ba parcă prin vreo cinci, căci în vatra satului ulițele erau scurte și se încrucîșau mereu. Dar încă nu ajunsese până acolo. Mai avea, ulița lor era tare lungă.

Înainte uneii porțițe văzu un câine mare, ciobănesc, unul alb, mișos, și își strânse bine băta în mână. Dar câinele nu-i avu grija, părea că nici nu-l văzuse. Ședea liniștit în coadă și se uita și el cum nînge. Părea că pacea și liniștea din văzduh intrase și în el.

După ce trecuse de el, Ionița mai înturnase o dată capul peste umăr: câinele era nemîșcat la locul lui.

Dar cum începu să nîngă de tare! Și văzduhul parcă se cobora tot mai jos. Se opri o clipă să scuture căciula. Mai gros de un deget era stratul de zăpadă ce se așezase pe fundul ei.

Se văzu deodată la o încrucîșare de ulițe. Pe care să apuce?

Vezi că ulițele și casele albite de zăpadă nu mai semănau cu cele pe care le văzuse el când a fost cu mamă-sa la prăvălie: ajunsese parcă pe un tărâm nou. Totuși nu stătu mult la gânduri și porni pe una. Nu merse douăzeci de pași și nimeri într-alta, care carnea la stînga. La capătul ei intră într-o uliță mai largă, apoi în alta strîmtă de tot. Asta se înfunda într-o poartă. Nu! Pe-aici nu fusese cu mamă-sa. Se întoarse și, tot orbecăind pînă la zăpada ce cădea acum ca o perdea, se trezi iar în ulița pe care venise.

Începu să asude. Nu-i era cald, dar începu a se teme că nu va afla prăvălia. Porni înapoi și intră într-altă uliță, pe care nu fusese încă. Dacă ar fi fost, i s-ar fi cunoscut pașii, căci acum lăsa urme adânci în zăpadă.

Nu era țipenie de om, nu zbura nici o pasăre, nu cucuriga nici un cocoș, nu lătra nici un câine. Numaî zăpada cădea în perdele tot mai dese și lumina se micșora, deși încă nici amiază nu era.

Ionița se opri și își încordă din nou gândurile. Deodată îi veni în minte că de-a stînga prăvăliei, nu prea departe, era biserica. Vezi bine! Cum nu s-a gândit până acum?

Va căuta să vadă turnul, dar cum nu știa unde se află, nu știa în ce parte să-l caute. Așa că se învîrti încet în jurul lui și privi în toate părțile.

Dar nu vedea mai departe de-o aruncătură de băț. Sus, perdeaua de zăpadă era parcă și mai deasă.

Începu să asude și mai are. Va mai afla prăvălia?

Porní cu hotărâre pe altă uliță și ajunsese într-o nouă înfundătură. El era singura vîetate care se mișca pe drum, alb tot în potopul de nînsoare care sporea mereu.

Oamenii erau prin case, prin grajduri, făceau prin șuri mestecături de fân și paie pentru vite. Toată lumea era mulțumită că nînge, că au scăpat de gerul sec. Pacea taînică ce cobora odată cu nînsoarea întrase în toți.

Cum trecu de vreo trei orî pe aceleași ulițe, atrase atenția unui bătrîn care privea prin fereastra unei case. Cîne să fie copilul ăsta care se tot învârte pe aici? Când îl văzu iar, ieși în drum.

— Ce-î cu tine, măi Prâsleo? Ce cauți pe-aici?

— Că nu mă cheamă Prâslea, ci Ioniță, suspină copilul, care era gata de mult să plîngă.

— Fie și Ioniță! Ce cauți?

— M-a trimis mama după sare și nu aflu prăvălia.

— Ai mai fost la prăvălie?

— Am fost cu mama, dar atunci nu era zăpadă și acum nu mai cunosc ulițele.

— Dacă-î așa, vino după mine.

Bucuros, Ioniță zâmbi și porni după bătrîn. Nu-î mai păsa pe ce ulițe trece. Îndată se trezi înaintea prăvăliei.

— Ei, acum știi?

Copilul își uită să-î mulțumească bătrînului și întră repede în prăvălie.

În odăița tîcsită de rafturi și de mîresmele diferite ale mărfurilor, în aerul acela ciúdat pe care Ioniță nu-l mai uitase de cînd a fost întîia oară la prăvălie cu mamă-sa, copilul se simți parcă mai în putere.

Jupînul de după tarabă îi zise, rîdîcîndu-și barba lungă și albă de pe o carte groasă în care citise:

— Măi copile, ieși și te scutură afară de zăpadă, nu aici.

Ioniță ieși și se mînună ce strat gros de nea se pusese pe

fundul rotund al căciulii și pe mânecile clăcinului. Opincile încăi erau hăbucite cu zăpadă până la curelele ce-i înfășurau gleznele.

— Să faci bine să-mi dai sare de douăzeci de bani, vorbi Ionuța, intrând și întinzându-i jupânului năframuța pe care o scoase din buzunar.

— Ce vrei cu batista asta?

— Acolo-s banii legați într-un colț.

Jupânul luă năframuța cu rândunici, dezlegă colțul, luă banii de aramă și-i numără.

— Nu-s, numai optsprezece, zise jupânul cu un zâmbet viclean în colțul gurii.

— Ba-s douăzeci!

— De unde știi tu?

— Păi, mama i-a legat acolo.

— Și i-a numărat ea?

— Mi-a spus că a legat douăzeci de bani să nu-i pierd până la prăvălie.

— Așadar nu i-ai numărat tu?

— Nu!

— Vin și-i numără aici pe tarabă, și vei vedea că sunt numai optsprezece.

— Douăzeci trăbă să fie, așa mi-a spus mama și e știe număra și nu minte.

Zâmbetul se întetă pe obraji jupânului cât se mai vedeau din barbă.

— Vino și numără-i, să nu zici că te-am înșelat.

Ionuța nu se apropie de tarabă.

— Vine vreme că tu știi număra până la douăzeci!

— Ba știu și după douăzeci.

— Dacă știi, vino și-i numără!

— Copilul se apropie de tarabă și începu a număra banii, tot luând câte unul din grămadă și punându-i de-o parte pe scândură.

— Vezi că-s douăzeci? zise el triumfător. Doar mama nu minte!

— Măe mă-au ieşit numaí optsprezece, zâmbí jupânul. Hai să-í maí număr o dată.

Şí-í maí numără sub supravegherea lui Ioníţă.

— Stai, că aí zís cincísprezece de două orí.

Jupânul râse.

— Se poate să aí tu dreptate, că omul bătrân maí íute greşeşte.

— Păi am dreptate, jupâne! Doar níci eu nu mînt, ca şi mama.

— Şí zící că ştií a număra şi după douăzeci?

— Ştiu până la o sută. Mama nu mă crede, da' eu ştiu. M-a învăţat Mítruţ.

— Cíne-í Mítruţ?

— Un copíl vecín cu noí care umblă la şcoală.

— Eu nu te cred! Eşti prea míc să ştií număra până la o sută. Hai să auzím.

Ioníţă íşi uită şi de sare şi de nínsoare şi începu a număra. Era vorba de ambíţia lui.

— Bravo, măi copíe! Ştií bine. Nu mă mír că aşa de míc te-a trímís mamă-ta după sare pe-o vreme ca asta!

Jupânul íí luă trăistuţa, íí măsură sarea şi í-o puse pe tarabă. Până luă Ioníţă traísta după cap, jupânul căută prín câteva rafturí şi-í dădu o fluieríce roşie de zahăr. Dar era chíar fluieríce, bătrânul o probă: fluiera ascuţit.

Maí văzuse Ioníţă astfel de fluierící pe la copíi, dar el nu avusese níciódată. O luă în mână, o priví cu admírare, apoi dezíluzionat o întínse peste tarabă jupânului.

— Nu maí am alţi baní, zíse el supărat.

— Nu trăbă níci un ban. Țí-o dau pentru că aí ştiút număra până la o sută.

Copílul stătu pe gândurí.

— Ia-o, mă Ioníţă, dacă Ți-o dă jupânul, ce maí stai pe gândurí, vorbí la spatele lui un om care íntrase între tímp în prăvălie.

Copílul se întoarce şi-l văzu pe Ionu Línií, un om de pe ulíţa lor, care avea în mână o stíclă unsuroasă.

Ioníţă întínse cu neîncredere mâna şi luă fluieríce.

— Ȃsta-í un copíl deştept, zíse jupânul; câtu-í de míc şi mí-a numărat până la o sută.

— Păí seamănă cu mamă-sa, care-í deşteaptă foc, răspunse omul, în vreme ce jupânul îi umplu stícila cu gaz.

Ioníţă mulţumí jupânului şi íeşi dín prăvălíe cu Ionu Líníí.

Níngea şi acum? Potop! În câteva clipe se albírá amândoi.

— N-am maí pomenít aşa nínsoare! se mıră românul.

Ce noroc că veníse şi el la prăvălíe! Acum chíar nu ar maí fí ştiút pe unde să íasă în ulíţa lor.

Numaí eí doi ínaíntau pe drum, prín amarníca nínsoare: curgeau, nu alta, fulgíí lânoşí, marí şi greí, cât aproape se ínnoptase.

— Da' cum de-aí venít tu la prăvălíe, maí Ioníţă?

— Păí tata-í la pădure şi copílul cel míc plânge tare, se vede că-í bolnav, zíce mama. Şí ea n-a putut vení.

— Da' văd că bătă aí bună!

— Păí, cum! Dacă mí-ar fí săríť un câíne în drum?

— Să n-aí grijă, că acum câíníí zac în culcuşuríle lor şi míroasă zăpada.

— O míroasă? se mıră copílul.

— Păí cum! Să vadă ce fel de íarnă se va pune? Una slabă sau una geroasă. Câíníí cunosc după mírosul celeí díntâi zăpezí...

Olío! Dar cum se schímbase şi casa, şi şura, şi curtea şi gardul lor, şi acoperíşul porţíteí, de când a plecat el la prăvălíe! Gata să nu le maí cunoască.

Mamă-sa îl aştepta tare íngríjorată.

— De ce aí stat aşa de mult, maí copíle? Mă temeam că te-aí rătăcíť şi nu maí aflí prăvălíá, pe nínsoarea asta.

În loc de răspuns, Ioníţă íşi scoase trăístuţa cu sare de după cap, o puse pe masă, apoi duse la gură, întors către perete, fluíeríceá cea roşie de zahăr şi o probă.

Un ţíuíť ascuťít răsună în cameră.

— Ce-a fost asta? îl íntrebă maícă-sa.

El îi arătă fluíeríceá.

— Mí-a dat-o jupânul, fără baní, pentru că í-am numărat până la o sută.

— Aí numărat tu?

— Păí cíne altul, că eram síngur cu jupânul în prăvălie.

Şí Ioníţă avu o síngură părere de rău: că nu putea fluíera şi cel dín leagăn cu fluíerícea pe care í-o tot punea la gură.

LA SĂNIUŞ

Numai la o săptămână după Crăciun s-a înstăpânít iarna peste lume, până la margínile zării. S-a pus cu temei, să nu se mai clíntească până vor începe să bată vânturile primăverii. Cojoc gros ca în anul acesta, spun bătrânii, n-a mai avut dumneaí de aní de zíle.

Ulíţele satului s-au rídícat, astupând şi pâraíe şi şanţuri şi podeţele de la íntreaia curţilor: níci nu mai semănau a ulíţe, cí a fâşii late de câmpie acoperíte de covorul alb şi gros.

Toate casele dín sat par mai mící — ca şi când s-ar fí cufundat — şi au căzut într-un somn adânc sub acoperíşurile grele de zăpadă, cu streşínile mai aproape de pământ.

Cíne a văzut satul în toamnă, orí chíar cu două săptămâni ínainte de Crăciun, nu l-ar mai cunoaşte: e un sat străín. Pare o arătare de pe alt tărâm, străín şi localnícilor, dar mai ales copíilor, care nu se mai satură să privească noua ínfăţişare: porţítele, gardurile, şurile, şoproanele — oríunde a fost un acoperiş — se pítulează acum sub ínvelişul greu de omăt, cufundate într-o pace adâncă.

Copíii mai mící prívESC prín fereastră mínunea de-afară, cei mai mărişori íes şi în curte să vadă, dar repede lí se ínroşESC urechíle.

Odată cu íncetarea nínsorii s-a însenínat şi s-a pus pe un puí de ger să lí se lípească degetele de clanţa de fier a uşii. Intrau curând în casă tropotínd dín cízmulíţele tivíte la tureac,

sus, cu piele roşie, şi cărora în sat lí se spune: călţuní. Numai fetiţele purtau cízmuliţe.

Cerul se înălţase tare deasupra satului, şi dín hoarnele ce ieşeau prín acoperişurile albe se înălţau sulurí drepte de fum. Nu míşca nímíc în văzduh. Vânturíle, după ce spulberară câteva zile zăpada, rídícând troíene lungí şi înalte, ca nişte întăríturi ale ierníí, se místuírá undeva după orízont.

Nící o míşcare pe ulíţe, câteva zile până a ţínut gerul cel mare. Satul părea pustíu, aruncat şi încremenít în groaza asta de o putere peste fíre.

Apoí frígul se slobozí bíníşor şi oamenií, scoţându-şi sánííle de sub adăpostul şoproanelor, începură să le încarce cu gunoí.

Aproape în fíecare curte, înaíntea grajdurílor, erau grămezi mai marí sau mai mící de gunoí, după câte vite avea fíecare plugar.

Nu era nící un drum de saníe, dar se făcu în grabă: talpa sáníílor nu se cufunda în zăpada îngheţată, cí luneca pe deasupra eí. În schímb vitele trebuírá potcovíte. Zile în şír răsunară cele treí făuríşti dín sat, cântecul cíocanului ţíuía ascuţít în văzduh.

Pe ulíţele mai umblate de sáníí se ívírá dungí albastre, care străluceau în razele píezíşe ale soarelui cu dínţi, încât îţi luau vederea. Era lunecuşul lăsat de tăpíle late de lemn, care nu erau ferecate cu rafurí de fíer, şi care, la cotíturí, se întoroíau, părănd că vor să se ínvărtă în jurul lor.

Copíí se bucurară mai întâi şi de muíerea frígului, şi de drumul sáníílor făcut pe ulíţă. Ieşírá şi eí în grabă cu sáníuţele. Unele erau făcute de meşteri ~~luní~~ ^{luní}, cíoplíte frumos, încheíate temeíníc, altele erau mai dín topor, dovedínd fíecare príceperea părintelui sau a unui frate mai mare.

Întâi se ívírá mai puţíne, cu băieţi mai măríşorí; apoi tot mai multe, cu copíi şi copíle şi mai mărunţei. Se umplură ulíţele cu căciulí de toate formele, cele mai multe, prea marí pentru eí, le cădeau peste ochí şi mereu trebuíau să le rídíce cu mâna. Căciula nu se face pentru un an-doí şi trebuía s-o croíască mai mare —

credeau părinții — să-î fie bună copilului și când va crește mărișor.

Cei mai mici erau așa de gros îmbrăcați, încât abia-și mișcau brațele, pe care le țineau departe de trup ca și când nu ar fi fost ale lor, ci unele străine.

Rânduri mișcătoare începură să curgă pe ulițe, pe drumul făcut de săniile care duceau gunoi. Unele fugeau mai tare, altele mai încet, după cum erau de tari și ageri de picior cei ce trăgeau săniutele. Se schimbau mereu calii și stăpânii, căci săniile singure nu mergeau fiind ulițele drepte, mai fără povârnișuri chiar, decât erau sub zăpadă.

Din zi în zi săniutele de pe ulițe începură a se rări. Copiii mai mari și chiar cei numai mărișori porneau cu săniutele pe coasta din capul satului din sus, către răsărit. Era o coastă înaltă, largă, de unde puteau pleca, din vârful ei, deodată zeci de săniute și veneau ca trăsnetul până la poalele ei, unde era loc șes, adăpostit — nu ducea pe-alcii nici un drum de care. Era, din vremuri vechi, locul de săniat al satului.

Și nu veneau numai copii, ci și feciorași și feciori mari în unele după-amiezi, mai ales duminicile și în sărbători. Ei veneau cu săniii largi cu care aduceau și lemne din pădure, cu patru pari înfipti în capetele tălpilor, cu câteva scânduri drept leasă, și altele pe de lături.

Într-unele se grămădeau și zece inși deodată. Când se urnea din vârful coastei una dintre ele, era adevărat prăpăd: vâjâia ca vijelia. Să nu fi întâlnit în cale nici săniute, nici om, că era primejdie mare.

Știau și ei, și nu intrau pe dâra micilor sănii, ci mai la o parte, căci loc era destul la coborâș. Știau și copiii, și se trăgeau și ei mai deoparte de ele, și multă vreme uitați să se mai sânieze. Și se uitați la fulgerarea săniilor mari, în care chiuiau feciori și feciorași.

Dar se întâmpla uneori, când sănii de cele mari erau mai multe și porneau din vârful coastei una după alta prea aproape, să se ajungă, să se izbească, să se răstoarne și să vezi rostogolîn-

du-se prîn zăpadă feciori marí și feciorași, unii rîzînd, alții ocărînd, ba se íscuau mai rar și certe și chîr bătăi cu cei vînovați pentru răsturnare...

... Așa că nu-í níci o mîrare că doi băleți vecini, copii de doi aní la școală, prînși verí la Sîntoader, trebuira să se roage zile în șir pînă íi lăsară părinții să se ducă la sîniúșul de pe coastă.

Se săturară să se sînieze pe uliță, în rînd cu cei mîci. Orícât de repede ar fí alergat calul, nu se putea asemena cu lunecarea pe coastă în jos. Nu! Níci poveste! Au fost și eí iarna trecută de vreo două orí, cu un frate mai mare al lui Vasílică.

Dar anul ăsta fratele lui Vasílică era în armată, iar Nículiță, tovarășul lui, nu avea mai mare decît o soră. Dar o fată mare cum să vîna cu eí la sîniat pe coastă? Ar fí răs-o toți feciorii, socotea Nículiță.

Așa că anul acesta trebuiau să se ducă sînguri.

Să se ducă dacă-í vor lăsa părinții, dar eí se socotira mult pînă să le dea voíe.

— Dacă pățiți ceva, níci să nu mai veniți acasă. Să plecați în lume! Cíne a mai văzut așa copii neascultători!

Plecară supărați, pînă ce íeșiră dín curte. Mergeau cu sania lui Vasílică. Era mai tare și mai frumoasă.

— Măi! Ne-au lăsat!

— Bîne că ne-au lăsat!

— Acum hai s-o tulím!

Se făcură amîndoi caí și pornira în fugă către coasta sîniúșului.

Cînd se apropiară, stătură cu răsufarea oprită; nu de alergare, cí de mîrare cum veneau, ca dín praștie, sîniúțele pe coastă, la vale. Cínci, șase, opt, în zece rînduri, drepte, líníe, coborau și într-o clipă erau la poale. La coborăș nu se prea vedeau bîne cei dín sîniúțe, câte doi, câte trei, chîr câte patru, dar cînd începură să urce pe alt drum, cunoscură mulți copii de școală. Ce de căciulí, maíca mea Doamne, urcau, clătínîndu-se, coasta!

Era zí de lucru, dar tot venira și feciori marí și copílandri la

săniat. Nu mulți, numaí cinci sănií marí. Cu deosebire de acestea trebuiau să se ferească, cum le-au dat în grijă părinții.

Dar nu era níci o pimejdíe! Acestea coborau pe alt drum, văzură ei bine. Și, Doamne, cum mai zburau! Parcă le-ar plăcea și lor să fie într-una din ele. Cum vâjâiau spítecând gerul!

Prívíră o vreme cum coboară zburând și săniíle marí și cele micí, apoi începură să urce coasta în rând cu alți copii care ajunseseră cu săniúțele jos.

Parcă, parcă le-ar fi oleacă frică! Anul trecut în fruntea saníei a stat fratele lui Vasílică, ei doi la spatele lui. Acum, care va sta în frunte și care la spate? Amândoi nu încăpeau la un loc.

Cât prívíră de jos ei văzură că cei doi ce ședeau în fruntea săniútei dădeau uneori și din pícoare, când cu unul, când cu celălalt.

— Oare de ce fac așa? întrebă, încă jos, Vasílică.

— Știu eu?! Poate să facă să nu lunece sanía prea tare.

— Orí poate s-o facă să coboare drept, vorbí Vasílică.

— Se poate și asta.

Ajunși în vârful coastei, se mai sfātuiră care să șadă înaínte. Vorbeau tare și cam înfrícați.

— Să șadă cel care conduce! zise un băiat din apropiere, care-í auzise sfātuíndu-se. Care dintre voi se știe sanía mai bine?

— Vasílică, zise Nículiță.

— Ba Nículiță știe mai bine.

— Ați mai fost singurí cu sanía pe coastă?

Cei doi nu răspunseră, ci clătínară numaí din cap, prívínd înfíorați cum porníra de lângă ei vreo trei săniúțe încărcate, lunecând cu repezícíune mare.

— Cel care șade în față trăbă să știe conduce, vorbí același băiat, apropiíndu-se de sanía lui, unde îl așteptau doi ortací.

Să conducă! Ce să conducă? Sanía dacă pornește odată, se duce ea de capul ei. Și încă cum!

Cei doi nu mai vorbírá nímic, se uítară cum șed în săniúțe, în care erau numaí doi ca și ei și se urcară la întâmplare. Se

trezi în față Vasílică, iar la spatele lui Nículiță.

Lunecușul era destul de mare de unde porneau săniuțele. Sania lor abia o mișcară, și lunecă într-o parte.

— Stai, Vasílică, să o oblesc, stīgă Nículiță.

Se coborî, o îndreptă, se urcă din nou, dar când mișcară săniuța, o luă costis de cealaltă parte.

Un băiat mai mărișor se apropie de ei și-i zise celui din față, pe care nu-l cunoștea:

— Trăbă să-î dai direcția cu picioarele ținute înaintea, să n-o lași să se abată nici la dreapta, nici la stânga, până pornește odată bine. După ce a pornit odată, se duce ea de capul ei în linie dreaptă.

După multe încercări, cei doi vecini reușiră să pornească săniuța în linie dreaptă. Până nici nu s-au gândit bine cum s-a întâmplat, au ajuns la poala coastei.

Obrajii le ardeau de bucurie și ochii le scânteiau.

Au grăbit spre culme și, după câteva drumuri, Nículiță zise:

— Acum tu știi, las' să șed eu înaintea.

— Șezi și învață și tu, nu-î mare lucru.

Se pare că tot era mare, căci pe la mijlocul coastei, cum, cum-nu, săniuța se întoroi, alta o ajunse din spate și copiii din amândouă se treziră clafe peste grămadă.

— Mă, trăbă să îți picioarele gata și, după ce a pornit sania, să n-o lași când vrea s-o ia într-o parte. E lunecuș mare și ușor se abate din drum, zise supărat un băiat mai mare care venise cu sania a doua, ridicându-se cam schiopătând.

Cu toată silința și grija, sub conducerea lui Nículiță se mai răsturnară de două ori, și atunci trecu la cârmă din nou Vasílică și nu mai pățiră nimic.

Către seară erau rupti de osteneală amândoi, când îi văzu la poala coastei un văr al lui Nículiță, unul Ilie, fecior june care venise și el la săniat cu alți trei cu o sanie de cele mari.

— Sunteți veniți de mult? îi întrebă el.

— De mult.

— Isprăviți acum, nu mai urcați și mergeți acasă. Dar înaintea

urcați-vă în sania noastră și vă săniați o dată, și cu ea.

Ei se codiră să urce în sania cea mare pe coastă, în sus, dar ardeau de dorința să vină o dată și cu ea, să vadă cum vine de repede.

— Urcați-vă, că sunteți osteniți. N-aveți grijă, nu veți fi grei.

Cei doi vecini și tovarăși ascultară, ajunseră pe culmea coastei, se așezară în sanie la mijloc, în jurul lor patru feciori în picioare și vărul lui Nículiță la cârmă.

Când porniră în chiotele celor mari, le păru că trec amețitor prin ceva fierbinte, așa le tăia obrajii curentul ce-l făcea sania, despîcând fulgerător aerul.

— V-a plăcut? îi întrebă Ilie.

— Vine mai iute ca a noastră!

— Vezi bine! cu cât e mai grea cu atâta fuge mai repede. Mai vreți o dată?

— Mai!

Și mai vrură, de patru ori, până ce Ilie îi duse la săniuța lor și-i porni spre casă.

Se însera, când intrară cu săniuța în curtea lui Vasílică și puseră sania sub șopron.

— Acum se vine, cu noaptea-n cap? le strigă din ușa tînzii mama lui Vasílică. Așteptați de-acum să vă mai lăsăm! Sunteți niște copii care nu aveți nici o măsură.

Cei doi tovarăși nu se înfrică, cunoscură de pe glas că mama lui Vasílică nu era mînioasă, ci numai se făcea. Știau ei: când era mînioasă, țipa ascuțit și iute.

— Da' n-ați pățit nimic?

— N-am pățit.

— De schiopătat văd că nu schiopătați. Dar haideți în casă, să vă văd la lumina lămpii: întregi sunteți, ori ba?

Cei doi tovarăși zâmbiră. Știau că n-are ce vedea. S-au lovit, la a treia răsturnare, unul la frunte, celălalt la un ochi, dar nu-i mai durea de mult.

Intrară hotărâți în lumina lămpii înaintea femeii, care mai

învârti ceva prin tindă, de unde-î întrebă:

— Nu v-ați răsturnat?

Copiii se prîvîră cu înțeleș: ce să-î mai spună?

— Nu, răspunseră ei.

— Nu v-a ajuns altă sanie din urmă?

— Nu!

Gospodîna întră în cameră, cu năframa cam pe-o ureche, — cernuse o sită de făină și era năframa neagră nînsă puțin de pulbere fină. Se duse în fața lor și îi prîvî în lumina lămpii.

Dar abia-și aruncă ochii și-și plesni palmele: al ei, Vasîlîcă, avea umărul obrazului drept vînat, iar celălalt avea un cucui în frunte.

— Vaî, blestemaților, v-ați înțeleș să mai și mîntîți! Se apropie de copilul ei și puse degetul pe pata vînată:

— Da-aici ce-î? Apoi apăsă cu degetul pe cucuiul din fruntea lui Nîculîță: Și aici ce-î?

Copiii rămaseră năucîți: cum nu-î mai durea nîmîc de mult, nu știau că le-a rămas vreo urmă. Își și uitaseră de durere.

— Nu-î nîmîc! răspunseră ei hotărîți.

— Așa? Nîmîc? Mai mîntîți o dată? Și ea luă la repezeală oglîjnoara agățată de perete și le-o ținu înaintea pe rînd. Nu-î nîmîc? Hai! Nu-î nîmîc nici aici?

Tovarășii se mînunară de semnele rămase.

— Da' nu mă doare deloc, zise Vasîlîcă.

— Nici pe mine, spuse tovarășul.

— Nu vă doare acum, dar v-a durut. Și de ce ați mîntît? V-ați răsturnat, nu-î așa? —◆—

— Ne-am răsturnat, răspunseră ei blegoșați.

— Să vă mai cereți voi la sîniat pe coastă! Nu-î aici drumul? Vreți să vă schîlăviți, să rămâneți neoameni, cu o mîna orî cu un picîor rupt! Să vă mai aud numai că-mî vorbiți să mai mergeți acolo!

Cei doi tovarăși iarăși nu se nelîniștiră; mama lui Vasîlîcă se făcea numai și acum că-î mînioasă, dar nu era. O cunoșteau

eí după glas.

— Așteptați numai să vă vadă și ceilalți. Pe tine, Vasílică, tatăl tău, iar pe tine, Nículiță, tatăl tău și mama ta! Mí se pare că în seara asta plâng și la noi și la voi mâțele!

Vorbínd, ieși în tindă și se întoarse îndtă cu doi bulzi de mămăligă cu brânză, pe care-í pregătise de cu zíuă, iar când sosírá copííi îi puse să se încălzească.

— Luați și mâncați, că veți fi înghețați. Așa copíi míncínoși cíne a mai văzut? Să vă mai cereți voi să mergeți la sáníat pe coastă! Să vedeți ce papară veți mânca!

Copíiii máncară bulzii și Nículiță se duse acasă. Mamă-sa níci nu băgă de seamă cucuíul dín fruntea lui. Bucuros, copíul se dezbracă și se suí repede în pat și își trase ȗolul peste cap. Începu să sforăie îndată. De-acum nu-í mai păsa: până dímineaȗă umflătura aceea pe care o pípăia cu degetul sub ȗol va trece și va merge iar la sáníat cu Vasílică.

POGĂNICIUL

A rămas orfan de tată la doísprezece aní. Avea trei frați mai míci și mamă-sa, lípítă de săracă, trebuí să-l dea sluguíȗă în sat. La ea nu avea ce păzi: níci cap de oaíe, dar încă de víťa mare.

Copíul crescuse măriȗor pentru vârsta lui și era deȗtept foc, n-ar fi crezut nímení la câte se prícepea. Se ínvártea ca o sfârlează prín curtea stăpânului și numai înghețaí cu ce íspravă íntre în casă. Băgă de seamă, díntre-o aruncătură de ochí, care lucru nu era la locul lui, sub ȗopron, în grajd, pe lângă clăíle cu fân, la grămada de lemne, la coteȗele porcílor, la cuíbarul găínílor, și le punea toate în bună rânduială.

Slujba lui, cât se ínverzea câmpul și dădea frunza tufíȗurílor, era să pască íntái oíle cu míeí míci, apoi, după íntărcat, să

meargă cu vitele stăpânului la pășune.

Dar până nu se ívea încă colțul íerbíí, îndată ce se dezgheța, se zvânta și începeau arăturile de primăvară, slujba lui era să fie pogănicí, să mîne vitele la plug, să tragă toate și să țină brazda.

Stăpânul lui, un țăran cu stare, învăța la jug aproape în fiecare primăvară o pereche de junci sau junící. Moșteníse obíceíul ăsta de la înaintașii lui în gospodărie, care nu vîndeau nícíodată viteí nící măcelarilor care cutreíeau satul în fiecare íarnă și primăvară, cí îi ținneau să crească, și, după ce-í învățau la jug, îi duceau la târg și-í vîndeau cu preț bun.

Stăpânul copilului, unul Precup, ținua la obíceíul ăsta, și așa, în toată primăvara, avea lípsă de un băiețuș care să mîne vitele la plug, să le facă să tragă toate și să țină brazda, sub supravegherea lui care era la coarnele plugului.

Perechea neînvățată încă o prîndea între boíí de la rudă și vacíle dín frunte, cu tânjala mai subțíre, mai ușoară, ímbelciugată de celelalte două, așa că nu prea puteau sărí dín brazdă, nící să se întepenească pe pícíoare, căcí le trăgeau vacíle marí dínaíntea lor, íar dín urmă le ajungeau coarnele boílor.

Totuși era mare zoală și frămîntare, zíle în șír, și pogănicíul răgușea cât stríga la ele.

Era ușor să răgușească, pentru că aerul era încă rece de tot, íar el, cum se frămînta pe lângă vite, se încălzea și, când îsí scotea căcíula, capul íí aburea. Și trebuía să și-o ridíce adeseorí.

De multe orí, pe juncul sau juníca de către om trebuía s-o ducă de corn, pentru a ținua cea dín afară brazda. Vitele tînere se băteau repede la grumají, jugul le ajungea dureros și încercau mereu să íasă dín rînd.

În jug nu le puneau íntáia oară, când începeau arăturile de primăvară. Prín curte, pe ulíță, purtau adeseorí jugul, príns într-o tânjală, uneorí chíar la ruda carului, pentru a obíșnuí pe juncíí neînvățați sau pe juníce. Totuși, numaí când íeșeau dín munca grea a aratului de primăvară, stăpânul Precup íí putea lăuda că ștíu a trage în jug.

Dar până ajungea la lauda lui, prín câte greutăți trebuía să

treacă bîetul pogănicí!

Nu-í vorbă, avea şi Precup bícíul pe umăr, stríga şi croía şi el cu bícíul perechea care învăţa, dar greul cădea tot pe Níchífor, pe băiatul pogănicí.

Nu era uşor să ducă de corn víta de către om. Precup ţínea un soi de víte marí, care la treí aní nu maí păreau junci şi juníce, cí boí şi vací în toată legea. Copílul ajungea cu greu la cornul lor, maí cu seamă când víta íşí rídíca sau íşí smucea capul. Şí, adeseorí, íl era destul să-şi încordeze grumajíí pentru a se scutura de pogănicí.

Era grea şi ostenitoare slujbă şi pe vreme líníştítă, dar când băteau vânturíle reci, arzătoare, ale începuturílor de primăvară! Şí Precup era cel díntâi plugar în sat care răsturna brazda, abía că se ducea zăpada. Şí de câte orí arătura lui era acoperítă de covorul alb al ierníí, care se întorcea să maí vadă ce-í prín ţară!

Stăpânul trebuía să vadă, chíar dacă nu era prea bucuros, că pogănicíul era sprínten şi curajos, neobosít şi îndemânátíc.

Alt copíl în locul lui nu ar maí fí cutezat să príndă juncul de corn după ce s-a scuturat o dată de mâna lui. Dar Níchífor nu se dădea bătut. Íarăşi şi íarăşi se sălta în vârful opíncílor să ajungă la corn, íar când nu ízbutea făcea un salt şi tot îl príndea.

Purta bícíul pe spate, dar rareorí îl folosea, decât să pocnească cu el. Şí pocnetele erau rare, pentru că díń apropierea celor şase víte nu putea pocní, fíínd prea aproape de ele. Numái când — pentru un răstímp — cele tínere se mulcomeau şi ţíneau brazda, se depărta puţín de plug şi-şi íncerca pleasna cea nouă.

Ce pustíu era ínsă pe câmp, pe ogoare, în văzduh! Pustíu şi sur pretutíndenea. Şí fríg! Nící cíocârlía nu se rídíca încă în văzduh, numái cíorí treceau díń când în când şi se lăsau pe arătură, íar prín văzduh trecea croncănínd spre pădurí vreun corb, rar de tot.

Níchífor símţea că toată fírea era moartă încă, nící míreasma de íarbă verde, nící de ploaíe, nící o strălucíre a

soareluí. Cerul era mereu cenuşiu, neclîntít, şi rareori fluturau câţiva fulgi de nea.

Precup avea vorbă în fiecare primăvară cu nevasta şi cu soacra pentru aratul prea timpuriu.

— Nu-í nící un câştig. Zadarníc samení de acum orzul şi ovăzul — daí hrană cíorilor. Cíne maí íese cu plugul odată cu tíne?

— Omul le lăsa să vorbească şi-şi vedea de treburile lui.

— Ducí şi pe copílul ăsta cu íarna-n cap, încât víne degerat seara, cu buzele şi mâínile crăpate, víne, săracuţul, frípt de vînturile primăveríí. Ce va zíce bíată mamă-sa? Că l-a dat pe mîna unui nesăturat care...

— Care vrea să facă om dín el, să ştiţi voi! le tăia vorba. Ce zící tu, Níchífore?

Copílul, în căldura dín casă, símţea durerea dín degete, îl pîscau maí tare crăpăturile de pe buze şi de pe mîní, dar nu se arăta.

— Dacă ar fí după Precup, aţi pleca cu plugul în toíul íerníí, zícea bătrîna.

Cînd se sătura de gura lor, bărbatul se proptea pe pícíoare şi întreba:

— Numaí anul ăsta am íeşít prea în grabă la plug?

— Păí, chíar asta spuneam şi noí, că în tot anul fací așa.

— Şí mí-au mîncat cíorile sămînta? S-a făcut rău orzul şi ovăzul? Nu am avut noí clăíle cele maí multe la secere?

— Am avut.

— Păí, ce maí vorbíţi? Tacă-vă plíscul că ştiu eu ce fac! Eu nu mă amestec în treaba voastră: cînd vă apucaţi de tors fuíorul, cînd puneţi războíul, cînd înălbíţi pánza. Nu vă amestecaţi nící voi unde nu vă fíerbe oala.

Alteori cele două femeí căíneau juncíí sau junícíle pe care le dejugau seara, în curte, Precup şi Níchífor.

— Le puí şi tu la munca cea maí grea să înveţe la jug! Uíte cum sunt de zolíte şi de osteníte junícíle!

— Da' cînd vreţi să le învăţăm?

— La lucru maí ușor, că-í păcat să chínuí víta crudă.

— N-o chínuie nímení, că trage între boi şi vací. Maí mult se plímbă decât trag.

— S-or plímba! zícea bătrâna pípăind grumazul bătut de jug al junculuí. Uíte ce-í aici.

Omul nu le maí răspundea, cí ducea cu Níchífor vítele în grajd şi le dădea de mâncare.

Dímíneaţa plecau iar, când abía se lumína. Pământul unde arau era departe de sat, cale de-un ceas şi maí bine.

Era adevărat ce zíceau femeíle: încă nu începuse nímení la arat. Dar, de când se ştie satul, tot dín neamul luí Precup íeşeau cei dîntâi cu plugul.

Plugul era pus pe cobíle, aşa-l duceau şi-l aduceau de la câmp, şi pe cobílă era legată şi sarcína de fân pentru víte. Mare sarcínă, pentru şase capete.

Precup îl lăsă pe Níchífor să se cuibărească pe fân, dar pogăniciul nu putea rămâne multă vreme nemíşcat, îl pătrundea frígul şi sărea în drum, încercându-şi pleasna cea nouă, în toată slobozenía, în urma pluguluí.

— Bună pleasnă í-ai făcut, Níchífore.

— Bună!

— Pagubă că, pe lângă brazdă, nu prea aí loc să pocneşti.

— Să am, ar trage vítele maí bine, şi juncíi.

— Cred şi eu.

Peste sat maí stăruía fumul de cu seară şi ceaţa noptíi. Cerul era jos şi întunecat, un aer rece, un fríg uscat. Respírarea celor şase víte ţâşnea pe nări ca nişte fuioare albe.

Níchífor se maí urca uneorí pe sarcína de fân, apoi când îl pătrundea frígul iar cobora şi pocnea dín bící.

Ajunşi iar în brazdă, luí Níchífor íi părea că juncíi au, la început, aceeaşi símţire ca şi el: le era sílă să plece iar. Dar după două-trei brazde íntrau şi ei în rítmul cunoscut, dín zí în zí tot maí bine, tot maí uşor.

De la o vreme, juncul de către om nu-şi maí ferea cornul de mâna luí; luí Níchífor íi părea chíar că îl prîveşte cu prîeteníe, cu ochíi luí negrí, marí, înlăcrímaţi parcă. Părea că-í spun:

„Ce să facem? N-avem ce face!” Adică níci juncul, níci el, Níchífor.

La amíază le punea juncílor fânul cel maí bun, otava, dacă aduceau ší otavă. Şí ce plăcere era pentru pogăníci să şadă pe ruda boílor ší să se uíte cum mâncau juncií! Dar ce bucuríe să şadă, ce plăcere, după atâtea ceasurí de umblet!

Când începea să mănânce í-ar fí plăcut să-şi poată deschíde maí bine gura, dar, o vreme, cum buzele-í erau crăpate tare de vânt, nu o putea deschíde bine şi trebuía să-şi taie cu bríceagul bucăţi micí de pâine, până í se maí deştepeneau buzele.

Vânturíle astea, de la crăpatul primăveríí, parcă níci nu erau vânturí, cí adierí tăioase de pe zăpadă, de pe gheaţă, care se strecurau prín aer nevăzute, ca níşte şerpí subţírí cu límbí ascuţite.

Vânturíle! Dacă n-ar fí vânturíle astea secetoase şi îngheţate!

Da, vânturíle şi umblatul cel mult alătura de vite, adeseorí prín bruşí tarí, încă nedezgheţaţi de tot! Nu-í mírare că înspre seară íí tot veneau în gând versuríle auzíte nu maí ştia de la cíne:

— Sfínte, Doamne, soarele,
Că mă dor pícíoarele.

Poate tot un pogăníci a íscodít şi vorbele astea!...

Dar ce bucuríe pe Níchífor când juncií sau junícíle erau date bine la brazdă, când trăgeau întíns cu celelalte, când se învăţaseră cu jugul! În toată seara le mângâia pe bărbíe când le dejuga, iar în íesle se strecura, adeseorí fără ştírea stăpânului, şi câte un braţ de otavă.

Şí apoi ce supărare pe capul lui, când venea târgul de la Ispas, când Precup ducea de obíceí la vânzare juncií sau junícíle!

Cu săptămâní ínaínte era tot întunecat, încât stăpâna, orí mamă-sa, zícea adeseorí:

— Ce să fíe cu copílul ăsta de-í tot cu voíe rea?

— Poate-l doare ceva. Nící nu mai mănâncă cumsecade.

— I-am spus eu lui Precup, că-l prea zolește la plug cu iarna în cap.

Precup însă vedea pe Níchífor că îndată ce nu avea altă treabă, era tot pe lângă perechea de vânzare. Le scărpină pe grumají, le țesăla, le hrănea bine.

— Așa le grijește, de parcă-s ale lui! zicea stăpânul.

— Păi, nu le-a învățat el la jug? răspundeau femeile. Și acum când îs învățate, le vînzí!

Dar câtă vreme a stat Níchífor sluguliță la Precup, în doi ani n-au vîndut vítele tînere. Într-un an au ținut juncíi și au vîndut bolí cei marí, în cel următor au ținut junicíle și au vîndut vacíle. Pogăniciului íi trecu supărarea.

Cele două femei se țineau cu gura de Precup, când mergea la târg cu juncíi sau junicíle:

— Să nu uíți să-í cumperí și băiatului ceva.

— Ce să-í mai cumpăr? Pălărie í-am cumpărat.

— Să-í cumperí o pereche de bocanci, să aibă și el duminíca o încălțăminte în pícíoare. Să mai íasă și el dín opínci.

Precup se îmbufna:

— Dacă vor íeși toți dín opínci, n-o să fie bine de noi, tu muíere!

PLOAIE CU ȘIROAIE

De trei zile se pusese zăduf mare. Și mai înainte s-a aprîns cerul senín și dogorea văzduhul, dar, dín când în când, tot se mai ísca o arípă de boare și adía prín cuptorul lui íulíe.

Dar de trei zile s-au încuiat porțile văzduhului și s-a coborât peste lume o cloceală, un năduf greu, care scurta respírarea, care cobora parcă de pe tărâmurí cu bolíști grele, și mírosea a glod, a putrezícíune.

Prín curți, la umbra gardurílor, cainíi scoteau límbi de-un

cot, ca niște panglicí fíne de catífea roșie, în vreme ce flămânzările lí se zbăteau de respírea deasă. În țărâna de sub streșíní se scâldau găíníle, cu penele răschírate, când lăsându-se pe-o parte, când pe alta, cu spríjínul pícíoarelor, rídícând mereu nourașí de praf.

Vrăbííle se pítulau prín cuíburíle dín acoperíșuríle de paie ale șurílor, orí se vârau adânc în streșíníle de spíní și paie ale gardurílor. Rar se lăsa o țarcă în vârful unui par, cârâia repezít și slăbănog de câteva orí și íșí lua zborul. Și mai rar se rătăcea o míerlă galbenă în câte-un nuc, dar nu fluíera după obíceí, cí se míorlăia urât, ca písícíle, semn că-í era scârbă și eí de cloceala asta.

Era încă devreme, dar năduful era înăbușitor. Ulíțele erau pustíí. Peste sat líníște mare și un fel de ceață alburie, care de treí zile se tot îndesa în înălțímí, cât nu se mai vedea senínul curat, cí unul spălácít de tot.

Pe podmolul de lut de sub streășína lungă de paie a caseí, moș Vínítlă adormíse cu pípa în gură, rezemată de píept, cum í se plecasse capul. Petríșor, nepotul, în mână cu o crenguță de nuc, alungă muștele ce încercau să se așeze pe fața și pe ochíí bătrânului. Erau și muște marí, verzí, care se ízbeau ca alícele de perete și de capul bătrânului. Petríșor era gata să le plesnească cu creanga de nuc. Íl apăra bíne pe moșul său. Bătrânul, în vremea dín urmă, adormea ușor cât ce ședea și-í tare scârbă de muște. Íí asígurase lui Petríșor câte două nucí și un măr, de fíecare dată când îl păzea de muște. Nu le-a putut suferí toată víața, íar acum era neputíncíos în fața lor cât ce așípea.

Petríșor ștía că, dacă moșul său se trezea la o píscătură de muscă, nu mai căpăta nímic; așa că era mereu cu ochíí în patru, câtă vreme dormea sau moțáia bătrânul.

Șí acum, pe zăpușeala asta, muștele parcă obosíseră și zburau ca turbate.

Petríșír se míra de fíecare dată de unde scocíorăște moșul său nucíle și merele, căcí după ștíínța lui nu mai avea de la

Paşti níci de unele, níci de altele. Cât a putut l-a pândit pe bătrân să vadă de unde le scoate, dar n-a putut afla. Când níci nu se gândea, moş Vintîlă deschidea palma şi-í întindea bunătaşile.

Azi bătrânul nu aţipise prea mult pe podmol, sub streaşina caseí. Aerul era mai greu, mai înecăcios ca íerí şi alaltáierí. Se rídică cu greu de pe podmol, făcu câţiva paşi în curte, puse palma streaşină şi cercetă cu băgare de seamă cerul, mai ales către apus. Şí, după multă căutare, descoperí, în sfârşít, ce căutase zadarníc de două zile: chiar la apus, pe culmea Măguríí marí, se pusese o pată mare, întunecată, care părea că creşte mereu.

— Azi, cât ce trece de amiază, vine potopul, mări Petrişor. Dă fuga în grădínă şi adă mohorul pe care l-am cosít, azi dímíneaţă, pentru víţei şi du-l în şură, să nu-l ude.

— Da' chiar plouă, moşule?

— Plouă! Şí încă ce ploaie! Potop o să vie. Bíne-í că se dezleagă, în sfârşít, încuieróile cerului; numai să nu bată gheaţa.

Când se întoarse nepotul dín grădínă, bătrânul era în casă, în camera de dínaínte, şi-í dădu cele două nucí şi mărul.

— Încă nu plouă, moşule, da' soarele abía se mai vede dín ceaţă.

În vreme ce vorbí muşcă dín măr şi se gândí că moşul său are de bună seamă o ascunzătoare aici, în ladă, sau în vreo lavíţă.

— Încă nu plouă, că mai întâi trăbă să se adune furtuna cu puteríle ei în jurul sâmbureluí celui negru de la asfíntít, când porneşte să vînă în galopul cel mai mare, să-l ajungă pe Sântílie cu trăsnetele lui.

Luí moş Vintîlă, când era zăpuşeala mare, íi plăcea să şadă în odaía asta, cu toate ferestrele astupate cu náfrămí negre, ca să nu umble musca şi să rămână răcoarea de-dímíneaţă. Aerul era mai subţíre, mai uşor de respírat.

Bătrânul fu de părere să mănânce de amiază până nu se dezlănţuie potopul, şi copilul fu bun bucuros, căci de mult íi era foame.

Ospătară, la masa dîn tîndă, mămăligă rece cu brînză şi cu ceapă, băură apă rece dîn ulciorul de lut, lumînând frumos dîn smalţul verde.

Cînd gâlgaî moş Vîntîlă cea dîn urmă înghiţitură, în plîmbarea măruлуй lui Adam, mare cât o vertebră, se sparse departe întăiul tunet, care hurducă parcă capătul pămîntului.

Afară se coborî în grabă o întunecîme, cât părea că se face seară şi numaidecât pomîi începură să se îndoale şi într-o clipă dîn curte, de pe uliţă mai ales, se ridîcară nori de praf.

Moş Vîntîlă luase năframa cea neagră de la fereastra ce răspundea în curte şi se uita cu încordare. Fulgerele sporeau, se încolăceau vînete prîn norii ce veneau învăluîţi şi grei, ca nişte turme de bîvolî înspăimîntaţi, şi cerul se surpa acum în toată clipa, cînd aici, cînd acolo, tot mai aproape.

— Vreme tare, măi Petrişor!

Copîlul se sperîase, ghemuît într-un colţ.

— Nu mai trăsneşte, moşule?

— Mai trăsneşte, cum să nu, că-î mare prăpădul. Numaî de n-ar bate gheaţa.

Se mîră că nu se surpă odată cerul şi nu porneşte ploaia. Era cu ochii prîn geam tot în curte: să vadă, sar de la pămînt întăii pîcuri? Dacă săreau, era gheaţă.

Zadarnic pîndî el cu ochii în curte, căci ploaia se descărcă dîntr-una peste tot satul, răpăitoare, bubuitoare, vîjâitoare, asurzitoare. Nu erau pîcuri nîci de gheaţă, nîci de ploaie, ci sforî groase, întînse, şi ele împînzîră în cîteva clipe văzduhul, dîn cer pînă în pămînt, întunecînd lumea.

Copîlul rămase cu gura căscată; nu mai auzise, nu mai pomenise aşa furtună. O vreme pomîi se mai îndoîră, crengile se învăluiau ca şi cînd ar fî vrut să se smulgă dîn trunchi, vîntul ducea pîezîş perdelele sforîlor de ploaie. Apoi vîntul trecu, pomîi se lînişîră, iar ploaia părea că numaî acum începe să se descarce cu toată puterea.

Moş Vîntîlă, făcîndu-şi o cruce largă, veni de la fereastră.

— Ce te zgâieşti aşa , măi copîle? Putea să bată gheaţa

după așa năduf.

Nepotul se apropie cu teamă de fereastră, dar repede se trase înapoi: curtea nu se mai vedea din apă, pâraie ieșeau pe sub poartă în uliță.

— Ce-î, măi Petrișor, ți-e frică?

Dup-un răstimp de gândire, răspunse:

— Oare nu ne duce casa, moșule?

— A noastră nu, că ulița noastră e pe-o costișă. Dar jos, în vatra satului, nu știu ce va fi. Asta nu mai e ploaie, măi băiete! Asta-î rupere de nori!

Vorbeau strigând tare, ca surzii. Dar în curând nu se mai auzeau oricât de tare vorbeau. A pus capul pe pământ! le-ai bucurat, tîntirime. Incepu să vîrască și să clocotească ulița, tivită pe de margini cu șanțuri adânci. Că trumoașă floare-ți vine: Da' nu vine să înflorească,

Dar nu vuiau numai șanțurile, nu numai ele clocoteau de apă groasă, murdară, care sărea în valuri mari și apușese razna și pe uliță, cî ulița întreagă curgea într-o nenădădă de valuscă, Cî vine să putrezească, pe pămînt, să amărască,

Uitându-se în uliță, pe copil îl prindea metelul să venea să se clatine. Era gata să verse. Își luă la repezeală ochii din uliță.

— Acum chiar ne duce, moșule, se mîorlăi el înfrîcat.

— Ne duce pe noi?

— Cu casă cu tot. N-ai văzut cum sălta pe valuri o căpiță de fân?

— O casă nu-î o căpiță de fân, măi frîcosule! Nici nu știam că te-a făcut maică-ta așa de frîcos. O casă nu-î un bordei țigănesc, are temelii tari de piatră. Da' nu vorbea, acolo jos, în vatra satului unde se adună toate pâraiele, n-o să fie ușor. Noroc că acolo nu sunt case de oameni săraci, de nuiele, numai de cărămidă și piatră.

După ce răpăi și vuu vreo jumătate de ceas, ploaia încetă dintr-o dată, așa cum se și pornise. În curând nu mai curgeau nici ulițele, numai șanțurile adânci de pe margini.

Moș Vîntilă deschise fereastra dinspre curte și în odaie năvăli un miros greu de glod. Miroseau pâraiele cele murdare, care

continuau să clocotească în şanţurile adânci, zvârlind deasupra spînării sure.

Mírosea a glod, dar era răcoare. Ce răcoare! Ce prospeţime! Şí níci o muscă nu mîşca.

În curînd cerul se curăţí de norí, şí în cer lumínă un soare tânăr, proaspăt.

— Bîne c-a venít curată, măi băiete. Acum te poţi duce să daí mohor la víţei. A trecut de mult de-amíază.

Hei! Dar ce plăcere să umblí desculţ prín bălţuţele şí tîna călduţă de prín curte! A dat mohor la víţeluşi, dar a mai întărzíat prín bălţuţele calde.

Trase cu urechea. Parcă nu mai vuiau atît de tare pâraiele dín şanţurile de pe uliţă. A deschís portíţa; vezí bîne că nu! Apa a scăzut şí în şanţurí.

Cînd ploua mai puţín şí pâraiele astea erau mai mící, de câte orí n-a íntat cu pícíoarele în apa călduţă. Poate mai scade apa şí acum!...

Până í-a spus lui moşu-său ce fac víţeií, până s-a mai ínvărtít prín odaie, cînd şí-a aruncat ochíi în uliţă văzu copíi desculţi, numai în cămăşuţe, cu capul gol, bălăcínđu-se în pâraiele dín şanţurí. Íşí rídícau cămăşuţele până la brău şí umblau veselí prín apa călduţă.

Ieşí în grabă şí el. Ştía că moşul său îl lăsa, numai să aibă gríjă să nu-şí stropească cu apa aceea glodoasă cămaşa. Cînd íeşí el la portíţa, şí de-o parte şí de alta a uliţei, şanţurile erau înfloríte cu copíi.

Şí acum răsul lor umplea uliţa.

ADORMIREA MĂRIUŢEI

Sărbătoarea Constantín şí Elena cade către sfârşítul lui mai, cînd primăvara e pe ducă, dar tot mai are încă destule flori şí prín grădíní şí pe câmp. Prín grădíní íasmínul abía acum

înflorește, trimițând până departe mireasma lui dulce și tare, din delicatesele lui mici potire albe. Bujorii, gherghinele și-au dezvelit în soare florile aprinse, mari și roșii. Garoafele sângerii miresmează ușor straturile și adieri subțiri din parfumul lor pătrund până în suflet. Vioarele albe și roșii, cu rozetele carnoase, delicatese, abia și-au deschis câte-un ochi; ele vor înflori pe îndelete, dar aerul e plin de pe-acum de mirosul lor. Peste toate se ridică și plutește ca o ceață nevăzută mireasma rezedei înflorite de curând, mărunțel și sfios, peste care au dat năvală sute de albine, zăpăcite de-atâta dulceață.

Da, grădinile sunt încă în floare și către sfârșitul lui mai, iar câmpul nu rămâne în urma lor. În iarba înaltă, ce se apropie de coasă, înflorește acum ochiul bouului în fire singurate, sau în tufe, cu petalele desfăcute și albe, cu miezul rotund și galben, cât un bănuț de aur nou — un fel de crizantemă sălbatică ce împodobește, de-acum până la coasă, luncile și fânețele. Se ridică cutezător ciucurul roșu al trifoiului, deși numai culoarea e de capul lui, încolo n-are nici o aromă. Înflorește acum coada șoricelului — o floare în ciorchine albe, cu mireasmă dulce, care aduce aminte de iasmin. Și se ridică sau se leagănă, în rând cu iarba undulată de vânt, pâcuri de sânziene galbene și albe, cu mirosul lor pipărat și amețitor.

După un obicei vechi al satului, în ziua praznicului de Constantin și Elena se ținea examenul de sfârșit de an. Venea vara și cei mai mulți părinți aveau nevoie de copiii lor să-î trimită cu vitele la pășune, sau cu noatenii.

Ca de obicei, și în anul ăsta, cu o zi înainte de examen, dascălul ieși cu școlarii pe câmp să aducă cele mai mari ramuri verzi din pădure, iar ceilalți să adune flori, să împodobească școala. De câte ori plecau din clasă și din curtea școlii, la excursie pe câmp, fiecare școlar și școlăriță își avea tovarășul, același de la întâiul drum.

Acum, în prezia praznicului, când porni dascălul cu toți școlarii la câmp, Anuța Surdului se trezi singură, fără tovarășă.

Se zăpăci că nu ştia ce să facă. Se uita în dreapta, se uita în stânga: toate copilele aveau tovarăşe, nici una nu era singură.

Îşi duse pumnisorii la ochi şi începu a suspina.

— Ce-î, tu Anuţa, ce-î cu tine? o întreabă dascălul.

— Păi, n-am tovarăşă, domnule!

— Da' cine ţi-e tovarăşă? N-a venit la şcoală?

— Nu, domnule. Nu poate!

— Cum? De ce nu poate?

— E Măriuţa Bologoei, domnule!

— Aşa! Ea este! Sărăcuţa de ea!

Dascălului i se muie glasul: Măriuţa Bologoei era bolnavă de trei săptămâni.

Luă de mână pe Anuţa Surdului şi o duse la două fete, care erau în rândul din curte al şcolariilor şi se ţineau de mână.

— Anuţa n-are soată, le zise el, că tovarăşa ei, Măriuţa, e bolnavă, ştiţi şi voi. Luaţi-o cu voi. Veţi fi trei în rând.

Şcolarii ieşiră cuminti, în rânduri frumoase, în uliţă şi luară drumul spre câmp, să aducă ramuri verzii şi flori să împodobească şcoala pentru examenul de mâine.

În vremea asta, Măriuţa zăcea albă ca o floare vestejită, în pătucul ei de lângă fereastră. Rugase pe mamă-sa să-i pună aşternutul aproape de fereastră, să poată vedea în curte, să poată vedea cerul senin şi, prin văzduh, zborul rânduniciilor. Sub streşina casei lor erau, de mulţi ani, trei cuiburi de rândunici, şi suveicile, cu coadă neagră, înforfecată, mereu ţeseau linii nevăzute prin aer, întorcându-se mereu la cuiburile lor.

De câte ori le vedea întorcându-se şi le auzea cîrîpînd mărunţ pe marginea cuiburilor, pe Măriuţa o gâdila la inimă, şi un zâmbet i se infiripa în jurul gurii cu buzele arse de febră.

Cât erau de frumoase, de zvelte şi de dulci! Şi cum cîrîpeau de mărunţ! Oare ce gândesc ele când vorbesc aşa cu puşorii lor de pe marginea cuibului? Le pare bine de ei? Se bucură? Cum să nu se bucure, dacă-i iubesc! Uite, toată ziua aleargă să le aducă de mâncare! Oare ce le dau de mâncare? mamă-sa

í-a spus că musculíțe, pe care le prînd dîn zbor. Nu-í mîrare că le pot prînde, dacă zboară așa de repede!

Cum stă pe spate, cu capul pe pernă, vede prîn geam și în înaltul cerului. Acolo se rotește uneorí un ulíu mare, care se místuie nu se știe unde în văzduh, și iar se arată. În paríi dîn gard se lasă uneorí — nu știe, stau într-un pícíor, orí cum — țarcí sau coțofene cu coada lungă, cu arípíle tivíte cu negru, și cârâie repezít, și se tot închină. Se ceartă apríns o vreme, apoi fâlfâie dîn arípí și pleacă într-altă parte.

Măriúța știe că țarcíle caută și cuiburíle cu ouă de găíní, și, dacă le află, nu mai rămân în urma lor decât cojíle.

Fíe! Da' păsăríle-s frumoase, păcat că nu știu cânta frumos! Baremí așa cum fluieră mîerla galbenă ce se oprește adeseorí în nucul dîn grădína lor. Adevărat că uneorí și mîerla se prosteste și mîorlăie ca mîtele.

De trei săptămâni, toată primăvara de-afară năvălește, prîn fereastra asta, în sufletul Măriúței.

Peste zí mamă-sa íi aduce dîn grădínă florí proaspete. A început cu floríle de păpădie, care-și revarsă mai întâi aurul în iarba verde; au urmat curând ramurí de păduceí înflorítí, apoi potopul de florí de círeș, de víșíní, de perí și de merí. Măriúța voía să aibă mereu în pat, pe períní, lângă capul eí, o floare, o crenguță înflorítă. Le mírosea cu nesaț, iar când nu o vedea mamă-sa și le lípea de obrazíi fíerbíní. Cât erau de răcoroase!

— Măriúța mameí, nu ți-e foame?

Ea clătína dîn cap.

— Un strop de lapte!

Același semn.

— Un păhăruț de apă!

— Apă!

Íși muía buzele, înghițea cât o păsărică.

— Lasă paharul aici, pe fereastră, mamă.

— Ajungí cu mîna la el?

Făcea semn dîn cap că ajunge.

Pe mamă-sa o mîncă supărarea de când se îmbolnăvise

copíla. Era sură la obrají, ochíí íi căzuseră în orbíte, slăbíse.

— Bagă de seamă că o să te îmbolnăveşti şi tu! zicea bărbat-său.

Ea făcea semn cu mâna că nu-í mai pasă de nímíc, chíar să moară, dacă nu í se mai rídícă dín pat copíla. Nu mai aveau alt copíl.

Nu se ştıa dín ce se îmbolnăvise Măríuţa. Într-o zí se întorsese cu durere mare de cap de la şcoală şi ăsta fusese tot semnul. Copíla căzuse la pat şi nu-l mai părăsí. În sat nu era doctor, oraşul era departe şi baní să plătească o căruţa şi pe doctor, de unde să íeíe?

Măríuţa înghiţea cu síla puţin lapte şi bea apă. Apă multă: ar fí stat cu buzele şi cu límba tot în pahar.

Copíla părea că-í dusă mereu cu gândul, că se rísípeşte în primăvara de afară. În altă parte a camerei, de unde să nu poată vedea afară, nu putea răbda patul. Mamă-sa încercă în zadar, când vremea afară era urâtă şi rece, să o ducă de la fereastră. Dar puţine zile fură fríguroase şi întunecoase de trei săptămâni, de când Măríuţa căzu la pat.

Încă a doua săptămână se rătăcí un cuc în grădina lor şi ea-l întrebă în gând: „Căţi í-a da, pân' s-a mărita?” Şí pasărea îşi spuse numele cadenţat, în răstímpurí egale, de zece orí. Acum era de opt aní. Aşa că se va mărita când va fí de optsprezece — socotí ea — şi un zâmbet lumínos íi ínundă obrajíí palízí şi subţiaţi.

Nu vorbí nímănuí de taína ce í-o spuse cucul. Se símţea bine şi líníştítă în sufletul său cu síguranţa asta. Apói nu símţea nící o durere, nící nu-şí dădea seama că-í bolnavă. Íl părea, de când stătea în pat, că e o... altă copílă.

Nu-í mai Măríuţa de pân-acum. Şí-í părea că se face tot mai uşoară, ca un abur, şi se rísípeşte, se rísípeşte în primăvara de afară.

În cele trei săptămâni venea uneorí tovarăşa eí de bancă, Anuţa, care nu locuía departe, pe aceeaşi uliţă. O trímítea şi dascălul să vadă ce mai este cu ea, şi dacă-í mai bine să-í arate

ce să mai învețe din carte, să nu rămână în urmă de ceilalți școlari din clasa ei, acum când se apropia, ba era chiar aici, examenul.

Anuța veni de două ori cu carte, în care puse semne, să-i arate Măriuței ce să mai citească.

Dar Măriuța nu înțelese nimic din ce-i spuse tovarășa sa. Se uită ca la un lucru străin, la cartea de citire în care Anuța pune semnele. Ce să facă ea cu cartea aceea?

— Să citești, să știi și tu la examen, o îndemnă Anuța.

La examen? Ce putea fi asta?

A treia oară, tovarășa de bancă nu mai veni cu cartea. I-a adus niște flori de liliac învolt, albe ca spuma.

Bolnava zâmbi și-și întinse amândouă mâinile după rămurilele înflorite, și-și îngropă obrazuțul, rămas numai cât un pumn de copil mic, în ele. Numai acum băga de seamă Anuța cât erau de subțiri, de fîrave, brațele Măriuței. Și-i intra o răceală în tot trupul, și se grăbi acasă.

Cât stătea la bolnavă nu vorbeau nimic împreună. Măriuța părea că nu o cunoaște, ori că nu are să-i spună nimic. Era mereu cufundată în lumea ei cea nouă.

Numai primăvara de afară o trăgea cu putere. Ar fi tot privit, ar fi tot ascultat, pipăindu-și mereu florile proaspete de pe perină și răcorindu-și uneori cu ele obrajii aprinși.

Cu trei zile înainte de examen, bolnava nu mai bău nici picurul de lapte de până atunci. Nu-i mai trebuia decât apă, cu lîngurița, căci din pahar sau lîngură mare nu mai putea sorbi acum.

Părea că nu o mai cunoaște nici pe mamă-sa. Nu mai vorbea. Dar urmărea și acum zborul și asculta întins cîrîpîtul rînduniciilor. Iar într-un rînd, când cocoșul lor cucurîgă din răsputeri, chiar sub fereastră, ultimul zâmbet trecu pe fața ei...

Cînd se înapoieară școlarii de la cîmp cu ramuri verzi și cu flori sălbatice, Anuța se repezi să-i aducă un mînunchi cu ochiul boulu, garoafe, sânziene și coada șoricelului. I-l pregătise afară de florile pe care le adunase pentru școală.

Curtea era pustie, tînda era goală, pretutîndenea lînişte, nîci o mişcare. Copila se înfîioră toată şi se strecură cu mare teamă în odaia bolnavei.

Mama Măriuţei stătea la căpătăiul ei cu o lumîniţă de ceară aprînsă în mînă. Dar, oare, era mamă-sa? Nu mai semăna! Asta era o femeie uscată şi bătrână.

Îi veni să iasă repede pe uşă, dar ochii îi rămaseră pironiţi pe fruntea Măriuţei. Ce albă era! Şi cum juca deasupra flacăra lumîniţei peste ochii închîşi... Copila adormise pe veci, şi mamă-sa nu credea.

* * *

A treia zi, pe-o vreme senină şi caldă, o duseră la groapă. Dascălul, deşi se ţinuse examenul, adună pe toţi şcolarii s-o însoţească. Pe copile le învăţase un „vers”, care se cântă la fete tîmere.

Mama Măriuţei o împodobí cu cununîţă de mîreasă pe cap.

În curte, după ce se isprăví prohodul, dascălul porní corul şcolăriţelor:

Frunză verde busuîoc
N-avuî în lume noroc!
Busuîoace, nu-nflorí,
Că n-are cîn-te plíví.
Busuîoc, floare frumoasă,
N-are cîn-să te-amíroasă,
Níci la brâu de-ací-n colea
Nu te-a purta cíneva,
Níci la grîndă nu-í mai sta,
La ícoane níci aşa!

Mai departe corul uníson al copílelor nu mai putu contînuia cu toate stăruínţele dascălului: ízbucnîră toate în plîns şi după ele începură şi femeile díin curte.

Patru fecíoraşi luară sícriul pe sub care trecuseră două năfrămí lungí, şi pornírá cu Măriuţa la címitír.

NIȚĂ DE LA COASTA MORII

Hotarul satului e tare deluros, carele urcă și coboară mereu — de departe părănd că le poartă niște valuri largi și potolite. Nu sunt înălțimi mari și coborășuri iuți, se ară destul de ușor, și pământul e negru, roditor destul, dacă-î gunoît tot al treilea an. Coaste mari, cu fruntea-n cer, abia sunt două: Măgura mare și Coasta Morii.

Cea dintâi e pășunea satului, mai potrivită pentru oi și capre, decât pentru vite mari. Iarba e rară, săracă, și la secetă arde toată, încât pășunea se schimbă într-o întindere roșcată, pe care numai tufele rare de spini mai poartă sămânța de verdeață.

Oamenii au noroc cu Coasta Morii în vreme de secetă: aici sunt păduri mari și tăieturi tinere, pe care la strâmtoare mare vitele sătenilor nu le cruță, deși îi globește de-î arde. Ce să faci? Să lase vitele să le moară de foame?

Sub Coasta Morii nu e nici o moară, nu curge nici un râu. Râul și moara sunt la vreo cinci kilometri de-aici. Dar îi spune așa, pentru că pe sub ea duce drumul la moară și aici e și miezuina cu satul vecin, e cel din urmă loc cu nume de pe hotarul lor.

Până sus, la culmea împădurită, ce pare o sprânceană nesfârșită a cerului, coasta e goală, pustie, cu surpături de nisip, cu măsele uriașe de piatră gălbuie, ce iese din pământ și se prăjesc la soare, cu fire rare de ierburi seci și de păiș. Pe-aici urcușul e greu. Dar, din partea împotriva, pădurile coboară lîn pe întinderi nesfârșite și ajung până la șes, la râul cu moara, înghițind și drumul ce duce la moară.

La poalele urcușului greu, între pruni și meri, se pîtulează casa pădurarului, și câteva acareturi zgulite și sperioase acoperite cu paie vechi, înnegrite de vreme.

Nu trece car la moară — vara, sanie — iarna, să nu se oprească la poarta pădurarului.

— Uhu! Măi nene Vísarioane, acasă sunteți?

Dacă nu-î acasă pădurarul, e acasă nevasta, orî feciorașul Culîță, orî băiatul Niță. Cîneva e totdeauna acasă, n-o putem

lăsa pustie, lângă un drum umblat.

— Acasă! Acasă! răspunde cineva din curte. Apoi porțița scârțâie.

— Bună dîmíneața!

— Să dea Dumnezeu!

— Ce-í maí nou pe la moară, nene Vísarioane? Au trecut mulți înaintea mea?

— Nu prea mulți. Trei care.

Altă dată maí multe. Altă dată níci un car.

— Dar nu știí, umblă amîndouă roțiíle?

— Umblă.

Alteorí, când era apa mícă, nu măcina decât o píatră.

— Da' pe-aicí ce maí faceți?

— O ducem ší noí!

— Este ghíndă în păduríle de pe Coasta Moríí?

— Este destulă.

— Se vor prási iar turme de porcí sălbaticí ší va fí vaí de cucuruzele noastre.

— Poate nu va fí vaí! Maí sunt pușcași pe lumea asta. Da' prín sat ce-í maí nou?

— Maí nímic!

Orí vorbea pădurarul, orí nevastă-sa, orí fecíorul, băiatul Níță se strecura de pe unde era, se oprea la spatele vorbătorului ší asculta cu încordare.

Cunoștea pe cei maí mulți sătení, care treceau pe sub Coasta Moríí cu carele. Asculta ší se amesteca mereu în vorbă, maí ales când răspunsuríle la întrebăriíle drumețului le dădea mămă-sa, orí frate-său. Dar, uneorí, ší când vorbea tatăl său cu omul de lângă car:

— De íerí nu maí umblă o roată. Apa pe írugă a scăzut.

Sau:

— Acum umblă amîndouă, de când a dat ploaía.

— Maí sunt la moară oamení ší díntr-alte sate.

Așa, ší cu alte știrí, se amesteca mereu în vorba celor marí.

De la o vreme, zíceau drumețului:

— Întreabă-l mai bine pe Nîţă, că el ştie mai bine ca noi.

— De unde să ştie mai bine un copil ca el? întreba vreun drumeţ, care încă nu cunoştea taína băiatului.

— Ştie, dă-l în foc, că aproape nu-î zî să nu meargă cu un car până la moară şi să se întoarcă spre seară cu altul.

— Auzi comedie! Şi dumneavoastră îl lăsaţi să se ţină mînz după cară?

— Nu-l lăsăm, dar nu-l putem ţine legat de pîcîorul patului.

— Şi nu vă e frică să nu pătească ceva? Apa-î primejdioasă, nu te poţi juca cu ea.

— Înnoată ca o raţă, arză-l focul, să tot vrea cineva să-l înece, şi nu ar putea.

Nîţă aude şi î se lărgeste gura mare într-un surâs. Peste neplăcerile ce le avea cu părinţii pentru moară, trecuse el de mult. Începuse să scape la moară de când a fost de opt ani, şi acum era de doisprezece.

Supărarea cea mare a părinţilor era că nu-şi puteau pune nădejdea în el, când îl trimiteau cu vitele. Se făcea nevăzut, când îl credea mai cuminte şi mai liniştit cu slujba sa. Noroc că vitele nu intrau în loc oprît, căci nu era decât pădurea. Iar din pădure pădurarul nu-şi putea globi vitele sale.

Atîta lucru ştia şi Nîţă, şi aşa avea curaj să scape de acasă cu vreun car care mergea la moară. Nu-î păsa că n-are traistă cu demîncare după grumaj, morarul îi dădea totdeauna să mănânce. Îngrijorat era numai să poată veni mai devreme, până nu se înnoptează, să-şi caute vitele prin pădure. De câteva ori s-a înapoiat fără ele şi a mâncat nişte bătaî, să-î plîngă şi mîtele de mîlă. De-atunci nu se mai întorcea seara fără vite şi, dacă nu era car de la ei din sat să se întoarcă după-amiază, Nîţă pleca pe jos, şi ajungea mai iute ca şi cu carul cu boi.

Pusese el pe Joiana, vaca cea mai neastîmpărată dintre vitele lor, un clopot cu lîmba ascuţită, care se auzea din mari depărtări, şi totdeauna afla vitele duse departe prin pădure. Le afla totdeauna în tăieturile cele mai tîner, unde creştea iarba mare şi grasă, trifoi şi lucernă sălbatică şi lujerii cei mai fragezi.

Când intra în curte cu vitele sătule tobă, ai casei ştiau unde s-au săturat, dar li s-a urât să-l mai tot înfrunte pe Niţă: ştiau că şí așa era în zadar.

De trei-patru ani îl trăgea ața la moară. Ar fi putut merge și pe jos, căci ştia prin zăvoiul din lunca morii poteci pe care ajungea mai curând decât cu carul. Dar era una din marile plăceri ale vieții lui să meargă cocoțat pe sacii plini — încolo cu grăunțe, încoace cu făină calduță încă.

Drumețul se trezea numai cu Niţă că iese dintr-un tufiş de răchite. Cunoștea pe nume pe cei mai mulți.

— Bade Dumitre, mă lași în car?

— Te las, da' unde te duci?

— La moară.

— Aveți și voi măcinis?

— Nu avem.

— Păi, cum? Ce să faci la moară?

— Nu fac nimic, numai mă uit.

— La ce te uiți?

— N-am la ce? Cum se-nvârt roțile, cum se-nvârt pietrele, cum curge făina.

— Hm! D-apoi cei de-acasă te lasă?

— Mă lasă.

— N-ai nici o treabă?

— N-am. Sunt cu vitele.

— Păi, ele nu trăbăsc păzite?

— N-au unde merge, numai în pădure.

Așa se întâmpla de câte ori era un căraș nou, care nu-i cunoștea felul. Cei care îl luaseră o dată cu carul, nu-l mai întrebau nimic, ci-l lăsau să se urce pe saci.

Ce drum neted și moale era prin zăvoiul din lunca morii! Niciodată nu se făcea tînă. Dedesubt era un strat de nisip de pe vremea când a curs odată aici râul morii. Nu se auzeau roțile, nici pașii vitelor, chiar când carul era tras de cai potcoviți.

Lui Niţă i se părea că plutește, iar dacă închidea ochii îi

părea că stă pe loc. Míreasma grăunțelor uscate pătrundea prín sací, iar la întoarcere mírosul făínií proaspete de grâu și de porumb îl amețea.

Íl plăcea să se întindă cât era de lung pe un sac plín, cu fața în sus, cu brațele încrucíșate căpătâi. Dar nu rămânea mult așa. Șezând în carul încărcat cu sací, vedea pe deasupra zăvoíului, îmbâcsít de tufe de răchítă și de sălcíi. Aící se símțea maí stăpân decât în pădurea cea mare de pe Coasta Moríi.

Dínspre râu veneau adíerí răcoroase, tot maí umede, cu cât se apropiáu. Deodată urechea lui príndea o larmă ușoară, depărtată, maí mult un zvon, și Níță tresărea de bucuríe și de plăcere: cunoștea căderea depărtată a râului prín íazul care-l tăia, de la un țarm la altul, ca o spínare neagră de balaur.

Asculta cu încordare, și de multe orí nu auzea ce-l întreabă omul de pe lângă víte.

— Ce-í cu tíne, măi Níță? Parcă aí amuțit.

— La ce te gândești, măi băiete, de nu maí spuí o vorbă?

— Aí voștrí când au maí dus pe urmă la moară?

— Maí príns-a tatăl-tău víte în tăieturí, în vremea dín urmă?

— Sunt în anul ăsta alune pe Coasta Moríi?

Uníi, când vedeau că nu răspunde, înălțau dín umerí și se mírau de cíudățenia băiatului. Íl vedeau cu fața cam schímbată, cu línii de seríozitate grea, ce nu se potrívea pe obrajíi unui copíl, și se mírau în sínea lor.

Altíi nu-l lăsau până nu răspundea.

— Pare că ascultí ceva, măi Níță. Ce tot ascultí?

— Dumneata nu-l auzí?

— Nu! Ce să aud?

— Cum sună íazul.

— Ce spuí? Iazul? D-apoi e încă departe. Tu-l auzí de-aící? Băiatul înclína dín cap.

Omul íși încorda auzul, dar nu príndea nící un zgomot. Era de fíecare dată o mare încântare pentru Níță să príndă de departe murmurul íazului, să-l urmărească, cocoțat pe sací, cum crește în mersul nezduncínat, lín, al carului pe drumul

píelos. Când mergea sau venea pe jos, nu se putea încânta așa de tare de cântecul íazului, nu-l putea urmări așa de bine.

Și cum se întârea cântecul acela pe măsura apropierii de íaz, până când se pîrdea deodată în larma răsunătoare, seacă, totuși, și țipătoare, ca la despîcarea cu securea a blanelor uscate de stejar, a căderii râului spîntecat de împletitura íazului!

Atunci, într-o clipă, Nîță sărea din car și alerga la íaz, la marginea râului, deasupra morii.

Omul care-l vedea mai întâi rupând-o la fugă se speria, nu știa ce l-a apucat, oprea carul în drum și se lua fuga după el.

— Ce-í, măi Nîță, ce te-a apucat? întreba omul cu sufletul la gură de atîta alergare.

În larma íazului trebuia să-í strige mai de multe ori vorbele, până-í răspundea băiatul.

— Ascult cum vâjâie și răsună!

— Apa?

Nîță făcea semn din cap.

— Mí-era frică să nu faci vreo prostie.

În al doilea rînd, când îl aducea pe băiatul pădurarului de sub Coasta Morii, nu mai alerga după el, cum nu-í mai aveau grijă nici ceilalți rumâni care îl aduceau la moară și-í cunoșteau năravul.

De câte ori venea la moară, Nîță se oprea mai întâi lângă íaz. Vuíetul șuvoaíelor de apă ce năvăleau prîntre coastele negre ale íazului, ca niște șerpí groși, sclípitori de gheață, se prăbușeau de la o înălțime de peste doi metri și se sfărâmau în valuri ce fierbeau cu furie în spuma albă, clocotitoare, împrăștiînd puzderii de stropi în aer. Vuíetul acesta neînterupt parcă îl rídica pe Nîță de la pămînt și-l ținea atârnat în văzduh. Atârnat de ce? De nimic!

Nu avea ochi să vadă tot, nu avea urechi să audă tot. Ar fi rămas cu ceaurile să vadă și să asculte mereu, dar știa că-l mai așteaptă și altele. Și când venea într-o altă zi, mínunile de la íaz începeau din nou, ca și celelalte.

Al doilea popas al lui era la írugă, unde erau stavíele ce

opreau şi dădeau drumul apei bătute de íaz, la roţile moríí. Íi plăcea apa oţelítă parcă de alunecuşul căderíí şi de strânsoarea între pereţíí de blane groase. Părea un balaur încordat, o víetate sură şi grea, pornítă la atac. Puterea apei, a curentului dín írugă, sporea pe fíecare metru de apropiere de roţi. Înainte de a se repezí în ele, muşcă într-altă stavílă şi se aruncă sub roţi sfâşíat în două, cu două capete cu coama spumoasă, să şi le spargă în lopeţile ce le aşteptau ascunse în apă, în valurí de spumă, în nouraşí de negură şi în stropí greí care împrôşcau până departe.

Níţă, de când a venít întâia oară la moară cu tatăl său, înlemní la príveliştea asta, şi de-atunci o vede mereu, o urmăreşte pe-ndelete, şi mereu rămâne înfípt pe podeţul dín faţa celor două roţi marí şi negre, de pe care, când ajung deasupra şi cad razele soarelui acolo, cíuruie şíragurí nesfârşíte de píetre scumpe.

Oameníí vín şi trec peste podeţ, umblând după treburíle măcíníşului, şi care nu-l cunosc, care îl vād acolo întâia oară se uítă la el întrebător, şi uníí chíar îngíjoraţi.

— Oare de ce sgăură atâta vreme aici copilul ăsta?

— Ştíu eu? Pare cam ameţít.

— Numai să nu ameţească de tot, Doamne fereşte, să cadă în apă.

Trece altul, care-í cunoaşte năravul:

— N-aveţi níci o gríjă! ăsta-í copilul pădurarului de la Coasta Moríí. Aşa e felul lui.

— E cu tatăl său aici?

— Nu. Víne cu câte un car, cum nímereşte.

— Şí de ce víne?

— Íată, se uítă şi el, vrea să cunoască, pare-se, ce-í pe la o moară.

— Poate o fí cam luat de pe drojdíí.

— Nu pare. E un băíat cumínte.

Oameníí vorbesc, trec pe lângă el, dar Níţă nu-í vede, nu-í aude. Cum să-í vadă şi să-í audă când înaintea lui cele două

capete spumoase ale írugí se sfarmă mereu în valurí de spumă, în lopeţile negre ale roţílor, şi stropí se rídícă mereu în nouraší subtírí, şi píetrele scumpe cíuruíe mereu dín înălţímea roţílor? Şí unde maí puí larma, fíerberea aceea nesfârşítă ce se aude dín curentul sfărâmat, pulverízat, care a ţâşnít dín írugă cu două capete pletoase?

Să tot vezí şi să tot ascultí!

Uneorí, când rămâne prea mult aici, pe podeţul dínaíntea roţílor, parcă í-ar vení o slăbícíune la ínímă, se prínde de margíne, de peretele podeţuluí. Í trece ínsă în grabă.

De altfel rar rămâne prea mult acolo. De cele maí multe orí se trezeşte cu o mână prietenoasă pe umăr.

— Aí maí venít pe la noí, Nítă?

Vocea asta moale o cunoaşte bine şi o aude uşor. E bădíţa Níchífor, morarul.

— Maí, bade Níchífor! Azí aí apă maí multă, nu-í aşa?

— Aşa este!

— Se vede că a plouat la munte. E şi cam tulbure apa.

— A plouat, vezí bine. Acum víno în moară, stai de mult aici?

Dín vorbele oamenílor dín moară despre copílul care a íntepenít ínaíntea roţílor, badea Níchífor află devreme de sosírea luí Nítă. Dar îl lasă în voía luí, ştia că până nu vede ce-í pe-afară nu-l poate ţínea în moară. Când íntârzía ínsă prea mult, íeşea să-l caute. Ştia că Nítă maí are încă destulă treabă în moară.

Copíluluí păduraruluí de la Coasta Moríí í plăceau, cât ce íntre în clădírea moríí, două lucrurí: míreasma făíníí proaspete şi colbul alb ce era aşezat pe toate lucruríle dín moară. Îl trăgea ínlăuntru şi-l gâdíla oarecum la ínímă huruítul acela potolít, ce se auzea încă de afară, íar în moară í ímpla auzul.

Era ca pe alt tărâm, de unde n-ar maí fí voít să se íntoarcă acasă.

De când tot venea la moară a observat mereu şi a urmárit toată rânduíala măcínatuluí. Morarul Níchífor, când a văzut

că Nîţă vrea să ştie tot, l-a luat de mână şi l-a dus pretutîndenea prin moară, arătându-î toate taînele morii, ca unui om mare, minunându-se de priceperea copilului.

— Măi Nîţă, tu morar ai să te faci, îi zicea de multe ori. Să-î spuî lui tat-tău să mî te dea ucenic.

Copilul zâmbea parcă şi cu urechile.

— Nu mă lasă! zicea supărat.

— De ce să nu te lase?

— Zice că trăbă să păzesc vitele.

— D-apoi, nu-î vorbă, că le şi păzeşti tu, zâmbea morarul, ştiînd cum scapă el de-acasă.

În scurtă vreme cunoştea, după ce-î arătă morarul de câteva ori, când era făina prea mare sau prea mărunţă, pipăind-o, când luneca pe urdînişul luciu, caldă şi mirositoare.

— Bădiţă Níchifore, la roata asta vine făina prea mare!

— Bădiţă Níchifore, cea de grâu vine prea mărunţă.

Morarul se ridica de pe un sac, unde şedea colbăind din pipă, cerceta şi vedea că Nîţă are dreptate.

— Îţi spun eu că tu morar o să te faci.

Copilul zâmbea iar. Ce lucru minunat ar fi să ajungă morar, să poată vedea în toată ziua iazul, iruga, roţile cele mari şi negre, vâjâitul hurducat al pietrelor de moară ce se învâteau ameţitor sus, în podul morii, sub coşurile pline de grăunţe, să audă mereu larma asta dintr-o lume nouă!

În anul al doilea, de când venea pe la moară, într-o vreme secetoasă când nu umbla decât o roată, Nîţă îi zise morarului:

— Bade Níchifore, în râu este încă apă destulă, dar curge prea multă prin iaz, fără nici un folos.

— Curge, dar ce să-î faci?

— Să astupî mai bine iazul, să se abată mai multă apă la irugă.

— Să-l astup, ca după ce va veni un potop să se proptească râul cu putere în iaz şi să mî-l ducă cu totul.

— Da' să nu-l astupî, numai cât e secetă.

— Adică ce fac azi să strîc mâine. Dar cine poate dovedi

atâta și atâta cheltuială?

— Să nu strîci. Să puî înainte iazului niște stăvîlare ca la îrugă. Când e apa mică, lași stăvîlarele de dinaîntea iazului până pe fundul râului; când crește apa le ridîci și nu-ți mai duce râul nici un iaz. Stăvîlarele trăbăsc numaî o dată făcute și rămân acolo ca și la îrugă.

Morarul îl privi mirat, trase un fum adînc din pipă și zise:

— Măi-măi! Se vede că tu ești cumînțenîa pămîntului. Așa ceva, cum spuî tu, mai că s-ar putea face.

— Se poate, vorbî vesel copilul, de ce să nu se poată? La îrugă de ce se poate?

Altă dată, după ce rămase mult prîn podul morîi și se tot uita la vîrtejul pîetrelor, după ce ieși afară și, uitîndu-se la roți, văzu că nici jumătatea apei din îrugă nu fugea sub roți, și cealaltă năvălea pe jîlpul gol, se apropie de morar și zise:

— Bade Nîchîfore, nu crezi dumneata că s-ar mai putea pune două pîetre la moară? Mai mult de jumătate din apă curge fără folos, pe jîlpul gol. Ce zici dumneata? Să macini cu patru pîetre?

— Da' la la patru pîetre le trăbă patru roți, măi Nîță. Unde să le puî?

— S-ar putea și cu două roți. Să mai fie un pod și deasupra celor două roți, să se mai pună două în podul deasupra, sub coșurile lor, iar pîetrele de sus să fie legate oarecum de cele de jos, să le învîrtă acestea.

Morarul rîse.

— Măi Nîță, mi se pare că tu tot n-o să te faci morar, ci poate un înginer. Știi carte?

Copilul clătîna din cap. Se născuse și crescuse în casa de sub Coasta Morîi, și satul era la opt kilometri. Cum să umble la școală?

— Dacă nu știi carte e rău, că fără școală nu te poți face inginer.

Nîță nu știa ce-i un inginer și nu-i păru rău, el voia doar să se facă morar.

Bădîcul Níchîfor îl îndrăgise pe băiat şi-î arătă toate şuruburile morii. Îl dădea să mănânce de amiază şi-î spunea pe ce vreme să pornească spre casă, când nu pleca nîcî un car de la ei, iar când era vreunul îi spunea dîn vreme.

De înotat l-a învăţat un fecioraş al morarului, care umbla prin apă ca peştele. Nîţă a învăţat repede toate felurile de înotare, pe care le ştia acesta, şi se lua la întrecere cu el. Nu se temea să se scalde nîcî sub iaz unde fierbe apa, nîcî la gura jîlîpurilor, când apa năvălea în spume de sub roţi şi făcea la coada morii valuri mari.

* * *

Odată, când pădurarul Vísaríon veni la moară cu Nîţă, morarul îl luă pe pădurar la o parte şi-î zise:

— Păcat că nu dai copilul ăsta la şcoală!

— Cum să-l mai dau, că a trecut peste anii şcolii? Cum să mai înveţe cal bătrîn? Apoi satul e prea departe de noi.

— Nîcî nu zic să-l dai în sat la şcoală.

— Dar unde?

— La oraş!

— Fugi de-aici, bade Níchîfor! Acolo nu l-ar mai primî în nîcî o şcoală. Apoi cine are banî pentru asta? Îmi pare şi mie rău că n-a învăţat carte, dar ce să-î fac? Unde să fî învăţat?

— Ascultă-mă pe mine, Vísarioane, şi dă copilul la şcoală la oraş. Într-un an face toate clasele primare, adică ce se învaţă patru ani în şcoala satului. E deştept — lucru mare.

— N-am banî, bade Níchîfore!

— Vorba ta dîn urmă?

— D-apoi cum?...

Dar pînă la urmă pădurarul, cu chîu, cu vai, vânzînd ce-a putut, l-a dus pe Nîţă la şcoală, la oraş.

După ani grei de luptă cu sărăcia, dar plîn mereu de curaj şi de voie bună, Nîţă, fiul pădurarului de la Coasta Morii, ajunsese un îngîner vestit. Norocul lui a fost că şi pe lângă oraşul în care a învăţat trecea un râu, încă mai mare decît cel de la ei, şi aici, la marginea oraşului, era o moară şi încă cu patru pietre,

şi peste râul de aici încăleca un íaz ca o spínare de balaur uriaş, netedă, lucínd în soare, căcí era de beton. Şí de câte orí se símţea ostenít, sau prea necăjíť, venea să se rísípească, şi cu el deodată, se rísípeau necazuríle lui, în frumuseţíle sorbíte încă dín copílărie cu atâta patímă.

Şí nu ajunsese numai íngíner vestít, nu-í lucra numai míntea, cí şi íníma, rămânând îndrăgostít de tot ce era frumos, rămânând tânăr până la bătrâneţe.

ÎNTRE STEJARI

La margínea păduríí era o poíană rotundă, care se rezema cu spatele pe întunerícul stejarílor bătrâní, cu ramurí groase, strâmbe şi încălcíte, iar cu laturea de către luncí cu un brâu de stejăriş mai tânăr, ca un semícerc de verdeaţă lumínoasă. În mójlocul poenííí străjuía sínguratíc un stejar scorburos, cu trunchíul gros, cu scoarţa aspră şi crăpată ca níşte solzí de peste străvechí cu multe ramurí uscate, negre, dar cu coroana încă verde, largă şi puternică.

În poíană nu creşteau buruíení şi íarbă aspră de pădure, cí íarba fragedă a luncílor dín apropiere, semn că semícercul de stejăriş tânăr, ce strângea poíana ca-ntr-un braţ, nu se prăşíse de mult şi că lunca se ínfunda mai ínainte adânc în pădure.

Numele „Între stejari” nu prívea poíana, cí pâlcul íntíns de la margínea păduríí, în care nu creştea nící un alt neam de copac, cí numai stejari bătrâní, dar víguroşí încă, şi care erau la dístanţe marí unul de altul, încât vedeai príntre eí până departe. La umbra lor nu creşteau tufíşurí, cí numai íerburí ínalte şi aspre în margínea cărora te puteai tăia uşor la degete. Aveau níşte ferăstraie fíne, cu dínţíí mărunţí, ce nu se puteau vedea decât tare de aproape.

Nící într-un alt loc dín pădure nu mai creşteau, pe o íntíndere mai mare, un síngur fel de arborí, cí amestecaţi: fagí, stejari,

arțari, jugaștri, mai rar chiar și tei și mestecenii.

Așa că, la partea asta de pădure, îi zicea „Între stejari” și chiar poiana purta acest nume.

Aici era împărăția graurilor. Stejarii cei bătrâni erau plini de scorburi, de găuri scobite de ciocănitori, și aici își făceau graurii cuibul. An de an ouau, cloceau și scoteau puii sute și poate mii de grauri.

Până nu începea ouatul, stolurile lor întunecau pe câteva clipe soarele, așa zburau de deși și de învăluiri peste lunci, peste dealurile învecinate, ca apoi, vâjâind, să se lase ca un nor pe crengile stufoase ale stejarilor celor bătrâni. Mai târziu, zburau tot mai rar în pâlcuri. Apoi se mai arătau în văzduh doar grauri singuratici.

Când ieșeau puii golași și își înșirau ciocurile tivite cu zăbale galbene, pe marginea cuiburilor, în poiană, între stejari începea o forfoteală mare. Se țeseau mereu prin aer părinții grijulii și harnici și le aduceau în cioc hrana așteptată.

Băatul pădurarului, Vasilică, pe vremea asta venea mereu cu vitele în poiană și urmarea, cu încordare, la care găuri din stejari, și la câte, zburau graurii cei mari cu demânare. Vitele aveau pășune bună aici, așa că el putea să nu le mai aibă grijă, și să numere cuiburile graurilor. Dar numărul nu era ușor. Cuiburile erau multe în același stejar și câte trei-patru, și până trecea de la un copac la altul și aștepta să vină pășările sure cu mâncare în cioc, uita adeseori până la ce număr a ajuns. Așa că trebuia să înceapă din nou, căci voia să nu greșească nici cu unul, când îl va întreba fratele lui cel mare, Dumitru, câte cuiburi cu puii sunt.

Avea treabă Vasilică, nu glumă! Uneori se uita pierdut la ciocurile tivite cu galben ce se înșirau pe marginea găurii din stejar, se uita întins până ce veneau părinții de câteva ori cu mâncarea, și zâmbea cu toată fața când îi vedea cum cască cu toții ciocurile. Când se trezea, nu mai știa unde a rămas cu numărătura.

Din când în când, trebuia să iasă dintre stejari să vadă dacă

mai sunt vitele în poiană, orî au ieşit în luncî. Şi iar uita număratoarea şi iar începea de la cap, cu stejarul dîn mijlocul poienii în care erau cînci cuiburi cu puî golaşi.

I-ar fi plăcut să vadă şi puî mai mărişori! Şi se mira cum sunt toţi de aceeaşi vîrstă, toţi golaşi încă.

De la o vreme, când văzu că greşeşte mereu, îşi rupse dîn caietul lui o foaie, îşi puse în buzunar un capăt de creion rămas dîn iarnă, de la şcoală, şi, de câte orî trecea de la un stejar la altul, făcea însemnare pe foaia de hîrtie. Dar acum se íví altă greutate: numerele erau aşa de multe unul sub altul, coloane lungi cât foaia de caiet, încât la adunare îi ieşea tot alt rezultat. Când a adunat el la şcoală coloane aşa de lungi de numere? Níciodată! Şi nu numai el, dar nící şcolarií mai marí n-au adunat. Învăţătorul nu le dădea aşa adunări marí.

Vasílică văzu că nu ieşe bine nící cu însemnările. Şi, dacă ar fi fost la adunările de azi, diferenţa de numai câteva cifre faţă de cele de ieri, încă treacă-meargă. Dar erau deosebiri de zeci de cuiburi. Chiar în adunarea coloanelor de fiecare zi îi ieşeau sume deosebite.

Frate-său Dumítru încă nu l-a întrebat câte cuiburi de graur a aflat. Încă nící nu ştia că au ieşit puíí. Dar îl va întreba nu peste mult. Şi de ce-í va răspunde, şi cum îi va răspunde atârna un lucru de mare însemnătate.

De mult tot voía Vasílică să-l ducă într-o seară şi pe el, frate-său Dumítru, când mergea cu puşca la marginea pădurii, să pîndească la iepuri, să vadă şi el cum împuşcă un iepure. Dumítru l-a tot amînat şi, pe urmă, când a văzut că nu poate scăpa de el, í-a zís:

— Te duc dacă-mí spuî câte cuiburi de graur sunt între stejari. Dar să ştii că pe urmă le număr şi eu... Dacă nu vei íí greşit, te duc.

Şi acum asta era neliniştea şi zdroaba lui Vasílică: să afle toate cuiburile cu puî şi să nu greşească la număratoare. De ce ţinea Dumítru aşa de mult să ştie câte cuiburi sunt şi în care

stejari? Vasílică nu ştia. Poate ca să-l pună pe el la probă, poate că ştia înaintea că vă greşí, şi anume-í cerea, ca să nu-l ducă cu el la pândă la iepurí.

Aşa trecură zilele şi puíşorii creşteau. Vasílică umpluse şi rupsesse multe foi rămase nescrise în caietul lui; de câte ori făcea o adunare pe o foaie, ce nu se potrivea cu cea de íerí, cum aceea nu se potrivea cu cea de alaltáíerí.

Le rupea, nu cumva să-í cadă însemnările în mâna lui Dumítru, să vadă ce adunări ştie face! Ce ar mai râde de el şi l-ar mai batjocorí! Las', că-í ştie el felul lui frate-său!

De ceea ce se temea Vasílică, se întâmplă într-o zí. Dumítru îl întrebă:

— Măi Vasílică, n-au íeşít încă puíí de graur?

— Au íeşít!

— De ce nu mí-ai spus?

— Sunt încă mící, golaşí şi cu zăbale.

— Aí numărat tu cuíburíle?

Copílul stătu o clípă la îndoială.

— Încă nu, bădîţă.

— Vezí şi le numără. Ştií ce înţeles avem. Să nu greşeşti. Şí încă ceva: să bagí de seamă să nu ne trezím fără puí în cuíburí. Cât ce le cresc penele, zboară. De când aí văzut în cuíburí puí?

— Va fí o săptămână.

Atunci grăbeşte-te cu număratul, că peste o săptămână vín şi eu să număr cuíburíle.

Vasílică începu íarăşí să numere în cap, fără însemnări. Parcă tot nu greşea aşa de tare ca şi cu adunările dín caiet. Vreme de-o săptămână le mai numără în fíecare zí. Vezí bine, tot alte sume îi íeşeau, căcí stejarii cu cuíburí erau mulţi, iar cuíburíle şi mai multe.

În zíua când se trezí cu Dumítru în poiană, le mai numărased de două orí şi-í íeşít tot alt număr. Pe care dín două să í-l spună fratelui său?

Dumítru păru că şí-a uítat de înşelesul lor. Porní sîngur prîntre stejari, se oprea lângă unul, se oprea lângă altul, se uíta la găurile negre, vedea capetele puilor, iar mergea, iar se oprea. „Le numără!” îşí zíse Vasílícă şí îngheţă de frícă. El rămase în poiană şí de acolo îl urmărea pe fratele său. De frícă îşí uítă şí cele două sume ce-í íeşírá la numărătoarea de azí. Ce-í va spune?

Dumítru se întoarse.

— Mâine, cel mult poimîne, vor zbura puíí, măi Vasílícă. Trebuía să-mí spuí măi devreme când au íeşít. Acum să vedem cât sunt de marí. Văd că în stejarul de aici, dín mîjlocul poieníí, sunt cínčí cuíburi, şí nu-s prea sus. Haída să te rídíc să-ţi bagí mîna în gaură să scoţi unul, să vedem cum stă cu penele.

Vasílícă rămase lemn.

— Ce? Țí-e frícă? Doar te rídíc eu, şí pe urmă puí pícíorul pe umeríí meí, cu o mînă te ȝíí de creanga ceea care-í chíar lângă un cuíb, cu cealaltă scoţi un puí. Tu aí mînă mică şí íncape uşor.

Dar copílul nu se mîscă.

— Nu vrei? Nu credeam că eştí aşa de frícos.

— Nu mí-e frícă, bădíţă.

— D-apoí ce?

— Mí-e frícă să nu-l sugrum când îl voí prînde cu mîna şí-l voí trage dín gaură.

— Ş-apoí ce?

Vasílícă nu măi zíse nímíc. El văzuse de câte orí ce tărăboí fac grauríí când se apropía vreo ȝarcă sau vreo cíoară de un cuíb. Şí el le-a zburătácít de câteva orí. Cum să se atíngă de un puí?

Dumítru îl príví cíudat. Ce era cu Vasílícă?

— Spune-mí dar câte cuíburi aí numărat, şí mă voí urca eu în stejar.

Copílul se zăpácí şí spuse, pe răpuşíe, vreo treí numere, cum í-au venít în mînte.

— Nu ştíí?

— Nu știu, de bună seamă. La numărătoare mi-au ieșit tot alte numere.

— Sunt șaiszeci și șapte de cuiburi, aruncă Dumítru vorba. Nu le numărase, dar înțelegea că Vasílică va lua de bună socoteala lui.

Copílu puse capul în piept și nu mai zise nimic.

— Așa că înțelegerea noastră nu mai rămâne în picioare. Și eu chiar în seara asta ies cu pușca.

— Și nu mă duci?

— Cum să te duc, dacă n-ai numărat cuiburile?

— Du-mă, zău, bătă!

Dumítru tăcu o vreme, părând că se gândește.

— Știi ce, măi Vasílică? Te iau deseară cu mine, dacă îmi scoți un puí din cuibul ce ți-am arătat. Iată, facem o nouă învoială!

Dar copílu nu voí. Vor veni graurii când va striga puíul și-l vor vedea cu mâna în cuib! Nu! Nu se poate! Mai bine nu se duce cu Dumítru deseară, să-l vadă cum împușcă iepurele. Și-apoi nu putea să-l prindă rău, de grumají, când să-l scoată din cuib și să-l sugrume? Nu! Mănânce-și Dumítru iepurele!

Fecíorul, când văzu că n-are ce face cu el, se cățărá în stejarul bătrân, se prinse cu o mână de creanga ce-í arătase lui Vasílică, își vârî destul de greu mâna în scorbură și scoase un puí. I-l arătă și lui Vasílică: avea pene mari, era gata de zburat.

Dumítru slobozí puíul în scorbură și se pregătea de coborât, când sosírá graurii alarmați de țipetele puíșorului.

Vasílică, cu sufletul la gură până atunci, scoase un suspín de ușurare. Puíul nu pățise nimic.

— Poate te-ai temut să nu te mănânce graurii cei mari, măi copíle?

Seara aceea Dumítru nu avu vreme să íasă cu pușca. Avu ceva de lucru. Dar în dímineața următoare, díș-de-dímineață, se repezî între stejari, în mână cu un míc toporaș și cu o traistă după cap, și începu să se cațere în stejarii cu cuiburi, cíoplea ínrarea găurii unde nu-í íntre mână, nu știu ce făcea cu puíi,

ce-í băga mereu în traístă, şi în vreme de un ceas avu traísta pe jumătate; şi se opri díń lucrul lui.

Gauríí făceau mare tărăboí, zburau în jurul cuíburilor ca ameţíţi şi erau tot mai mulţi.

Când vení mai târzíu cu vítele, Vasílică văzu zborul neogoít pe la multe cuíburí, auzí círípíturí în scorburi, puíí íeşeau pe margínea găurílor şi se lăsau în jos în zbor nehotărât. Văzu şi urme de tăieturí pe la margínea scorburilor.

Ceva se-ntâmplase pe le cuíburí, de bună seamă! Dar ce? Nu putea şti. Dar ceva cu primejdíe pentru gaurí. Uíte-í cât sunt de nelíníştiţi! Toată zíua a fost supărat. Ce să fie? Țărcí orí cíoare nu se vedeau. O vulpe nu se putea urca așa de sus. Dar chíar dacă s-ar fí urcat, nu í-ar fí íntrat capul pe gaură. Poate să fí tras puíí cu laba? La multe cuíburí ştiute de el cu puí, acum nu se mai arăta níci unul...

Seara, mamă-sa puse pe masă o cratiță mare, plínă cu tocăniță de puí, şi o mămálígă cât o rotílă de plug. Avură şi doi cosaşi în zíua aceea. Dumítru se uíta cu coada ochíului la Vasílică. Mírosul tocăniței umplu odaía. Copílului íi plăcea lucru mare tocănița de puí cu mămálíguță caldă.

Începură să mănânce.

— Măí, oamení buní, am tot auzít că tocana de gaurí e mínunată, dar până acum n-am mâncat, zíse unul díntre cosaşi.

— Ba eu am mai mâncat, vorbí celălalt.

— Noí, de când a crescut Dumítru, mâncăm în tot anul o dată pe vremea asta.

Vasílică mânca, asculta, dar nu înțelese până nu vorbí tatăl său de Dumítru. Atunci mâna în care țínea furculița, cu un gogoloş de mămálígă cu care înmuíase în cratiță, íi înțepení între masă şi gură, îngălbení şi-í vení să verse. Mamă-sa îl luă repede de la masă şi-l scoase în tîndă.

— Vezí ce păţeşti dacă mănâncí prea lacom? Haí şi bea un pahar de apă!

Dar copílul se lăsă pe víne şi nu voí să mai scoată níci o vorbă. Cât ce-l părăsí mamă-sa, íeşi în curte, díń curte în

grădínă, șezu pe-o piatră sub nucul cel mare și ízbucní într-un plâns cu sughíțurí.

Târzíu îl află Dumítru, care-l căuta peste tot locul.

— Las', Vasílică! Tot o să te duc eu să vezí cum ímpușc íepurele.

Copílul se smucí mâníós dín mâna lui.

— Nu! Nu maí víu cu dumneata. Adică de-aceea voíaí dumneata să vezí cât sunt de marí puíí!

Șí începu să plângă cu hohote.

— Tací, maí prostule! Tu nu ștíaí că grauríí sunt buní de mâncare? Ce te míorlăí? Parcă tocană de puí de găínă nu mănâncí?

— Da' nu-s puí de graur! Of! Săracíí de eí!

Șí íar se puse pe plâns.

Nící mamă-sa nu l-a putut ímpăca! Șí toată noaptea a suspínat prín somn.

NEPOATA LUI MOȘ MITRUȚ

E în toíul seceríșuluí. Satul țiúíe a pustíu, ulíțele goale așteaptă zadarníc: nící copííí nu maí íes să se joace în praful lor, răscolíndu-l și píerzându-se în nourașíí ce se rídícă deșí, greí, ínecăcíóșí, lumínați de soare. Afară e un zăduf arzător, și toată suflarea câtă a maí rămas în sat, s-a tras la umbră. E către amíază și soarele e ca o bobotaíe de argínt. Căíníí și-au căutat umbră de dímíneață și nu s-ar míșca de acolo, chíar dacă ar trece o laíe de corturarí pe ulíțe. Găíníle plouate, ca vaí de capul lor, s-au scăldat o vreme în țărána de pe lângă garduríle cu streășínă, íar acum, cu penele burzuluíte, stau pe-o dungă, cu un pícíor și o arípă íntínsă.

Deșí se apropíe amíaza, purceíí luí moș Mítruț — flămânzíí lumíí — nu míșcă în cotecíorul lor. Sunt cíncí, și stau íntínși pe-o lature, arătându-și píelea roză de pe pântece cu fíre rare

de păr bălan, şi suflă des, cât parcă í-a fugărit cîneva.

De pe partea lui moş Mítruţ ar putea să zacă așa până seara: el nu se mai gîndeşte să le dea de mîncare. De vreo cîteva săptămîni, părea că nu se mai gîndeşte la nîmíc. Níci să mănânce.

El dormítează mereu într-un scaun cu spetează, scaun larg, de stejar, pe care îl făcuse încă moşul său, meşter bun pe vremea lui. Acum scaunul pare poleit, așa-í sclîpesc braţele. E bine încheiat şi acum nu í se mîscă picîoarele, nu scârţâie.

Moş Mítruţ íşi aduce uneori amînte că în scaunul acela au şezut la bătrîneţe mari şi moşul său, şi tatăl său, şi că de acolo au fost ridícaţi şi întínşi pe laviţă, cu mîinile cruce pe píept.

Acum í-a sosít rîndul lui să dormíteze în scaunul acela. Şí dacă í-a sosít, ce este? Nîmíc. El nu putea vedea moartea decât ca un nîmíc, sau ca o adormíre. Dar mai mult nu vedea nîmíc, nu se gîndea la nîmíc dín víitor. Se zbăteau prín mîntea lui numai frînturí dín viaţa trăită, ca nişte adierí uşoare care nu-l tulburau.

Putea rămînea nemîşcat zíua întreagă, dacă nu ar avea pază pe nepoată-sa, Línuţa, o copílă blondă ca o păpădie, íute şi prícepută la multe, deşi nu avea încă doisprezece ani.

Mai bucuros s-ar fí dus şi ea să înveţe a secera, să adune mînunchiurile de spíce secerate de către cei mari şi să le pună legăturile făcute de ea. Legăturí ştia face dín anul trecut.

În anul trecut, moş Mítruţ putea rămînea încă sîngur acasă, în toíul lucrului la hotar. Nu era níci o prímejdíe să închídă ochii fără lumînare. Iarna trecută însă l-a dat gata, a íeşít în primăvară slăbănog şi nu s-a mai întremat, dímpotrivă, a tot scobâlţít în puterí.

Cíne să rămîna cu el acasă? Numai Línuţa putea rămîne, căci ea era cea mai mícă între surorí.

În întâiele zíle copíla a fost tot supărată, şi uneori parcă-í era greu să aibă gríjă de bătrîn, ceea ce mai ínaînte nu se întîmplase; íi plăcea de bunicul şi se străduía să-í afle dín ochi orice dorínţă. Dar acum, rămasă sîngură cu el, parcă-í era așa de pustíu, cum pustíi íi păreau casa, curtea, grădína. Şí parcă

tot pustíul acesta se despríndea dín moş Mítruţ, care moşăia mereu în scaunul cu spetează. Pustíul ízvora şi dín gândul că toate copíile de aníí eí erau acum la câmp, numaí ea trebuía să păzească pe bătrân.

Dar, cu vremea, sufletul ei se linişti şi se înşenină, când băga de seamă cât de neputincios ajunsese bunicul său. Oare cum era cu putinţă să se ridice cu atâta greutate din scaun şi ea să trebuiască să-î stea la îndemână nu cu o cârjă, ci cu două, să î le pună în mână până nu pornea din scaun? De ce î-or fi tremurând aşa de tare mâinile, încât vărsa jumătate lingura de zeamă când mânca? De ce nu mai putea înghiţi, numaî mămligă caldă, sau bucăţele de pâine muiate în zeamă? Doamne sfînte, oare aşa ajung toţi oameniiî când sunt tare bătrîni?

Mamă-sa îi lăsa dîmîineața cîorba gata în oală, Lînuța trebuia numai s-o încălzească la amiază. Și, văzînd cum varsă lîngura, se gîndi să-î dea ea de mîncare, ca la copii cei mici, dar o vreme nu îndrăzni: parcă și-ar bate oarecum joc de el. Dar într-o zi, văzînd că varsă mai tare dîn lîngură, își luă inîmă în dînt și zise:

— Bunícule, las' să-țí dau eu cu línghura.

Moş Mîtruţ nu înţelese şi nu zise nimic, iar copila îi luă
lingura din mână şi, umplând-o în blid, i-o apropie de gură.

Bătrânul înțelese atunci și o plesni peste lingură.

— Încă nu-s neputincios ca un copil mic. Pot să mănânc încă cu mâna mea! zise el supărat, cu un glas tremurător.

Putea! Vedeă Lînuța cum putea! Acum, supărat cum era, îi tremura mîna și mai tare și, cînd ajungea cu lîngura la gură, sorbea numai aer.

Línuţei îi păru rău că îndrăznise şi supărase pe bătrân. Nu ştia cum să-l mai împace!

— Bunícule, vrei să-ți fac papară-jumări, din două ouă? Am două proaspete de azi.

— Ce spuí?

Nepoata repetă propunerea.

— Aí două ouă. Şí ce-í cu ele? Pune-le bine în cămară.

— Vreau să-ţi fac o papară, bunicule.

— Păi, da, că tu ştii face papară!

— Ştiu!

Línuţa ştia că bunicului îi place papara cu mămăliguţă caldă. Ştia face; într-o oală mică, ştia face şi mămăliguţă.

N-a încercat să facă singură, numai când a rămas de pază lui moş Mítruţ, văzând că bunicul său nu poate înghiţi mămăliga rece. Dar acum, încercând de câteva ori, învăţase şi-í făcea la fiecare amiază.

Nu mai zise nimic, îl lăsă pe bătrân la masă, ieşí în tindă şi în curând se întoarse cu o crăticioară. Moş Mítruţ simţi îndată mirosul nou şi ridică capul.

— Aí ştiut tu să faci?

— Ştiut, moşule. Uíte şi furculiţa şi mămăliga caldă.

Cu furculiţa era mai uşor decât cu lingura. Bătrânul mânca jumătate din papară.

— Mănânc-o toată, bunicule.

— Mie mí-e destul. Asta-í a ta.

Din ziua aceea Línuţa-í făcea la amiază şi papară, când avea ouă, dar numai din câte unul. Ea nu voia să strice ouăle şi pentru ea. Avea ce mânca.

După ce mânca moş Mítruţ, Línuţa îi dădea cele două cârje şi-í ajuta să meargă iar la scaunul lui.

— Acum mă duc să dau la purceí, bunicule.

— Ce purceí?

— La purceíí noştri.

Bătrânul o întreba de fiecare dată, aşa că Línuţa înţelese şi nu se supăra că-í pune aceeaşi întrebare, în toată ziua.

În odaie era răcoare bună. Línuţa astupa în fiecare dimineaţă ferestrele cu năframe negre, să nu bată soarele, să nu zboare musca.

Într-un colţ al laviţei, îi lăsase mamă-sa de la început o luminiţă de ceară şi o cutie cu chibrituri.

— Să grijeşti, Línuţa dragă, să aprinzí luminiţa şi să í-o ţii la cap când veí vedea că suflă greu şi-í cade capul în piept. Să

nu-și iasă sufletul fără lumânare!

Copíla ce să știe când va muri? Dar níci nu voía să se gândească la asta. De când se obișnuise să fie síngură cu bunícul său, de când văzu că-í poate fi de folos, că-í poate face o mâncare ce-í place, nu mai trăia într-un pustíu și-í trecea zíua íute.

Uneorí, se trezea că bunícul său íi pune întrebări ciudate, la care, de altfel, níci nu aștepta răspunsul, cí punea altele.

— Oare a venit Joána dín ciurdă? Să vezí să nu iasă víțelul dín cotecíorul lui până mă duc cu șusterul.

Línuța știa că Joána avusese víțel mic ínainte cu doí aní, și că acum níci nu mai era la eí, o vânduse tatăl-său.

— Am tot zís să-í puneți zgardă la grumají lui Bălan. N-ați ascultat, și acum l-a sfâșiat lupul.

Nepoata își aducea amínte că íntâmplarea cu Bălan a fost ínainte cu vreo patru aní.

— Om de nímica Pavel ăla, v-am spus eu să nu vă faceți de lucru cu el.

Línuța nu mai știa de acel Pavel.

— Păi și popa ăsta ar putea să nu mai bată târgurile în zile de dumínică, cí să-și vadă de biserícă.

Copíla nu mai íntelegea ce vorbește bunícul său...

De vreo câteva zile, moș Mítruț nu mai vorbea síngur, níci nu mai mânca, făcea numai semne către cana cu apă, dín când în când.

— Línuță dragă, să gríjești de lumânare, íi zicea acum mamă-sa în toată dímíneața când pleca la lucru.

Nepoata lui moș Mítruț era tot mai íntristată. Stătea pe lavíță, aproape de bătrân, lângă lumânare și o apríndea mai de multe orí peste zí și când bunícul său răsufla greu și horcăia.

Acum íar ar fi dorít să fie la secere cu ceilalți. Nu mai avea nímic de lucru, numai să dea de mâncare la purceí. Bătrânul nu mai voía decât apă. Línuța íi turna într-o ulcică și í-o ducea la gură. Bunícul său nu mai putea ține nímic în mână. Pleoapele-í erau

mereu închise. Dar nu bea níci apă, cí mai mult își muía buzele.

Línuța era cu gândul împrăștiat, departe de aici. Își aducea amínte de când era mică și bunicul său o lua pe genunchi și o huița. O lua și în cârcă și umbla cu ea prin odaie. O arunca mai până-n grîndă și o prîndea ușor.

— Uíu! Tuc-o moșul!

Când crescuse, îi lua apărarea de câte orí o sfădea mamă-sa.

— Dă-í pace, tu femeie! Ce așteptí mai mult de la un copil ca ea!

Dacă era în casă, n-o lăsa níciódată s-o bată, că mamă-sa era o femeie íute dín fíre și zgândărâtă mereu de cei cínci copii.

„Săracul bunicul! Și acum níci apă nu mai poate bea!” își zicea Línuța.

Uneorí îi părea că odaia s-a umplut cu un aer străin, cu o răceală care-ți prînde ínima. Da! Era íarăși pustíul acela de la început, care se desprîndea dín bătrânul ce ședea în scaunul cu spetează, dar acum pustíul era mai mult, mai greu, și pe copilă o furnícau uneorí fíorí de spaímă.

Nu-í era frícă de moartea bunicului, nu știa ce-í moartea, dar pustíul acela rece íntra în ea ca într-un adăpost, și parcă nu mai putea íeși.

Se símțea străină în casa lor, care parcă nu mai era a lor, și uneorí se întreba pentru ce stă ea aici lângă bătrân...

La un suspín mai adânc al lui moș Mítruț, Línuța se trezí și aprínse repede lumânăríca de ceară. Dar și de data asta în zadar. Píeptul bătrânului contínuia să se rídíce și să coboare.

Uítându-se la fața píerítă a bunicului, Línuța símți deodată cum dă năvală dín ea plânsul. Încă nu plânsese până acum lângă bătrân.

Seara, părińții o aflară tot plângând pe lavíță, cu lumânarea de ceară în mână. Era píerítă la față și nu răspundea decât cu câte-o vorbă la întrebările părińților.

Seara, când ei credeau că ea doarme, îl auzí pe tatăl său:

— Măine să rămâi și tu acasă. E cam urâtă treabă să lăsăm

o copilă ca ea lângă cineva care trage de moarte. Poate să între în ea o spaîmă pentru toată viața.

— Da' bătrânul nu moare încă, măi bărbate. Tatăl tău a stat pe scaun nemâncat și nebăut două săptămâni. Avem de lucru. Las' că nu moare!

— Cât va mai trăi, cât nu, mâine să rămâi acasă. Și să vină Lînuța cu noi, să-î mai iasă din cap ce vede de-atâtea zile. Rău am făcut că am ascultat de tine. Să fi rămas cu bătrânul Anuța, că-î fată mare.

— Și să fi secerat Lînuța în locul ei?

Omul făcu un semn cu mâna că nu mai are gust de vorbă și ieși din odaie. Mamă-sa se culcă în odaie cu bătrânul, unde dormea și Lînuța. Ruptă de oboseală, căzu îndată într-un somn greu. Deși se simți vinovată că lasă pe copilă cu bătrânul. Dar nu putea rupe de la lucru pe fata cea mare. Cine să secere?

Lînuța nu putea adormi. Se bucura că va rămânea mâine și mamă-sa acasă, nu va mai fi singură cu bătrânul, căci nu avea de gând să se ducă la secere. Simțea că nu se mai putea depărta de bunicul său. Nu avu nici o bucurie când îl auzi pe tatăl său vorbind de mersul ei la câmp.

De când îl îngrijea pe bătrânul se țesu între el și ea o legătură deosebită de aceea ce-a fost mai înainte și nu o mai putea rupe. Îi era prea milă de el. Mai știa că mamă-sa, cuprinsă mereu de treburi și acasă, își va uita de bunicul și când va face semn către vasele cu apă nu va fi cine să-î ducă apă în ulcică. De pe partea mamei sale el putea muri chiar fără lumânare.

Și nepoata lui moș Mîtruț nu se va duce la secere. Ștînd-o pe mamă-sa acasă, nu va mai umplea-o pustîul și spaîma. Bunicul va pleca dintre ei și era bine să nu-l părăsească, își zicea copilă liniștită acum.

Și se cufundă în somn adânc.

NICU

Casa lui Nîstor e ascunsă între pomii bătrâni în fundul unei

hudîțe. De la ea încolo nu mai este nîcî o casă, încep fînețele satului. Cu poarta ei de nuiele vechi, măcinată de vremuri, cu spărturi prin care sar cîinii — se închide ușița asta strîmtă.

Bîne face că se ascunde între pomi casa lui Nîstor; nu ar avea ce arăta decât pereții scofâlciți înlăuntru, două ferestre cît palma, ușa de la tîndă roasă parcă de cîini pe dedesubt, cît pot intra nu numai găinile ouătoare, ci și purceii, gata să răscolească cu răturile lor bălane peste tot.

Casa e moștenire din moși-strămoși, bulgărită și lîpită din nou în răstîmpuri și în rate, după cum se desprîndea vechea tencuială de lut. Văruitul proaspăt o lumina oleacă, dar umflăturile și gropile din pereți nu se puteau astupa, peretele de grădele însuși se cojise.

În curte era și o poiată lăsată pe-o latură, cu acoperișul strâmb, mai prăpădită încă decât casa. De multă vreme nu mai intrară boii în ea, ci numai câte două vacuțe și vreo patru capre.

Nîstoreștii aștia săraciseră din neam în neam, pentru că avuseră cu toții mulți copii. Au tot împărțit moșia rămasă de la bătrîni, până n-au mai avut ce împărți.

Ion Nîstor care stăpînea acum casa nu mai avea pămînt decât o șîrîncuță de pe care scotea două care de porumb în foi. Nu-i ajungea nîcî până în postul Paștilor. Se împrumuta apoi pentru zile de lucru la vară.

Și aici era tare Ion Nîstor; tot la doi ani ducea cu el un lucrător nou, îi mai ajungea un copil bun de muncă.

Acum lucra cu cîinci feciorași alătura, iar acasă sub zece ani mai avea patru: tot băieți și aștia. Nîcî o fată nu se ivi între atîția. Și, Doamne, ce lipsă ar mai fi avut nevasta lui Nîstor, Măriuța, de-o fată, să-i ajute în casă, la fierț, la spălat rufe, la grija de copiii mai mici. Dar nu se arăta nîcî o fată, parcă soarta ținuse tot cu bărbatul său, nu cu ea, și tot lui îi aducea ajutoare.

O căinau pe Măriuța și vecinele, clătînînd din cap:

— Doamne, tu vecină, să nu mai vîna și o fată! Atîta gloată

de fecíorí şí nící un ajutor în casă pentru tíne.

O tot căínară fără nící un folos, până crescú mărişor Nícu, cel de-al şaselea fecíoraş al lui Nístor — până trecuse de opt aní.

De-atunci Măriuţa nu se mai lăsa văicărítă de vecíne.

— De-acum, nu-mí mai pasă. Am şí eu un ajutor în casă.

— Ce ajutor, vecínă?

— Îl am pe Nícu.

— Păi tot un băiat şí el.

— Nu l-aş schímba cu nící o fată dín lume. Mă ajut cu el lucru mare. Da! Şí nu numai de-acum, de când e mărişor.

Măriuţa spunea adevărul. Nícu abía împlíní cíncí aní şí începu să-í sară în ajutor mameí sale la multe treburí. A văzut cât era de necăjită, veşnic cu câte un copíl mic în braţe sau în leagăn, plângací marí pe care nící el nu-í mai putea auzí, dar încă mamă-sa! Cu cel mic în braţe mergea după apă la fântâna dín ulíţă, cu el în braţe făcea de mâncare, cu el în leagăn cosea sau torcea, legănându-l tare cu pícíorul, să adoarmă mai íute, sau cel puţin să nu mai plângă.

Nícu vedea necazul şí zdroaba mameí sale, şí de cum trecu de cíncí aní, începu să-í sară în ajutor.

— Las' că-l legăn eu, mamă!

— Leagănă-l, dar nu prea tare, să nu daí leagănul peste cap.

Şí femeía se rídica ameţítă de pe scăunelul cu trei pícíoare, şí-í lăsa leagănul lui Nícu.

— Las' că merg eu după apă, mamă!

— Nu poţi scoate dín fântână.

— Ba pot!

— Să nu încercí să slobozí cu cumpăna găleata în fântână, să te tragă şí pe tíne. Aşteaptă până víne vreo femeíe după apă.

Vreun an Nícu n-a coborât síngur cumpăna în fântână, dar mai târzíu a încercat şí a văzut că nu-í aşa greu.

— Ce să mă ştiu face? Nu mai avem nící gaz, nící sare şí

plângacea ăsta nu mai tace, să pot merge cu el să cumpăr.

— Mă duc eu, mamă!

— Te duci tu! Cum să te duci, că nici nu știți singur unde-i prăvălia.

— Am fost o dată cu dumneata și știu.

— Dar nu știți nici cumpăra.

— Ba știu. Iacă așa zic: să faci bine să-mi dai sare de trei creițari și gaz de cinci.

Mamă-sa zâmbi luminată: așa ceruse ea când îl luase mai întâi pe Nícu la prăvălie cu ea. Uite că nu uitase? Bun cap are!

Nícu s-a dus întâia oară singur, a cumpărat bine, n-a pierdut nici un ban, și de-atunci numai el mergea la prăvălie.

— Nu mai avem lemne tăiate, se plângea mamă-sa. Nícule, ține tu copilul în brațe, să mă duc să tai câteva. În leagăn plânge prea tare.

Luí Nucu-í era frică să țină pe cel mic în brațe; se temea să nu-l scape.

— Las' mamă, că mă duc și tai eu niște lemne.

— Da, să-ți tai mâna orí piciorul.

— Am mai tăiat și când era tata la lemne.

Lemnele lor, ca ale celor mai mulți sătení, erau crengi, vârfuri, ce le rămâneau lor când făceau metri în pădure. Se tăiau ușor, și Nícu veni în grabă cu brațul plin.

Copilul, după ce mai crescuse, era tot cu ochii după mamă-sa: cum í-ar putea ajuta? O vedea slăbită, ostenită de multe orí, trudită rău, o auzea suspinând, oftând, și atunci í se strângea iníma de supărare.

El făcea asemănare între ea și tatăl său cu frații mai mari care veneau de la lucru seara și așteptau nepăsătorí cína. Erau trudiți și ei, dar nu ca mamă-sa care, de vreun ceas, cu cel mic în brațe se învârtea în tindă, în jurul focului.

Cu cât creștea íi era tot mai mîlă de mamă-sa. Totdeauna avea unul mic în brațe sau în leagăn, el așa a pomenit-o, și când rămânea el să legene și mamă-sa era pe-afară, se uita cu dușmănie la cel ce zbiera des și repede ca un broscóí. L-ar fi dat bucuros

peste cap, încăi să aibă de ce plânge, dar gândul la mamă-sa îl oprea.

Nícu începu de cu vreme să-í ajute mameí sale, era gata să sară oriunde putea face şi el ceva, așa că mărişor acum, trecut de opt aní, mamă-sa se putea lăuda la toate vecínele.

— Păi da! Aş fí voít să am şi o fată, dar dacă n-am ce să fac? Mí l-a dat în schimb Dumnezeu pe Nícu.

— Te-ajuţi cu el, nu zíc, dar tot nu ca şi cu o fată.

— E maí bun decât o fată. Ştii tu, vecínă, ce-í băiatul ăsta pentru míne? E mâna mea dreaptă!

— E săritor, nu zíc, îl văd şi eu. Dar tot nu-í ca o fată. La mâncare, la spălat haíne, la tors, la cusut tot síngură rămâi.

Nucu parcă í-ar fí ghicít gânduríle rele ale vecíneií şi, după ce trecu de opt aní, mamă-sa se trezí într-o seară cu el cu furca în cingătoare şi torcând.

Izbucní în răs.

— Numaí asta ar maí trebuí, Nícule! Dă-o foculuí de furcă, nu-í pentru băieţi.

Vorbínd se apropíe de copíl, se uită la tortul de pe fus, — ajunsese rotofeí fusul — şi zíse mírată:

— Păi, nící nu torcí rău, Nícule!

— De ce să nu torc bine? Că nu-í cíne ştie ce lucru mare. Dumneata nu prea aí vreme de tors, dar eu am destulă.

Măriuţa luí Nístor n-a maí zís nímíc, copílul a tors tot maí bine, până când ghebele luí nu se maí cunoşteau dínr-ale mameí sale.

— Am spus eu că tu eşti mâna mea dreaptă, Nícule, şi n-am greşít, zícea Măriuţa bucuroasă, numărând ghebele. Dar la vecíne nu s-a lăudat nícíodată cu ísprava asta a luí Nícu.

Era mâna eí dreaptă în multe lucrurí şi sărea bucuros oriunde putea să-í fie de ajutor mameí sale. Era mereu atent, cu ochíi după ea, şi ajunsese să-í cunoască toate dorínţele, numaí díń privírea ochílor orí díńtr-un semn.

Tatăl său şi fraţií maí marí se mírau văzându-l că se prícepe

la atâtea lucruri, dar nu-í spuseră o dată o vorbă de laudă: ce făcea el era lucru pentru fete, nu pentru feciori.

Dar mamă-sa le zicea adeseori:

— După voi eu n-am níci un folos. Cíne m'-e de folos e numaí Nícu. El e mâna mea cea dreaptă, așa să știți!

Luí Nícu îi părea bine când o auzea pe mamă-sa vorbind așa și se străduia să-í fie și mai mult de ajutor.

Míla și dragostea asta față de ea, Măriuța nu o simți, níci nu o văzu la níci unul din copíii săi, níci la cei de peste zece ani, níci la cei sub zece ani. Însuși tatăl lor era de credință că asta-í rânduiala femeii în lume, să aibă mereu copíi mici și să facă treburile casei. Nu s-a gândit o singură dată ce mare greutate și chin era pentru nevastă-sa spălatul atâtor rufe, după atâta lîotă de om. Níci el, níci feciorașii lui, cu care lucra la câmp, nu se gândeau ce viață întunecată duce femeia acasă.

Numaí în Nícu se trezise simțul mîlei și al dragostei în măsura în care se arăta și greul vieții ei și datoria lui de-a-í veni în ajutor...

Și într-o bună zi se apropie în tindă de ciubărul în care fură opărite haínele și începu să le zolească. Mamă-sa era la o vecină, cu cel mic și cu furca. Leșise să mai afle și ea ce mai este în lumea asta.

Nícu privise de multe ori cum spăla mamă-sa rufele. Întâi le zolea în leșia din ciubăr, apoi le ducea la fântână și le bătea cu maíul, și pe urmă iar le spăla cu săpun în apă curată.

El era la întâia lucrare, la zolitul în leșie. Dar începură să-l usture în grabă mâinile, tăiate de leșia tare. Totuși nu se dădu bătut și lucră mai departe. Greu lucru! Numaí acum vedea el cât e de greu. „Săraca mama“, își zicea el, simțind o mare înduioșare.

Când veni lelea Măriuța, dădu peste el la ciubăr.

— Nu! Asta nu, odată cu capul, Nícule! Nu, dragă, nu! Lasă-le la păcate de haíne. Ăsta-í lucru greu!

Ea-l trase de lângă ciubăr, îl îmbrățișă, îl sărută, și deodată

îzbucni în plâns.

— Săracul meu copil! suspină ea. Vrea să mă ajute și la spălat. Săracul meu copil!

Și plângea să nu mai îsprăvească. Nícu o privea mírat. Pentru ce se întrístase așa de tare? Ce o doare, că parcă o durea ceva.

— Ce te doare, mamă? o întrebă el într-un târziu, punându-și mâna arsă de leșie pe mâneca mamei sale. — Ce te doare?

— Iníma! Iníma mă doare, Nícule.

Încetă dín plâns și începu să-l sărute pe Nícu cu patímă.

— Dragul meu! Mâna mea cea dreaptă!

SERI SENINE

Pe la începutul lui iulie se mîstuiră către miazănoapte și cei dín urmă nouași albi, zdrențuiți, ce se mai zăreau în înaltul cerului, și încremení peste lume o senínătate s-o taí cu toporul. O vreme nopțile mai scuturară rouă, apoi secară și ele. Un răstímp serile mai adiară boare adusă cíne știe de unde, pe urmă se puseră și ele fierbínți, ca de pe pustíurí de nísíp.

Începuse seceríșul și oameniií soseau seara tot mai zdrobíți acasă. Mulți începură să se culce afară pe prispă, sau chíar în grădíní, căutând pretutíndení răcoarea unde s-ar putea odíhní mai bine. De altfel, în toate verile, în toiul căldurilor, dormeau mulți afară. În vara asta însă poate satul jumătate căuta oleacă de răcoare prín grădíní.

De vreo doi aní, băiatul cel mic al lui Dumítru Líníí, Ioníță, se tot ruga de tatăl său să-l lase și pe el să doarmă afară, cu ceilalți frați mai mari, când începeau căldurile dogoritoare. Tatăl său avea același răspuns:

— Ești încă prea mic. Las' că vei avea tu vreme să dormí și afară!

Ioníță nu dorea să doarmă afară pentru că l-ar fí omorât năduful de peste noapte dín casă. El nu știa dacă-í cald noaptea

orí nu, pentru că de cum punea capul pe perínă până-l trezea mamă-sa, dímíneaşa, dormea tun. Pentru altceva îl ruga mereu pe tatăl său, dar nu-í spunea nící lui. Ioníţă înseta să vadă o dată cerul întreg înstelat, şi nu aşa, câteva stele, cum vedea pe fereastra de lângă patul lui, până nu-l copleşea somnul. El auzíse pe tatăl său vorbínd de „puzdería de stele”; ştia ce e puzdería, îşi închípuía oleacă cum ar fi „cerul puzderíe de stele”, dar el voía să vadă cu ochíí lui.

Anul acesta fu mai norocos. Nu mai era nící o prímejdíe să răcească, chiar dacă ar dormí descoperít, după ce încetase să mai píce roua şi să adíe oleacă de boare.

Ioníţă nu se sătură nící de jumătate la cínă, în seara aceea, atât era de luat de gândul că va dormí la noapte afară.

Fraţíí mai marí nu fură prea bucuroşi că-l vor avea tovarăş, pentru că părinţíí lí-l deteră pe Ioníţă în grija lor.

Cum să-l îngrijească? Eí, dacă adormeau odată, cum erau ruptí de oboseala zílei, ce mai puteau şti de copíí? Cum să aibă grija să tragă ţolíca pe el, când se va descoperí?

Ioníţă nící nu se culcă afară cu gândul să doarmă, el voía să vadă cerul înstelat-puzderíe, altceva nímíc.

Până la cínă era tot prín curte, pe la portiţa, cu alţi copíí, nemaísăturându-se de joc, şi în vremea asta văzu el câteva stele pe cer, ící şi colo, rare de tot, aruncate parcă dín prăpastíe. Era una mícă, numai cât o scânteíe, care se ţínea tot după lună tare aproape de ea. Într-alte serí văzu mai multe şi mai dese, până íeşea luna, când se ascundeau toate dín jurul eí. Luna o văzuse sub mai toate formele şi mai tare-í plăcea când era numai cât o secere de argínt, şi când era plínă şi străvezíe, subţíre s-o taí c-un fír de păr.

Strígase şi el destul cu alţi copíí pe la portiţe:

— Lună, lună nouă,
Taíe píta-n două
Şí ne dă şi nouă.
Şí-un pahar de vín

Să ne veselím.

Dar stelele abia de-acum le va putea vedea bine.

Îşi întinse şi el ca şi fraţii lui, peste iarba rară, o pătură, se acoperí cu o tolică uşoară. La cap avea o perină plină cu otavă proaspătă, căci mumă-sa nu-l lăsa să aducă perina din casă. Se întinse pe spate, în vreme ce fraţii săi se puseră pe-o latură.

— Vezí şi adormí în grabă, măi Ionîţă. Să nu-ţi fie frică dacă vom adormí noi mai întâi. Tot lângă tine suntem.

— Nu mí-e frică, bădîţă Vasile! Doar suntem în grădina noastră. Da' eu vreau să văd stelele.

— Poate vrei să le numeri?

— Dumneata le-ai numărat?

— N-am putut, c-am adormít. Vezí, poate le poţi număra tu, să ne spuî şi nouă.

Ionîţă zâmbí în sínea lui: le va număra, dar nu-í va spune nímănuí câte sunt. El ştia a număra până la o mie, şi chiar mai departe. Era în clasa a doua a şcolii din sat. Dar de ce să le spună şi lor câte sunt? Las' să le numere şi ei, să nu adoarmă aşa în grabă!

Ionîţă se miră de la început de-un lucru: cât îşi înfipse privirile într-un rotocol al cerului, pe lângă stelele văzute la început, se íveau mereu altele, nevăzute mai înainte. Clípeau tot mai dese, tot mai mărunţele, ízvorând parcă dintr-un fund neguros. Păreau la o vreme aşa de multe, încât nu mai încăpeau una lângă alta. Unele se stíngeau mereu şi iar se apríneau, şi unde se vedeau ele cerul părea că cerul se ínfundă tot mai departe.

Şí până încremenea privínd într-un rotocol al cerului, în alt cerc, când îşi muta ochii acolo, vedea mirat că sunt cu mult mai dese stelele şi stelutele cele numai cât nişte ţinte, decât fuseseră înainte când se uită în partea aceea de cer, iar când priví în toată líbertatea bolta întreagă — la vreun ceas de când stătea întins pe spate — îşi zíse ínfírat:

— Da! e cerul pudzeríe de stele, cum zíce tata!

Níci poveste să-í vînă somnul! Abía de acum va vedea el bine ce-í în cer!

Líníștea grea căzuse peste toate și îmbrăcase lumea ca un zăbraníc nevăzut. Părea a coborî dín văzduh, poate dîntre stele, și uneorí îí țíuía luí Ioníță în urechí. De la o vreme íí păru că o mână nevăzută a semănat în aer, până sus, o altă puzderíe, care nu se vedea, cí se auzea. Trebuía să fíe o ploaie de cântece mărunte de greierí venítă de departe.

Lângă el frațíí luí respírau adânc. Se auzea și răsufierea vítelor ce zăceau în curte.

Ioníță prívea întíns cerul. Văzu iar că stelele nu-s pe-o formă de marí, níci de strălucitoare. Unele erau ca cíoplíte în dungí dín care împroșcau raze ascuțíte, clípínd mereu; altele erau mící, cât níște degetare de argínt, care nu trímíteau raze; altele parcă erau numái puncte de negură, care se vedeau pe-o clípă și iar se ascundeau. Ioníță urmări mai multă vreme o stea mai mărișoară, ce bătea în roșu, apoi pe alta care lumína verde, pe altele care parcă s-au adunat la sfat, în câte-un míc și frumos pâlc, iar altele se înșíraseră în líníí și fígurí...

Da! Ce vede el acum cu uímíre trăbă să fíe Carul Mare, pe care í l-a arătat de câteva orí tatăl său pe cer, dar pe care el atuncí nu l-a putut descoperí între celelalte stele. Da! El trăbă să fíe. Uíte cele patru roțí, uíte ruda strâmbă cu cele treí stele! Stele marí și lumínoase, roțíle mai ales treí, și destul de departe una de alta.

Seamănă cu un car cu ruda strâmbă, dar cu un car gol, nu cu unul la care sunt înjugați boí.

Dar acolo, sus de tot, în adâncul cel mai depărtat, pâlcușorul acela de țínte de argínt să fíe Cloșca cu puíí? Și pe aceea í-a arătat-o într-o seară tatăl său, dar el atuncí nu a putut-o descoperí. Ea trăbă să fíe, numaicât și Cloșca nu-í mai mare decât puíșoríí eí.

Multă vreme s-a uítat Ioníță, întíns în fundul bolțíí, la brâul lat de negură chíndísít cu stelute și cu țínte, și care de la un loc se desface în două ramurí; un drum care taie bolta în două, și

despre care ştia de la tatăl său că e Calea Laptelui. Lui Ionuţă i-a plăcut de mic cerul înstelat, şi tatăl său, când a văzut că-i place, i-a spus unele lucruri despre stele. De ceea ce s-a mirat mai mult atunci Ionuţă, a fost de unde ştia tatăl său cum le cheamă. Dar acum nu se mai mira. El se lămurí de mult: d'apoi de unde ştim noi cum cheamă soarele, luna, luceafărul? Ştim şi gata!

Ceea ce văzuse când privise mai îndelungat în acelaşi cerc de stele — cum răsăreau tot altele şi se îndesau — descoperí acum pretutîndea, în Calea Laptelui, oriunde-şi arunca şi-şi ţinea mai mult ochii într-un loc: adevărate roiuri de albine de argint, fumurii unele, ca şi când níci nu ar avea fiinţă.

Somnul nu se apropia de el. Fusesse așa de însetat să vadă cerul noaptea, cerul întreg, cerul puzderie de stele, cum zicea tatăl său, încât nu se mai sătura să-l privească.

De la o vreme simţi că s-a răcorit puţin aerul, părea că s-a subţiat. Acoperit cu Țolica, nu-i era răcoare: se descoperí până la brâu şi respiră adânc! Uşor se simţea! Abia acum îşi dădu seama ce năduf a fost în aer mai înainte. Oare în toate nopţile a fost așa? Şi în casa, unde a dormit până acum, tot așa cloceală a fost? De aceea ieşeau cu toţi să doarmă afară? El n-a ştiut, n-a simţit nimic. Cum să ştie dacă adormea butuc, cât ce punea capul pe perină!

Ionuţă cerceta mereu bolta cerului suflată de puzderie de stele. De câte ori privea într-o parte, îi părea că n-a mai văzut-o până acum. Era mereu nouă, parcă tot cu alte stele.

Să le numere?

Un zâmbet larg i se risipi pe faţă! Ce prostie să creadă că poate număra stelele! Asta a înţeles-o îndată ce s-a întins pe spate şi a văzut cerul înstelat deasupra lui. Să ştii număra nu până la o mie, ci fără sfârşit, şi tot nu ai putea să afli câte stele-s pe cer. Şi cum să le numeri, când pe fiecare clipă unele răsar, altele se ascund? Dreptate avea bunică-sa când zicea: „Cine poate spune câta-i frunză în codru, cât nisip în mare şi câte stele-s pe cer? Numai prostul se poate lăuda că ştie!”

Prostul, da!

Dar frate-său încă nu-í prost, dacă í-a cerut să-í spună şí lui dacă le numără?

— Nu-í prost bădiţa, a glumít, de bună seamă! íşí zíse tot el.

De atâta vreme întíns pe spate, parcă înţepeníse, deşí-í părea că el nu mai este în trupul acesta míc şí ţeapăn, de sub ţolică, cí se împrăştíase în văzduh.

Deodată tresări speríat: cocoşul lor cucurígă de undeva, tare aproape. Apoi, după el, altul şí altul, dín toate părţile satului, împânzíndu-se în văzduh, un glas mai subţíre, altul mai gros, altele cu răsunet în guşe: şí, ţínându-se după cei mari, cocoşei dín primăvara asta trâmбі́tau şí eí subţíre şí scurt, ca şí cu níşte jucării, încât lui Ioníţa íí vení să râdă.

Ştía el că la miezul nopţii şí în zori cântă cocoşii, dar nu ştía ce vesteau acum: dímíneaţa sau miezul nopţii?

El nu-şí mai putea da seama, se símţea oleacă zăpăcít, apoi în scurtă vreme începu să caşte şí adormí buştean.

Când se trezí dímíneaţa târziu, fraţii lui nu mai erau de mult aici.

Se duse în casă, flămând ca un lup.

— Vezí şí te spală întâi, íí spuse mamă-sa când îl văzu că dă năvală la blídul cu lapte şí cu mămăligă de pe masă.

— Eí, acum te-ai săturat de stele?

Ioníţa nu răspunse, dădu repede cu oleacă de apă pe la ochi şí se apucă de treabă la masă. Toţi ceilalţi mîncaseră de mult.

— Nu ţí-a fost fríg afară?

— Nu. Ce fríg?

— Da' către zíuă s-a răcorít puţin.

— Nu ştíu, dar am fost acoperít cu ţolící. La noapte íar mă culc afară.

— Nu ţí-a fost destul? Te veí culca în casă, unde ţí-e locul.

După cínă, Ioníţa se puse pe plâns şí nu se líníşti până ce nu-í vorbí tatălui său.

— Lasă-l să se culce afară, tu muier, nu-ți mai bate capul cu el. Dîn Ionîță ăsta și așa păcurar vom face și păcurarii dorm tot sub cer. Lasă-l să se obișnuască de pe acum.

Și cât a ținut secetea, Ionîță s-a culcat tot afară, minunându-se mereu de cerul bătucit cu puzderie de stele. Dar acum nu mai auzea cântatul cocoșilor, nici de miezul nopții, nici de dîmîneață, adormea curând, alătura de frații săi.

BOURELUL

De nici o vîetate nu se mîră Sandu ca de bourel, cum îi spuneau în satul lui la melc. Minunate erau toate gîngănile de prin iarbă, dîn grădina lor, de la puzderia furnicilor dîn mușuroaiele răscolite cu un băț, până la cosașii verzi, care zboară zbîrnăind de la picioarele lui, fac un arc în cer și iar se lasă în iarbă. Frumușică era și gâza lunguiață, cu aripă tarî, tivite cu alb, cu două fire de cornițe subțiri ca ața, care, dacă o lua în mână, făcea: „Secerîș-secerîș”. Oamenii spuneau că vestește apropierea secerîșului. Îi plăcea cum o târâia gros pe nas, ca popa lor în altar, bondarul rotund și greu, îmbrăcat în catifea neagră, cu niște puncte galbene pe la urechi. Fluturii ca fluturii, nu pune mare preț pe ei. Parcă se împiedică mereu în aer cu aripile mari și moi, și zboară fără nici o rînduială. Dar gâzele cele mărunte de prin iarbă, cu aripă vîrtoase, poleite în atâtea culori, unele care se luptă să treacă un fir de iarbă, îi iau mereu ochii lui Sandu.

Vorbă să fie! Îi plac lui și gîndacii verzi de pe floarea albă a bozilor, și cei blonzi dîn april, și cei mai cafenii și mai mari dîn mai, care umplu serile aerul, cu zborul lor ce se încurcă și se descurcă mereu, și chiar rădașca, gîndacul cel mai mare, aproape cât o păsărică, cu coarne lungi, dîntate, în care poate rupe un gătej uscat, dar care se rătăcește rar prin sat, ci se ține

prîn stejarii pădurilor.

Tot ce se mișcă și-î viu îi place lui Sandu. Adică nu chiar toate vietațiile. Râmele ce se târâie pe pământul moale, după ploaie, nu-î plac, și trece pe lângă ele ca și când nu le-ar vedea, dar le vede și-î scârbă; de șerpî i-î frică, dar nu prea are unde-î vedea, iar pe broaștele cele holbate nu le poate suferi, prea seamănă la cap cu femeile bătrâne.

El se uită, privește cu băgare de seamă tot ce vede viu, și, de la o vreme, nu se mai miră așa de tare, ca atunci când le-a văzut întâia oară. Începe să le cunoască.

De bourel însă nu se mai poate mira destul, oricât de adeseori l-ar vedea. Pentru Sandu, bourelul e ciudățenia lumii. Unde mai poate fi o asemenea vieteate?

Primăvara prîn buruienile uscate din grădina lor, găsește multe scoici de bourel, dar sunt goale. Le adună și le dă frățiorilor mai mici, să se joace cu ele. Soră-sa, Măriuța, pe cele mai mici le înșiră într-o ață, gaurindu-le cu acul, și le pune, în loc de mărgelă, la grumaj. Câte o scoică se sfarmă la împunsul cu acul, în care are arnici roșu, dar nu-î nici o pagubă, îi aduce el altele, sunt destule prîn iarba uscată de lângă gardul grădinii.

El le ridică mereu, ușoare ca o coajă de ou, și tot adună, poate tot va afla vreuna cu bourelul înăuntru. Dar caută zadarnic: toate sună a gol. Unde vor fi bourenii din ele? Dacă-î casa lor, pentru ce au părăsit-o? Și ei unde sunt acum? Unde au iernat?

Mai târziu, când crește iarba și buruienile năpădesc grase și înalte pe lângă garduri, atâtă că vede unele scoici mișcându-se. Se pune buburuz și se uită cu băgare de seamă: e bourel de bună seamă! Iată-î cornițele! Iată-î trupul moale, chiar ieșit bine din găoace. Se târâște încet, parcă mai mult stă pe loc și pipăie mereu înainte cu cornițele care au la capăt un sâmbure mic, negru, ca o picătură, ca gămălia unui ac. Dacă încercă să-l atingă cât de ușor, c-un firicel de iarbă, cornițele i se sug repede, și trupul se trage în găoace. Acum îl poți lua în mână,

nu mai mișcă nimic, nu se mai vede nimic. Găoacea e grea și rece.

Dacă-l puî în iarbă și o vreme nu te mai atingi de el, iar își scoate întâi cornițele, tot pipăie și le lungește mereu, și apoi iese și o parte din trupul sur, moale și cleios, și începe a se târî, lăsând în urma lui o potecuță alburie.

Își duce casa în spate, scoica alb-vineție. Sandu nu poate ști cât mai este în găoace din trupul bourelului. A încercat el de mai multe ori să-l scoată, să vadă cât e de lung, dar melcul s-a tras cu putere mare în scoică, lunecându-i printre degete. Ce rece era și cum s-a umplut pe degete de mângă! Dacă văzut așa, n-a mai încercat. Mai bine să se uite cum își scoate cornițele și cum se târâie iar.

N-are ochi, nu are glas, nu știu ce mănâncă, n-are picioare și, totuși, e și el o vietate. N-are nici un oscior în trupul lui, numai căsuța-i tare. Oare cum și-o face? Ori întră în vreuna goală? Dar pe cele goale nu ei le-au făcut?

Ce-i mai place lui Sandu, la melc, sunt cornițele. Tare seamănă cu cele ascuțite ale unei vițelușe de-a lor. Și cum simt de iute orice atingere. Parcă ele călăuzesc pe bourei în drumul lui.

Și iată și ciudățenia cea mai mare: un puî de bourel, numai cât un nod, și el cu o părere de căsulie în spinare și cu niște cornițe, minunăția lumii! Mai sunt și astea cornițe? Ceva mai gîngăș n-a văzut Sandu de cându-i el. Și pipăie și ele, și simt, căci la orice atingere de-un firicel de iarbă se trag repede.

Cine a mai văzut asemenea ispravă? Îți vine să râzi, dar te cuprinde și o jale când vezi că un neputincios ca el a și pornit singur în lume. Puîșorii de găină îi apără și-i hrănește cloșca săptămâni de-a rândul; cei de rândunică, din cuibul de sub streșina casei lor, stau frumos cu capetele pe marginea cuibului și deschid toți ciocurile, când aud de departe încă cîrîpîtul mamei lor. Rândunica, într-o clipă lasă hrana ce-o aduce, încă din zbor, în ciocul tivit cu galben al unui puî. S-a uitat el bine Sandu: deși toți puîi în ciocurile deschise, pasărea cu coada-n

foarfecă nu greșeste níciodată: nu dă de două orí dup-olaltă la același golaș.

Așa se îngrijesc viețuitoarele de puíí lor.

Dar de puíul de melc nu poartă nimení de grijă, și, așa de mic și neputíncios, e lăsat de capul lui în lume. Ce rânduială va mai fi și asta? Sandu nu crede că e o bună rânduială.

Tot urmărește mișcarea înceată a nodului víu — cu căsuță cu tot nu-í mai mare ca un nasture mic — și îi vín în mînte niște vorbe auzite de la copíí mai mari:

— Bour, bour, bourel,
Scoate coarne de víțel
Șí te du la Dunăre
Șí bea apă turbure.

Alții încep așa:

— Bourel, bourel,
Scoate coarne de víțel.

Sandu le știe într-amîndouă formele. Dar nu știe ce-í, nící b o u r, nící D u n ă r e. Înțelege atît că bourelul la corníțe seamănă cu víțelușa lor și că, dacă îl mână să bea apă dín Dunăre, asta trăbă să fie o apă. Dar unde o fí, pârau orí vale, cum să meargă bourelul pân-acolo? Și apoi, bea el apă? Cu ce să bea? N-a văzut să aibă gură!

...Fíínd așa, cum să nu se mînuneze Sandu de melc mai mult decît de toate viețuitoarele ce le cunoaște?

El încă n-a văzut nící arící, nící broască țestoasă. Pe la eí nu s-au pomenít broaște țestoase, arící erau, dar rar se arătau, și numai seara târzíu, când el dormea.

I-au spus copííí marí care umblaseră la școală ce sunt aceste viețuitoare, că dascălul lí le-a arătat și în chíp, și că își duc și ele casa în spate. Broasca țestoasă are crescută în spate o scoică tare osoasă, arícíul o píele groasă, în care sunt împlîntați sute de ghímpí ascuțiți ca spíníí, și că la prímejdíe se adună și una

și altul sub adăpostul din spate, încât nu se mai vede nimic din trupul lor. Dar cele două viețuitoare au și picioare, și gură, și ochi, ba broasca țestoasă are și coadă.

Sandu a încercat să-și închipuie vietățile din carte, de care îi vorbiseră copiii, dar nu putea face nici o asemenea cu bourelul: bietul de el era și mic, și fără picioare, și fără ochi și gură. Apoi avea cornițe, iar acele nu aveau.

Rămânea cu ceasurile să se uite la bourei. Văzu că-s de toate mărimile, de la puii aceia plăpânzi până la melcii mari, cu trupul sur, învârgat parcă, și cu grumaz vânjos, care-î aducea aminte de grumazul taurului din curtea de vaci, când venea seara de la păscut, tot boncăluind și sucind capul vânăt, cu coarnele țepișe.

Hei! De unde să știe Sandu că pe vremuri, prin munții și pădurile bătrâne de pe la ei, trăia un bou sălbatic, căruia bătrânii îi ziceau b o u r, că și copiii de român din vremurile acelea au trebuit să cunoască fiara din codru, să vadă cum are coarnele, pentru a asemana cornițele bourelului cu coarnele ascuțite și țepișe ale bourului!

Iată, poate va învăța la școală că azi numele de bou n-a mai rămas în limbă decât în versurile acestea de joc copilăresc:

Bou, bou, bourel,
Scoate coarne de vițel.

Ba, dacă-î vorba de știința lui Sandu, a rămas și într-o colindă pe care o știe și el, și care zice:

Colo jos, la mândru loc,
Este-un strat de busuoc
Cu cărarea prin mijloc,
Da' cărarea cine-o face?
Da' o fiară împungace,
Un bou
Cu părul sur,
Cu copite potcovite,

Cu coarnele-ntr-auríte.
Da' în coarne
Ce vezí, Doamne?
Galben leagăn de mătăsă
Pentru Sora cea frumoasă.

El la colíndat punea totdeauna în leagăn pe soră-sa cu numele Sora. Dar alţi colíndătorí, alţi copíi care ştíau colínda, puneau alt nume, pe al unei surorí, pe mamă sau chíar pe buníca, dacă voía colíndătorul să se pună bíne cu bătrâna, să-í umple buzunarele cu nucí şi cu mere...

Sandu se míră el de multe câte le vede la eí în grădínă. Se míră mult şi de níşte furnící, cărora le cresc arípí şi zboară, şi de săculeţíí albí ce se împrăştíe când scormoneşte în unele muşuroaíe. Se reped ca pípăruşíí furnícíle la sacíí de treí orí mai marí şi mai greí decât ele... prínd cu gura şi aleargă cu eí.

Dar cele care au arípí se-nţelege că pot şi zbura! Când le vor fí crescut? Asta nu-í treaba luí să ştíe. Vorba e că au! Dar cele care duc săculeţíí au gură cu care te şi muşcă, şi se opíntesc dín pícíoruşe la povară.

Dar bítul bourel? Ce víetate va mai fí şi el: fără pícíoare, fără gură, fără ochí, fără glas. Numái corníţele-s de el!

Şí toate víeţuítoarele pot fugí dín culcuşul lor, când e prímejdíe, numái bourelul nu se poate despărţí de culcuşul luí.

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

E o mică schiță, scrisă cu mai multă îngrijire de limbă și de stil, de cum obișnuiește acest minunat povestitor, și în care se revelă cu o putere din ce în ce mai mare o întunecată și adâncă imaginație. Într-însa, Agârbiceanu ne povestește ultimele clipe ale unei biete babe — baba Mâia — care bolește singură într-o căsuță de la o margine de sat și moare încercând zadarnic să pună mâna pe luminița (noi am zice: lumânărica), pe care i-o pusese alături, împreună cu chibriturile, fiica ei, Salvina, când plecase după muncă la oameni. Mult timp plouase și, neavând de lucru, Salvina, fată bătrână, trebuise să rămână cu ea în casă, fără nici de unele. Greu apăsa asupra bătrânei vremea rea, mai cu seamă că simțea cât se săturase fiica ei de această bolire; dar iată vine vremea cea bună, afară se vede soarele, Salvina pleacă lăsându-i lapte de băut și „luminița“, iar baba își simte sufletul cuprins de-o bucurie, de-o nădejde, de-un dor de viață, ce parcă are să i se împlinească; bea lapte, se simte întremată, colindă cu mintea ulițele satului, vorbește cu cutare și cu cutare despre viața din sat, din care o smulsese boala — o simte iar în juru-i — e o fericire nespusă pentru ea, că mai poate atinge măcar cu gândul realitatea: drumul, casele, oamenii, cerul, soarele... Dar în mijlocul acestei neașteptate vieți, moartea venise pe neașteptate; și zadarnic întinde acum mâna după lumânărică: bătrâna se rostogolește din pat și moare, în odăița mică, întunecoasă și părăsită, în care, cu o clipă mai înainte, pătrunsese parcă toată bucuria vieții, cu nesfârșitele ei speranțe și doruri. Această analiză sufletească, atât de originală și atât de simplă, nu-și poate găsi perechea decât în scrierile lui Tolstoi, neîntrecutul descriitor al ultimelor momente ale vieții.

Mihail DRAGOMIRESCU, *Luminița de I. Agârbiceanu*, în *Convorbiri literare*, III, nr. 1, 25 ianuarie 1909.

Peste întreaga operă a lui Agârbiceanu se ridică... două din povestirile sale: Luminița și Fefelega.

În Luminița asistăm la clipele din urmă ale babei Mâia, uitată de vreme și de moarte, uscată, gârbovită; de teama iadului n-are altă dorință decât să poată aprinde luminița sfântă înainte de a muri; începând să se

stingă din picioare și fără să fie bolnavă, i se păru că devine tot mai ușoară, că se urcă parcă în văzduh ca pe o aripă; întinzând atunci mâna grăbită spre luminița de ceară, baba răsturnă ulcica, așa că muri fără ultima-i mângâiere.

În Fefelega e schițată viața unei femei nenorocite, ce-și agonisește bucata ei de pâine muncind cu Bator, un cal tot atât de bătrân și de nenorocit ca și dânsa. A muncit astfel din greu până ce și-a îngropat bărbatul și cei cinci copii, rând pe rând; nemaiavând apoi pentru cine munci, Fefelega și-a luat calul de căpăstru și s-a dus cu el la târg, ca să-l vândă. Cu banii primiți, s-a întors în sat să împodobească sicriul celei din urmă copile moarte. Prin duioșie, prin finețea observației, prin intuiție psihologică, amândouă schițele sunt strajele înaintate ale literaturii lui Agârbiceanu.

E. LOVINESCU, Literatura Ardealului. Cu prilejul povestitorului I. Agârbiceanu, în *Convorbiri literare*, XLIV, nr. 7, septembrie 1910.

Tratând aceste conflicte tragice și dezvăluind rănilor grele lăsate de război, Agârbiceanu s-a așezat ca observator în centrul epocii noastre. Povestirile sale te captivează, te tulbură, te înalță, te întăresc sufletește. Durerile morale ale altora, autorul le simte ca pe ale sale, le-nțelege adânc și le redă cu sinceritate. Ai crede că dintr-un respect religios pentru suferințele — văzute, nu născocite — ale semenilor săi, Agârbiceanu se ferește de orice meșteșugire, ca de o profanare... Eroii săi au inimi viteze (clasă sănătoasă!...): rănilor cele mai grele sfârșesc prin a se cicatriza. În sufletele întregi, suferințele morale au putere elementară, dar și forțele regeneratoare nu se lasă mai prejos...

Îl numesc diletant pe Agârbiceanu, fiindcă operele sale nu sunt scrise cu maxima încordare a minții și a sufletului, ci în ceasurile pe care i le-au lăsat libere alte ocupațiuni și preocupări...

Dacă durerile de după război ale Ardealului — pe care în mod firesc atât de bine îl cunoaște — el le-ar studia oarecum științificește, strângând material, dacă apoi, izolându-se pe vreun an de zile, ar organiza acest material în cadrul unui roman și ar scrie acest roman chibzuind, meditănd, frământându-se și șlefuiind fiecare rând, atunci ar crea o operă de scriitor de vocație, o operă care ar rămâne vie pentru generațiile următoare.

Dar și așa cum este, opera sa stă, în literatura noastră actuală, pe planul întâi; iar prin sinceritatea simțirii sale și prin noblețea sa morală, Agârbiceanu întrece pe toți ceilalți scriitori de astăzi“.

H. SANIELEVICI, Citind pe Agârbiceanu, în *Adevărul literar și ar-*

tistic, VI, nr. 234, 31 mai 1925.

Ion Agârbiceanu este scriitorul care, alături de Sadoveanu, a oferit cu generozitate — timp de peste o jumătate de secol — o bogată și substanțială literatură mai multor generații de cititori. Această literatură — în ceea ce are ea mai revelator — vine parcă din însuși izvorul inepuizabil al spiritului popular, are ceva din aureola aceluși epos anonim în care trăiesc, sintetizate, trăsăturile esențiale, specifice omului din popor, experiența lui de viață.

Povestitor prin excelență, Agârbiceanu e un maestru al genului scurt și tocmai această parte a operei sale îl definește cel mai adecvat și ne obligă să-l recunoaștem ca pe un mare poet al vieților umile, al durerilor înăbușite, al unei lumi ce-a trăit în bună măsură într-un fel de împărăție a întinericului, ca să folosim expresia lui Dobroliubov. Aici, în povestire, Agârbiceanu — cu toate că e atât de legat de anumite împrejurări locale și de o anumită epocă — are multe afinități cu scriitorii ruși, ca Gogol, Tolstoi, Cehov, Gorki, a căror concepție și viziune de adâncă umanitate și poezie l-au impresionat în mod hotărâtor. Scriitorul ardelean cunoaște și el, ca și ceilalți mari povestitori, secretul narațiunii, acea artă subtilă și durabilă a evocării concentrate, a sintezei dintre epic și liric, în care materialul de viață se ordonează în modul cel mai firesc în vederea unei maxime eficiențe artistice. Știe să înfățișeze, cu elemente puține, viața și destinele omenesci cu acel farmec aparte pe care îl posedă numai personalitatea scriitorului profund umanist. Și un astfel de scriitor este Agârbiceanu. La el emoția estetică nu poate fi despărțită de atitudinea etică, de compasiune și simpatie, de încrederea în valorile rezistente ale sufletului omenesc. Povestirile sale — după cum se știe — evocă sau zugrăvesc întâmplări și oameni dintr-o epocă revolută, oameni de condiție umilă de obicei, suferind toate nedreptățile și constrângerile unui regim nedrept, obligați adeseori să crească diform și să trăiască într-un cumplit primitivism. Agârbiceanu a avut pentru astfel de personaje obidite o privire sigură și înțelegătoare, de o rară căldură poetică, lipsită însă de idilism; aici atinge culmile artei sale, dăruind literaturii noastre o serie de tablouri realiste de o adâncă frumusețe, care prin specificul lor, prin culoarea și accentul lor, întregesc peisajul poetic național.

Iată două povestiri, una despre o femeie sărmană (Fefelega), cealaltă despre un cal bătrân și orb (Cerșitorul). Câtă noblețe și umanitate cuprinde fiecare din ele! Despre Fefelega s-au rostit multe aprecieri elogioase și e socotită pe bună dreptate o capodoperă a prozei noastre scurte. Ea face parte dintre bucățile pe care le citești și le recitești, cu uimirea de a găsi în acel univers restrâns al eroinei atâtea lucruri nebănuite,

cu înțelesurile și amara lor frumusețe. Privirea noastră, formată la școala cinematografului și deprinsă cu observarea mai atentă a amănuntelor semnificative, a detaliilor discrete, dar grăitoare, vede în Fefelega un film de o tragică măreție, adecvat și celor mai moderne exigențe, prin sobrietatea mijloacelor utilizate, prin atmosfera lui pătrunzătoare. Aceasta e numai una din sugestiile pe care ți le propune astăzi povestirea amintită. Pentru un cineast, aci se află un filon ce merită a fi exploatat, putând duce la rezultate din cele mai fericite.

Cerșitorul, povestea calului bătrân și orb, părăsit de stăpân să-și caute singur hrana, e la fel de tristă, pentru că soarta acestui animal se confundă, de fapt, cu soarta multor oameni pe care Agârbiceanu i-a descris în alte povestiri, arătându-i în aceeași stare jalnică, inumană, la periferia vieții și a societății. E un poem al durerilor mute, neluate în seamă, cum puține s-au scris la noi. Aș spune, ca încheiere, că trebuie să luăm mai mult aminte la aceste frumuseți care trec pe lângă noi și nu le observăm, la posibilitățile și învățătura ce se ascund în numeroasele povestiri ale maestrului. E o lume care nu a rămas numai un document de epocă; ea trăiește în filele scriiturului sărbătorit și ne solicită dragostea și fantezia.

Victor FELEA, Citindu-l pe Agârbiceanu, în *Steaua*, XIII, nr. 9, septembrie 1962.

Există ... numeroase aspecte în povestirile lui Agârbiceanu care arată că el știe să utilizeze cuvântul în vederea obținerii unor efecte artistice. Eroul din povestirea Dragoste veche revine la aceeași idee, pe care o exprimă într-o formulare aproape invariabilă și care ilustrează imposibilitatea de a evita ratarea. Alteori, ca în povestirea Popa Vasile, Agârbiceanu aruncă lumină, doar prin câteva frânturi de frază, asupra unui teritoriu vast al suferinței omenеști.

Oralitatea este, fără îndoială, una din trăsăturile caracteristice ale stilului lui Agârbiceanu, cum este și a lui Slavici, predecesorul său. Oralitatea apare în primele scrieri căutate, uneori, chiar cu insistență. Pornea, când proceda așa, de la ideea că scria „frumos“, pe câtă vreme, prin excesul de oralitate, nu făcea decât să încetinească istorisirea întâmplărilor. Locuțiunile populare îi sunt la îndemână și, cum lumea evocată este cea de peste munți, cuvintele cu circulație locală se întâlnesc frecvent. Particularitățile de grai local nu par, însă, să fie în opera sa mai numeroase decât în cea a lui Sadoveanu și chiar Gala Galaction. Nu aceasta este însă problema principală. Agârbiceanu face, comparativ cu alți scriitori, o prea mare risipă de cuvinte. Ea se explică prin nerevenirea asupra

manuscriselor, prin nesupunerea lor la reelaborări. Și tocmai acestea fac gloria marilor artiști ai cuvântului.

Dimitrie VATAMANIUC, *Povestirile*, în Ion Agârbiceanu, București, Editura Albatros, seria Micromonografii, 1970, p. 84.

Povestirea lui Agârbiceanu cucerește adeziunea noastră, reînnoită și ineputabilă ca satisfacții estetice, deoarece constituie un univers uman divers și convingător prin dramatismul fiecărei vieți în parte, și pentru că, aidoma povestirii de totdeauna, ne invită la reflecția despre valorile ireductibile ale ființei. Femei muncite de necazuri, din aceeași lume cu Fefelega (Vârvoara, Copilul Chivei), oameni înfrânți și loviți de viață, ajunși la capătul rezistenței lor fizice (Fișpanul, Săracul Toni), sunt în același timp portrete definitive. Scriitorul este un portretist și a învățat arta lui din creația marilor realiști ai secolului al XIX-lea. Unele au dimensiuni de simbol sau reclamă un strâns paralelism cu limbajul plastic. Bunica aduce-aminte de procedeele picturii flamande, de tonurile ei întunecate și exacte, de sobrietatea ei, în general. În schimb Bunica Iova ne duce cu gândul spre pasta mai luminoasă și mai fluidă a picturii veacului trecut.

Agârbiceanu e adesea cehovian, asociindu-ne o literatură a provinciei (Maupassant, bunăoară). O inevitabilă apropiere se impune când e vorba de povestirea inspirată din mediul micilor slujbași. Pictura acestui mediu reține automatismul sufletească și epuizarea, vidul interior sau anchilozarea, paralizarea și atrofierea sentimentelor generoase proprii omului. O anume democratizare sufletească e însoțită de reacții dezarticulate de fantoșe, de unde nota depresivă prezentă și la Cehov. (Bolnavii, Dragoste veche, Întârziatul, O zi rea).

Se pot explica unele geneze, deoarece câteva povestiri prevestesc (tematic sau prin structuri pregătitoare) unele opere mai ample de mai târziu. Arhanghelii nu e străin de povestiri cu întâmplări triste (Duhul băilor, Costinaș), sau de altele prefigurând datele conflictului: consecințele îmbogățirii. Vâlva băilor și, mai ales, Lada (cu tot caracterul ei vizibil didacticist) pregătesc motivele din roman.

Și în aceeași direcție a observațiilor de mai sus, un număr compact de povestiri pregătesc nervul satiric și liniile caricaturale dedicate stigmatizării acide a micii și marii burghezii românești din Transilvania. În tradiția unui Caragiale, scriitorul ardelean (bun cunoscător și al literaturii ruse din secolul trecut) dezvăluie neputința micii burghezii de a reuși în viață, deși voința de parvenire îi decide acțiunile (Milionul). Sau condamnă ipocrizia burgheză, filistinismul ei moral (Morală publică, Un candidat,

Distanța în societate etc.).

Cele mai multe din aceste povestiri de tip satiric au valoarea unui exercițiu pentru romanele sale, dintre care *Sectarii* este un moment interesant în aria romanului satiric (operând cu modalitățile pamfletului).

Ion VLAD, *Treptele povestirii [II]*. Miraculoasele însușiri ale povestirii: I. gârbiceanu, în *Descoperirea operei, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 140-141.*

Multe volume de nuvele și schițe ale scriitorului Ion Agârbiceanu sunt consacrate în temei vieții satului, cu țărani apăsați și obișnuiți până la sânge de neomenoasele orânduiri capitaliste. Durerile sfâșietoare ale sufletelor simple nu degenerază niciodată sub pana scriitorului în melodrame. Agârbiceanu, după cum a menționat critica, are un desăvârșit tact artistic. Două din nuvelele lui Agârbiceanu, *Fefelega* și *Luminița*, pot fi considerate flori nu numai ale nuvelisticii române, ci și ale celei universale.

Prin umanismul și poezia lor suavă multe din schițele și nuvelele lui Agârbiceanu ne amintesc de nuvelele marelui scriitor italian Giovanni Verga, în care, la fel, lirismul și realizmul se contopesc în chip desăvârșit. Iată de ce culegerile de nuvele ale scriitorului s-au bucurat și se bucură de o mare popularitate printre cititori.

Vasile COROBAN, Ion Agârbiceanu — Studii, eseuri, recenzii, *Chișinău, Editura Cartea moldovenească, 1968, p. 303—304.*

Dacă tragediile trăite de atâtea femei de la oraș în epoca lui Ion Agârbiceanu nu fac obiectul interesului său, povestirile inspirate din viața satului sunt rareori lipsite de tenta mohorâtă a tristeților de tot felul care covârșesc sufletul femeilor din Transilvania acestei epoci.

Sătencele din proza lui Ion Agârbiceanu sunt îmbătrânite de suferințe și sărăcie, biete epave umane, victime ale unor patimi mărunte, crescute ca plantele veninoase în mediul întunecat de neștiință al satului de altădată. Mătușa Stana, altădată doftoroaia satului, a rămas singură pe lume și s-a dedat beției. În monologul ei potichit, mai pâlpâie încă o firavă lumină a conștiinței: „Să te-mbeți ca beutorii!... Ticăloasă!...”

O Nuță adulteră, o noră răutăcioasă, o soacră rea, o babă Măie, zăcând pe patul ei imund, cu suprema dorință de a muri cu lumânarea aprinsă, sunt câteva din chipurile pe care cade fugara lumină a interesului, desprinzându-le o clipă din fresca ternă a satului, refugiat în eresuri și bigotism. Nuvela Stana este un mic roman cu o puternică tensiune psihologică, purtător al mesajului de condamnare a războiului care distruge

și dezumanizează, sfărâmând cele mai puternice legături de familie, dezlănțuind instinctele cele mai josnice. Numai în contextul războiului setea bestială de plăceri a Stanei ajunge să calce în picioare sentimentele tuturor, opoziția satului întreg și toate îndatoririle ei de soție și mamă.

Poate că în toată proza scurtă a lui Ion Agârbiceanu un portret mai migălit ca al Bunicăi [...] nu găsim: „Bărbia galbenă, încrețită, se reazimă de ștergarul alb înnodat sub ea, de pieptul tras înăuntru, iar deasupra bărbiei, gura largă stă smerit închisă, păzită de nasul lung, fără culoare. Cele două puncte de argint viu, ce licăresc mereu din fundul capului, par două luminițe depărtate, ce bat în stingere. Pe obraji vechi, din mijloc, pornesc încrețiturile — o mulțime — și trag spre coada ochiului. Altfel, izvorând de la îmbinarea nasului cu umerii obrazilor, se răsfiră pe toată fața, ca tot atâtea râulețe. Ștergarul alb e tras până peste frunte. Nici un fir din cuviosul argint al bătrânețelor nu scapă de sub acoperământul lui. Cele două dungi ușoare de sprâncene rare se tot ascund și iară ies de sub învelișul alb.”

Una dintre cele mai puternice creații ale acestui scriitor însă este Fefelega. Ceea ce dă acestui personaj maximă capacitate de a răscoli sufletele ... este tocmai execuția lui lapidară. În fața noastră, Fefelega trăiește ultimul act al cutremurătoarei sale drame. Cu chip imobil, ca de statuie, pe care nici un gând și nici o simțire omenească nu se mai reflectă, Fefelega poate fi luată în tragicul cuplu pe care-l alcătuiește cu Bator, anexa neînsuflită a calului care poartă povara. Munca istovitoare, batjocura și nedreptatea n-au înfrânt-o. Dragostea pentru soțul și copiii ei, măcinați de oftică, a susținut-o. De-a lungul unei vieți întregi, singurele evenimente au fost înmormântările succesive, sporind încremenirea chipului și pustiul din sufletul ei. Dar azi, când ultimul copil — Păunița — ia drumul cimitirului, resortul automatului se frânge și o undă de lacrimi îi umezește ochii. Podoabele de înmormântare le va avea tot cu ajutorul singurului ei prieten, Bator, și recunoștința față de cal îi umezește a doua oară ochii.

Nici fetele tinere din povestirile lui Agârbiceanu, prinse în aceeași perioadă istorică, nu au parte de un destin mai fericit. Puține dintre ele trec pe ecranul operei, în primăvara vieții, zâmbind. Cele mai multe par desprinse dintr-un coșmar dantesc.

Lina n-a avut tinerețe, natura n-a pus nici un farmec în ființa ei. Părinții au murit amândoi de oftică; trei dintre frați s-au risipit în lume după pâine. Ea a rămas să-l îngrijească pe Ion, bolnav și el, cerșind lapte de la vecine. După moartea lui, cu mintea rătăcită de lipsuri și deznădejde, intră păzitoare la vaci, dar în curând sfârșește în patul înghețat din coliba

pustie.

Sora lui Simion e schilăvită din tinerețe de propriul ei frate, ca să-i lase lui averea. A venit în cârji să se împărtășească, nădăjduind că o va ierta Dumnezeu de suferințe. În mintea ei de sclavă mutilată, silită să stea în duhoarea din coșarul mieilor, nu încapă decât un gând: să nu-i iasă vreun miel din coșare când va deschide ușa. Blestemele cumnatei ar mânia-o și ar fi păcat, că a luat împărtășanie.

Eroinele lui Ion Agârbiceanu, în fresca prozei sale, își înscriu patetica mărturisire despre o epocă dureroasă a satului românesc și dezvăluie capacitățile de narator și portretist ale acestui fecund scriitor.

Emilia Șt. MILICESCU, *Eroinele lui Ion Agârbiceanu*, în *Ramuri* nr. 1, ianuarie 1980.

În concentrarea beletristică și în profunzimea ei umană, Fefelega (1908) este esențială ca o fabulă de Esop și problematică precum *Moartea lui Ivan Ilici*. În puținătatea ei formală, model artistic asemenea poemului *Lacustră de Bacovia*. Căci există la Agârbiceanu un realism elementar și sintetic, ce dă viziunilor sale epice o densitate pe care nu o au decât ideile poetice și care este de fapt propriu narațiunii populare.

Ion NEGOIȚESCU, *Istoria literaturii române*, Editura Minerva, București, 1991, p. 201.

...Ion Agârbiceanu... este mai ales un observator al vieții de toate zilele, în tradiția lui Ioan Slavici, nu fără afinități cu reprezentanții școlii naturaliste și debitor marilor prozatori ruși, în special Dostoievski. Ferindu-se de orice idealizare, scriitorul alcătuiește, pe cea mai întinsă porțiune a nuvelisticii sale de inspirație rurală, — după un debut romantic cu *De la țară* (1906), — o pânză vastă pe care se înșiruie priveliști de infern. Închegate, obișnuit, fiecare în jurul a câte unui singur personaj, narațiunile recrutează din adâncurile obscure ale satului de pe vremuri o diversitate de figuri omenеști reduse la numitorul comun al suferinței, înfăptuind o galerie vastă de portrete în cărbune. Fiecare portret este chipul unei dureri. Nu rareori, străbătând imensa colecție de portrete întunecate, atenția cititorului e izbită violent de adevărate viziuni de coșmar, desprinse parcă din tablourile lui Goga...

Dumitru MICU, *Scurtă istorie a literaturii române*, vol. 1, Editura Iriana, București, 1994, p. 351.

Scriitor inegal și monotон, Agârbiceanu rămâne totuși un pictor origi-

nal, fie și miniaturist, al lumii transilvane, al Fefelegăi și al hocmanilor din minele de aur din Țara Moților; un povestitor remarcabil când așterne peste realitate o lume de fantasmă și de închipuire.

Al. PIRU, *Istoria literaturii române*, Editura Grai și suflet — Cultura Națională, București, 1994, p. 143.

Plasat între două din monumentele prozei românești — Ioan Slavici și Liviu Rebreanu —, Ion Agârbiceanu se detașează totuși net de profilul acestora: mai îndrăzneț prin proiectele-i epice decât Slavici, dar mai puțin adânc în sondajele psihologice și sociale decât Rebreanu, el e mai liric decât amândoi, mai receptiv e la zona de fantastic și de mister a lumii țărănești, păstrând totuși o atitudine candidă, optimistă și tonică în fața existenței. Spiritualismul viziunii și atracția pentru temperamentele pasionale îl apropie de Gala Galaction, cu care împărtășește condiția de scriitor-prelat, mai puțin manifest în abordarea laturii speculative-mistice și savant-teologice prezentă în opera confratelui său. El rămâne mai aproape de percepția cosmică „păgână” a lui Mihail Sadoveanu, cu a cărui operă se înrudește printr-o comună sensibilitate țărănească și o identificare cu formele vechii noastre civilizații rurale. Masivitatea cantitativă a creației, vasta ei geografie, varietatea topologică și îndelunga prezență în mișcarea literară a secolului îl impun pe Ion Agârbiceanu ca pe unul dintre prozatorii români cei mai semnificativi, prin viziune, etos și specific național.

Mircea ZACIU, *Ca o imensă scenă, Transilvania...*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, p. 227.